

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

פרשת בהעלותך
(נמסר במוצש"ק נשוא)
סיון התשפ"ו בשל"ז
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

"הדר מעמד סיני, לעמי מורשה. בכל שבת תיקן, ידידי פרשה. ושבעה מעמדות, כיום ההגשה. ביום שבעה קולות, בסיני הראני". בכמה 'קולות' ניתנה התורה, ועד כמה עולים אפשר להוסיף למניין שבעה.

המשך בעניין 'עצת התורה', וכיצד רמוז בפסוק ואתה לא כן נתן לך יי אלהיך וגו' נביא מקרבך וגו' אליו תשמעון, עניין האורים ותומים. מדוע דוד המלך שאל באורים ותומים רק אחרי שלוש שנות הרעב.

תוספת דברים בעניין 'התנא האלקי' בחירק ולא בפתח, ותשובות למובא בחוברת 'דעה חכמה לנפשך' בעניין סיבת אסון מירון. ולמי שטען כי צ"ל 'האלקי' בפתח, כי חירק זה דין, ורשב"י כולו חסד ולא דין.

© כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 835

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש ע"י ידידנו הרב דוד צדוק נר"ו מעיר רכסים, בן אלופנו ומיודענו הרב הגאון משה הי"ו לע"נ סבתו שרה בת מארי סאלס קלזאן ע"ה, שנלב"ע בשב"ק זו, תנצב"ה. וכן ע"י רבי שמואל בן אברהם פלס הי"ו, מארצות הברית, לרפואת האחייך שלו הילד בנימין רפאל בן מלכה הי"ו, הזקוק לרפואה שלמה, שתהיה לו התפתחות בריאה. בעבור שהתנדבו למוסדות יד מהר"ץ.

כמו כן השיעור מוקדש ע"י ידידנו הרב הגאון חיים לוי בן איתן הי"ו, ורעייתו החשובה מרת סימון שמחה שתחי', מארצות הברית, להצלחת בנם הבכור חתן בר המצוה דוד מאיר הי"ו, שירוו ממנו רוב נחת לאורך ימים ושנים. ברכתנו אליו שילכו שניהם יחדיו הוא – רבי חיים, ובנו חתן בר המצוה – בנתיבות הקדוש מהר"ץ, יחד עם כל בני ביתם. בעבור שהתנדבו למוסדות נתיבות מהר"ץ. כן ירבה וכן יפרוץ. השם ברוך הוא ישפיע עליהם שפע טובה וברכה, מכל צד ומכל פינה. וכמו כן השיעור מוקדש על ידי רבי אשר אבידור בן רפאל משה הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו בכל העניינים, ובשיפוץ ביתו שיהיה מעון נאה לשכינה, יחד עם רעייתו החשובה מרת רחל מנב"ת. בעבור שהתנדבו למוסדות נתיבות מהר"ץ. המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צדה ונזק יצילם, וישלח ברכה רוחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

"הדר מעמד סיני, לעמי מורשה. בכל שבת תיקן, ידידי פרשה. ושבעה מעמדות, כיום ההגשה. ביום שבעה קולות, בסיני הראני". בכמה 'קולות' ניתנה התורה, ועד כמה עולים אפשר להוסיף למניין שבעה.

אנחנו במוצאי אסרו חג של חג השבועות, זמן מתן תורתנו.

הדר מעמד סיני, לעמי מורשה. בכל שבת תקן, ידידי פרשה. ושבעה מעמדות, כיום ההגשה. ביום שבעה קולות, בסיני הראני.

אלו מלים שכתב כמהר"ר שלום שפיזי זיע"א, בשירה מיוחדת לשב"ק, הפותחת אהבת יום שבת, מנוחה תנחני וכו'.

אינני יודע, למה זה לא כ"כ נפוץ. אמנם ישנם כאלה שאומרים אותה. כדאי לשיר את השירה הזאת, כי היא חשובה מאד. מהר"ץ זיע"א בשו"ת פעולת צדיק [ח"ג סימן קע"ד] מזכיר ממנה את הפיסקא לקראת הסוף – בעניין סעודה שלישית של ערב פסח שחל בשבת – ואם בא לא נכין סעודה לו שנית, ואם נכין נמצא פגם במטרונית וכו'. הוא מסביר זאת שם.

בכל אופן, פה מהר"ש שבזי מדבר על מעמד הר סיני. הדר מעמד סיני, לעמי מורשה. ההוד וההדר שהיה במעמד הר סיני, הוא לעם ישראל מורשה לאורך כל הדורות, לקבוע זאת מול

העניינים, את הכבוד וההדר, לא עשה כן לכל גוי'.

אבל צריכים להבין את מה שהוא אומר, בכל שבת תיקן ידידי פרשה. מי זה ידידי, אשר תיקן פרשה? את ההמשך, ושבעה מעמדות כיום ההגשה, את זאת מבינים, כי הכוונה לשבעת המברכים בס"ת. ביום שבעה קולות בסיני הראני. שכן נאמר [שמות כ', י"ד] וְכָל הָעָם יֵרָאִים אֶת ה'קולות' וגו'. ולכן לא נקט בסיני 'השמיעני'.

בביאור 'משכיל שיר ידידות' [על הדיואן] למהר"י קורח, הוא מפרש זאת [באות י"ג] כך, 'הדר מעמד סיני, כוונת האר"ש – זה ראשי תיבות הא"ל ה' ר' בינו ש'לום – על שעת קריאת ס"ת שחרית, שהוא דוגמת מעמד הר סיני שהיה אז בשחרית של שבת. ואמר שעדיין אותו מעמד והדרו לנו מורשה עד היום. דהיינו, אנחנו עושים את זה, ממשיכים זאת, בזעיר אנפין.

כשקורין שבעה גוברים בס"ת, דוגמת מעמד הר סיני. הוא מצמצם זאת, רק לשב"ק.

הבאנו בשיעור הקודם, את דברי כג"ק מהר"ץ בשם מהרש"א. אמנם מהרש"א עצמו לא כתב על מה בדיוק המדובר, אולם מהר"ץ קבע את זה כבר לגבי הקריאה בס"ת בשני וחמישי, רואים שהוא הבין כי זה לאו דוקא בשבת, אלא אפילו ביום חול. שהמכוין לקריאה ותהייה אזניו פתוחות וכו' לספר תורה, מעלים לו כאילו קיבלה מהר סיני.

במקור הדברים בזה"ק פ' ויקהל דף ר"ו ע"א, מדובר על שבת, אבל זאת איננה ראייה, כי שם כתוב גם את נוסח בריך שמיה וכו', וישנם כאלה האומרים זאת גם ביום חול. מהר"ץ בעצמו ג"כ מביא את זה ביום חול, רק שהעולם לא נוהג לומר זאת ביום חול מצד חוסר פנאי, או שהם סוברים כד' האומרים כי לא מתאים לומר זאת ביום חול. והעיקר הוא – כפי שאמרנו בזמנו – במנחה של שבת.

בכל אופן, לפי מה שכתוב פה, כיון שמתן תורה היה בשבת שחרית, כפי שנאמר [שמות י"ט, ט"ז] וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיט הַבֶּקָר, לכן אנחנו עושים דוגמא מעין מעמד הר סיני, בכך שמעלים שבעה עולים לס"ת, בקריאת ס"ת שחרית.

שערי יצחק – השיעור השבועי

‘ושבעה מעמדות’, מפרש שם באות ט”ו, אומר האר”ש שז’ גוברי העולין לס”ת לקרות בפרשת השבוע, הם כנגד ז’ קולות שהיו בסיני. כך מובא במהדורות הנפוצות של ה’משכיל שיר ידירות’.

יש לו מהדורא יותר מורחבת – אינני יודע מה הראשונה ומה האחרונה, כי פה הוא מאד מקצר, כנראה כמו תמצית, אולם עכ”פ במהדורא המורחבת הוא מוסיף – ושם כתב בזה”ל, ‘הדר מעמד סיני, רצה לומר, ועוד ביום שבת יש לישראל זכות כמו נפש יתירה’.

חויץ ממה שישנה נפש יתירה בשבת, ישנה עוד השראה נוספת, בקריאת ספר תורה.

והיא בשעת קריאת ס”ת שחרית, שבאותה שעה, הדר מעמד סיני שזרה עלינו, שהיא מורשה לנו מ’רשימו’ [של] קבלת התורה שהיה בשעת שחרית של-שבת.

הוא מגדיר זאת, ‘רשימו’. זהו מושג בתורת הקבלה. נותר לנו ‘רשם’ מאז. כמו אות שנכתבה בדיו ואח”כ נמחקה, אך לא נמחקה לגמרי, כי נשאר רישום ושאריות ממנה.

‘בכל שבת תיקן ידידי פרשה’, רצה לומר, לפיכך אתה ידידי האיש הישראלי, תזדרז בכל שבת לתקן פרשה של אותה שבת. דהיינו שלא יתבטל לבא לבית הכנסת לשמוע קריאת הפרשה, ושלא יישן בעת קריאת ספר תורה וכיוצא, באופן שלא יאבד זכות גדולה זו.

לכאורה לא מובן למה הוא מתכוון. אולם הדבר מתחיל עם מה שהוא כתב שם [במהדורא הקצרה], שזה ‘לשון לימוד’. הוא לא כתב פה במלים הללו, אלא שתשים לב לקריאת הפרשה. ברם, מה הדבר קשור אל המלים, ‘בכל שבת תיקן ידידי פרשה’?

הדבר יהיה מובן, מהמשך דבריו. וז”ל, ויש אומרים ‘תיקן’ לשון עבר. מובן שהיתה לו גירסא אחרת. לא כפי שרגילים לומר, בכל שבת ‘תיקן’ ידידי, התייז בחירק והקו”ף בפתח תקן, אלא בכל שבת ‘תיקן’ ידידי פרשה, התייז בפתח והקו”ף בצידי, ואז הוא מפרש זאת ‘לשון לימוד’. אתה ידידי – המשורר רבינו שלום, פונה אל הקורא, וכן אל השומע – בכל שבת תשים לב, לתקן את פרשת השבוע. אינני יודע כיצד הדבר

ולגבי המלים ‘בכל שבת תיקן ידידי פרשה’, הוא – המשכיל שיר ידירות – מסביר [באות י”ד] בזה”ל, לשון לימוד הוא, שמלמד האר”ש לאדם שישלים פרשיותיו עם הציבור בכל שבת, מאחר שהוא מעמד קדוש לנו מורשה ולא יתבטל ממנו.

לא כ”כ ברור, מה הוא מתכוון כאן. יכול להיות שישנו כאן שיבוש בדפוס. הוא אומר, ‘לשון לימוד’. מה לשון לימוד?

[הערת ידידנו הרה”ג אח”כ שליט”א: לענ”ד אין כוונת מהרי”ק לומר שתיבת תקן פירושה לשון לימוד. אלא הכי קאמר, שכל לשון האר”ש כאן, הוא לשון לימוד (אי נמי לשון ציווי), דהיינו שמלמד (אי נמי שמצווה) לאדם שישלים פרשיותיו עם הציבור. ולכן ציון אות י”ד בא בסוף הבית, ולא על תיבת תקן. ומשמע שהכוונה להשלים פרשיותיו עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום (מה שאין כן לפי מה שביאר במהדורא בתרא, גם בית זה מדבר בקריאת ספר תורה בשבת, כמו הבתים שאחריו).

אך עדיין קשה לכאורה מדוע נקט האר”ש תקן פרשה, וכיצד מתפרשת תיבה זו לעניין השלמת הפרשיות. והרי היה יכול לומר השלם פרשה, שהיא לשון פשוטה, ומתאימה למשקל, וגם היא כלשון מקור הדין, לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום. ולכאורה יהיה מכאן חיזוק נוסף לגירסת תקן, דקאי על משה. אלא שיש לדחות, שלא רצה האר”ש לומר השלם פרשה, שאז תיבת השלם לא תתקשר עם הבית שאחריו, ושבעה מעמדות וכו’. לכן אמר תקן פרשה, כדי שתחזור תיבת תקן גם אל ושבעה מעמדות וכו’. והכי קאמר, תקן וקיים קריאת שנים מקרא ואחד תרגום מלפני השבת, וכן שמיעת שבעה מעמדות בשבת. ולעניין קושיות מהרי”ק, עיין מה שהשיב עליו מהר”ש הלוי אלשיך בפירושו על שירה זו, ונדפס בדיואן אפתחה שיר דף ש”ג, ובקובץ לזכר הר”ר שלום קלזאן דף פ”א. ומה שהקשה מהרי”ק שאין דרך האר”ש לקרות למשה ידידי, אשתמיטתיה מה שאמר האר”ש בשיר המתחיל אבו יהודה יקול פי ראי מעקול, בבית המתחיל בסיני חטבו, מזוי פתבו [שבילוחות] קרן ידידי. ומהרי”ק עצמו פירש שם במשכיל על נגינות, קרן ידידי, נעשה למשה קרני ההוד עכ”ל. וייש”ח לאורייתא. ובעז”ה יתבאר עוד דעתנו בזה, בשיעור שלחלך. יב”ן.]

מתפרש, כי זה לא כ"כ מתחבר עם המלים, אבל זה קרוב לכך. בכל אופן, זהו מה שהוא מתכוון. אלא מאי, אולי נגיד שהוא גרס 'תיקן', אולי בקו"ף רפה, דהיינו תקנה, מלשון קניין. אבל אם כן, היה עדיף לו לומר 'תקנה' ידידי. זה אותו משקל. למה 'תיקן'? אינני יודע. הדבר לא כ"כ ברור. צריכים לראות בכת"י שלו עצמו, מה בדיוק הוא גרס. אבל עכ"פ לפי מה שהוא כותב בהמשך, ויש אומרים תיקן וכו', בתוספת האות יו"ד, מובן כי לפי הפירוש הראשון אין כאן יו"ד, וא"כ זה 'תיקן'.

בכל אופן, ישנו פירוש אחר.

ויש אומרים, 'תיקן' לשון עבר. יפה. לפי זה, יוצא מדברי הראשון הוא לשון עתיד, וא"כ הדבר מובן. דהיינו, לפי הפירוש הראשון הוא לשון ציווי, 'תקן ידידי פרשה', תיזהר לבוא לקריאת הפרשה.

ומפרשים, דקאי על משה, שהוא תיקן לכל שבת פרשה. דהיינו, שיש אומרים הללו הם מפרשים שהכוונה בזה למשה רבינו ע"ה, שהוא לא רק תיקן את קריאת התורה בשבת (עי' רמב"ם ר"פ י"א מהל' תפילה, וכסף משנה שם) אלא הוא אף חילק את הפרשיות. לכל שבת ושבת, הוא תיקן פרשה. עד כאן בראשית, מכאן ואילך אלא תולדות נח, מכאן ואילך לך-לך, וכן הלאה. הרי בספר תורה עצמו, אין שום סימן והיכר לחלוקה הזאת. לדבריו, הם גורסים כך, והם מפרשים על פי זה ככה.

ברם, הוא לא מסכים עם זה. וז"ל, ואין זה נכון, מכמה טעמים. הראשון, שהיה לו לומר 'לכל' שבת תיקן, בלמ"ד. מה זה 'בכל' שבת? היה צ"ל, 'לכל' שבת הוא תיקן פרשה.

ועוד, שאין דרך האר"ש לקרות למשה ידידי. הוא טוען עוד, שלא מצאנו בשום מקום, שמהר"ש שבזי קורא למשה רבינו בשם 'ידידי'.

ועוד, שלא מצינו שמשם תיקן הפרשיות. כי הוא תיקן שיהיו קורין בשבת בספר תורה.

הדבר מבואר בגמרא בבא קמא [דף פ"ב], בסוף פרק מרובה, וברמב"ם שציינתי מקודם, שעזרא תיקן במנחה, משום יושבי קרנות, ומשה רבינו תיקן של שחרית. אבל מניין שהוא לא תיקן את חלוקת הפרשיות. בראשית, נח, לך לך וכו'.

ושיהיו קורין שבעה גוברי באיזה מקום שיהיה, כפי מה שירצו. משה רבינו לא קבע איזה סדר. לא את הסדר, את חלוקת הפרשיות כפי שאצלינו, אלא יכולים הציבור לקרוא באיזה מקום שמתאים להם.

והעולם נהגו לחלק התורה ג"ן סדרים לכל השנה.

זהו רק מנהג העולם. הרי כתוב בגמרא [מגילה דף כט:], כי בני מערבא היו קוראים את התורה במשך שלוש שנים. ואם היתה זאת תקנת משה רבינו, וכי הם היו מבטלים את תקנת משה רבינו? אלא, רוב העולם נהגו לגמור בשנה אחת את התורה, עד שמחת תורה, ומתחילים בראשית. זהו רק מנהג שהוקבע במשך הדורות, אבל לא תקנה של משה רבינו.

לכן, הוא אינו מסכים לכך, אלא סובר כפי הגירסא הראשונה, שאין המדובר על משה רבינו אלא על השומע-הקורא.

אחר כך הוא כותב כך, 'ושבעה מעמדות, כוונת האר"ש, שז' גוברי העולים לס"ת לקרא בפרשת השבוע, הם כנגד שבעה קולות שנזכרו במעמד הר סיני, כדאיתא בזהר הקדוש ויקהל דף ר"ז עמוד ראשון.

דבר זה הוא ברור כשמש, שזאת היא הכוונה. כי לפני כן כתוב 'ושבעה מעמדות כיום ההגשה', דהיינו שבע המעמדות של-קוראים בתורה, דהיינו שבעה מברכים העולים לספר תורה. 'כיום ההגשה', היינו יום מעמד הר סיני.

הוא לא מסביר למה זה נקרא יום ההגשה, וגם אני אינני יודע למה זה נקרא יום ההגשה. אכן בני ישראל ניגשו והתקרבו אל הר סיני, אבל לא זכור לי שישנה לשון כזאת, 'ההגשה'. לגבי הכהנים כתוב בפסוק [שמות י"ט, כ"ב] וגם הפְּהָנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל יְיָ יִתְקַדְּשׁוּ וגו', אבל אין הכוונה לכך. אלא שהם מקריבים קרבנות, ואדרבה העניין הפוך, שכאן במעמד ה"ס שלא יתקרבו. כתוב רק [שמות כ', י"ז] וּמִשָּׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל וגו'. אך ורק משה רבינו ע"ה. כל שכן לגבי שאר עם ישראל.

שמעמד הר סיני נקרא 'יום ההגשה', צריכים מקור לכך.

שערי יצחק – השיעור השבועי

הזה, צריך לקרוא את הלמ"ד בפתח, והאות שאחריה בשוא נח. בנ"ד זה לִסְלָקָא, דהיינו להעלות. פירושו כמו להסלקא. זה כמו 'לִרְאוֹת' את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים – 'לִרְאוֹת' את עצמו. כביכול חסרה האות ה"א. ככה אני חושב. ורש"י בפרשת השבוע [נשוא] כתב את הכלל הזה – הדבר מצוי בהרבה מקומות, אבל נביא כעת את הנזכר בפרשת נשוא שקראנו – לַעֲבֹד בְּטֶן [במדבר ה', כ"ב], כמו להצבות בֶּטֶן. זהו שימוש פֶּתַח, שהלמ"ד נקודה בו. וכן (שמות י"ג, כ"א) לַנְּחֹתֶם הַדֶּרֶךְ, (דברים א', ל"ג) לִרְאוֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ בָּהּ וּבִעֲנֵן יוֹמָם. וכן לנפיל ירך, להנפיל ירך, שהמים מצבים את הבטן ומפילים את הירך.

ישנן הרבה מלים כאלה בזה"ק, שהן מתאימות אל המשקל הזה, כביכול צריכים להוסיף ה"א. כגון להוריד, לִנְחֹתָא.

העניין של הזכרת מעמד הר סיני, נעֲשָׂה [גם] על ידי שקוראים שבעה מברכים, שהם כנגד שבעה קולות שהיו אז. זהו הטעם הכתוב בזה"ק וכדלעיל. כי בגמרא כתוב טעם הנראה רחוק, שבעה רואי פני המלך. אולי בסופו של דבר הדברים מכוונים אל מקום אחד, עולים בקנה אחד, רק שהגמרא הסתירה את הסוד.

המקובלים אומרים, דברים גבוהים על כך. כי השבעה שעולים לס"ת, הם כנגד שבע ספירות. למשל, למה מתחילים עם כהן? מדוע לא מתחילים עם הלוי? התשובה היא, כי לוי זה מדת גבורה. אם אין כהן, נתפרדה החבילה, כי הלוי הוא גבורה, והכהן הוא חסד. לכן מתחילים עם מדת החסד. א"כ ישנן שבעה קולות. 'קול י"י על המים', מים זה חסד. 'קול י"י בכח', זה גבורה, זהו הלוי. 'קול י"י בהדר', זה ישראל. וכו'. לפי סדר שבע ספירות.

מה הם ה'שבעה קולות'? לכאורה, הרי בגמרא בברכות [דף ו' ע"ב], כתוב רק חמשה קולות.

וז"ל הגמרא שם, כל הנהגה מסעודת חתן ואינו משמחו, עובר בחמשה קולות. שנאמר (ירמיהו לג, יא) קול שִׁשׁוֹן וְקול שְׂמִיחָה, קול חֲתָן וְקול פִּלֵּה, קול אֲמִרים הוֹדוּ אֶת יְיָ צִבְאוֹת. ואם משמחו, מה שכרו? אמר רבי יהושע בן לוי, זוכה לתורה, שניתנה בחמשה קולות.

עכ"פ 'ביום שבעה קולות', מן ההמשך מובן שהדבר כך, 'בסיני הִרְאֵנִי וכו'. ברור שזאת היא הכוונה.

שאלה מהקהל: למה אי אפשר להסביר, לגבי המלה 'ההגשה', שהקב"ה הגיש את הלוחות למשה רבינו?

תשובת מרן שליט"א: אבל היכן כתובה המלה הזאת? צריכים למצוא פסוק, או מאמר חז"ל, שזה נקרא ככה בסגנון הזה. מהרש"ש המציא מלה? בדרך כלל, לכל דבר יש לו מקור, בדרך כלל הוא לא ממציא מושגים חדשים. שזה נקרא 'יום ההגשה'? אמנם ברור שזאת היא הכוונה, רק שצריכים למצוא למה 'להדביק' את זה.

הוא מציין את המקור, בזה"ק הקד' פרשת ויקהל. שם הדברים מפורשים בזה"ל, בהא"י יומא, בעי לסלקא שבעא גוברין, לקבל שבעה קלין, דאינון רזא דאורייתא. ובזמנין ובמועדין, חמשה – בימים טובים, חמשה עולים – גו רזא דא. ביומא דכיפורי, שיתא, גו רזא עלאה דא. וכלא רזא חדא.

על פי הזה"ק, יש לנו טעם נוסף לכך. הרי בגמרא [מגילה דף כ"ג ע"א] כתובה סיבה אחרת, חמשה, כנגד רואי פני המלך. ששה, כנגד ששה שעמדו מימינו של עזרא, וששה משמאלו. ובשבת שבעה, כנגד שבעה רואי פני המלך.

ובשבלי הלקט [סימן ע"ז] כתב בשם הגאונים, טעם אחר וז"ל, למה קורין שבעה בתורה? שאם יֵאָרֶע לאדם אונס, שלא בא לבית הכנסת כל שבעת ימי השבוע, ולא שמע 'ברכו', יאזין מפי הקוראים שבעה פעמים 'ברכו', ויצא ידי חובה. אבל על פי הזה"ק, הטעם הוא 'כנגד שבעה קולות'.

מה הפירוש, שבעה קולות?

דרך אגב, ולפני שנמשיך בעזרתו יתב', נבאר את הגירסא בזה"ק. ישנו שם סגנון לשון – הדבר חוזר כגון דא בהרבה מקומות, במלים שונות – שאינו שגור בתרגום או בלשון חז"ל, 'בעי לסלקא שבעה גוברין'. מנוקד פה [במהדורת מתוק מדבש] לִסְלָקָא, אבל הדבר אינו מתאים. לגרוס לִסְלָקָא, בודאי לא מתאים, כי מה שייך כאן לסלק? לכן הם קוראים לִסְלָקָא, שפירושו לעלות. אבל נראה לי, כי כל המלים במשקל

כתוב בהדיא 'חמשה קולות', לא שבעה.

שנאמר (שמות יט, טז) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיַת הַבֶּקָר, וַיְהִי קֶלֶת וּבִרְקִים – קולות לשון רבים, ומיעוט רבים שניים – וַעֲנַן פָּבַד עַל הָהָר וְקֹל שֹׁפָר וְגו', שלוש. וַיְהִי קֹל הַשֹּׁפָר וְגו' (שם שם, טז), ארבע. וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל, חמש. סה"כ חמשה קולות.

והגמרא שואלת, איני, והא כתיב (שמות כ, יד) וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת? ומתרצת הגמרא, אותן קולות דקודם מתן תורה הוו. המדובר שם על אחרי מתן תורה, לא על לפני.

אבל במדרש ילמדנו, כתוב כך, ויהי קלת וברקים, למה מתפללין בחול י"ח ברכות, ובשבת וכו' שבע וכו', ד"א כנגד שבעה קולות שבמתן תורה. ויהי קולות וברקים – הוא מחשיב את 'קולות וברקים' כדבר אחד, אולי בגלל שזה כתוב חסר וא"ו. וקול שופר – שניים. ויהי קול השופר – שלוש. והאלהים יעננו בקול – ארבע. כל העם רואים את הקולות – חמש. ואת כל השופר – שש. ויענו כל העם קול אחד – שבע. וכנגדן אמר דוד [תהלים קי"ט, קס"ד], שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלְלִיתִּיד.

הרמב"ן [שמות י"ט, כ'] עמד על הסתירות הללו, לגבי כמה קולות יש?

והוא כותב בזה"ל, ומזה תבין מה שאמרו רבותינו תמיד במדרשי הגדות (עי' שמו"ר כ"ח ו') כי בשבעה קולות ניתנה התורה, והם שהזכיר דוד במזמור הבו לי"י בני אלים (תהלים כ"ט), והוא המניין הנרמז בפרשה הזאת. כי ויהי קלת וברקים, חסר, וימנה אחד. וכן וכל העם רואים את הקולות, יחסר ממנו הרבים. והנה הם ששה. וכבר נאמר בפירוש, וידבר אלהים. וכן במשנה תורה (דברים ד' וה') הזכיר שבעה קולות במתן תורה.

ובמסכת ברכות (דף ו') אמרו בגמרא, שניתנה בחמשה קולות, שהם יחשבו הקולות הנסתרים, והשנים מפורשים להם בכתוב. והכוונה, כי למשה רבינו ניתנה בשבעה הקולות, והוא השומע ומתבונן בהם, אבל לישראל בקול אחד ישמעו, כמו שאמר קול גדול ולא יסף (דברים ה', י"ט), ונאמר קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים זולתי קול (שם ד', י"ב).

ואף כאן רמז, וכל העם רואים את הקולות, בחסרון וי"ו, אחד. כי כל הקולות, יראו אחד. והוא מה שנאמר (תהלים ס"ב, י"ב) אחת דבר אלהים שנים זו שמענו, על דרך האמת. והנה הפרשיות מבוארות, לא יתחלף להם דבר בדבר.

הדברים נסתרים. עכ"פ הוא אומר כי האופן שכל אחד מחז"ל מחשב את מספר הקולות, יש בזה 'עניינים'.

הרקאנטי מסכם את הכל [שמות שם] בזה"ל, דע, כי יש מרבותינו ז"ל שדרשו, כי התורה ניתנה ב' קולות. ויש אומרים שנתנה בז'. ויש אומרים בה'. ויש אומרים בקול אחד. וכולם דברי אלהים חיים. האומר בעשר, ר"ל בכח עשר ספירות, כי כל ספירה תפעל מאמר אחד. אנכי, כנגד הראשונה. לא יהיה, כנגד השנייה וכו'.

הכל אמת. הכל מסתדר. אלו האומרים עשר קולות, סוברים כי כאשר כתוב 'קולות' בלשון רבים, זה פעמיים. א"כ הכל מצטרף ביחד. ולפי הסוד, מובן מה רמז בזה. או כנגד שבע ספירות, או כנגד עשר ספירות וכו'.

בכך אולי אפשר להבין, למה כאשר מוסיפים עולים בס"ת, כגון כשיש שמחה בקהל, הרבה אורחים וכו', הרי עפ"י ההלכה מותר להוסיף, אבל ישנם כאלה האומרים שלא להוסיף, בפרט על פי הסוד, כי זה כנגד שבע. וישנם האומרים כי גם עפ"י הפשט אין להוסיף, כי רק בזמן שהעולים לא היו מברכים זולת הראשון והאחרון וכו' אזי אפשר היה להוסיף, משא"כ כיום שכל העולים מברכים תחילה וסוף. כך שיטת התשב"ץ.

בכל אופן, בשלחן ערוך המקוצר [בסימן ס', הערה נ"ט] הבאתי בס"ד את שיטת מהר"י ונה זצ"ל, שהוא אומר דבר חידוש. כתבתי שם כך, דבר חידוש יש בפעמון זהב כת"י וז"ל, מברכין בשבת ז' בני אדם, אין פוחתין מהן, אבל מוסיפין עליהן. ועד כמה? עד עשרה ע"כ. ולא מצאתי לו חבר, וגם המנהג פשוט שמוסיפים הרבה מאד לפי הצורך. אמנם טעמו נראה שהוא על פי הסוד, כדרכו בקודש.

א"כ כבר 'הרחתי' שישנו כאן סוד, והנה כעת – לפי דברינו דלעיל – הכל מתיישב יפה. הריקאנטי אומר, 'יש אומרים עשרה קולות'. לכן

שמש נקרא בשם ידיד. הפייטן כתב כך, בטח היה להם בזמנם איזה מקורות לכך. הרי ישנם מדרשים, שלא הגיעו לידינו. אם הוא כתב 'משה ידיד', מסתמא יש לו מקור לזה.

הערה מהקהל: מצינו בגמרא 'יבוא ידיד'.

תגובת מרן שליט"א: נכון. אבל שם המדובר הוא לגבי שלמה המלך, לא על משה רבינו. הדבר מובא בגמרא במנחות [דף נ"ג ע"א], יבא ידיד, בן ידיד, ויבנה ידיד לידיד, בחלקו של ידיד, ויתכפרו בו ידידים. יבא ידיד, זה שלמה המלך וכו'.

ולגבי השאלה העיקרית שלו, השלישית, כי לא מצאנו שמש תיקן את הפרשיות, התשובה היא שכן מצאנו. אמנם הדבר אינו מוסכם, הרמב"ם בודאי אינו סובר כך, מהרמב"ם [בהלכות תפילה פרק י"ג] נראה – כפי שהמשכיל שיר ידידות אומר – שזהו רק מנהג, לפי מה שכתב שם בזה"ל, המנהג הפשוט בכל ישראל, שמשלימין את התורה בשנה אחת. מתחילין בשבת שאחר חג הסוכות, וקוראין בסדר בראשית. בשניה, אלא תולדות נח. בשלישית, ויאמר יי אל אברהם וכו'. הוא כותב, 'המנהג הפשוט'.

ויש מי שמשלים את התורה בשלוש שנים, ואינו מנהג פשוט.

ואח"כ בהלכה ב', עזרא תיקן להם לישראל שיהיו קוראים קללות שבספר ויקרא קודם עצרת, ושבמסנה תורה קודם ראש השנה וכו'. פה עדיין הוא לא אמר אחרת.

רק בהמשך, לגבי המועדות [בהלכה ח'] הוא כותב בזה"ל, משה רבינו תיקן להן לישראל שיהיו קוראין בכל מועד עניינו, ושואלין ודורשין בענייניו של יום בכל מועד ומועד וכו'. מכך שהרמב"ם מזכיר אותו רק כאן, ולא לפני כן, רואים כי בודאי שהוא לא סובר כך.

אבל ראיתי אחרת, בספר אורח רבותינו [דף 46]. זכור לי שישנם עוד מקורות, רשום אצלי בכתובים, רק שלא היה לי פנאי לחפש ולמצוא את זה. עכ"פ בנתיים יש לי לכל הפחות מקור אחד.

בספר אורח רבותינו [שם] כתב בזה"ל, בשולחן ערוך הרב סימן רפ"ב סעיף א', שמניין ז' קרואים בשבת, וששה קרואים ביוהכ"פ, וחמשה קרואים

הם אמרו, רק עד עשרה. יותר מכך, כבר אין לזה על מה להסתמך. לפי שיטה זו.

אמנם עכ"פ זה לא מוכרח, לפ"ד האומ' שרמז המכוין למספר מסויים, המכוון הוא רק שלא לפחות מכך, אך להוסיף שפיר דאמי וכידוע.

*

נחזור ל'משכיל שיר ידידות'. הוא טוען, שצריכים לגרוס 'בכל שבת תיקן ידידי פרשה', כי פונים אל השומע והקורא. מניין לו?

יש לו שלוש ראיות. א' מזה שכתוב 'בכל שבת בבי"ת? אם הכוונה היא שמש רבינו תיקן, א"כ זה לא 'בכל', אלא צ"ל 'לכל' שבת תיקן ידידי פרשה, בלמ"ד.

יש לי בס"ד תירוען על כך.

אכן הקושיא היא קושיא, אבל מצינו שהאות בי"ת מתחלפת עם האות למ"ד. כך כתוב בספר לוית חן, בשימושי אות ב', כי יש שמתחלפת הבי"ת בלמ"ד. ישנו פסוק בנביא [הושע י"ב, ז'] וְאַתָּה בְּאַלְהֶיךָ תָּשׁוּב, והכוונה 'לאלהיך' תשוב. אבל למה מהר"ש שבזי החליט לכתוב דוקא בבי"ת, זאת אכן שאלה טובה, שעדיין צריכה ישוב.

ולגבי השאלה השנייה שלו, 'אין דרך האר"ש לקרות למשה ידידי', מסתמא הוא צודק, כי הוא מומחה גדול בשירים שלו, אא"כ ישנם שירים שהוא לא הכיר ולא ידע, אם נמצאו שמה 'ידידי' כלפי משה. אבל גם אם מהר"ש שבזי לא קורא לו ידידי, הרי מצינו שהקדמונים כן קראו לו ידידי. בפיוט אתה גאלת וכו', שאומרים בליל הסדר, כתוב כך, טוב וישר מהם גידל, משה ידיד בחזון הושלך. הרי שקוראים לו 'ידיד'. גם בשמחת תורה אנו אומרים, 'ואין ידיד כבן עמרם', בפיוט מפי אל יתברך ישראל.

אולי הדבר עדיין אינו מספיק, כי גם הוא ידע את זה, שכתוב שם 'ידיד', אבל השאלה שלו למה הוא קרא לו בשם 'ידידי', בתוספת יו"ד. מ"מ אני רק קצת מרכך את הקושיות. אולי התשובות אינן מלאות, אולם לכל הפחות אנחנו מקרבים את הדברים אל האמת, ממעטים את הקושיות.

עמדתי בס"ד על העניין הזה, לגבי הפיוט אתה גאלת, באגדתא דפסחא פרי עץ חיים [דף שי"ח], וכתבתי בזה"ל, לא ידעתי שורש בדברי חז"ל

ביו"ט, הוא מתקנת משה רבינו. כך לגבי מניין הקוראים.

[הערת ידידנו הרב הגאון אח"כ שליט"א: כבר הערתי בשיעור תצוה ה'תשפ"א ב'של"ב, שכינוי שלחן ערוך 'הרב', ניתן על ידי ההולכים בעיקבותיו, ולא שייך לדידן ע"כ. והיינו כמו שמפרשי השלחן ערוך מרבני האשכנזים, קוראים לרמ"א 'הרב', מפני שקיבלו הוראותיו, כידוע. תשובת מרן שליט"א: הדבר נכון. אלא שאני קראתי זאת מתוך הספר. ובעלמא אנחנו קוראים לו הגר"ז].

ומקורו בזוה"ק [ויקהל דף ר"ה ע"א], וכן מבואר בערוך השולחן ריש סימן רפ"ב.

ומדברי הזוה"ק [שם, המובא גם במגן אברהם ריש סימן רפ"ב] מוכח, שגם סדר קריאת הפרשיות מתקנת משה רבינו הוא.

ממילא הדבר מובן, כי הרש"ש הולך כאן, וכמו בכל מקום, על פי מה שכתוב בזוה"ק, בעניין ז' קולות שמוזכר ג"כ שם.

ובב"ח כתב, שסדר הפרשיות, עזרא הסופר תיקנם. ובלנ"ד בשיעור נוסף, נרחיב עוד בכל זה בס"ד.

המשך בעניין 'עצת התורה', וכיצד רמזו בפסוק ואתה לא כן נתן לך י"י אלהיך וגו' נביא מקרבך וגו' אליו תשמעון, עניין האורים ותומים. מדוע דוד המלך שאל באורים ותומים רק אחרי שלוש שנות הרעב.

צריכים להמשיך זאת, את 'הדר מעמד סיני לעמי מורשה', כי גם אחרי חג השבועות, ישנם עוד שבעה ימים תשלומין של-קרבנות. העניין של מעמד הר סיני, עם כל המעלות של תורתנו הקדושה, את הדברים שכמוסים וצפונים בתורה, שהם מים שאין להם סוף.

אחד מהם, הוא מה שאנחנו מדברים בשבועות האחרונים, לגבי עצת התורה. כי אין דבר שאינו נכלל ורמז בתורה, וישנה אפשרות לקחת עצות מן התורה.

נאמר בפסוק בפרשת שופטים [דברים י"ח, י"ד – ט"ו], ב'י הגוים האלה, אשר אתה יורש אותם, אל מעוננים ואל קסמים ישמעו. ואתה, לא כן, נתן לך י"י אלהיך. נביא מקרבך מאחיד כמני, יקים לך י"י אלהיך, אליו תשמעון.

הקב"ה אומר, אתם עומדים להיכנס לארץ ישראל, ותפגשו את הגויים, שבע האומות שבארץ ישראל, הכנעני והפריזי והגרשי וכו', הם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו. טבע האדם, שהוא שואף ומשתוקק לדעת דברים נסתרים, דברים שלא יודעים מה יהיה. כגון, מי ינצח במלחמה, והאם החולה הזה ימות או לא. לפעמים ישנם דברים, שהם גורליים. האם הנישואין הללו יצליחו, או לא. האם כדאי לעשות דבר מסוים, או לא. בדרך הטבע, אי אפשר לדעת. אז שואלים מעוננים וקוסמים, מכשפים תרפים וכל מיני דברים, כמו לבן ששאל בתרפים, ופועלים על פי זה. גם בכוחות הטומאה, אפשר לדעת דברים נסתרים, לכן הם פונים אל מעוננים ואל קוסמים.

הקב"ה בא ומזהיר אותנו, 'אתה לא כן נתן לך י"י אלהיך'. חס ושלום, אל תלכו אליהם. אבל מה כן? הלא ישנם דברים שאנחנו רוצים לדעת לגביהם, ישנן שאלות גורליות. האדם נמצא בלחץ.

נביא מקרבך מאחיד כמני, יקים לך י"י אלהיך, אליו תשמעון. תשאלו את הנביא. אפילו לגבי אבידות, היו שואלים. כפי ששאל שאל את שמואל לגבי האתונות שאבדו לאביו, והוא ענה לו, אמר לו מיד. 'שמואל הרואה'. הוא רואה מה שכל שאר בנ"א אינם רואים.

בתרגום המיוחס ליונתן, על הפסוק הזה, ואתה לא כן נתן לך י"י אלהיך, הוא מפרש כך, ואתה לא פותחון. אלהיך פתחני שילון אורי ותרמיא, ונביא (צ"ל בלשון רבים ונביא. יב"ן) תריציא, יתב לבון יי אלהיכון. תשאלו את הכהנים, שיענו ע"י האורים ותומים.

היכן הדבר כתוב בפסוק?

האמת היא, שה'דרש' הזה הוא נחוץ. כי לפי הפשטות, החיצונית, המלים אינן מתאימות. ש"מ כי מוסתר כאן משהו. מה זה 'אתה לא כן נתן לך'? אלו אינן המלים שהיה צריך לכתוב עפ"י הפשט. התרגום מגלה לנו פה את הסוד, כי המכוון הוא על האורים ותומים.

היום עלה בדעתי, איך הדבר רמז בפסוק. 'אתה לא כן' – נוטריקון אלא פתח. לא כמוהם, אלא

שערי יצחק – השיעור השבועי

אבל, כל זה אצלם. כי הם חיים בשקר וכזב. משא"כ האורים ותומים, הם נותנים לך תשובה ברורה.

לא.

כן. חד וחלק.

אין אפשרות להטות את הדבר לכיוון אחר.

ברם, יש לעיין, שהרי כל זה הקב"ה אומר לנו, בזמן שהיו האורים ותומים. אולם כעת בעוה"ר, שאין לנו אורים ותומים, מה נעשה? וכי נחזור אל המעוננים והקוסמים?

וגם נביא אין לנו, אותותינו לא ראינו, אין עוד נביא. ולא אפתנו ידע עד מה [תהלים ע"ד, ט']. ואנחנו לא נדע מה נעשה.

התשובה היא, נתן לך י"י אלהיך. ישנה תורה. התורה, פי לקח טוב נתתי לכם [משלי ד', ב']. 'נתן לך' זה מלעיל, הטעם בנו". התורה מן השמים, תורה עליונה, אשר בה גנוז הכל. בתורה תמצא את כל התשובות לכל השאלות.

ישנם לנו כאן, שני דברים. את התשובות על ידי גורל בתנ"ך, נשאר להמשך [לא הספקתי בשיעור הזה, לכן בלנ"ד נשלים בשיעור הבא]. ובנתיים, נדבר לגבי האורים ותומים.

שאלה מהקהל: אבל כתוב שאפילו עלי, שאל על חנה והוא טעה. שפָּרָה – בְּשָׁרָה.

תשובת מרן שליט"א: אכן, הוא לא פיענח נכון. לכן כתוב שאין שואלים אלא לכהן ששורה עליו רוח הקודש. היא אמרה לו, אתה טעית. לא אדני, אשה קשת רוח אנכי וגו'. לא כל אחד מסוגל לפענח נכון. התשובה היתה נכונה, רק שהוא לא הבין את התשובה.

*

במסכת יבמות [דף ע"ח ע"ב] מובא כך, נתינים, דוד גזר עליהם. אלו הגבעונים, אשר אסורים לבוא בקהל.

שנאמר (שמואל ב' כ"א, ב') וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ לַגִּבְעֹנִים, וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם, וְהַגִּבְעֹנִים לֹא מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָמָּה וגו'. מאי טעמא גזר עלייהו? דכתיב (שם, שם, א') וַיְהִי רָעַב בְּיָמֵי דָּוִד שְׁלֹשׁ שָׁנִים, שָׁנָה אַחֲרֵי שָׁנָה. שלוש שנים רצופות, היה רעב. רחמנא ליצולן.

שנה ראשונה אמר להם, שמא עובדי עבודת כוכבים יש בכם – הנני מכנה ואומר 'בהם',

הכהן. זה בזכות השבת. 'לבי ביום שבת, יבין בחידות'.

אבל כמה מפרשים שם כתבו, כי האורים והתומים עונים תשובות, לא. כן. כפי שדוד המלך שאל, נעלה או לא נעלה. דהיינו, נותנים תשובות חדות.

מהו הרעיון בזה?

מסבירים – וישנה אריכות על כך בספר נשמת חיים למה"ר מנשה בן ישראל – כי המעוננים והקוסמים, וכיו"ב המכשפים ודומיהם, כל אלה אשר עונים, כגון ע"י עיון בשרטוטים אשר בכף היד, או כל מיני דברים אחרים בכוחות הטומאה, לא בקדושה, או דברים לא בדרך התורה, הם מתחכמים. הם יודעים שהם עלולים להתבדות. רק לפעמים הם צודקים. ישנם דברים שהם יודעים, אבל ישנם דברים שאינם ברורים להם. הם לא יכולים להגיד דברים, שבטוח שהם יתקיימו. מה גם שזה יכול להשתנות. מה הם עושים?

אנשים גם משלמים להם הרבה כסף, ובסוף יוציאו עליהם שם רע שהם אינם יודעים, בלתי מומחים, או שהם משקרים.

לכן הם מתחכמים, ואומרים מראש תשובות שהן עמומות. תשובות שאפשר לפרש אותן בהיפך. לא הבנת, התכוונתי ככה. הוא מכין לעצמו מראש איזה ניסוח, שהוא יוכל אח"כ לפרש שהוא לא התכוון לכך. לא הבנת מה שאמרתי, כי אני התכוונתי ככה. בכדי שלא ייתפסו בלשונם.

בספר נשמת חיים הנז"ל, מביא שם דוגמא, כגון על איזה כישוף שעשו, והוא הסביר את עצמו, לא, היית צריך לפסק ככה, עשה לו חילוק בפיסוק. זה כמו פרעה, שהוא ג"כ התחכם כך. פרעה אמר, י"י הצדיק, ואני ועמי הרשעים [שמות ט', כ"ז]. אבל א"כ למה משה רבינו אמר, ידעתי כי טרם תיראון מפני י"י אלהים [שמות ט', ל']? כי פרעה התחכם. הוא אמר זאת בנשימה אחת. אבל הוא התכוון, י"י הצדיק ואני. גם אני צדיק. ועמי הם הרשעים. לא פסקת אותי נכון. עיין שפתי כהן שם באריכות ובמ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך. כל מיני התחכמויות ותירוצים.

בגמרא כתוב 'בכס'. וכן בהמשך – דכתיב (דברים י"א, ט"ז) וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם וגו' וְעֶצֶר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וגו'. דוד המלך אמר, כי בראשונה צריכים לבדוק, אולי ישנם עובדי ע"ז, וזה הגורם לרעב.

בדקו ולא מצאו.

שניה אמר להם, שמא עובדי עבירה יש בכס, דכתיב (ירמיהו ג', ג') וַיִּמְנְעוּ רַבִּימִים וּמִלְקוֹשׁ לֹא הָיָה, וַיִּמְצָא אִשָּׁה זֹנָה הָיָה לָךְ וגו'.

בדקו ולא מצאו.

שלישית אמר להם, שמא פוסקי צדקה ברבים יש בכס ואין נותנין, דכתיב (משלי כ"ה, י"ד) נְשִׂאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אֵין, אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת שֶׁקֶר. אנשים שמבטיחים שיתנו צדקה, וזה כמו 'נשיאים ורוח', ישנם אמנם עננים, 'וגשם אין'. הגשם יורד בסוף במקום אחר, לא פה.

בדקו ולא מצאו.

אמר, אין הדבר תלוי אלא בי. מיד, וַיִּבְקֹשׁ דָּוִד אֶת פָּנָי יְיָ. מאי היא? אמר ריש לקיש, ששאל באורים ותומים. מאי משמע? כתוב 'פני השם', מי אמר שזה אורים ותומים?

א"ר אלעזר, אתיא פני פני. כתיב הכא, ויבקש דוד את פני ה'. וכתיב התם (במדבר כ"ז, כ"א) וְשָׁאֵל לוֹ, בְּמִשְׁפַּט הָאֲוִירִים 'לִפְנֵי' יְיָ.

בסוף, הוא שאל באורים ותומים.

ויאמר יְיָ, אֵל שְׁאוּל וְאֵל בֵּית הַדְּמִים, עַל אֲשֶׁר הָמִית אֶת הַגִּבְעֹנִים. אל שְׁאוּל, שלא נספד כהלכה. ואל בית הדמים, על אשר המית את הגבעונים.

וכי היכן מצינו בשאול שהמית הגבעונים? הרי הוא המית את אנשי נוב עיר הכהנים, ולא את הגבעונים?

אלא, מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו (מספיקין) [מספקין] להם מים ומזון, מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן.

זאת איננה הפעם הראשונה, שדוד המלך שואל באורים ותומים. אבל פה, הוא שאל באורים ותומים רק אחרי שלוש שנים. הוא לא שאל מיד.

תוספת דברים בעניין 'התנא האלהי' בחירק ולא בפתח, ותשובות למובא בחוברת 'דעה חכמה לנפשך' בעניין סיבת אסון מירון. ולמי שטען כי צ"ל 'האלקי' בפתח, כי חירק זה דין, ורשב"י כולו חסד ולא דין.

והנה בעניין 'התנא האלהי' שצ"ל בחירק ולא בפתח, כמו שדיברנו בס"ד פעמים רבות, מקרוב ישב על המדוכה הזאת – הנני קורא בפניכם מהשער, כ"ק אדמו"ר שליט"א, מכון ים החכמה, ישיבת תורת חכם ללימוד הנגלה והנסתר – מאת הגאון רבי יצחק מאיר מורגנשטרן, השם ישמרהו ויחיהו.

הוא ישב על המדוכה הזו, והוא גם דיבר איתי בטלפון, ואח"כ ראיתי שהוא גם הדפיס מאמר ארוך בעניין. והנני רואה שכעת הוא עוד ממשיך. עוד לא הספקתי לקרוא את המאמר הראשון, וכבר במוצאי שבת הביאו לי את ההמשך.

הוא רוצה ליישב זאת – ובנתיים נעמוד על הנקודה הזאת – בחוברת דעה חכמה לנפשך, אות י"ז, פרשת במדבר התשפ"ו, שיחת קודש.

הוא כותב כך, הנה דבר ברור שהיות שאין אנו בקיאים בכללי הדקדוק – הוא מודה, שבדקדוק אין לו ידיעה – הרי בודאי שאסור לומר שסיבת הדבר של האסון של ארבעים וחמשה מתים הוא מחמת זה ששרו את השיר 'לכבוד התנא אלקי', שהרי היות שאין המכשלה הזאת נגלית לרבים, הרי אין תולין שזאת היא הסיבה למה יצא כל הקצף הזה.

וכמו שכתב הרה"ק כ"ק אדמו"ר רבינו יואל מסאטמר זיע"א בהקדמה לספרו הקדוש 'יואל משה', כי על פרצות ידועות ומפורסמות אין צורך לחקור ולדרוש, אף לא בתקופת הנביאים, כי החטאים הגלויים והמפורסמים דורשים את התיקום תכף ומיד, ואין צורך לחפש אחר חטאים נסתרים דייקא.

והוא מוכיח זאת, מן הגמרא במסכת יבמות שהבאנו לעיל. וז"ל, ומוכיח כן מהא דמבואר במסכת יבמות [דף ע"ח ע"ב] לבאר את הפסוק [שמואל ב' כ"א, א'] ויהי רעב בימי דוד שלש שנים, שנה אחר שנה. שנה ראשונה אמר להם, שמא עובדי עבודה זרה יש בכס, דכתיב [דברים י"א, ט"ז–ט"ז] וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם וגו' וְעֶצֶר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וגו', בדקו ולא מצאו. ובשנה שניה אמר להם וכו'.

והקשה הרי"ף – זהו מהר"ר יאשיהו פינטו, בפירושו על העין יעקב – למה לא שאל דוד

דבר ראשון, כבר בקובץ דברי חפץ [גליון י"ב, שנדפס בשנת התשע"ט] הבאנו בס"ד [בדף י"ז] את ה'ויאל משה', מה שהוא מסתמך עליו, בזה"ל, ויתכן כי דעתם שאין להצביע על עוון מסוים כי הוא שגרם, יען שבעוה"ר נסתם כל חזון, אין עוד נביא ולא אתנו יודע עד מה, לכן הוכיחו על כלל העוונות שהיו בידיהם.

ומצינו כזאת בזמן דוד המלך ע"ה, כמו שנאמר (שמואל-ב' כ"א, א') ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחרי שנה, ויבקש דוד את פני יי' [שיודיענו על מה זה הרעב. מהר"י קרא] ויאמר יי' אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים. ופירש המלבי"ם, כי בשתי שני הרעב הראשונות, תלו הדבר בעוונות אחרים מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, וכמו שאמרו חז"ל [עי' פרקי דר"א פרק י"ז, וביבמות דף עח:], והחטא הזה לא עלה על לב איש לתקנו. ובשנה השלישית שלא מצאו עוון אשר חטא, ביקש דוד את פני ה' ושאל באורים ותומים. ועיין עוד רד"ק שם בשם רס"ג. וליקוטי מוהר"ן קמא אות נ"ד, והקדמת ויאל משה.

זאת הנקודה, שהוא עמד עליה.

ברם חושבני, כי הדבר אינו קשור אל העניין שלנו. דהיינו, ישנה פירצה, נגיד שהיו שם מסכים כמו שהוא כתב, אבל וכי זו בלבד כל הפירצה שישנה בענייני קדושה? לא חסר, בעוה"ר. יש בעיות על ימין ועל שמאל.

ועוד, למה זה קרה דוקא בל"ג בעומר? וכי יש בל"ג בעומר יותר פירצה? ולמה בדיוק כאשר שרו את השיר הזה? ולמה נהרגו דוקא ארבעים וחמשה?

לגבי דוד המלך, לכאורה זה נכון.

וכבר גאון עוזנו ותפארתנו מהר"י זיע"א כתב את העניין הזה, עוד לפני הויאל משה, בהתחלת איגרת מהר"י, איגרת המוסר הידועה שלו, בזה"ל, אִם בָּאנוּ לְחַפֵּשׁ בַּמִּטְמוֹנוֹת, נִסְתַּפֵּל קוֹדֶם בְּגִלּוֹת, וְנִמְצָא לְפָנֵינוּ תִּלְי תִּלְי עֲבִירוֹת שֶׁהוֹרְגֵנוּ בָּהֶם, וְנַעֲשֶׂוּ לָנוּ פְּתִירָה. וְכִי כִּי מִרְאוֹת עֵינֵינוּ, מִהִשְׁפִּיל לְפָנֵינוּ וכו'.

בודאי שדבר ראשון צריכים לראות האם ישנם עבירות בגלוי. אבל אנחנו עכשיו לא מחפשים אותם. בזמן דוד המלך היה רעב, ראו שסובלים

'מיד' באורים ותומים, והיה נפסק הרעב תכף ומיד, כמו שהיה אחר שלש שנים. ולמה היה צריך להמתין ג' שנים בבדיקה אחר הג' עבירות, ומחמת כן סבלו ישראל ג' שנות רעב מפני חסרון הידיעה שלא ידעו מה צריכים לתקן.

אלא חזינן מזה, שבכל שלשת השנים לא נזקקו לשאול באורים ותומים, אלא בדקו מקודם אם יש חטאים גלויים הדורשים תיקון. למה שהאורים ותומים יגלה לנו דברים נסתרים? אולי ישנם דברים שהם גלויים.

כיון שכאשר יש חטאים הללו, הדבר ברור בתכלית הבהירות שהם הם הדברים שגרמו לצרות וליסורים. ורק אחרי שבדקו ולא מצאו חטאים גלויים, רק אז שאל באורים ותומים על דברים נסתרים שאין הציבור יודעים מזה.

ולכן – מה נגיד בנד"ד? – כאשר יש פירצה בענייני קדושה, ובפרט בהשתמשות בכלים הטמאים למיניהם שכל גדולי הרבנים אסרו בתכלית האיסור, הרי בודאי צריכים לתלות שזה הוא עיקר הסיבה של מיתת ארבעים וחמשה נפטרים, כאשר הדבר עדיין צריך תיקון גדול מאוד רח"ל (והמסתעף בזה כל ענייני שמירה בענייני קדושה צניעות וד"ל), ובפרט שבאותה שנה של האסון עשו פולמוס גדול בכל העולם, שיכולים לראות דרך הכלים הטמאים את כל מה שנעשה במירון.

אינני יודע למה הוא מתכוון, אולי אתם יודעים. הוא אומר, שבאותה שנה עשו שיכולים לראות דרך הכלים הטמאים, את כל מה שנעשה במירון. רק באותה שנה עשו את זה?

תגובה מהקהל: אולי לפני כן היה פחות.

וגם בתוך מירון גופא העמידו כמה מסכים גדולים, כדי לטמא נשמות ישראל, שיהיו נמשכים אחרי הכלים הטמאים.

לא ידוע לי מכל העניין הזה. צריכים לבדוק זאת, אבל הוא נאמן, בטח הוא יודע מה שהוא כותב. הרי בודאי יש לתלות שזה הוא הסיבה לכל הרעה הזאת, ולא מה ששרו את הניגון לכבוד התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי.

זאת אחת הנקודות, שהוא עומד עליהן, ואת זה ברצוני להסביר, בעזר ה' וישועתו.

צרות, באופן כזה צריך כל אדם לחשוב מה אני צריך לתקן. אבל בנ"ד, לא מדברים רק על מה צריכים לתקן, כי ישנם קלקולים על ימין ועל שמאל, אלא מדברים כדי להסביר, להצדיק את הדין, כי כולם תמהים, מה זאת עשה אלהים לנו. אם זה בגלל פירצה בקדושה, אינני רואה קשר דוקא לל"ג בעומר, ודוקא לארבעים וחמשה אנשים.

אדרבה אותם ההרוגים רח"ל הם היו צדיקים, כל הארבעים וחמשה האלה. התברר שאף אחד מהם לא החזיק מכשיר טמא. אז למה דוקא הם סבלו? מדוע דוקא הם קיבלו את העונש? קשה להסביר את זה. אמנם יש מקום ליישב כי דוקא הם, ראויים לכפר על הדור. היא הנותנת, שבזה נתפסה מדת הדין, על דרך שמיתת צדיק מכפרת על הדור. הנסתרות ליי"י אלהינו. עכ"פ אנחנו מסבירים, על לשעבר. למצוא קשר וחיבור בין הדברים.

אי אפשר להגיד סתם, בגלל זה. אלא 'על אשר המית את הגבעונים', הם סיפקו מים ומזון לנוב עיר הכהנים, וכיון שעכשיו עם ישראל הזניח אותם, שאול המלך איבד להם את הפרנסה, ועם ישראל לא דאג להם, לא החיו אותם, ולכן הם סבלו רעב, על כן יסבלו עכשיו רעב מדה כנגד מדה. אולם בנדון דידן, מהו הקשר?

אנחנו מחברים את כל הדברים. בזמן ששרו את השיר הזה, שרו אותו ארבעים וחמש פעמים, וזה ג"כ גימטריא של אלה"י. כמו שהוסבר באריכות בקונטרס.

*

בדיוק שם בדברי חפץ הבאתי דבר דומה לזה, מאביו של מהרי"ץ. בזמנו היו שם צרות גדולות, סבלו הרבה מאד, מי שיעיין שם יראה זאת. הוא כותב דברים חמורים מאד, מה שהיה בזמנם. וז"ל, לפי שראיתי הרב ר' סאלם אלשבזי נע"ג – וגם אנחנו דיברנו לעיל על מהר"ש שבזי – שנתדבקה מחשבתו במחשבת קונו, וכביכול הגיע למעלת שלמה המלך ע"ה בשירות שלו, שכולם על דרך הסוד, בסוד חשוק וחשוקתו. ואינם כן חס ושלום – הם אינם כפשוטם – אלא [על] הגליות ועל כ"י.

ובכן ראיתי רשעים קבורים בזמנינו זה, לשורר ולהתקצף בכלי הניגון, האסור בכל מקום

בפוסקים. ויהפכו ללענה משפט, ואת הישרה יעקשו. וידמו חס ושלום, כי דעת המחבר כדעתם העכור, שכונתו ומחשבתו [של] הרב המחבר, בו יהלכו וישתכחו בעיר, היינו הבליז ומצודיו המצודדים הנפשות. וכל זה בא להם, כי נמשכו אחרי יצרם וטעמו חטאתיו, ונטבעו בחמדותיו, זהו אשר כן עשו.

את השירים הקדושים, הם הפכו לשירי עגבים. הוא מוכיח אותם קשות מאד. מאות אנשים המירו דתם מרוב הרעב.

עד אשר חרה אף ה' בעמו, ויתעב את נחלתו, ויתנם ביד צר, צרת הרעב בר מינו, ומנע מנו בחטאינו אוצרות טובו. וימנעו רביבים, ומלקוש לא היה. ונתקיים בנו מאמר הנביא ירמיה, על דברי הפצרות וכו'.

וזה היה שנה אחר שנה, עד שנתיקר השער, והגיע קדח אלבר כמסה קרוש. והיו אומות העולם מבזבזין ממון רב ומשיבין את נפשם, והיודיים מי שיש לו כלום, היו מוכרים בשליש הדמים, ומשיבים את נפשם. וימכרו ספרי הקדש, באין ותהו, ולואי בספר יקר דמי סעודה. כי פסקה המלאכה, כי אין אומר ע"ה ככה. וימותו החכמים ביגון ואנחה, אחר שבטנם ברעב נפוחה. כי אחר שראה כי אין לו כלי למכירה, הרס ביתו באכזריות חמה, ומוכר העצים בִּאכילה.

ותגדל הצעקה בכל בית, והגויות מושלכות כדמן בחוצות, ואין אוסף אותם לקברות. והקטנים מלקטים תולעים באשפתות וכו'. רח"ל.

וימותו אנשים ונשים וטף מתאוותם ללחם פלות. ואשר ליבו ריק מהיראה, המיר דתו, להשביע תאותו, כי לא זכה למות על קדושת אלהיו. והיה המלך מקבלם ומאכילם ומשקם, להמשיך [היהודים] מדתם. וימירו כמו שלוש מאות, בשנת ואומר לַפָּל"ה ניאופים.

הדבר היה בשנת בל"ה לשטרות. הוא מצא רמז בשנה, לכל הפחות. ק"ו הרמזים שאנחנו אומרים, כי רואים שהם ממש מתחברים עם הדברים.

*

לגופו של עניין, בעל ויואל משה כותב דבר חשוב מאד, אבל הוא רק מסביר – זהו הרעיון שלו שם

שערי יצחק – השיעור השבועי

על דבר אחד, והיה לו להיות חושש על כולם ולבדוק בם. וכיון שבדק ולא מצא מיד היה תולה בעצמו, ולא היה הרעה ג' שנים בארץ. זאת השאלה הראשונה שלו.

אח"כ הוא שואל, ועוד קשה, כשם שחשש על אלו הג' דברים, ע"ז ועוברי עבירה ופוסקי צדקה ברבים ואינם נותנים, כך היה לו לחוש על כל אותם הדברים שנעצרים עליהם השמים, ה"ה במסכת תענית פ"ק, אין הגשמים נעצרים, אלא בעוון תרומות ומעשרות. ואין הגשמים נעצרים אלא בשביל לשון הרע, שנאמר [משלי כ"ה, כ"ג] רוח צפון תחולל גשם, ופנים נועמים לשון סתר. אין הגשמים נעצרים, אלא בשביל עזי פנים. אין הגשמים נעצרים, אלא בשביל ביטול תורה. אין הגשמים נעצרים, אלא בעוון גזל. ולמה לא חשש אלא על ג' דברים הללו?

הרי שישנם עוד דברים, למה עליהם דוד לא חשש?

ועוד קשה – שאלה שליטת שכתב הרי"ף, וזאת היא הנקודה שאנחנו עומדים כעת עליה – למה לא שאל מיד פני ה', כמו שעשה אחר שלוש שנים. למה רק לאחר שלוש שנים, הוא שאל באורים ותומים.

ונראה שיש מיני רעבון שאינם מחמת עצירת גשמים, אלא שלוקה התבואה – דהיינו שדפון – או מאכילת חגב וכיוצא בזה. וכאן לא היה אלא מעצירת גשמים. ואפשר לנו לומר – הוא אומר בלשון 'אפשר', אלו תירוצים. אין לו ראיות לכך, הוא רק בונה מהלך – שלא היה עצירת כל הג' שנים שוות, שבשנה הראשונה לא ירד מטר כלל. ולכך לא שאל באורים ותומים, כי כתוב בתורה [דברים י"א, י"ז] וְעַבְדְּתֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וגו' וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר.

מה צריך לחפש ולחטט, אם הדבר כתוב בתורה מפורש?

והזהיר – דוד – לעולי רגלים שבאו שם, שיבדקו ביניהם על ע"ז, כמ"ש בפרקי ר"א ע"ש ובילקוט.

ובשנה האחרת, התחיל לירד המטר, ונפסק. וז"ש [ירמיהו ג', ג'] וַיִּמְנְעוּ רִבְבִּים, וּמִלְקוֹשׁ לֹא הָיָה. דמשמע שלא היו רביבים, שהם טיפות של מטר הגדולות. אבל מטר דק שאין ראוי לצמוח

– כי דם עם ישראל נהיה הפקר, בגלל שעברו על שלושת השבועות. והרי זה גלוי, אלו הם גמרא ומדרשים מפורשים. [ובעיקר הנושא, דיברנו כבר בעבר, ואכ"מ]. זהו הרעיון שלו.

אבל הוא לא הוציא מכך מסקנא, שאסור לומר סיבות אחרות. זהו דבר גלוי, שזאת היא הסיבה, מבחינתו זאת הוכחה כי נענשים על הדבר הזה. משא"כ הרב מורגנשטרן שליט"א שמוציא מכך, שישנו איסור להגיד דבר אחר.

כך הוא כותב, 'דבר ברור, בודאי אסור לומר שזאת הסיבה שלאסון'. דבר ראשון, לא אמרנו שזאת הסיבה שלאסון, אלא אמרנו בלשון אולי. מי שיראה את הסגנון שכתבנו בלשון ספק בדף י"א, בזה"ל, מי יודע? תעשו את החשבון. זה בגימטריא ארבעים וחמש, זה מספר ההרורים.

וגם בהמשך, בדף כ"ט, זה לא אומר שזאת הסיבה לאסון, לא מסתבר, זה לא הסיבה היחידית. נוב עיר הכהנים, למה מתו שמונים וחמשה כהנים, כי ברית מילה זה בגימטריא עשרים וחמש.

הכל בשמים מחושב ומדוקדק. רואים שיש סיבות, אבל לא שזאת היא הסיבה.

*

אולם יתירה מכך. צריכים לדעת כלל. מהרי"ץ האיר את עינינו בנקודה הזאת, בשו"ת פעולת צדיק [חלק ראשון סימן קס"ז] וז"ל, אין לאדם לפסוק דין היוצא מכוח פלפול או תירוצים. דהיינו, אתה אומר הלכה חדשה. איך היגעת אליה? בשלמא אם יש לך ראיות, שכך הוא הדין, אזי הדבר מצויין. אבל אם זה בגלל שישנה לך קושיא, ואתה אומר תירוצים, ועל ידי התירוצים יוצא לך הלכה חדשה, זה לא. תמצא ראיות לכך, אבל לא בגלל התירוצים. כי אם אמצא תירוצים אחר, נפל לך כל היסוד.

גם בנ"ד, נכון שככה הרי"ף אומר, אבל ישנו תירוצים אחר לקושיא, ונפל ממילא היסוד. ולכן אי אפשר לבנות על זה.

הרי"ף – רבי' יאשיהו פינטו – הוא אכן אומר כך. וזה לשונו, שנה ראשונה אמר להם, שמא עובדי ע"ז יש בכם וכו'. וקשה, למה לא חשש דוד בשנה ראשונה על כל הדברים המונעים הגשמים, ולא היה חושש בכל שנה אחת אלא

הזה אלא לגבי עניינים אחרים, ופה הוא התעלם ממנו. כי יש לו תירוץ אחר על השאלה. יש לו בזה דרוש ממש נפלא, פלפול, אלא שאין זמן כעת לקרוא ולהסביר את הכל, לכן רק אגיד את מה שנוגע לענייננו.

וזה לשונו, על המאמר הזה, אנשים דבני הרגשה נינהו, ירגישו תעצומות הקושיא, אשר זה הוחיל דוד עד בוש, שלוש שנים שנה אחר שנה. ולמה לא שאל מיד את פני ה', לידע בשלמי הרעה הזאת.

וביותר יפלא על הירושלמי, אשר שם נאמר כי בדק דוד בכל הדור ולא מצא מי שישאל באורים ותומים. מה היה לו לבדיקה זו? ולמה הוא פשפש ולא מצא?

אגב אורחא נעיר כי בירושלמי שלפנינו ישנה גירסא אחרת. מפליא אותי לכאן שהיה לו זאת, אינני יודע מהיכן הוא מצא את הגירסא שלו. אצלנו בירושלמי, לא כתוב שהוא בדק בכל 'הדור' מי 'שישאל'. העניין הזה מובא בירושלמי בכמה מקומות, בסנהדרין ובקידושין כתובות אמנם מלים דומות לזה, אבל סגנון הנוסח הוא אחר. כתוב שם, בדק דוד בכל 'דרכיו', ולא מצא 'אחד מהן'. דהיינו, את כל מה שהוא חשש. אולי עבודה זרה, אולי גילוי עריות ואולי שפיכות דמים, או פוסקי צדקה ברבים. אבל לפניו היתה גירסא אחרת, שהוא בדק ולא מצא מי שישאל באורים ותומים. וצריך לעיין ולחפש.

עכ"פ הוא כותב כך, נראה לי בהקדים מה שאמרו רז"ל בירושלמי, כי דואג לא נטרד אלא על שהיה ממרא בבי"ד. אמר לשאול, המליכו דוד בחי"ך. תמן תנינן, אין נשאלים באורים ותומים אלא למלך. ואנשי נוב שאלו לו באלהים. ודוד הורה להם הלכה למעשה, כי נשאלין למלך ולנשיא ולא בבי"ד, ולמי שצורך הציבור בו. נמצינו למדין, כי דואג היה לו דין זקן ממרא, שהורה כנגד ההלכה והדין.

כיצד דואג האדומי, גירה את שאול, נגד דוד? אמר לו, המליכו דוד בחי"ך. אתה עדיין חי, והוא כבר מלך.

ומנין לך זאת? כי הנה אנשי נוב עיר כהנים, שאלו לו באורים ותומים, ואין נשאלים באורים ותומים

מוצא דשא, היה. וכיון שלא נעצרו הגשמים לגמרי, אלא 'וימנעו רביבים', אמר, אין לחוש עוד על לה"ר, דכתיב ביה 'תחולל גשם' לגמרי. וכן על ביטול תרומות, כתוב, כתיב ביה [איוב כ"ד, י"ט] צִיָּה גַם חֶם יִגְזְלוּ מִיָּמַי שֶׁלֵּג, שְׁאוּל חָטְאוּ. וכן על עוון גזל, כתיב [איוב ל"ו, ל"ב] פֶּסֶה אֹר, שֶׁהֵם גִּשְׁמִים. וכן על ביטול תורה, כתיב [קהלת י', י"ח] יִמָּךְ הַמִּקְרָה, וכתוב [תהלים ק"ד, ג'] הַמִּקְרָה בַּמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו. וכאן שירד מטר, אבל נמנעו רביבים שהיא ארץ שבעה מים, לכך אמר שמא מגילוי עריות, שענשם הוא למנוע רביבים.

ובשנה האחרת, בזמן הרביעה, היו נשיאים ורוח, שמתכסים השמים בעבים אבל גשם אין, והרוחות והעבים מלחלים הקרקע. אז אמר, אין זה אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואינם נותנים, שלוקים כמדתם להיות קול הרוחות וסימני העבים להוריד מטר, ואין גשמים יורדים. וכשבדק ולא מצא, אמר אין הדבר תלוי אלא בי וכו'.

יפה. זהו המהלך שלו. אבל לקמן נביא מהלך אחר.

דרך אגב, גם לגבי השאלה הראשונה שלו, גם הערוך לנר שאל אותה, ויש לו תירוץ.

וז"ל הערוך לנר, הא דלא בדק מיד בשנה ראשונה על גילוי עריות וצדקה, כשלא מצא חטא ע"ז, י"ל דהא בלא"ה י"ל דהא גם אם היו בהם עע"ז, אכתי הא ודאי רוב ישראל כשרים היו, ואיך לקו הרבים בעבור היחידים וכו' וכו'.

אבל על השאלה הזאת ממש, דהיינו השלישית, כתב תירוץ אחר בספר עיר בנימין [על מסכת יבמות שם], למהר"ר בנימין זאב וולף בן שמואל. זהו ספר חשוב מאד, אמרתי שאראה מה כתב עליו החיד"א בשם הגדולים, כי לא מכירים את הספר הזה, והנה הוא כותב עליו כך, עיר בנימין, שני חלקים, הם דברים נחמדים והקדמות נפלאות. ומצויין שם בהערות המו"ל, שהחיד"א בספריו מביא הרבה פעמים מן הדברים שלו. א"כ זהו ספר חשוב מאד.

הוא ג"כ שאל את השאלה, ונוכחתי לדעת כי הוא ראה את דברי הרי"ף, שהרי הוא מזכיר אותו, מביא דברים בשמו, אמנם לא לגבי הפרט

דעובדא של נוב עיר הכהנים, חטא רק נמחל לו העון, לפי שנתבייש בעבירה, שלא הזכיר אורים ותומים, משום דקטליה לנוב, בזה נתכפר עונו. והנה מתחילה היה סבור דוד, כי מה שנתבשר שאל להיות עם שמואל הנביא במחיצתו, לפי שנתבייש בעונו, ולא הזכיר אורים ותומים. ואחרי שארז"ל בסנהדרין, שא"ל הקב"ה לדוד על ידך נהרג נוב עיר הכהנים, חשב גם כן להיות נכלם מעונו שלא ישאל באורים ותומים, שהיה בוש וירא לגשת, לפי שעל ידו נהרג נוב עיר הכהנים. ולכן מנע עצמו מלשאל באורים ותומים, ובדק בדורו מי שישאל באורים ותומים, כי לדידה הוה ס"ל כי אפשר שיתקיים ע"י אחרים, לפי הוראתו שנשאלין גם לאב"ד ולמי שצורך הציבור בו. רק פשפש ולא מצא, כי לדידהו הוה ס"ל דאין נשאלין אלא למלך. הם לא הסכימו לשאול, כי לדעתם נשאלים רק למלך. אתה יכול לשאול, אנחנו לא נשאל.

לכך החליט דוד בדעתו, כי אין עון הרעב תלוי בו, אחרי שנתבייש בעונו ולא רצה לשאול באורים ותומים. לכך א"ל, שמא עובדי ע"ז יש בכם, או מגלי עריות יש בכם וכו'.

יפה מאד. ברוך ה' מצאנו תירוץ אחר לשאלה הזאת, וממילא נפל היסוד.

ומותר להגיד כפי שאמרנו.

שאלה מהקהל: אולי כוונת מהרי"ץ, שהפוסק בעצמו לא יכול לבנות על אותו תירוץ, אבל אנחנו כן יכולים.

תשובת מרן שליט"א: בסדר, גם אם תמצי לו כדברך, מה שלא נראה לי כלל, עכ"פ זאת רק אפשרות להביא ראיה. אבל אי אפשר לבוא ולומר שאסור בודאי, בגלל שהוא אמר.

והאמת היא, שהוא גם לא אמר, הוא רק הסביר את דוד המלך. להוציא מכך שאסור? הוא מסביר רק את השיקול שלו לכתחילה, למה הוא עשה ככה, למה לא שאלת מיד באורים ותומים, אבל לא שהוא סבור שהדבר אסור. הוא רק אומר, שאין צורך.

הנני אומר כעת, כי אפי' לפי שיטתו אין שום ראיה.

בכל אופן, בעזרת ה' יתברך, צריכים עדיין להמשיך לענות על יתר הדברים שלו.

אלא למלך. א"כ הוא כבר מלך בחי"ך. כתוב שאנשי נוב שאלו לו באלהים. אחימלך.

דוד לא עשה זאת בשביל שהוא החשיב את עצמו מלך, אלא הוא אמר, כי ההלכה היא נשאלין למלך ולנשיא ולאב בית דין ולמי שצריך הציבור בו. מי שיש לו ענייני ציבור. והכי נקיטין. אבל דואג הורה נגד הדין. וכו' וכו'.

ישנו שם פלפול שלם, לגבי כל הנושא הזה. הוא ממש קשר נימא בנימא, דברים מתוקים. לא לחנם החיד"א כתב עליו, שהוא כותב דברים נחמדים, וכדלעיל.

ולענייננו הוא מסביר, כי הסיבה שדוד המלך לא שאל מיד באורים ותומים, היא מפני שהוא התבייש, כי אנשי נוב עיר הכהנים נהרגו בגללו. הרי הוא זה שגרם את מיתתם. לכן הוא התבייש. כפי שכתוב לגבי שאול המלך, שהוא לא נענש, כאשר הוא הוא חיפש את שמואל הוא לא הזכיר אורים ותומים, אלא הוא אמר, לא ענני י"י גם בחלומות גם בנביאים. הוא לא הזכיר אורים ותומים, כי הוא התבייש להגיד זאת.

וזה לשונו שם, לפי פסק דוד, מותר לשאול באורים ותומים אף לנשיא ואב בי"ד ולמי שצורך הציבור בו. ושאל שהרג נוב עיר הכהנים, ודנם כמורדים במלכות, לפי ששאלו לדוד באורים ותומים. ע"כ ס"ל כי אין נשאלין אלא למלך.

והנה גמרא ערוכה היא בברכות, כל העובר עבירה ומתבייש בה, מוחלין לו כל עוונותיו. ויליף משאול שאמר לשמואל, צר לי מאד ולא ענני י"י גם בחלומות גם בנביאים, ואילו אורים ותומים לא קאמר, משום דקטליה לנוב עיר הכהנים. פירש הרי"ף שם, שלא הזכיר הדיבור של אורים ותומים, שהיה מתבייש להזכיר את השם של אורים ותומים, משום דקטליה לנוב עיר הכהנים.

ומנין שנמחל לשאול? שנאמר ויאמר לו שמואל, מחר אתה ובניך עמי. עמי במחיצתי. והנה ע"ז נוכל לפרש שני טעמים, מה שא"ל שמואל לשאול, מחר אתה ובניך עמי במחיצתי. הפירוש האחד הוא, כי לא חטא שאול כלל במה שהרג לנוב, לפי שדנם כמורדים במלכות, משום דאין נשאלים אלא למלך. או שנוכל לומר, כי בגופא

לשנות את התזמורת, ולכן הציבור שר האלקי בחירק, ואילו התזמורת המשיכה לשיר בפתח רח"ל (כפי שהוקלטה לפני האירוע).

אבל האדמו"ר שמע את התזמורת, ושמע שזה שר הלאה בפתח, אז האדמו"ר שאל את הגבאים למה לא משנים לחירק כפי שהורה. אז הגבאים ענו לו, שהציבור אכן שינו לחירק, אלא שאת התזמורת א"א לשנות, כי זה תזמורת מוקלטת.

הורה האדמו"ר על אתר לכבות את התזמורת, באמרו "דע תימנישער רב, האט גשריבן גאר שארף" (הרב התימני כתב מאד חריף).

וכך עשו, וכיבו על אתר את התזמורת (עד שעברו לניגונים הבאים).

נ"ב, סיפר לי עכשיו נכד האדמו"ר מטשרנאביל (ב"ב) שלפני כמה שנים הורה האדמו"ר מטשרנאביל, להכריז לפני מעמד ההדלקה, שיזהרו מלומר האלקי בפתח תחת הה"א, כי אם בחירק.

בכבוד רב, שמואל ש.

*

אבל כפי שאמרתי, לא יפלא כי יש 'מחליקים'. וחזן מהרב מורגנשטרן שהבאנו לעיל, אמר לי ידידנו הרב מאיר אהרונ יצ"ו עורך הקונטרס, גם בשם האדמו"ר מתולדות אברהם יצחק, כי גם שמה נהיתה קצת מהומה מהנושא הזה. והוא טען בהיפך מדברינו.

הראיה שלו היא, מדברי הוזה"ק בפרשת ויחי [דף רי"ח ע"א]. לפי דבריו רשב"י הוא כולו חסד, אין בו דין. וז"ל הוזה"ק שם, חמא רבי אלעזר דהוה אסתליק מלאך המות – בפטירה של רבי יצחק – ואמר, לית קופטרא דטיפסא באתר דרבי שמעון בן יוחאי שכח. היכן שרשב"י שכח, אין 'קופטרא דטיפסא'. ומסביר המתוק מדבש [דף ת"ג], קופטרא פי' ניצוץ, טיפסא פי' גחלת. ור"ל אין שום ניצוץ דין, אפילו כניצוץ היוצא מן הגחלת. אפילו ניצוץ. אין דין.

האלקי בפתח זה חסד, ובחירק זה דין. לכן אם אתה אומר 'התנא האלקי', אתה עושה שרשב"י הוא דין. עד כאן הקושיא.

ואני שואל, 'מטוניה מטינא ליה', איך קוראים לו? רבי שמעון, או שמעון? הוא אומר ש'האלקי'

אומרים בשם אחד הצדיקים, כי מאז שנחלקה מלכות בית דוד, נחלקה לשנים, נקרעה מלכות ישראל, ירבעם מלך על עשרה שבטים, יהודה וישראל נהיו בנפרד – רחבעם מלך רק על שני שבטים, יהודה ובנימין – מאז המחלוקת הזאת, אין לך דבר בישראל שאין בו מחלוקת.

وهוא המשיך ואמר, לפעמים אתה יכול להגיד משהו, וכולם מסכימים איתך, אף אחד לא 'מחליק' עליך, תדע כי ישנו מישהו שכן 'מחליק' עליך.

ואם תשאל איפה הוא? אינני רואה?

בסוף העולם. כי לא יכול להיות דבר כזה שכולם יסכימו, אפילו נראה לך שזה פשוט וברור ואין מה לחלוק.

בנושא הזה של 'התנא האלהי', כמה שהמון רבנים ואדמו"רים הסכימו לדברינו, ובכללם נוסף לי עוד לרשימה שכבר הבאנו, הרב הצדיק יעקב מאיר שכטר שליט"א מברסלב.

וידידנו הרב אביהו שאער הי"ו אמר לי, כי גם בתלמוד תורה שתילי זיתים פה בעיה"ק ב"ב ת"ו, ככה זה, שמע מן המפקח, שהם מקפידים לומר בחירק דוקא.

וכן הרב המקובל בירושלם עיקו"ת הרה"ג בניהו שמואלי שליט"א, והרה"ג שלמה זעפראני שליט"א. כולם מודים ואומרים בפה מלא, שזהו דבר פשוט, ושבודאי שאסור להגיד התנא האלהי.

*

וגם קיבלתי מכתב מעניין בזה"ל, לכבוד מוסדות נתיבות מהרי"ץ בראשות הגאון הגדול גודר גדר ועומד בפרץ הר"ר יצחק רצאבי שליט"א.

הנני נענה לבקשתכם להעלות על הכתב את אשר סיפרתי לכם.

אני חסיד סלאנים, ובשנה זו, התשפ"ז, בליל ל"ג בעומר, בשב"ק מרן אדמו"ר מסלאנים שליט"א ירד להדלקה ושרו 'לכבוד התנא האלקי וכו' בפתח תחת הה"א (האלקי), והאדמו"ר הורה לגבאים להורות שישירו האלקי בחירק (האלקי). וכך הוה.

אלא שהיתה בעיא. שהתזמורת היתה תזמורת מוקלטת, ולא תזמורת חיה, ולכן לא יכלו

שערי יצחק – השיעור השבועי

מועט, נראה שהיה ממדת הדין וכו' יעו"ש. ובביאור העניין, דנו בכמה ספרים.

הנני רואה, שאין אפשרות כעת לסיים את החלק השני של שיעור שחשבתי לומר, בעניין עצת התורה ע"י גורל, בפתיחת תוה"ק או שאר ספרי קודש, ע"כ נסיים במה שפתחנו בס"ד, לגבי המעלות של תורה. כפי שהאורים ותומים, עונה לא. כן. תשובות חדות וברורות, כך גם ישנן תשובות חדות וברורות בתורה, נ-תן לך. מלעיל. בתורה, אפשר למצוא תשובות ברורות לכל השאלות.

הלא כתבתי לך שלשים, במועצות ודעת [משלי כ"ב, כ']. 'שלשים' היינו תנ"ך. שלשה חלקים, תורה נביאים וכתובים. 'כתבתי לך', תורה שבכתב, שמה תמצא עצות ותשובות לכל הדברים. 'במועצות', נדרשת בשתי תיבות. במו – דהיינו בהם – עצות. זאת אחת המעלות מן האוצרות של תורה.

היו לי עוד דברים חשובים להגיד, אבל אין ברירה, נשאיר זאת לשיעור הבא בעז"ה. ויש לנו פה, שני דברים חשובים.

דבר ראשון, ידידנו הרב עוז שלום ערק שליט"א, התעוררות ללימוד תוה"ק. חבורות 'אתפנשו'. זה ג"כ קשור, אנחנו בדיוק מדברים על הזוהר, ויצא בדיוק מתאים.

אח"כ דבר שני, ידידנו הרב אביהוא שאער, מחה"ס לאורם לילדים, יש לא ג"כ בשורה טובה נוספת, חוברת חדשה 'האגרת שהצילה'. כן ירבה וכן יפרוץ, אכ"ר.

הודעה חשובה:

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך.
לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה
אצל מרן שליט"א.
הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.
פרטים בטלפון: 050-4140741

בחירק זה דין, בסדר, נכון. ככה זה בתורת הקבלה, סודות הנקודות. אבל אם כן למה אומרים רבי שמעון, או שמעון?
מה הקשר בין הדברים?

החתם סופר אמר, כי מי שמערבב קבלה עם פשט, הוא עובר על לא תזרע כרמך כלאים. זה תערובת.

חזק מזה, הדבר אינו ברור שזהו הפירוש בדברי תוה"ק דלעיל. אכן נכון, ככה המתקן מדבש מפרש, שאין שום ניצוץ דין ברבי שמעון. אולם מי שיעיין למשל בכתם פז, למהר"ש לביא, יראה כי הוא מסביר [בדף שצ"ו ע"ב] כך, לית קופטרא וכו' פי' אין גזירה וכליון, במקום שרבי שמעון נמצא, לפי שהוא מבטל את הגזירה יעו"ש.

נמצא שהדבר אינו קשור בכלל, לחסד ודין. וגם בגליון תוה"ק של ליורנו [באות ד'] הם מסבירים בזה"ל, אין ממונה על העונש נמצא במקום שרשב"י שרוי בו. והרשב"ב – זהו מהר"ר שלום בוזאגלו, מחבר הפי' מקדש מלך – פירש, אין גזירת עונש במקום [של] ר' שמעון, כי הוא מבטלה בתפילתו ע"כ.
ודי בזה.

שאלה מהקהל: לפי זה כן יכול להיות שיש בו ניצוץ דין.

תשובת מרן שליט"א: נכון. והכי מסתברא, כי תמיד חייב להיות שיהיה, רק שצריך למתק אותנו. אין דבר כזה, שיהיה רק דין, או רק רחמים. שאלה מהקהל: אדרבה, מצינו בגמ' שבת דף לג: שכאשר יצאו רשב"י ובנו ר' אלעזר מן המערה, כל מקום שנתנו בו עיניהם, מיד נשרף. הרי שהוא דין.

תשובת מרן שליט"א: זה היה רק בתחילה, כמבואר שם שיצאה אז ב"ק ואמרה להם, להחריב עולמי יצאתם? חזרו למערכתכם. וכשיצאו אחרי י"ב חודש, כל מקום שר' אלעזר היה מכה, היה רשב"י מרפא.

וכך מבואר בסדר הדורות [ח"ב דף קפ"ד ע"ג אות ח'] על פי זה כי רשב"י הוא ממדת חסד. אלא שסיים שם (במוסגר) כי עפמ"ש התוספות במעילה דף י"ז שהוא היה כעסן ומקפיד בדבר

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

פרשת שלח-לך
(נמסר במוצש"ק בהעלותך)

תמוז התשפ"ו בשל"ז
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

המשך בעניין המבואר בזה"ק שחלוקת קריאת נ"ג הפרשיות שבתורה, נתקנה ע"י משה רבינו ע"ה. ובירור מנהג בני מערבא לקרוא את כל פרשיות התורה בג' שנים. איך עשו נגד תקנת משה רבינו, וגם נגד תקנת עזרא בזמן קריאת פרשיות בחקתי וכי תבוא. איך מותר לחבר הפרשיות זו לזו, או חצייתן. האם מותר לקרוא פרשה ומחצה בשבת אחת. תרגום, ירושלמי ויונתן. שמו"ת. פרשיות וסדרים.

המשך ביאור כוונת מהר"ש שבזי זיע"א, 'הדר מעמד סיני, לעמי מורשה. בכל שבת תיקן, ידידי פרשה'. חילוף בי"ת בלמ"ד. להיזהר בקריאת ס"ת שלא להירדם וכו', ובזכות זה זוכה אדם לחידושי תורה ע"י רוח הקודש. קדושת ספר תורה והארותיו כשהוא כשר דוקא. תוספת יו"ד, רומזת לשכינה. חיזוק האמונה, ע"י גידול מעמד הר סיני והדרו.

© כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחבורות "שערי יצחק" – 836

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"י"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש בראש ובראשונה לע"נ מרת אמי זהרה הנקראת שרה בת מארי סאלס שכר, וחמותי מרת לאה הנקראת סעידה בת הרב מעודד, זכר צדיקים וצדקניות לברכה, שהיא ארציט שלהן חל השבוע. תנצב"ה.

וכן השיעור מוקדש ע"י ידידנו רבי צביאלי בן יהושע הכהן הי"ו לע"נ אביו יהושע ז"ל ב"ר עזרא הי"ו, שהערב הוא יום פטירתו, תנצב"ה. בעבור שהתנדב בנו עבורו למוסדות נתיבות מהרי"ן. ירבו כמותו בישראל, הוא פועל מעבר לקלעים, מאחורי הפרגוד, אבל ב"ה ידיו רב לו, וירבו כמותו בישראל. ראש וראשון, כהן. וכהן עולה ראשון.

וכן השיעור מוקדש ע"י הבחורה החשובה הדסה חיה בת מאיר משה שתחי, מארצות הברית, להצלחה וזיווג הגון משורש נשמתה. ולכבוד חתן בר מצוה דוד מאיר בן חיים הי"ו, שיגדל מעלה בתורה ויר"ש. בעבור שהתנדבה למוסדות יד מהרי"ן. וכן השיעור מוקדש על ידי החפץ בעילום שמו, שיזכה לזש"ק במהרה.

וכן ע"י הבחורה החשובה דבורה בת רפאל שתחי, מארצות הברית, להצלחה וזיווג הגון משורש נשמתה. ושוב לכבוד חתן בר מצוה דוד מאיר בן חיים הי"ו, ולהצלחה בגו"ח וחשקת התורה. וכן ע"י רבי יעקב בן דוד מאיר גיגי הי"ו, מארצות הברית, להצלחה מרובה בכל העניינים, ובפרט בבניית ביתו בשקט ובשלוח בלי מפריעים.

וכן ע"י רבי עזרא בן אברהם הי"ו מארצות הברית, להצלחה בכל העניינים – נחת מכל יוצאי חלציו, שלום בית, ופרנסה ברווח להגדיל תורה ולהאדירה.

בעבור שהתנדבו למוסדות נתיבות מהרי"ן.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

המשך בעניני המבואר בזה"ק שחלוקת קריאת נ"ג הפרשיות שבתורה, נתקנה ע"י משה רבינו ע"ה. ובירור מנהג בני מערבא לקרוא את כל פרשיות התורה בג' שנים. איך עשו נגד תקנת משה רבינו, וגם נגד תקנת עזרא בזמן קריאת פרשיות בחקתי וכי תבוא. איך מותר לחבר הפרשיות זו לזו, או חצייתן. האם מותר לקרוא פרשה ומחצה בשבת אחת. תרגום, ירושלמי ויונתן. שמו"ת. פרשיות וסדרים.

משה רבינו תיקן שיהיו קוראין בתורה ברבים בשבת ובשני וחמישי בשחרית, כדי שלא יהיו שלשה ימים בלא שמיעת התורה. ועזרא הסופר תיקן שיהיו קוראים כן במנחה בכל שבת, משום יושבי קרנות. וגם הוא תיקן שיהיו הקוראים בשני וחמישי שלשה בני אדם, ולא יקראו פחות מעשה פסוקים.

זהו לשון הרמב"ם בפרק י"ב מהלכות תפילה [הלכה א'], על פי הגמרא בבבא קמא [דף פ"ב ע"א], שם כתוב בזה"ל, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהיו קורין בשבת, ומפסיקין באחד בשבת. וקורין בשני, ומפסיקין שלישי ורביעי, וקורין בחמישי. ומפסיקין ערב שבת. כדי שלא

ילינו ג' ימים בלא תורה. לא כתוב במפורש בגמ', משה רבינו. אבל הרמב"ם כתב כך, 'משה רבינו תיקן שיהיו קורין בתורה בשבת ובשני וחמישי', על פי ההבנה שלו בדברי הגמרא, והוא רק כתב זאת במלים אחרות, כדרכו בקודש. וכמבואר שם בכסף משנה.

ובתחילת פרק י"ג כתב הרמב"ם, המנהג הפשוט בכל ישראל, שמשלימין את התורה בשנה אחת וכו' – הבאנו זאת כבר בשיעור הקודם – עזרא תיקן להם לישראל שיהיו קוראים קללות שבספר ויקרא קודם עצרת, ושבמנהג תורה קודם ראש השנה.

לגבי מה שהרמב"ם כותב בפרק י"ג, ויש מי שמשלים את התורה בשלוש שנים, ואינו מנהג פשוט, הדבר מובא בגמרא מגילה [דף כ"ט ע"ב] כי זהו מנהג בני מערבא, דהיינו בני ארץ ישראל, לפי ששוכנת מערבית לארץ בבל. כך כתוב שם, בני מערבא דמסקי לדאורייתא בתלת שנים.

*

במאמר המוסגר אומר, כי לא ראיתי ביאור – האמת היא שלא חיפשתי, אבל גם לא פגשתי – מה פירוש המלים 'מסקי לאורייתא'. דהיינו מעלים את התורה. צריך פה טעם ותבלין, כי מסתברא שרמוז כאן משהו. מה הלשון הזו אומרת?

[מה שהעיר מעכ"ת על לשון מסקי, נראה לתרץ שבלשון ארמי משתמשים בלשון עלייה גם למובן סיום. וכן במנחות דף קח: ונטר להו לרבנן עד דמסקי מלתייהו. ובמגילה דף יא ריש ע"ב, והא איכא שלמה, לא סליק מלכותיה. ופירש רש"י, לא השלים מלכותו. איתמר.

ברוך יהיה, ויישר חיליה לאורייתא.

ואחר זמן עלה בדעתי בס"ד לבאר שרמוז בכך שהם היו 'מעלים' את התורה כך לשמים. מה שאנחנו עושים כל שנה, מעיין לשון הזה"ק [כדלקמן ד"ה אלא] 'סלקין' אלין מלין וכו', לדידן, הם עושים זאת רק אחת לשלוש שנים. והוא כפתור ופרח. יב"ן].

*

בכל אופן, אצל בני ארץ ישראל, הפרשיות לא היו מסודרות להם כפי שאצלנו, בראשית, נח,

שערי יצחק – השיעור השבועי

את הקללות לאחר מכן, שכבר ייגמרו. אדרבה, מכאן ואילך חושבנא טבא, שתהיינה רק ברכות.

זאת ברייתא מפורשת. איך בני מערבא יסבירו את זה? הרי אצלינו, פרשת בחוקותי יכולה להיות לפני שבועות או אחרי שבועות, אם לא ישימו לב מראש לסדר את הפרשיות, איך לחבר את הפרשיות לפני כן, כגון תזריע ומצורע, בהר ובחוקותי, אז עלול להיות שזה יהיה אחר כך. אנחנו מוסיפים בעצם עוד פרשה, להפסיק בין הקללות לחג השבועות, שבת אחת, במדבר לכל הפחות, לפעמים גם נשוא. ואחרי כי תבוא, יש פ' נצבים, כדי להפסיק בין הקללות, לפני ראש השנה. משא"כ אצל בני מערבא, את פרשת בחוקותי בודאי שאין להם בשנה הראשונה, הם עדיין לא הגיעו בכלל לסביבות פרשת בחוקותי. אבל הרי ישנה תקנה של עזרא, לקרוא את הקללות לפני כן?

כמובן הקושיא אינה מצד שזו ברייתא, אלא מצד שמפורש בברייתא שזו תקנת עזרא.

שאלה נוספת, הרי בספר הזוה"ק מבואר, כי פיסוק הפרשיות הוא ממש רבינו. הרמב"ם לא כתב זאת, אלא הוא כתב רק כי משה רבינו תיקן קריאת התורה בשבת, אבל מי חילק את הפרשיות? מי קבע, שעד פה נגמרת פרשת בראשית, ומתחילה פרשת נח, ואחר כך לך לך, וירא וכו'. בספר תורה, אין שום סימן לחלוקת הפרשיות. ובש"ס לא כתוב כלום. ממילא – כפי שדיברנו בס"ד בשיעור הקודם – הבינו רבים כי זהו מנהג.

הערת חכם אחד שליט"א בכתב אחרי השיעור: זכור לי ששמות מקצת פרשיות נזכרו בש"ס, וממילא מובן שהחלוקה שלפנינו היתה ידועה כבר אז.

תשובת מרן שליט"א: נכון. כגון במגילה דף כט: חל להיות בואתה תצוה, בכי תשא, ויקהל, בצו את אהרן. אך עיקר כוונתי שלא נזכר בש"ס מיהו שקבע חלוקה זו.

קצת קשה לקבל שזהו רק מנהג, שאם כן אזי היה בעם ישראל חילוקי דעות. לא כולם היו עושים אותו הדבר. איך ישנה הסכמה בכל עם ישראל, לגבי חלוקת הפרשיות. אין אף אחד שאומר לגבי

לך לך וכו', אלא במשך שלוש שנים הם קראו את התורה.

ובספר החינוך [מצוה תר"ג] כתב דבר חידוש, כי ישנם כאלה אשר קוראים את התורה בשתי שנים, וישנם כאלה הקוראים בשלוש שנים.

לגבי שלוש שנים, הדבר כתוב בגמרא, כדלעיל. אבל הוא מביא כי ישנם כאלה שקראו בשתי שנים. ומהרש"ל בספרו ים של שלמה, בסוף בבא קמא, הביא כי בני מערבא קראו בשלוש וחצי שנים. אמנם לפמש"כ בשמו, במשנת אברהם [הלכות סת"ם] בפתיחה אות כ"ב, הוא מפרש כי שלוש שנים הנז' בגמ', הוא לאו דוקא, והכוונה שלוש וחצי.

יוצא שישנם בנ"ד, כמה מנהגים. א' המנהג המקובל בכל עם ישראל, שקוראים במשך שנה אחת. וכמדומני שכיום כבר אין מי שנוהג אחרת. ואם ישנם, זה אולי איזה קהילות מאד קטנות, שאינן משמעותיות. כגון איטליאנים, אם שמעתי עליהם נכון. אשר קוראים את התורה בג' שנים. ב' שנתיים. ג' ד' שלוש שנים, או שלוש וחצי שנים.

השאלה היא, כיצד יפרשו בני מערבא – בני ארץ ישראל – את הברייתא במגילה דף ל"א ע"ב – מה שהרמב"ם בעצמו הביא כהלכה אחר כך [וכדלעיל] – תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבתשנה תורה קודם ר"ה. מאי טעמא? אמר אביו ואיתמא ריש לקיש, כדי שתכלה השנה וקללותיה. בשלמא שבתשנה תורה, איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה. אלא שבתורת כהנים, אטו עצרת ראש השנה היא? אין. עצרת נמי ראש השנה היא, דתנן ובעצרת על פירות האילן.

פרשת בחוקותי, נקראת לפני חג שבועות. ופרשת כי תבוא, לפני ראש השנה. דהיינו, כיון שלפעמים צריכים לחבר פרשיות האחת עם השנייה, אזי שיעשו באופן שיצא שפרשת בחוקותי תהיה לפני שבועות, לאפוקי שלא יצא אחרי כן. כי שבועות זהו יום דין לפירות האילן, ובראש השנה 'כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון', א"כ תכלה שנה וקללותיה, לא להשאיר

וְאִסִּיר לָךְ לְעֶרְבָא אֵלֶיךָ בְּאֵלֶיךָ, וְלֹא לֹאֲעֵלָא רְתִיבָא בְּרִתְכָא דְחִבְרִיָּה, אֲפִילוּ כְּמֵלָא נִימָא, וְאֲפִילוּ בְּחֵד תִּיבָה, אוֹ אֲפִילוּ אֶתְּ. אַחַת.

אינני יודע, מה הכוונה כאן 'כמלא נימא'. לגבי 'חד תיבה', הדבר מובן, כי הקורא עלול להתחיל לקרוא עוד מלה מן הפרשה הבאה. תיזהר. הדבר מסוכן. הרמ"ק אומר [עייין לקמן], כי יש בזה פתח לחיצונים. 'או אפילו באות חד'. לא רק תיבה אחת אסור, אלא אפילו אות אחת. אבל מה זה 'אפילו כמלא נימא', דהיינו כחוט השערה? מה עוד יש, חוץ מן אות אחת? מה יכול להיות?

אולי הכוונה, שהוא התחיל איזו הברה, חצי אות. ובפרט לפי הביאור שזה מסוכן, הדבר יכול להיות. צריכים להיזהר, שאפילו לא תהיה הוה אמינא, שהוא מתחיל משהו, אפילו שעדיין הוא לא ביטא את האות בצורה ברורה. אולי לכך הוא מתכווין.

יש לעיין אולי לשון כמלא נימא הוא לאו דוקא, והוא רק באופן יחסי לפי המדובר באותו עניין, כפי הנראה מכמה מקומות בגמ' לגבי המאמר 'אין מלכות נוגעת בחברתה, אפילו כמלא נימא', שהמדובר על הפרש בין לילה ליום וכד', עיין שבת דף ל' סוף ע"א, מו"ק דף כח. יומא דף לח: ותענית דף ה' ע"ב. אמנם מהגמ' ברכות דף עח: נראה שזה כמה רגעים, לגבי הסתכלות ביפיו של שאול.

מלבד הקושיא מה זה אפילו כמלא נימא, קשה עוד, אחרי שאמר אפילו כמלא נימא, שהוא מעט מאד, כיצד חזר ואמר ואפילו בחד תיבה, שהיא יותר. ולא עוד אלא שחזר ואמר או אפילו באת חד, שהיא פחות מתיבה. נמצא שמתחיל מלמטה, ועולה, ושוב חוזר ויורד. והרי בלשונות אפילו, לא שייך לומר אלא מלמעלה למטה. לכן לענ"ד צריך לדחוק דתני והדר מפרש. תני ברישא, ולא לאעלא רתיכא ברתכא דחבריה אפילו כמלא נימא. והדר מפרש מהו כמלא נימא בנדון דידן, ואפילו בחד תיבה, או אפילו באת חד. אף שלפי זה היה לו לומר אפילו בחד תיבה, דהיינו בלא וא"ו. ואמנם כמה רבנותא העתיקו אפילו בחד תיבה. ומשום הכי התולעת יעקב לא העתיק אפילו כמלא נימא וכדלקמן, דסגי ליה בפירוש של כמלא נימא. איתמר.]

איזו פרשה, שצריכים לצרף אותה לקודם, או לאחר כך. או חלק מן הפסוקים. הדבר מוסכם פה אחד, בכל עם ישראל. זה מראה, שזהו מימי קדם. ולא כתוב בש"ס וביתר ספרי חז"ל, אחרת ממה שכתוב בזוה"ק. ע"כ מתקבל מאד, שהדבר היה מוסכם, רק שמשוּסְדָּמָה לא כתבו זאת בספרים, או שהספרים שכתבו את זה לא הגיעו לידינו.

על-כל-פנים בזוה"ק [ויקהל דף ר"ו ע"ב] הדבר מפורש בצורה ברורה. וז"ל, אִסִּיר לִיָּה לְמֵאֵן דְּקֹאֲרִי בְּאוֹרֵייתָא, לְמַפְסַק פְּרִשְׁתָּא, או אפילו מלה חדא, אלא באתר דפסק משה פרשתא לעמא קדישא לאשלמא, יפסיק. ולא יפסיק מילין דפרשתא אחרא דשבתא, בשבתא דא.

לא להעביר עוד מן הפרשה הבאה.

רזא דא, בשעתא דאפסיקו פְּרִשְׁתָּא קמי קודשא בריך הוא, כל חד וחד אתעטרא וקאים קמיה. כיון דאשלימו הני למפסק פרשיין דכל שתא, ואתעטרא קמי קודשא בריך הוא, ואמר אֲנִי מְשַׁבֵּת פְּלוֹנִי, ואנת משבת פלוני. בהא"י שעתא, קרא ליופיא"ל רב ממנא – קרא הקב"ה למלאך, כתוב שם את השם שלו, מתחיל עם יופי ונגמר עם אל. דהיינו, זהו היופי של-תורה, הוא מגלה את סְתֵרֶיהָ הַנִּפְלְאִים, ולכן נקרא שר התורה. כתוב במקום אחר, שם בזוה"ק בפרשת בלק [דף קצ"ז קצ"ח], שמשא רבינו ביקש מהקב"ה שלא לכתוב את פרשת בן סורר ומרה, כיון שהבין כי זהו רמז על עם ישראל, ח"ו, שאם לא ילכו בדרך הישרה וכו'. ואז הקב"ה רמז למלאך הזה – יופיא"ל – שהוא יפרש למשה את פנימיות הפרשה וכו'.

ולחמשיין ותלת רְתִיבִין קדישין דתחות ידיה. ומני לון בשמושא דאורייתא, וכל רְתִיבָא ורְתִיבָא, מני ליה להא"י רתיכא על פרשת פלוני בשבת פלוני, ורתיכא פלוני על פרשתא דשבת פלוני. וכל חד וחד, משמשא לאורייתא ההוא שבת דיליה.

ישנה מרכבה לכל פרשה ופרשה. זהו דבר מפורסם, כי ישנן חמשים ושלוש פרשיות, וחמשים ושלוש מרכבות. על כל פרשה יש ממונה, ואסור לערב האחד עם השני.

שערי יצחק – השיעור השבועי

על כרחנו, שהקב"ה הניח למשה רבינו שהוא יפסק, ואח"כ הקב"ה הסכים על ידו, וזה נקרא כביכול שהקב"ה פסק. כי כתוב, שהקב"ה מינה על זה מרכבות. לכן אח"כ העניין חוזר להקב"ה. בראש ובראשונה, לא הקב"ה פסק, אלא משה רבינו הוא כביכול הראשון שפסק. ואחרי שמה רבינו פסק, לאחר שהוא חילק לחמשים ושלוש פרשיות, אז הקב"ה מינה את החמשים ושלוש מרכבות. הוא הביא את שר התורה, ואמר לו חמשים ושלוש מרכבות, המרכבה הזאת על הפרשה הזאת. לכל מלאך, ישנה פרשה. נראה כי על כרחנו, זהו הפירוש.

חכמי תימן נע"ג אומרים, כי זהו המכוון במה שכתוב בסוף כל פרשה, שם כמניין מספר הפסוקים שישנם בפרשה. הרי נותנים שם. כולם מבינים, למה עושים מספר בכל פרשה? כגון בפרשתנו בהעלותך, כתוב 'מהללאל סימן', כי יש מאה שלושים ושש פסוקים. ובפרשת שלח לך, סימן פלט. ובפרשת קרח, סימן דניאל. כאשר עושים סימן, זהו בכדי שלא תהיה טעות.

למשל, צ"ה פסוקים. כאשר הסופרים מעתיקים, יש שהם מתבלבלים. לפעמים במקום לכתוב צ"ה, המעתיק חושב שזה צ"ח, או צ"א. לכן עושים סימן, בכדי לתפוס, שלא תהיה שגיאה. הסימן יוכיח. שלא יהיה שיבוש בהעתקות.

ברם, למה כתבו תמיד שמות של בני"א? היה אפשר לכתוב כל מלה. אם זאת כל המטרה, די היה לכתוב איזו מלה שתהיה.

אלא, מפני שזהו שם המלאך של אותה פרשה. כך כותב החמדת ימים, וראיתי עוד שכתבו כך. זהו חידוש.

הערת חכם אחד בכתב אחרי השיעור: לא זכור לי כזאת זולת בדברי מהר"ש שבזי בכמה מקומות מספרו חמדת ימים.

תשובת מרן שליט"א: כך מצאתי בס"ד גם בקונטרס כת"י ליקוטי תורה למהר"ר שלום ערשי, שמצא כתוב בספר, והרחיב בזה. והעיליתי דבריו בנפלאות מתורתך ס"פ מקץ ע"פ עלו לשלום אל אביכם ד"ה כמרכן.

בכל אופן, 'כל אחד ואחד כמו שפסק הקב"ה', הכוונה היא שהקב"ה מינה את המרכבה על זה.

אלא כל חד וחד כמה דפסיק לון קודשא בריך הוא, וכמא דמני לון באינן פרשיין כל חד וחד על מטריה. ועל דא, כד מתעטרא פרשתא דא, סלקן (ע"י לעיל ד"ה ואחר זמן) אינן מלין דההיא פרשתא דאשתלים בצבורא וכו' וכו'.

דבר זה מובא בלשון הזה"ק באריכות, אולם בספר תולעת יעקב [עמ' פ"ו] הביא זאת בתמצית, בלשון הקודש.

וזה לשונו, הקורא בתורה, אסור לו לפסוק, אם לא במקום שפסק משה כל פרשה ופרשה. ולא יפסיק בפרשה הבאה בשבת זה, כי הקב"ה מנה כל פרשה ופרשה, ואמר אתה בשבת פלוני ואתה בשבת פלוני. ומנה ליופיאל ולחמשים ושלושה מרכבות קדושות – הרי בכל התורה ישנם חמשים ושלוש פרשיות, ג"ן פרשיות, וסימנך 'לוחות האבן', אב"ן בגימטריא חמשים ושלוש פרשיות, ואכמ"ל – שתחת ידו בשימוש התורה, מרכבה פלונית על שבת פלונית, וכל אחת משמשת לתורה באותו שבת. ואסור לערב אלה עם אלה ולהכניס מרכבה במרכבה, אפילו בתיבה אחת או באות אחת – הוא לא הוסיף את המלים 'כמלא נימא' – אלא כל אחת ואחת כמו שפסק הקב"ה, וכמו שמנה אותם באותם פרשיות, כל אחד על משמרתו וכו'.

*

דבר נוסף שצריך עיון, וגם כן מפליא כי לא ראיתי מי שעומד על זה, לכאורה ישנה בזה"ק סתירה מיניה וביה. כתוב בהתחלה שמה פסק, ואח"כ כתוב שהקב"ה פסק. הקב"ה נתן את התורה למשה רבינו, ומשה רבינו פסק, כפי שמה רבינו תיקן את הקריאה בתורה בשבת.

הדבר אינו מן התורה. הרמב"ם כותב בספר המצוות, כי מה שמה רבינו תיקן, זה לא נחשב דאורייתא, כי הוא לא שמע את זה מפי הקב"ה. הקב"ה נתן לו מקום. אין הבדל – כך אומר הרמב"ם שם – בין מה שמה רבינו תיקן, לבין מה שרבן גמליאל תיקן. הדבר נחשב מדרבנן. א"כ משה רבינו פסק את התורה לחמשים ושלוש, עד פה נגמרת פרשת בראשית, ועד פה נח, ועד פה לך לך, וכו' וכו'. אולם אח"כ כתוב, שהקב"ה פסק. הא כיצד?

למשה בסיני, אזי אני מניח כי גם הרווחים בין ספר לספר, ניתן מסיני. כי זה 'פרשה' פי ארבע, רווח יותר ניכר. מסתבר שזה נעשה מראש ע"י הקב"ה עצמו.

אפשר להוכיח זאת מעניין הנוניין המנוזרות שלפני ואחרי פרשת ויהי בנסוע, שאמרו ע"ז חז"ל בשבת דף קטו: קטו. שפרשה זו עשה לה הקב"ה 'סימניות' למעלה ולמטה. ואליבא דרפ"י, זה להורות שפרשה זו היא ספר בפע"צ, ונמצא שספר במדבר נחלק לשלוש חלקים, ולפ"ז יש בתורה ז' חלקים, וע"ז דרשו חז"ל את הפסוק [משלי ט', א'] חֲצֵבָה עֲמוּדֶיהָ שִׁבְעָה, והארכנו ע"ז בס' האותיות המשובות בתורה פרק ראשון, ובנפלאות מתורתך פ' בהעלתך דף קצ"ט ר'.

אי אפשר להוסיף בס"ת אפילו אות אחת, הספר צ"ל כנתינתו מסיני. מאחר שכותבים מוניין מנוזרות, בהכרח שזה מאתו יתברך. וגם אם לא נלך כפי הדעות שהתורה נחלקת לשבע, עכ"פ מובן שהחלוקה לחמש הם מאתו יתב' בכבודו ובעצמו. אבל לא חלוקת הפרשיות.

ומהשתא, אם משה רבינו עשה את חלוקת חמשים ושלוש פרשיות, איך בני מערבא חילקו את התורה לשלוש שנים, נגד מה שמשה רבינו פיסק?

נמצא שישנן לפנינו שתי שאלות. א' זה נגד תקנת עזרא, שקללות שבתורת כהנים וכו' יקראו לפני עצרת. ב' שזה נגד תקנת משה רבינו, אשר חילק את התורה לחמשים ושלוש פרשיות. הם חילקו את התורה לשלוש שנים, או לשלוש וחצי, או לשנתיים. וכתוב – מי שיעיין בספרים, יראה כי ישנם המביאים כך – שיש להם מאה וחמשים, וי"א ק"נ וארבע סדרים (עי' נחלת אריאל, ובאמרי חן דף רס"ח ד"ה והראוני), וי"א מאה שבעים וחמש (מס' סופרים פט"ז הל"י, וירושל' שבת פ' כל כתבי). אלה שעשו שלוש וחצי, זה שמיטה. שלוש וחצי ועוד שלוש וחצי. בשמיטה אחת, יש להם קריאת כל התורה פעמיים.

[הערה: מניין שהתחילו בשנה ראשונה של שמיטה, באופן שבשמיטה אחת השלימו פעמיים. ואם היה מנהג זה גם בזמן שעדיין היו מונין שמיטין ויובלות, בודאי לא יתכן שישלימו

וז"ל הרמ"ק בפירושו אור יקר [כרך י"א דף נ"א], לא שנפסקו מעת אצילות התורה. מעיקרא בראש ובראשונה, לא היתה הפסקה כזאת.

אלא אחר נתינתה לישראל. אחרי שכבר משה רבינו קיבל את התורה, והוריד אותה לעם ישראל.

ונפסקו לפניו ונסדרו וסבבו הקף אחד, ונסדרו וסבבו היקף אחד. דהיינו, קראו את כל התורה. ואמר קודשא בריך הוא, אנת משבת פלוני וכו', אז קרא ליופיא"ל שהוא שר התורה, ממונה בהיכל שני. ועניין עטרה זו מצד התחתונים – מצידנו – לכך מינה עליהן מכחות עליהן מכחות השר הזה ג"ן כחות.

והנה אלו המרכבות אשר תחת ידו, יש קפידא אם יחסר מחנה אל מחנה, וחיל אל חיל, ושר אל שר. שבאלו, יש איסור תערובת, מפני שהם שרים תחתונים למטה. ויש קפידא בכלאים, שאסור ודאי לערב 'אלין ב'אלין, ולא לאַעלא רתיכא ברתיכא דחבריה, אפילו כמלא נימא, מפני שהם במקום החיצונים למטה.

כתוב כאן סוד. הרמ"ק אומר, כי מסביבם עלול להיות יניקה של כוחות הטומאה.

שמלאך מטטרו"ן, שהם ההיכלות, סביב למשכנו יחנו חיצונים. ואם חס ושלום יהיה איזה בלבול סדר בעניינו, או עירוב כחות, מיד נמצא שם החיצוני.

אולי יובן לפי זה, מה שאמרנו מקודם 'כמלא נימא', צריכים להיזהר אפילו על כמלא נימא, כי הם מחכים לחטוף.

וזה טעם 'בהמתך לא תרביע כלאים', 'שדך לא תזרע כלאים', וכל כיוצא בזה וכו'.

שאלה מהקהל: החלוקה של חמשה חומשים, האם זה ג"כ התחלק בזמן שחילקו את הפרשיות?

תשובת מרן שליט"א: לא. זה חושבני כבר ניתן כך למשה בסיני. הינך רואה בס"ת כי יש לנו ארבע שורות רווח, בין חומש לחומש, א"כ כנראה זה מלפני כן. אמנם אינני בטוח שכאשר משה רבינו כתב את התורה, הוא הניח את ארבע השורות הללו. אבל עכ"פ רואים בזה שינוי. מאחר שהפרשיות הפתוחות והסתומות ניתנו

שערי יצחק – השיעור השבועי

זה לא חיבור. ההיפך. כאשר קוראים את נצבים עם וילך, פירושו שקראנו את כל פרשת נצבים. וכאשר מחלקים אותה לשתיים, פירושו שקראנו רק חצי פרשה.

א"כ כפי שאנחנו קוראים חצי פרשה, אעפ"י שאסור לערב פרשה עם פרשה, אבל בנ"ד אנו לא מערבים פרשה עם פרשה, אלא חילקנו פרשה אחת לשתיים.

את החילוק הזה, כתב כמהר"ר יצחק ונה זצ"ל בספרו פעמון זהב. הבאתי את דבריו בספר תולדות יצחק, לקראת הסוף, ואולי הבאנו זאת ג"כ באחד השיעורים. בהתחלה הוא שואל, הרי אסור לערב פרשה עם פרשה, א"כ כיצד מחברים פרשיות?

והוא עונה כך, הפירוק בזה, אפשר לומר ששני מלאכים עומדים על משמרתם בשבת אחת, אחד שומר אחת, והשני עומד על משמרה השנייה, ואפשר שיש רשות למלאכים הממונים על התורה, להתחבר בשבת אחת.

אין בעיני ששני מלאכים יתחברו.

ועוד יש להקשות ולומר, הרי אנו חולקים פרשת נצבים לשתי שבתות. איך חולקים פרשת נצבים לקראם בשתי שבתות?

והוא אומר תירוצו, התירוצו יהיה גם בזה, אפשר שמלאך אחד משמר בשתי שבתות. כשם ששני מלאכים משמרים בשבת אחת. ואין האיסור אלא פרשה וחצי, כמו קורח וחצי פרה, או חצי פרה עם בלק – זה לא טוב – כי אי אפשר למלאך שתהיה משמרתו שלימה, והשני חולק משמרתו עם השנים שקדמו לו ושלאחריו, כי אז תהיה משמרתו פגומה לפני חברו, הראשון או האחרון, ויהיה גנאי לו. שחם המקום ב"ה על כבוד בריותיו, וגדול הוא השלום, כמ"ש חז"ל מימיה של חמה, לא ראתה פגימתה של לבנה, משום עושה שלום במרומיו.

כך הוא מסביר.

הדבר בא לאפוקי, כפי שאמרנו, מקריאת פרשה ומחצה, קרח וחצי חקת, חצי חקת ובלק. ועל פי זה מהרי"ץ כתב [בעץ חיים דף קצ"א ע"א] – דיברנו על כך באריכות בזמנו, כי לכן על פי הזוה"ק ביטלו את המנהג אשר היה אצל

פעמיים בכל שמיטה ושמיטה, שהרי שנת היובל אינה בכלל שנות השמיטה. איתמר.

תשובת מרן שליט"א: מאחרי חרבן בית ראשון, כבר לא נהג יובל בפועל, כמבואר ברמב"ם פרק עשירי מהלכות שמיטה ויובל. ועכ"פ יתכן שכך יצא, או שסידרו כך.

ראשית, בכדי להבין זאת, איך זה שבני מערבא עשו כך. הרי אנחנו, כל עם ישראל קוראים פרשה שלימה. ואצל בני מערבא, כל פרשה מתחלקת לשלוש, ארבע, או חמש חלקים. כגון פרשת בראשית, לפי הסדרים שלהם, כתוב שהם חילקו אותה לחמשה סדרים, כי זאת פרשה ארוכה.

הרי יודעים גם היום את הסדרים שלהם, הדבר לא נעלם. מי שיעיין במאירי בקרית ספר חלק ב', בסוף כל פרשה הוא רושם את הסדרים, מאיפה עד איפה הם מחלקים. גם במחברת התיגאן, מובא בכל פרשה את הסדרים של בני ארץ ישראל, כיצד הם חילקו.

אולי היינו אומרים, לא. הם אכן חילקו את התורה, אבל לפי הפרשיות שלנו. דהיינו, את בראשית הם חילקו לחמש, אולם הם לא חיברו פרשה עם פרשה. הם לא חיברו קצת מסוף פרשת בראשית – לדוגמא – עם התחלת פרשת נח. ברם, הדבר אינו נכון. חושבים, כי זהו כפי שאנחנו מחברים את נצבים עם וילך.

הרי אמרנו כי בתורה ישנן חמשים ושלוש פרשיות, ורבים שואלים שהרי ישנן חמשים וארבע פרשיות, וישנם הרבה תירוצים על זה, מחוסר ידיעה. איך לפרש? איזו פרשה איננה בחשבון? התירוצו האמיתי הוא, שנצבים וילך זאת פרשה אחת. רק לפעמים מחלקים אותה לשתיים, כאשר ישנה שבת אחרי יום הכיפורים, חייבים לעשות זאת. וסימניך פתבג המלך, פ"ת ב"ג, כאשר ראש השנה חל ביום שני שלישי, אז צריכים לקרוא את וילך, כדי שיהיה אח"כ האזינו. כיעויין בשלחן ערוך הל' ראש חודש סימן תכ"ח סעיף ד'. חייבים לחלק אז את פרשת נצבים. נצבים בפני עצמה, וילך בפני עצמו.

דהיינו, בשנה שלא עושים זאת, אין פירושו שמחברים את נצבים עם וילך, כפי שמחברים את בהר עם בחוקותי, או אחרי מות עם קדושים.

קדמונינו, לקרוא חצי פרשת חוקת, עם פ' קרח, אלא לחבר חוקת ובלק – וזה לשונו, שמעתי שנהגו כן, לפי שלכל פרשה ופרשה ממונה מלאך אחד, ולא רצו לחלוק פרשת חוקת לשני סדרים בשתי שבתות, כדי שלא להיות מלאך הפרשה תלוי ומופסק עד שבת שנייה.

מפליא לכאור' שמהרי"ץ כתב כך, 'שמעתי'. כי הדבר מפורש בזה"ק, ומהרי"ץ היה בקי מופלג בזה"ק. אולי כוונתו, לא על עצם הרעיון, כי הרעיון הזה מהזה"ק הוא ידוע, אלא הוא שמע שזאת היא הסיבה. 'שמעתי' שזאת היא הסיבה שחילקו זאת. את זה, לא כתוב בזה"ק. על כך הוא כתב 'שמעתי', אבל עיקר הדבר עצמו בודאי היה ידוע לו גם בלעדי זה.

אח"כ מהרי"ץ מביא עוד חילוק מעניין בזה"ל, ועוד יש לתרץ, שאין האיסור להכניס מרכבה במרכבה, אלא באדם אחד, או בקהל יחידים. אבל כל ישראל, חולקים בכל מקום פרשה אחת ומחברים, מפני הצורך שאירע, כגון וילך, הכל מותר, כיון שהם מסכימים על דעת אחת.

אם כל ישראל יחליטו שישנו צורך, כגון וילך, מפני שישנה שבת נוספת. הרי יש את כי תבוא, חייב להיות לפני כן, ואח"כ חייב נצבים, ויש לנו עוד שתי פרשיות. באמצע עשיית יש שבת, ועוד שבת בין יוהכ"פ לסוכות. אז חייב להיות אז וילך והאזינו. כיון שהדבר מוכרח, וכל ישראל החליטו ככה, אזי הדבר מותר.

ואין האיסור אלא אם אלו חולקים, שלוקחים להם זה הדעת לבדם, ואלו חולקים שלוקחים זה הדעת לבדם, והרוב אין דעתם שזה.

האיסור הוא רק שלא יהיו חלק כך וחלק כך, שלא תהיה דעה שווה. משא"כ אם כל ישראל מחליטים. זהו התירוצ' השני שלו.

בכל אופן, לפי התירוצ' הראשון – התירוצ' השני הוא חידוש גדול, התירוצ' הראשון הוא הפשטות – כאשר חולקים פרשה לשתים, לא עירבנו האחת עם השנייה. רק חילקנו פרשה אחת לשתים. לית לן בה.

את השאלה הזאת של מהרי"ץ, שאל אותה כבר הרמ"ק בספרו אור יקר, אלא שהספר הזה נדפס רק מקרוב, ולכן מהרי"ץ לא ראה זאת.

וז"ל הרמ"ק [שם], ואם תאמר, וכשהפרשיות הם מחוברות, כגון ויקהל ופקודי, אחרי מות וקדושים, וכו', מאי איכא למימר. שהרי בהכרח שתי כחות מתערבות, ושתי מחנות יחד.

ויש לומר, שאלו הג"ץ מחנות, הם מקיפות בסילוק הפרשיות בהיקף השנה. וכיון שהשנה אינה מספקת לג"ץ פרשיות, מפני שנת הלבנה שלא הספיק, אין הכחות מקפידין, ומתחברין אלו עם אלו, ונפסקין לפרשה אחת ולמחנה אחד, הכל תלוי בהיקף שנה.

נראה כי הדברים חופפים, הוא אמר כמעט את אותו התירוצ'. זה לא בדיוק אותו הדבר, כי מהרי"ץ הסביר קצת אחרת, שלא יהיה לו גנאי, שמשמרתו פגומה. והרמ"ק אומר כי הכוחות לא מקפידים. אבל עכ"פ התירוצ' הוא דומה.

לענייננו, נחזור אל השאלה. איך בני מערבא יכולים לעשות נגד תקנת משה רבינו?

*

אולי בתחילה נבין, מה קרה לבני ארץ ישראל, אשר קראו כ"כ קצת? מכל פרשה שאנחנו קוראים, הם קראו רבע בערך.

נראה לי בס"ד דבר חידוש, להבין את העניין, על-פי התרגום הירושלמי.

הרי יש תרגום אונקלוס, ויש תרגום ירושלמי. או מה שנקרא תרגום יונתן, המיוחס ליונתן, שי"א כי זאת בעצם טעות, מפני שיונתן ב"ע לא תירגם את התורה, אלא את הנביאים. הם אמרו שהיה כתוב בראשי תיבות, ת"י, ופירושו ת'רגום י'רושלמי, אולם המדפיסים פתרו את הר"ת לא נכון, ת'רגום י'ונתן. אבל לפום קושטא אין זה תרגומו של יונתן, אלא תרגום ירושלמי. נמצא שישנם כמה נוסחאות בתרגום ירושלמי.

מהו ההבדל, שבין תרגום אונקלוס לבין תרגום ירושלמי?

תרגום ירושלמי, מוסיף הרבה דרשות. ותרגום אונקלוס, הוא כמעט מלה במלה. הוא כמעט לא מוסיף על מה שכתוב בפסוק, הכי הרבה הוא מפרש את הכוונה במלה אחרת. אמנם לפעמים הוא מוסיף קצת, כמה מלים, קל וחומר בברכות השבטים שבפרשת ויחי, אבל דרך כלל כמעט הכל זה מלה במלה. משא"כ התרגום ירושלמי, שהוא מאריך.

שלהם לקח הרבה זמן. לכן הם לא יכלו לגמור את התורה כ"כ מהר, אלא במשך שלוש שנים, כי בכל שבת הם קראו רק קצת.

שאלה מהקהל: ומה עם תקנת עזרא, ותקנת משה רבינו?

תשובת מרן שליט"א: תמתין. עדיין לא עניתי בזאת על השאלה דלעיל. רק הסברתי, למה אצלם הדבר היה כך. אכן זאת איננה סיבה, לוותר בשביל זה על תקנת משה רבינו. חכה. על השאלה הזאת, נענה בס"ד בעת.

*

לגבי שהדבר נגד תקנת עזרא, ונגד תקנת משה רבינו, אלו שאלות אשר עמדו עליהם כמה גדולים, כגון בפסקי הרי"ד דרבי' ישעיה דיטראני. מהר"ן חיות במסכת מגילה דף ל"א, שאל את השאלה הזאת ונשאר בלי תשובה, אבל ישנם כאלה שמצאו תשובה.

בשו"ת דבר יהושע [חלק שני סימן נ"ז], להרה"ג יהושע אהרנברג, הוא אומר תשובה ראשונה, כי לשון הברייתא שבגמ' 'רבי שמעון בן אלעזר אומר, עזרא תיקן להם לישראל שיהיו קורין קללות שבתו"כ קודם עצרת, ובמשנה תורה קודם ר"ה'. מאחר שלא כתוב, 'אמר רבי שמעון בן אלעזר', אלא 'רבי שמעון בן אלעזר אומר', משמע שחכמים חולקים, ישנה מחלוקת בדבר, והם – בני מערבא – סוברים כמו חכמים.

כך הוא כותב, יתכן דבני מערבא סבירא להו כחכמים.

והתירוץ הזה, הוא חזק מאד. שהרי במסכת בבא קמא דף פ"ב מובאות, עשר תקנות שתיקן עזרא, שיהיו קורין במנחה, ושיהיו קורין בשני וחמישי וכו', ולא נזכרת שם כלל התקנה הזאת. א"כ מובן כי הברייתא ההיא היא לפי חכמים, ולשיטתם אין בזה תקנת עזרא. רק לדעת רבי שמעון בן אלעזר, ישנה תקנה כזאת.

בהא גופא הם נחלקו. האם ישנה תקנה כזאת, או שאין תקנה כזאת.

ומה נגיד? שהם סוברים ג"כ, שמשה רבינו לא תיקן את הפרשיות. אבל עוד מעט נראה, שאין צורך להגיע לכך, שהן חולקים על עיקר הדבר. דהיינו, שהם לא מסכימים עם דברי הוזה"ק. כפי

והרי תרגום ירושלמי, הוא מירושלם עיקרית, בארץ ישראל. מהשתא הפלא ופלא. הם – בני מערבא – קראו את התרגום הזה, שיש בו הרבה דרשות. הם לא קראו את התרגום כפי שאנחנו, שומעים את הילד כיצד הוא קורא בקושי, בסדר. אבל שמה, בתרגום ירושלמי, נמצאים ממש חידושים מפליאים, וישנם אפילו דברים שאינם כתובים לפנינו בספרי חז"ל. [ר"ל בשאר ספרי חז"ל, שהרי מייסד תרגום זה גם הוא מחז"ל]. וגם בזה, ישנן הרבה נוסחאות. התרגום ירושלמי והתרגום יונתן, אלו שתי גירסאות, וכנראה היה להם עוד, ולפעמים ישנן בתרגום גם תוספתות, היו חכמים אשר היו מוסיפים, לפי מה שמצאו צורך. וזכורני שיש בגמ' הוספה בתרגום שאינה לפנינו. והיו אומרים זאת בניגון ובאריכות.

אעפ"י שאצלינו ילד קטן הוא המתרגם, זוהי תקנת חכמי תימן משום חינוך הילדים מגירסא דינקותא, הואיל ותנן במגילה [דף כ"ד ע"א] קטן קורא בתורה ומתרגם, הדבר מותר, הם הנהיגו כך בקביעות. אבל זה יתכן רק בתרגום אונקלוס. אצל בני מערבא, מסתברא שגדול היה מתרגם בקביעות, כי תרגום ירושלמי צריך שיהיה חכם ובעל תורה.

א"כ הדבר מובן. הזמן שאנחנו לוקח לנו, להם לקח אותו הדבר, כי המתרגם אצלם הוסיף הרבה. על כן, הם לא יכלו לקרוא את הכל, כי אז היה טורח ציבור. יקח להם הרבה זמן.

הרי מטרת התרגום בציבור היתה בשביל עמי הארצות אשר באים לביהכ"נ, שישמעו ויבינו את דברי התורה, וממילא אי אפשר לקרוא זאת במהירות, צריכים לקרוא את זה בניגון ובטעם וכו'.

בעת מובן היטב. הדברים מתחברים. בני מערבא, לא יכלו לעשות כפי שאנחנו. אנחנו יש לנו את תרגום אונקלוס, שהוא נחשב תרגום בבלי, והוא קצר. אבל הם, מבחינת הזמן לקח להם פחות או יותר כפי שאנחנו.

בתשובה לשאלה מהקהל: כגון בשב"ק זו [בהעלותך], קראנו קל"ו פסוקים, והם קראו נניח ארבעים פסוקים. העיקר שיהיו שבעה מברכים. אבל אותם ארבעים פסוקים, נמשך להם כפי שאנחנו קוראים את כל הפרשה, כי התרגום

שישנה מחלוקת לגבי תקנת עזרא, ישנה מחלוקת ג"כ לגבי תקנת משה רבינו.

הערה מהקהל: אבל הרמב"ם מביא את שני הדברים, הוא לא ראה בכך סתירה.

תשובת מרן שליט"א: הרמב"ם לא כתב, שמשה רבינו חילק את הפרשיות. הרמב"ם כותב שזה מנהג.

אח"כ הוא – בשו"ת דבר יהושע – אומר תירוצו אחר, אבל אעיר על דבריו רק בקצרה, כי אין כעת פנאי להיכנס לכל הפלפול שלו. והמעייין יבין.

בסוף אות א' הוא כותב כך, הוא מביא את שו"ת מים רבים [סימן ה'], אשר הביא את דברי הוזה"ק שהבאנו, וכותב בזה"ל, אמנם הביא שם מהוזה"ק פרשת ויקהל דף ר"ז ע"ב, שחייב לקרות הפרשיות בסדרן, ועיין במגן אברהם סימן רפ"ב. אבל אין זו אלא תקנה מאוחרת, ולא תקנת עזרא.

פלא עצום. הוא כנראה לא פתח את ספר הוזה"ק ללמוד אותו בפנים, אלא ראה רק את מ"ש המגן אברהם. אבל כתוב בזה"ק במפורש, כי זאת תקנה של משה רבינו. אין זו תקנה מאוחרת. זאת הערה אחת.

הערה שניה, באות ב' [שם] הוא כותב דבר נוסף שנר' תמוה. וז"ל, תדע, דאם היה תקנת עזרא או משה רבינו ע"ה על זה, איך שינו בני מערבא? אלא ודאי, דתקנת עזרא אין בזה. רק אחר תקנת עזרא לקרוא בתורה בכל שבת, הנהיגו חכמים שיגמור כל התורה בשנה אחת, ובמערבא לשלוש שנים. דהיינו, הכל הוא אחרי תקנת עזרא.

דבר זה, הוא גם נגד הרמב"ם. הרי הרמב"ם כתב במפורש, שמשה רבינו תיקן את קריאת התורה.

*

בספר אור הישר [מגילה שם], כתב תשובה יפה על כך בזה"ל, לכאורה איך משפחת לה להאיי תקנתא לבני מערבא, דמסקו לאורייתא בתלת שנין, כדלעיל דף כ"ט ע"ב. וכה"ג פריך הש"ס בריש מכילתין, דאס"ד אנשי כנה"ג י"ד וט"ו תקון, אתו רבנן ועקרי תקנתא דתקינו אנשי כנה"ג? והתנן אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד

חבירו, אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמניין וכו' יעו"ש.

ואפשר לומר, דהני בני מערבא קרו נמי קללות שבתו"כ קודם עצרת, ושבתונה תורה קודם ר"ה, שלא על סדר הפרשיות, רק כעין הוספה לסדרן התמידי.

מה הבעי"א? הם קראו זאת אז, כפי שאנחנו קוראים בחודש אדר את פרשת שקלים, ופרשת זכור וכו'. הם קראו את הקללות, כפי תקנת עזרא, אבל לא לפי הסדר שלהם. הדבר אינו סותר. נכון שלפי הסדר שלהם בפרשיות, הם לא הגיעו לשם עדיין, כי הפרשה הזאת איננה 'באיזור' בכלל. אבל זאת היתה קריאה מיוחדת, הוספה.

זהו תירוצו נפלא. ובעצם, כבר כתב זאת מהר"צ הכהן מלובלין בספר פרי צדיק.

אח"כ הוא – האור ישר – אומר עוד דבר, כתירוצו ה'דבר יהושע' דלעיל ומוסיף נופך, וז"ל, ואף אם נ"מא דלא הוו קרו כתקנת עזרא, אפשר דסברי דלא תיקן עזרא דבר זה.

אי נמי התנה, שכל מי שרוצה לבטל, יבטל. או דלא פשטה התקנה ברוב ישראל, כמ"ש התוספות בב"ק דף פ"ב ע"ב, אהא דריב"ב אמר אין דברי תורה מקבלין טומאה, שהוא נגד תקנת עזרא. ועיין בגטין דף ל"ו ע"ב תוד"ה אלא, ובע"ז דף ל"ה ע"ב תוד"ה מכלל.

וסמך גדול לומר דבני מערבא ס"ל דלא תיקן עזרא תקנה, דקאמר ר"ש בן אלעזר אמ"ל מברייטא דב"ק שם, דלא חשיב תקנה זו, נוסף על העשר תקנות דתיקן עזרא. ש"מ דגם הברייטא ס"ל דתקנה זו לא תיקן עזרא כלל. יפה מאד.

*

ברם, ישנה תשובה יותר נפלאה, ליישב את הכל. טבא חדא פלפלתא חריפא, ממלא צנא דקרי' [עיין יומא דף פה:].

זכינו לזה, בזכות הספר אמרי חן [על מסכת מגילה, סימן כ"ד]. הוא היה מקורב להרב מבריסק, יש לו שם ברכה ממנו. הוא מאריך על כל הנושא הזה של סדרים וכו'.

וזה לשונו שם, שמעתי מידידי הרב אליעזר ברסלור שליט"א שאמר בזה, בהקדים דברי

כך לפי המלים. ובפרט, שהזוהר היה בא"י, שזהו מנהג א"י. מיירי ביחידים.

הכי הרבה, ישנה כאן בפרט הזה מחלוקת. הם אומרים, בני מערבא, שמשא רבינו תיקן כך לקריאת הציבור בכל ימות השבוע, והם אומרים – חכמי הזוה"ק – שזה גם על שבת. אבל זאת כבר אפשר להבין, שיש בזה שתי שיטות.

שאלה מהקהל: ומה הם עשו בשני וחמישי?

תשובת מרן שליט"א: לגבי שני וחמישי, בלא"ה נראה שאין ממש קפידא. כתוב בפוס' שאם קראו פרשה אחרת – אפילו לדידן – הדבר לא מעכב. העיקר הוא, שלא ילכו שלשה ימים בלא תורה. בזה אין קפידא. אבל מסתברא שהם – בני מערבא – עשו כמו שיקראו בשבת אצלם.

ועד שאתה שואל על זה, הרי יש מחלוקת בין רבי מאיר לרבי יהודה, בגמ' מגילה דף כ"ט סוף ע"ב, מהיכן קוראים בשני וחמישי. האם ממשיכים, או קוראים.

לא זכור לי שדיברו על שאלתך במפורש. רק שנים מקרא ואחד תרגום, זה מה שכתוב. מסתבר שבציבור הם קראו לפי הסדר שלנו, שלא יהיה בלבול. מסתמא הם הלכו כפי הסדר שלהם.

דרך אגב, מן הסדרים הללו, ישנה ראייה עצומה לשיטת מהרי"ן, כמנהגינו, שאנחנו קוראים בראש השנה רק את פרשת העקידה. אנו מסיימים בפסוק, 'וישב אברהם בבאר שבע'. את ההמשך, ויהי אחר הדברים האלה וגו' הנה ילדה מלכה וגו', אנחנו לא קוראים. מהרי"ן בע"ח שם דף עט: מדייק כך ממה שכתוב עד סוף ה'סדר'. לא הבינו מה מהרי"ן אומר. פלא עצום. בסדרים, את הפרשה הזאת, קוראים ומצרפים עם חיי שרה. כאשר הם קראו את הפרשה, הם לא גמרו עד סוף פרשת וירא, אלא סיימו את הסדר בפס' וישב אברהם בבאר שבע, ואת ההמשך הם חיברו עם ויהיו חיי שרה, עד ואברהם זקן וגו'. וזה נקרא אצלם סדר אחד. כמפורש במחברת התיגאן ובקרית ספר להמאירי שהזכרנו. שמה נגמר הסדר.

הם חיברו את זה לזה, כי החלוקה הזאת, מה שהזוה"ק כותב שאסור לחבר פרשה עם פרשה, הדבר נאמר רק לגבי קריאת הפרשיות של-עם,

מהרש"ל ביש"ש סוף בבא קמא, בכל חילוקי דינים בין בני א"י ובין בני בבל, אות מ"ז וז"ל, בני א"י קורין העם הפרשה וש"ן סדרים, בני בבל קורא הש"ן הפרשה והעם יעמדו וישמעו מלה במלה עכ"ל.

כך כתב שם, בים של שלמה. מהו החילוק שביניהם?

בעת התגלה לנו אור חדש, לגבי כל הנושא הזה. 'בני ארץ ישראל, קורין העם הפרשה, ושליח ציבור סדרים'. הפירוש הוא, את הפרשיות שמשא רבינו תיקן – הנני אומר כעת כבר את התירוצ' – את זאת גם הם עשו כמונו. כגון בשב"ק זאת, הם קראו פרשת בהעלותך, כפי שאנחנו. אולם ה'סדרים', זה רק בציבור.

לפי דברינו, זה הפלא ופלא, בגלל אריכות התרגום אצלם. הם היו חייבים לקצר בפסוקים עצמם.

מה שכתוב פה, 'שליח ציבור סדרים', הדבר אינו נראה כפשוטו ממש, כי לא נראה שכבר בזמנם היה הש"ן קורא להם, ולא העולה בעצמו כדינא דש"ס, כפי המנהג שנתחדש בעדות אחרות שמישהו אחד קורא לציבור את כל הפרשה. אלא הכוונה, בקריאת ס"ת בציבור, כאשר ישנו שם חזן. זה 'סדרים'.

ו'פרשיות', זה העם.

הוא – שם בספר אמרי חן – מסביר אח"כ באריכות את כל העניין הזה, כי מה שכתוב בגמרא ברכות [דף ח'] 'לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור', הדבר היה גם אצלם, בזה הם עשו כמו בני בבל. ביחידות, הם קראו את הפרשיות כפי שאנחנו. ורק בבית הכנסת, קראו סדרים.

לפי זה, הכל מיושב הדק היטב. הפלא ופלא.

חושבני כי אפשר לדייק כך גם מהזוה"ק, כפי דבריהם, כי הוא מדבר ג"כ על זה, דהיינו רק על השלמת הפרשיות שעשו יחידים. וגם בספר תולעת יעקב, אשר הביא זאת. כי בזוה"ק כתוב בסוף, 'זכאה חולקיה דמאן דאשלים פרישתא בכל שבתא ושבתא'. גם לפני כן נזכר פרישתא. המדובר הוא לגבי יחידים. ובעניין הזה כתוב, 'למאן דקארי באורייתא'. אפשר לדייק ולהבין

שנים מקרא ואחד תרגום. שאת זה תיקן מרע"ה. אולם בקריאה בס"ת, זה משהו אחר, ומותר לערב.

לפי דברי מהר"י ונה, אפשר להגיד תירוץ אחר. הרי הוא אומר, בתירוץ השני, שאם כל עם ישראל מחליט לשנות את הסדרים, הדבר מותר. העיקר שלא יהיו חלק כך וחלק כך. א"כ אפשר שהם סברו ואמרו, אפשר להגיד סברא זו בצורה אחרת. אנחנו ארץ שלימה, ארץ ישראל, ואנחנו מחלקים כך את התורה. לדידהו אין צורך שכל עם ישראל יעשו כך, אלא ארץ שלימה.

אבל לא כדאי לומר את התירוץ הזה, כי זהו תירוץ דחוק. אני רק אומר, כי לפי המהלך השני שלו, אפשר לבנות תירוץ גם על זה.

לא זו בלבד. כתוב כי גם שם – בני מערבא – לא כולם קראו אותו הדבר, אלא כל פלך ופלך קרא משהו אחר (עי' שם באמרי דף ע"ר רע"א). כנראה מפני שישנה חלוקה של שנתיים, וישנה חלוקה של שלוש, ושל שלוש וחצי. וכנראה זה היה תלוי לפי אריכות התרגום אצלם, דהיינו שישנם שהעדיפו להאריך ולהוסיף. א"כ הם יגידו, לא חייב גם כל ארץ, אלא אפילו כל מחוז. העיקר שזאת קבוצה מעם ישראל, חוג מסויים, כגון הגליל, עבר הירדן, יהודה, אנחנו קוראים לפי החלוקה הזאת. כיון שלא רק איזה בית הכנסת אחד החליט לקרוא כך, אלא ציבור שלם, אזי הדבר אפשרי. ברם, אלו תירוצים דחוקים.

עכ"פ המהלך דלעיל, הוא יישוב נפלא.

המשך ביאור כוונת מהר"ש שבזי זיע"א, 'הדר מעמד סיני, לעמי מורשה. בכל שבת תיקן, ידידי פרשה'. חילוף בי"ת בלמ"ד. להיזהר בקריאת ס"ת שלא להירדם וכו', ובזכות זה זוכה אדם לחידושי תורה ע"י רוח הקודש. קדושת ספר תורה והארותיו כשהוא כשר דוקא. תוספת יו"ד, רומזת לשכינה. חיזוק האמונה, ע"י גידול מעמד הר סיני והדרו.

נחזור ל'הדר מעמד סיני, לעמי מורשה. בכל שבת תיקן, ידידי פרשה'.

דיברנו בס"ד בשיעור הקודם, הבאנו את ה'משכיל שיר ידידות', ואחרי השיעור הראו לי כמה ת"ח, כי הרה"ג שלום הלוי אלשיך זצ"ל, רב הקהילה בירושלם עיקו"ת, עמד בזמנו על העניין

הזה, וגם הוא העיר על המשכיל שיר ידידות. לא הסכים איתו, והוא כתב כפי שאנחנו אמרנו, כי 'בכל שבת תיקן ידידי פרשה' המדובר הוא על משה רבינו.

הוא העלה דברים חשובים, כעת אקרא בפניכם רק כמו 'ראשי פרקים', אבל העורך ידפיס את הכל, וכדלקמן.

לעמי מורשה', לכולי עלמא תורה ניתנה בשבת. וארז"ל שבכל שבת ושבת, בשעת קריאת התורה, נעשה לנו מעין מעמד הר סיני. שהתיבה נגד הר סיני, והחזן נגד משה. וכל הקהל צריכים להטות אזניהם לשמוע קריאת התורה, כאילו שומעים מפי הגבורה.

סתם וכתב בלשון, 'אמרו רבותינו זכרונם לברכה', ולא מציין את המקור. לפי מיעוט ידיעתי ובדיקתי, הדבר אינו נמצא בספרים הרגילים, אני מצאתי זאת בכתב יד, כל מיני קבצים – קונטרסים – של חכמי תימן. הם כותבים זאת. [מסתמא אין כוונתו לרז"ל בעלי המשנה והתלמוד והמדרשים, וכמו שיש רגילים לכנות כך גם לשאר חכמי ישראל. וכן מה שכתב וכלקמן (ד"ה וזה לשונו), אמרו רז"ל שכל מי ששומע וכו'. איתמר]. ולא רק את זה, אלא הם מוסיפים עוד. כנראה גם הוא ראה זאת שם, והוא החליט לכתוב זאת בשם 'רבותינו זכרונם לברכה'.

לא רק התיבה נגד הר סיני, והחזן נגד משה, אלא ישנו עוד המשך, הס"ת כנגד הקב"ה, הקורא כנגד ישראל שהיו מסביב הר סיני, והמתרגם כנגד הגרים. אונקלוס, כל הגרים שנספחו לעם ישראל וכו'. ובל"נ עוד נרחיב על כך בשיעור נוסף.

'בכל שבת תיקן ידידי פרשה', עיין מ"ש הרב רבי יחיא קורח נע"ג בפירושו על השירות, ואמר שהמפרש 'ידידי' שהוא משה, אינו נכון.

הבאנו את הפירוש הזה, שהוא אומר כי 'בכל שבת תיקן ידידי פרשה', זה לא משה רבינו. למה?

חדא, שהיל"ל לכל שבת, ולא 'בכל שבת'. הוא מדייק את הבי"ת 'בכל'. וכי בכל שבת הוא תיקן פרשה? לא. הוא תיקן לכל הפרשיות. זאת שאלה מצד הלשון, ולכאורה היא צודקת.

שערי יצחק – השיעור השבועי

וזה לשונו, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה – אולי גם זה היה לו בכת"י, כפי שאמרנו מקודם, שמא הדבר היה לו בספר שאינו מצוי – שכל מי ששומע קריאת התורה ונותן דעתו עליה, ולא יִשֶּׁן – אינו נרדם באמצע הקריאה – ולא פנה לדברים אחרים, זוכה ומחדש חידושי תורה ע"י רוח"ק ששורה עליו.

זהו דבר נפלא, מעורר לשים לב לפרשה. בפרט תלמידי חכמים יש החושבים כי הוא כבר לא צריך, יודע. לא מרגישים טעם בזה. אולם צריכים להבין, כי לקבל השראה לחדש חידושי תורה, זהו עכשיו הזמן. אשריו ואשרי חלקו. זהו דבר מעניין. אף כי לא ידוע לי מהו המקור, כפי שהקדמתי.

זכורני רק שישנו דבר הדומה לזה, שכתב אותו הרמח"ל בספרו דרך עץ חיים. קשה להגיד דומה, אבל עכ"פ הוא מתאים. הוא כותב, מה הדבר משנה לקריאה, אם הס"ת פסול? בשלמא לא קיים בכך מצות כתיבת ס"ת, מובן, כי הס"ת פסול. אבל למה הדבר משנה בקריאה?

הוא אומר כך, כל האותיות שאנו רואים בתורה, כולן מורות על עשרים ושנים אורות הנמצאים למעלה. והאורות ההם העליונים, מזהירים על האותיות, ומכאן נמשכה קדושת התורה קדושת ספר התורה, ותפילין, ומזוזות, וכל כתבי הקודש. ולפי הקדושה שבה נכתבים, כך תגדל ההשראה וההארה של האורות ההם על אותיותיהם. ולכך ספר התורה שיש בו פיסול אחד נפסל כולו.

למרות שישנו פיסול בפרשת האזינו, והרי אנחנו כעת קוראים בפרשת בהעלותך, אעפ"כ הדבר מפריע לנו.

והסיבה היא, כי אין ההארה עומדת עליו כראוי, שתימשך ממנו הקדושה לעם בכח הקריאה בו.

לאחר מכן, מסביר מהר"ש אלשיך, ועל דרך הסוד, המלכות בשבת מקבלת מז"א מה שהוא נמשך מסוד או"א חלקה והיא נקראת שבת, וזהו 'בכל שבת' שנתקנת על ידו. 'ידידי' עם הכולל גימטריא ט"ל, יהו' מלא סוד ז"א ואו"א, והוא סוד 'שבעה מעמדות' ז"ס חג"ת נהי"ם, סוד ז' קולות שנזכרו במזמור הבו לי"י, ולזה אומרים אותו בליל שבת.

ועוד – שאלה נוספת של מהר"י קורח – שלא מצינו שמושה תיקן הפרשיות, אלא שיקראו באיזה מקום שירצו. זהו תורף דבריו.

אבל הוא – מהר"ש הלוי אלשיך – עונה לגבי הבי"ת, את מה שאנחנו ענינו, כיוונתי לדבריו שלי"ת, רק שהוא הביא פסוקים אחרים.

וזה לשונו, ובמחילה מכבוד מורנו ורבנו, מ"ש שהיל"ל 'לכל שבת' ולא 'בכל', והרי מצינו שתבוא הבי"ת במקום למ"ד, כמו 'ושלח את השעיר במדבר', 'רננו צדיקים בי"י', שעניינם למדבר, לי"י. ועיין רד"ק במכלול הדקדוקים. הרי לך ראייה, שתיבת 'בכל' עניינה 'לכל'.

ומ"ש שאין דרך האר"ש לקרות למשה ידידי, אין זו קושיא, שפעמים צריך הפייטן לאחוז כינויים לדבר מן הדברים, כדי להשוות היתידות והתנועות. ועוד, כדי להמתיק החרוז.

ועוד, אין הכי נמי, שמצינו הרבה דברי חיבה כזה וכיוצא, אלא שאין רצוני להאריך. עוד מעט נסביר, מה הוא מתכוון. בעזרת ה'.

ועוד, מ"ש שלא מצינו שמושה תיקן הפרשיות, אלא שיקראו באיזה מקום שירצו, נאמר אמת הדבר כן, האר"ש ג"כ ס"ל כן שעיקר הדין שיקראו בס"ת ז' גוברי באיזה מקום שירצו, אבל הסברא נותנת שיקראו בכל שבת סדר אחד, מה שלא קראו בשבת שעברה, כדי שישמעו הציבור כל מצוות התורה ויהיו זהירים. אבל אינם חייבים להשלים התורה בשנה אחת בציבור, שהרי יש מקומות שאין משלימין התורה אלא בשלוש שנים, ולא נתפשט זה המנהג.

ע"כ הדבר ברור שפירוש 'בכל שבת' תיקן ידידי פרשה' הוא קאי על משה שנקרא ידידי, והוא שתיקן קריאה בשבת. ולזה לא נצטרך לשנות הגירסא מתיקן לתקן, והוא הנכון.

ושבעה מעמדות, הם שבעה גוברי שמברכים בתורה.

'כיום ההגשה', יום מעמד הר סיני, ששמעו בו ז' קולות, ג"פ קול וב"פ קולות.

'בסיני הִרְאֵנִי, כטעם וכל העם רואים את הקולות.

כעת הוא אומר, חידוש נוסף. אינני יודע, מה המקור שלו. מי שימצא ויודיענו, ברוך יהיה.

ברם, בס"ד נסביר ונעיר כמה דברים.

בודאי כי הדבר שכתב הוא נכון, השבנו את הטענה הזאת מעצמנו, כי הלמ"ד מתחלפת בבי"ת. מצינו פסוקים כאלה. אבל עדיין צריך ביאור, מי מכריח את מהרש"ש לכתוב בבי"ת? נכון שלפעמים זה מתחלף, אבל היה צריך לכתוב 'לכל'. במקרא ישנם סיבות, רמזים, יש פרד"ס, לא סתם מחליפים אותיות. אכן, בפשט בדקדוק אומרים כי 'במדבר' זה 'למדבר', אולם סוף סוף ישנה סיבה למה כתוב 'במדבר', כמוסים בזה סודות ורמזים. אם כן, תגיד לי מה מהרש"ש רומז פה? למה שהוא ישנה?

למשל, רננו צדיקים בי"י, פה מצאו רמז, שמותר לנגן בשם ה'. רננו צדיקים באמירת שם ה'. דיברנו על כך בעבר. אמרנו כי ישנם המתנגדים וסוברים שאם אדם מנגן ומסלסל, נמצא שהוא עושה את שם ה' מלעיל. הלכך קיי"ל דשרי, רננו צדיקים בי"י. זהו רמז נחמד. לכל הפחות. ובודאי שישנם עוד טעמים רבים לכך.

אבל מהרש"ש, מי מכריח אותו לכתוב כך?

הנני מתכוון להגיד, כי צריכים כאן עדיין תוספת הסבר.

ולגבי מה שהוא טוען, כי מצאנו הרבה דברי חיבה, רק שאין רצונו להאריך. חושבני כי הוא הסתיר את כוונתו, אבל מי שיעיין בקונטרס שירת יצחק [על דיואן נעימות שיר], יבין את זאת.

הבאתי שם בס"ד בסוף [בדף רמ"ט, ד"ה ובעיין] בזה"ל, מה שראית בדיואן השירות בל"ע חֲבִיבִי, כְּלִילִי, לא תחשוב ח"ו שהם דברי חשק, כמו שסוברים המינים שאינם מאמינים בדברי הקבלה. אלא שהמשורר, בין ר' שלום שבזי, בין רבותינו שאר המחברים שירות ותושבחות, נצנצה בהם רוח הקודש וכו'. והיה מְסֻדֵּר השיר בתפילתו, כאילו הם שני אהובים שהם מתווכחים זה עם זה. וכוונתו לעורר המשיח, אולי הגיעה השעה ונשלם הגלות וכו'.

הטפשים, השוטים שבעולם, השוו את זה לשירים אחרים, הם חשבו כי אלו דברי חיבה. וישנם כמר כן משוררים האומרים, יא נְדִימִי, שזה פירושו כמו

אהובי, רעי. הם פירשו זאת, לקחו את זה, לדברי עגבים ח"ו.

זהו כנראה מה שהוא הסתיר, 'קרא למשה רבינו ידידי', מרוב חיבה. אבל קמ"ל שנדע כי זה בקדושה, לא ח"ו בכיוון אחר.

אבל, פלא על שניהם, גם על המשכיל שיר ידידות וגם על הרה"ג שלום הלוי אלשיך, שהם לא הביאו את המקור לכך, שמשה רבינו תיקן את חלוקת הפרשיות, למרות שהדבר כתוב בספר הזוה"ק במפורש.

הוא אומר כי מסביר הדבר כך, 'הסברא נותנת שיקראו בכל שבת סדר אחד מה שלא קראו בשבת שעברה, כדי שישמעו הציבור כל מצוות התורה ויהיו זהירים', לא ראוי לקרוא פעם פה ופעם פה, אלא בטח שישנו לדבר סדר.

אולם הדבר פלא עצום, שזה מפורש בזוה"ק, והם בעצמם מביאים את מ"ש שם בזוהר בעמוד א', לגבי ז' קולות. וזה הרי כתוב בעמוד ב', שמשה רבינו תיקן את הפרשיות. הדבר כתוב שם בהדיא, ואת המקור הזה הם לא הביאו, אעפ"י ששניהם היו גדולים גם בנסתר, נשמט מהם.

לגבי המשכיל שיר ידידות, שהוא בעל המרפא לשון עה"ת, אשר פירש כאן כי 'ידידי' זה לא משה רבינו, אפילו הבן שלו, הרה"ג עמרם קרח, בעלמות שיר, לא קיבל זאת. [יתכן לא מפני שחולק עליו, אלא מפני שרצה להתאים הפירוש עם הגירסא השגורה כבר. איתמר]. הוא כתב בפשיטות [בדף תרנ"ד], כי 'ידידי' זה משה. והוא מוכיח זאת ע"י שהוא מוסיף, עיין פיוט יא מפת"ן ע"כ. וזאת יען כי שם מהרש"ש כותב במפורש שמשה רבינו תיקן חמשים ושלוש פרשיות, וכל מלאך ממונה על פרשה. ושם כתובה המלה 'מוסא'. בואבהא מוסא. משה רבינו. הוא מדבר בהדיא על משה רבינו. מן חִין טְלַע פי טורסין. מאז שעלה להר סיני. שם הדבר מפורש. א"כ אין ספק כי לכך מהרש"ש התכוון גם בנ"ד.

וידידנו הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א מצא, כי המשכיל שיר ידידות סתר את עצמו. במקום אחר כתב מהרש"ש 'ידידי', והוא בעצמו במש"י הסביר כי זהו משה רבינו. [כמו שנדפס כבר בהערותו שבתחילת שיעור בהעלתך דף 4].

מכל מקום נגיד בעז"ה על כך, שני תירוצים.
דבר ראשון – אעפ"י שהתירוצ השני הוא יותר טוב מן הראשון, אבל בכל אופן נאמר אותו. כאשר אומרים שני תירוצים, התירוצ השני הוא יותר טוב. כי אם התירוצ הראשון היה יותר טוב, אזי לא יורדים אלא צריכים לעלות – כתוב שמשא רבינו, נשמתו מתעברת בחכמי הדור. כידוע שזה נרמז בלשון הגמרא [סוכה דף ט"ל ע"א] 'משה שפיר קאמרת', ופירש"י גדול הדור. מהרש"ש ידע את גדולת נשמתו, הרי היתה לו קפיצת הדרך וכו', עליית נשמה בלילה לקראת השכינה, בלבישת שם המפורש [כמ"ש בס"ד בעיני יצחק על שע"ה סימן קמ"ח אות ס"ט ד"ה על]. הוא הרגיש כי בתורת המנהיג שלדור, הוא יכול לקרוא למשה בשם 'ידידי'. דהיינו, כי הוא היה מחובר איתו.

כפי שהסברנו בס"ד בזמנו, כי רבי' שלום שרעבי, שהוא בא אחרי מהר"ש שבזי, הראשי תיבות של שרעב"י – אל תיבהלו – ש"ם ר"ע ע"ל ב'תולת ישראל'. דהיינו, הוא בא לתקן, את מה שמשא רבינו הוציא שם רע, 'חטא העם הזה חטאה גדולה'. לכן הנשמה שלו התגלגלה בעולם, וזהו התיקון שלו בעולם. כמו שגדולי ישראל. אולם צריכים להסביר זאת באריכות. הסברתי את זה כבר, אבל אולי לא בשיעור, רק באחת הדרשות בירושלם עיקו"ת.

הערה מהקהל: הרב הסביר זאת גם בשיעור.

תגובת מרן שליט"א: טוב.

לכל הפחות, נזכיר את שורש הדבר, כאשר הוא מובא בס' שפתי כהן פ' כי תצא [דף נ"ח ע"א] בזה"ל, בְּרַעְיָא מֵהִימָנָא פִּירֵשׁ פִּרְשָׁה זֶה עַל מֹשֶׁה רַבִּינוּ ע"ה, 'כי יקח איש אשה' זה משה, 'אשה' אלו ישראל שנתמנה פרנס עליהם, והוציא עליה שם רע שאמר 'למה יחרה אפך בעמך, אנא חטא העם הזה חטאה גדולה'. ופרשו השמלה, יפתחו יריעה של ס"ת וימצאו בה כתוב 'אלה אלהיך ישראל', לא אמרו אלהינו. זענשו אותו, שנענש על ידה. 'זלו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו', שהוא הולך עמהם בכל דור ודור, שנאמר דור הולך ודור בא וגו' עכ"ל.

זהו רק בכדי להראות, שהדבר אינו מופקע. א"כ זהו 'ידידי'. הוא ידע כי יש בו ניצוץ. כתוב שגדולי

ישנו שיר המתחיל במלים, אבו יהודה יקול פי ראי מעקול, בבית המתחיל בסיני חֲטָבוּ, מזיו בְּתָבוּ 'קרן' ידידי.

זהו כפי שנאמר, פִּי קָרַן עוֹר פָּנֵי מֹשֶׁה [שמות ל"ד, ל"ה]. והוא בעצמו – מהר"ק – פירש שם במשכיל על נגינות, קרן ידידי, נעשה למשה קרני ההוד.

א"כ לכאורה אין ספק, שנשמט לו הוא בעצמו. כי כך הוא בעצמו פירש, וחייבים כך לפרש גם שם, כי לא יכול להיות שם פירוש אחר, שהרי בהדיא נאמר כי 'קרן' עור פני משה.

'מזיו כתבו, קרן ידידי', הסביר זאת העלמות שיר' יפה מאד.

בפירושו עלמות שיר [דף תרצ"ה] על השירה הפותחת, יא מפתין וכו' כתב הרע"ק, לכל פרשה מלאך ממונה וכו', ומשה הוא שתיקן חילוק פרשיותיה לכל שבת, ע"י פיוט אהבת יום שבת עכ"ל.

ובהמשך [בדף ת"ש] הוא כותב, 'מזיו כתבו קרן ידידי', כשכתב את התורה, נעשה למשה קרני ההוד, והכי איתא במדרש תנחומא פ' כי תשא, מִנִּין זכה משה לקרני ההוד, רב שמואל אמר, עד שמשא כתב את התורה, נשתייר [דיו] בקולמוס קמעא, והעבירועל ראשו, וממנו נעשו לו קרני הוד, שנא' ומשה לא ידע וגו' ע"כ.

מן הדיו שנשאיר בקולמוס, מזה נעשה קרני ההוד. הקב"ה העביר זאת אליו.

אולם בכל זאת, מה הפריע להם? כי בסדר, משה רבינו נקרא ידיד, וגם פה הוא נקרא ידידי, אין ספק כי זהו מה שמהרש"ש התכוון. אבל כנראה היה קשה להם, טוב, בשלמא 'משה יָדִיד בחזון השלח', כדאמרי' באגד"פ, שפיר דאמי, אבל 'ידידי' בתוספת יו"ד בסוף. וכי הוא חבר שלו? אולי זה מה שהציק להם בתוך תוכם.

[אבל כנראה זו אינה שאלה, כי הלא אפילו הקב"ה נקרא ידידי כידוע, ואף מהר"ש שבזי מכנה לו כך, כגון בפיוטו מי נישקני מנשיקות אהבה וכו' ידיד נפשי בחן וכו', וכתב מהר"ק שם במשכיל על נגינות [דף ע"ג, בדיואן חפץ חיים, ירושלם התשכ"ו] כלו' ידידי, שהוא הקב"ה, נישקני, דהיינו שבחר בנו, ונתן לנו תורה וכו' יעו"ש].

חכמי ישראל, בכל הדורות, יש להם ניצוץ ממש רבינו ע"ה.

ברם, תשובה יותר טובה – אולי הכל אמת, דהיינו ששני הדברים הם נכונים – כבר דיברנו על כך בס"ד בזמנו, כי מהרש"ש מוסיף הרבה פעמים יודי"ן, כגון 'תעוררי'. ונראה כאילו שתוספת ה'יוד', רק בשביל המשקל. או בשביל החרוז. ומישהו פעם טען עליו, שהוא הוסיף יותר מדאי. למרות שיש במקרא כאלה. דיברנו על כך בזמנו, כמו 'במשמרי', 'יסופרי', 'עוררי', 'בשחרי'. היה איזה חכם אחד, שנתן קצת טעם לפגם בזה.

ואמרנו כי במחילה מכבודו, צריכים לדעת את הגבולות. 'אל תגעו במשיחי'.

התשובה לכך היא ברורה. מי שיעיין ב'משכיל על נגינות' [דף קי"ט] – הבאנו גם את זאת – יראה כי הוא כותב לגבי המלים 'אהוב לבי שמח', בזה"ל, 'לבי' רמז לזו"נ ביחד. כי לב, נקרא דז"א – דהיינו זעיר אנפין – והי"ד רמז למלכות, וכמו שכתב הרדב"ז בספר מגן דוד [אות י'] וז"ל, הנה מסגולת הי"ד, להיות נוספת בסוף התיבה, כמו היושבי בשמים, המגביהי, המשפילי וכו'.

זאת היא הפשטות. לפי הפשטנים, כגון רש"י והרד"ק, כך הם כותבים. מה הפירוש 'היושבי בשמים', 'המגביהי לשבת'? הי"ד נוספת. רק לפי שהם טענו, כי מהרש"ש משתמש בזאת יותר מדאי, תשמעו את דברי הרדב"ז, ולפי זה צריך לדקדק, שכל מקום שתמצא יו"ד נוספת בסוף תיבה, שהוא רמז לשכינה, ודעהו עכ"ל.

כעת הדבר מובן. כאשר הוא – מהרש"ש – הוסיף יו"ד, זה לא שהוא 'הדביק' סתם רק בשביל החרוז, אלא זהו רמז לשכינה. מדת המלכות, היא נרמזת באות יו"ד, המדה העשירית. לכן כאשר הוא מוסיף יו"ד, זאת היא הכוונה.

ומה הדבר קשור למשה רבינו?

התשובה היא, כי כתוב בזה"ק שמשוה רבינו הוא 'בעלה דמטרוניתא', א"כ זהו 'משה ידידי'. לא סתם, אלא ממש כאחד.

מי שירצה להבין זאת, יראה במה שהארכנו בס"ד בנפלאות מתורתך, בפרשת וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל פְּלֹעַם בֶּן פְּעֹר וְגו' [במדבר כ"ב, ה'].
וַיִּשְׁלַח

הסברנו בס"ד [בדף פ"א] את מה שכתוב בפיוט שאומ' בהכנסת ס"ת חדש, אהוב נגלה על הר סיני וכו' ובעלה הוא יקותיאל, בזה"ל, יקותיאל זה משה כדאי' במגילה דף יג. והוא נחשב בעלה של תורה ממש, לפי שכתוב בזה"ל שהתורה היא כלתו של משה יעו"ש. משה בעלה דמטרוניתא, דהיינו השכינה.

אולי המשכיל שיר ידידות דייק, אולי התפיסה עליו לגבי 'ידידי' שלא מצאנו, והנה כן מצאנו. האמת היא, שהוא לא כתב שלא מצאנו שמהרש"ש קרא למשה בשם ידידי, אלא הוא כתב שזה לא דרכו. כנראה נזהר בלשונו. רק אחר כך הוא כתב, 'לא מצאנו' שהוא תיקן פרשיות. אמנם זאת טעות, שהרי כן מצאנו בזה"ק. אבל בכל אופן, לגבי משה הוא כתב, 'אין דרך האר"ש לקרוא למשה ידידי'. רצונו לומר שזהו דבר נדיר. כי הפשטות היא, שהוא מדבר אל הקורא, אל השומע, כי הוא 'ידידי'.

ובפרט שיש להוסיף, שגם בשיר הזה בעצמו, דהיינו אהבת יום שבת, בסוף השיר הוא מדבר על ידידי, במובן ה'גליל', ויוצא כי זה קצת מתחלף. אתה קורא כאן ידידי למשה רבינו, ובהמשך אתה קורא כן לשומע?

בסוף השיר אהבת יום שבת, שימו לב מה הוא אומר, שמי בסוף זכרה ידידי, ה'בינה אשר נמתי השיר, לצורי בנגינה. על מי הוא מדבר? מי זה 'ידידי' הקורא. השומע.

'שמי בסוף זכרה, ידידי, הבינה'. הוא מתכוון, אני מזכיר לך שתדע את השם שלי. כי הר"ת של בתים עד כאן הם, אבו יהודה אל ישמרו. 'אבו יהודה' – הרי יש לו שני בנים, שמעון ויהודה. הוא אבי יהודה – ומבקש שה'אל ישמרו, וזהו הסוף. ולכן כעת הוא מסיים לרשום את שם משפחתו, ש'מי ב'סוף זכרה ידידי, ר"ת שבז"י. 'הבינה', תבין כוונתי.

הרגילות יותר אצל מהרש"ש, במלה 'ידידי', לפנות אל השומע, לקורא, ופתאום זה משה רבינו. באותו המקום. פה 'ידידי' זה משה, ופה זה הקורא?

זהו רק ללמד קצת זכות עליו. אבל האמת, נראה שהיא כמו שאמרנו בס"ד. פחות או יותר הדברים מתבררים, שיש לזה יסודות.

יש"ו. נביאי שקר וכזב. הרי גם לטענתם עצמם, הדבר לא נעשה רק באופן פרטי. אם הקב"ה היה אכן רוצה לבטל את התורה הראשונה, הוא היה צריך לעשות מעמד אחר, כמו הראשון, להגיד כי מה שהיה מקודם הוא כעת מבטל. לעשות משהו דומה, או יותר גדול, ולכלל הפחות אותו הדבר.

זהו מה שהרמב"ם אומר, זכרו מעמד הר סיני, שצונו הקב"ה לזכרו תמיד, וגם הזהירנו מלשכחו, וצונו ללמד אותו לבנינו כדי שיגדלו על תלמודו.

הוא מה שנאמר [דברים ד' ט'-י] רק השמר לך ושמר נפשך מאד, פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך, והודעתם לבניך ולבני בניך. יום אשר עמדת לפני יי' אלהיך בחרב וגו'.

וראו לכם אחינו, שתגדלו בניהם על המעמד ההוא הגדול, ותספרו בתוך קהל ועדה גדולתו והדרו [נ"א והדרו], שהוא עמוד שהאמונה סובבת עליו. והטענה המביאה לידי אמת. וגדלו המעמד ההוא, על כל גדולה, כמו שגדלו הקב"ה, שנאמר [דברים ד', ל"ב] פי שאל נא לימים ראשנים אשר היו לפניך וגו'.

זאת הטענה האמיתית. וכי ישנו דבר כזה? עם שלם, ששים ריבוא מעם ישראל בהר סיני, כולם שמעו.

ודעו אחינו בברית הזאת, ובסברא הזאת, שהדבר הגדול הזה שנראה במציאות, שהעיד עליו מבחר כל העדים שלא היה מקודם כמוהו, וכן לא יהיה אחריו כמוהו.

אי אפשר לשנות את זה. על כל אף אחד לא יכול להתווכח עם עם ישראל, עם הטענה הזאת. והוא שתשמע אומה אחת בכללה דבור הקדוש ב"ה ושתראה כבודו עין בעין ודבר זה היה שתתחזק האמונה, חיזוק שלא ישנהו משנה. ויגיע לנו על-ידו, האמת. כדי להעמיד רגלינו, לבל ימעדו אשורינו בעתות כאלו, כשיתחדש שום רוגז או שמד על יהודים ח"ו, וכשיתגבר יד האנס וכו'.

זהו יסוד גדול, שהרמב"ם אומר. וצריכים לצרף לכך, את מה שכותב הרמב"ן בפרשת ואתחנן, לגבי הפסוק [דברים ד', ט'] רק

*

אולם יש פה עדיין מקום, לעיין ולדון. נשארה לנו השאלה, למה הוא אמר 'בכל' היה צ"ל 'לכל' שבת? אם זהו כפי שאנחנו אומרים למסקנא, כי הכוונה על משה רבינו, היה צ"ל 'לכל' שבת תיקן.

נראה לי בס"ד, שישנו כאן בדבריו פירוש נוסף. הפיסקא הראשונה, הדר מעמד סיני לעמי מורשה, הם פירשו כי הכוונה לקריאת ס"ת. אמנם יש לכך יסודות, כמו שהם – מהרי"ק ומהרש"ה אלשיך – אמרו כי לכך הוא התכוון, שקריאת ס"ת זה כמו מעמד הר סיני. הדבר בודאי נכון. אבל אולי יש פה עוד פירוש.

שני הפירושים הם נכונים, ובשביל שני הפירושים הוא כתב דוקא 'בכל' בבי"ת.

ברצוני להסביר בס"ד, למה הוא לא כתב 'לכל', כי הוא רצה להכניס כאן עוד כוונה. איזו עוד כוונה?

הרי רבינו הרמב"ם באיגרת תימן, דיבר נפלאות לחזק את האמונה, כי היו גזירות שמד, צרות קשות. הרמב"ם עורר, לגדל את הדור, את הילדים, שיהיו מושרשים באמונה, שלא יתפתו מאומות העולם. הרי אומות העולם, היו מפתים תמיד את היהודים אומרים, אכן, משה רבינו נתן תורה, אבל זה כבר התבטל, עכשיו בא מחמד ונתן תורה חדשה. או הנצרים אומרים, בא יש"ו ויש לו תורה חדשה. זה היה היה, אבל עכשיו ישנו משהו אחר.

מה עונים להם? כיצד מתמודדים לבטל מן השורש טענה כזאת?

זהו בעצם הפסוק [שיר השירים ז', א'] שובי שובי השולמית, שובי שובי ונחזה בך. מה תחזו בשולמית, פמחלת המחנים. שולמית, היא כנסת ישראל, המושלמת. הם מפתים את עם ישראל, לחזור לאמונה שלהם.

התשובה לכך היא, 'מחולת המחניים', תראו לנו כמו מעמד הר סיני. הקב"ה נתן לנו תורה, והדבר היה במעמד ששים ריבוא מעם ישראל. בעבור ישמע העם בדברי עמך, וגם בך יאמינו לעולם [שמות י"ט, ט']. וכי יש אצל אומות העולם דבר כזה? מה המשוגע – מחמד – בא ואמר שהקב"ה נגלה אליו? מי אמר? אתה משקר. וכן ההוא,

יפה מאד.

ובספר בית יחזקאל [ח"ב שער אמונה דף קט"ו, אופן ששין] מובא בזה"ל, רבינו – הרמב"ן – מלמדנו בזה ההבדל הגדול בין המאמינים מה שמסופר להם על ידי פומרים ומסיונרים, המעוניינים לשדל את השומע, ובלי שקדם להם אהבה כנה ואמיתית לאותו שומע. ובין אמונה הנמסרת לבנים על ידי אבותיהם, בידעם שאותם האבות אוהבים אותם אהבה גדולה ונאמנה, ולא ישקרו להם. בלי ספק, סוג שני של אמונה, היא שרשרת חזקה בכל כבל שבה. כי אפילו נאמר שיש כמה אבות העלולים לשקר, אבל לא השתולל טבע – בן אנוש שדור שלם של מאות אלפי אבות כולם ישקרו לבניהם, בבת אחת? זה לא עולה על הדעת. ואם היה בדבר שקר, היו מתגלים פה ושם ידיעות מכמה בנים ששמעו מאבותיהם סיפור שונה ונוגד ממה ששמעו השאר. העובדא שלא שומעים על חילוקי דעות כאלו, מעיד בתעצומות-עוז שאמת העידו כל אותם מליוני עדים. מה שאין כן באמונות כזב, כולם מודים שהופצו בין ההמונים לא על ידי אבות, כי אם ע"י אנשים מיוחדים, מאומנים ומומחים לכך, דהיינו כומרים. אין זו אמונה, אלא פתיות המאמינה לכל מה שמסופר להם.

דור שלם של אבות, לא ישקרו לבניהם ע"כ.

א"כ זאת היא הכוונה, 'הדר מעמד סיני, לעמי מורשה'. עד פה. כפי שהרמב"ם כותב, לספר את 'גדלו והדרו'. מהרש"ש כתב במפורש את המלה 'הדרו'.

אמנם זה לא בכל הנוסחאות, כי במקור המלה בערבית היא 'פראמה' שתירגמו אותה המתרגמים באופן שונה זה מזה. והמובן שלה כבוד, וכדומה. עמש"כ בס"ד בשמן למאור דף ק"ז. אבל עכ"פ כנראה היה לו למהרש"ש את הלשון הזה. ישנם כאלה הכותבים זיהודו, או 'תפארת גדולתו', אבל הדבר אינו משנה. לפי אלה שגורסים 'הדרו', בודאי שמהרש"ש השתמש ממש במלה שלרמב"ם. אולם בכל אופן, זאת היא הכוונה.

השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך וגו', וזה לשונו, אם יקום בקרבנו נביא או חולם חלום, ויצונו בהיפך מן התורה ונתן אלינו אות או מופת, יכנס ספק בלב האנשים. אבל כשתגיע אלינו התורה מפי הגבורה לאזנינו, ועינינו הרואות, אין שם אמצעי, נכחיש כל חולק וכל מספק, ונשקר אותו. דהיינו נוכיח שהוא שקרן. לא יעילהו אות, ולא יצילהו מופת מן המיתה בידינו, כי אנחנו היודעים בשקרותו.

דהיינו, מדור לדור, תהיה מסורת שלקבלת התורה, ויעבירו את זה.

זהו שאמר שם (שמות י"ט, ט') "וגם כך יאמינו לעולם". כי כשנעתיק גם כן הדבר לבנינו, ידעו שהיה הדבר אמת בלא ספק, כאלו ראוהו כל הדורות. כי לא נעיד שקר לבנינו, ולא ננחיל אותם דבר הבל ואין בס מועיל. והם, לא יסתפקו כלל בעדותנו שנעיד להם, אבל יאמינו בודאי שראינו כולנו בעינינו וכל מה שסיפרנו להם.

מוסרים זאת מדור לדור. עם ישראל מסר את עניין מעמד הר סיני, מדור לדור, את האמונה האמיתית הזאת, שכולם ראו, ומעבירים זאת לבניהם הלאה.

אחד מי"ג עיקרי הדת, לא יחליף האל ולא ימיר דתו לעולמים לזולתו. זאת התורה, לא תהא מוחלפת.

לשון המעם לועזי בפרשת ואתחנן [דף רמ"א], הטעם שהוזהרנו כ"כ שלא לשכוח את מעמד הר סיני, ולהודיע על כך לבנינו ולבני בנינו, שאם היינו שומעים מפי משה רבינו, אעפ"י שאנו יודעים שהוא נביא אמת, הרי אם יקום נביא ויאמר לנו היפך דברי משה, עלול ליכנס ספק בלבנו שמא הוא אומר אמת, שהרי שניהם עושים אותות ומופתים. אבל לאחר ששמענו מפי הגבורה, שוב לא יתכן שום ספק עד סוף כל הדורות. שבודאי אין אבות משקרים לבניהם עכ"ל.

זהו כלל גדול. האבות אינם משקרים לבניהם. אנחנו יש לנו את התורה במסורת איש מפי איש, כל אדם שמע מאביו, כל עם ישראל שהיו שם ששים ריבוא, שכולם היו עדים על מעמד הר סיני.

שערי יצחק – השיעור השבועי

שאלה מהקהל: למעשה לא צריכים להגיע לפירוש השני, כי אפשר להגיד 'הדר מעמד סיני לעמי מורשה בכל שבת', זה תוספת, גם אם לא נצרף לזה את מה שכתב הרמב"ם באגרתו.

תשובת מרן שליט"א: נכון. אפשר גם בלי להכניס כאן את דברי הרמב"ם. אבל כך הדבר יותר טוב, יותר מוטעם.

מהגם כי מורשה דנקט מהרש"ש, זה ירושה. אכן אפשר לפרש, שאנחנו עושים זאת בכל שבת, ולכל שבת תיקן. אבל להמתיק את זה יותר, ושמהרש"ש השתמש בכוונה במלה 'הדר', והמלה מורשה כפי שהרמב"ם אמר להנחיל זאת לבנינו, נראה שזה מדויק. יותר מושלם.

שאלה מהקהל: אולי אפשר להגיד כי זה שם ה', כי גם ה' גם נקרא ידיד.

תשובת מרן שליט"א: נכון. יבוא ידיד ויבנה לידיד בחלקו של ידיד, כדאי במסכת מנחות. אבל ידידי, צריכים להסביר את היו"ד.

תשובת מרן שליט"א לשאלה מהקהל: גם כן. האות יו"ד רומזת לספירה העשירית, כפי שאמרנו.

המשך השאלה מהקהל: ומי אומר את זה?

תשובת מרן שליט"א: השכינה. לא, הוא מדבר בשם כלל ישראל. מהרש"ש נהג כמו דוד המלך, שהוא מדבר בלשון יחיד, ומתכוון על כולם. אף שהוא מדבר על עצמו, המכוון הוא בשם כל עם ישראל. בשם הקורא. הרי הוא ידע שאנשים ישירו את זה בעיקבותיו.

לעמי מורשה, זאת ירושה לעם ישראל, מוסרים זאת מדור לדור. כפי שהרמב"ם אומר, לא ננחיל לבנינו שקר.

זה דבר ראשון. 'הדר מעמד סיני, לעמי מורשה'. מעמד סיני ממש, זה לעם ישראל מורשה. מעבירים מדור לדור. כפי שהרמב"ם אומר, תגדלו את בניכם על מעמד הר סיני.

וכעת ישנה עוד כוונה, לגבי קריאת ספר תורה. 'בכל שבת תיקן, ידידי פרשה'.

א"כ 'הדר מעמד סיני לעמי מורשה', לפי הפירוש הראשון הדבר נפלא, 'בכל שבת', כל שבת יש לנו מעמד הר סיני. אנחנו עושים משהו דומה למה שהיה, בכל שבת. והמלים 'בכל שבת', הן כמו כפולות. הן שייכות לרישא, וגם לסיפא. 'הדר מעמד סיני לעמי מורשה, בכל שבת'. לא רק שאנחנו מספרים זאת לבנינו, אלא אנחנו עושים בפועל קריאת התורה, שמזכיר כמו מעמד הר סיני. כפי שאמרנו, שהתיבה היא הר סיני, והס"ת זה הקב"ה וכו'. קריאת התורה, מזכירה את מעמד מעמד הר סיני. זה 'בכל שבת'.

ובנוסף לכך, 'לכל שבת תיקן ידידי פרשה', זהו עניין נוסף, שבעה מעמדות שהוא תיקן, שבעה מברכים.

לכן כעת הסברנו, למה מהרש"ש כתב 'בכל שבת'. כדי לפרש זאת, גם כלפי הפירוש הראשון, וגם כלפי השני. כעת ישנה סיבה, מדוע הוא עשה זאת. למה כתב בי"ת במקום למ"ד. נראה לי שעכשיו התיישבו כל ההדורים.

הערה מהקהל: אפשר לומר כי 'בכל' הוא בגימטריא חמשים ושלש.

תשובת מרן שליט"א: בכל, זה חמשים ושתים, ועם הכולל זה חמשים ושלש. כנגד נ"ג פרשיות שלתורה. יפה.

הערה מהקהל: עוד יש לומר כי 'בכל' בגימטריא קטנה זה שבע.

תשובת מרן שליט"א: כנגד שבעה מברכים בס"ת. נחמד.

אתם חיפשתם ומצאתם רמזים. בסדר. אפשר. אלו ציצים ופרחים לתורה. אבל אני אמרתי את הפשט.

השם ברוך הוא יזכנו.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר,

נערך והגה לפי הבנת העורך.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה

המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר

היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן

שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

פרטים בטלפון: 050-4140741

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

פרשת קרח
(נמסר במוצש"ק שלח-לך)
סיון התשפ"ו בשל"ז
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

'מי גילה רז זה לבני', כאשר הקדימו ישראל נעשה לנשמע, איננה שאלה ע"מ לקבל תשובה, אלא התפעלות מכך. משא"כ לגבי השאלה בעניין תרגום יונתן בן עוזיאל על הנביאים, 'מי הוא זה שגילה סתרי לבני אדם'.

בעניין השאלה שנתעוררה בזמנינו, האם מותר לעשות טבלאות וציורים, בכדי להמחיש את הלימוד לילדים ולצעירים. המליצה להוציא לאור ספר עם ציורים מרהיבים, של תיאור הדר מעמד הר סיני, לתועלת חיזוק האמונה והשרשתה בלב הילדים.

ישנם פירושים אחרים מדוע נזדעזעה א"י ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה, חוץ מפירושו של התוספות רי"ד, ועל כן אין הכרח ללמוד הלכה מדבריו. בכל הדורות עשו דברים בכדי להקל על הלימוד, ובעניין ציור מעמד הר סיני. ביאור מ"ש הרמב"ם שמעמד ה"ס היה 'במציאות' לאפוקי מראה הנבואה.

המשך בעניין 'עצת התורה', ביאור הסיפור על הגר"א קוטלר אשר עשה את גורל הגר"א וכו', וחידוש לגבי 'עצת התורה' שהיא גם בלי לפתוח במיוחד ספר, אלא היא נמצאת גם היכן שהספר כבר פתוח.

המשך בעניין 'בן שמונה עשרה לחופה', ובירור הכלל 'כל המתנה על מה שכתוב בתורה, תנאו בטל'.

בעניין דיבור עם אשה בלשון זכר.

© כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 837

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"י.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש על ידי ידידנו רבי לוי הלוי לוי בן איתן הי"ו ורעייתו החשובה מרת בתאל שתחי', להצלחתם בגידול הבנים לתורה ויר"ש, ולפרנסה ברווח ובנחת. בעבור שהתנדבו למסדות יד מהרי"ץ.

וכמו כן ע"י רבי חיים אור בן רפאל הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת נות ביתו מרת בת-שבע שתחי' וילדיהם לייז תמר, רפאל, דוד יהודה הי"ו.

וכן על ידי האשה החשובה מרת רחל יהודית בת דוד מאיר גיגי שתחי' מארצה"ב, להצלחה מרובה בפרנסה מתוך הרחבת הדעת, ובריאות איתנה.

וכן על ידידנו הבחור נתנאל בן פרידה הי"ו מארצה"ב, לזיווג הגון והצלחה בפרנסה, ובריאות איתנה. כתוב פה שהוא אח של רבי אריאל רצאבי הי"ו. ב"ה הם שינסו מתניהם לתמוך. וירבו כמותם בישראל.

בעבור שהתנדבו למסדות נתיבות מהרי"ץ. עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר.

וכן ע"י ידידנו ידימינו הרב דוד צדוק הי"ו מעיר רכסים ת"ו, לע"נ סבו רבי שמעון בן יוסף צדוק, שהשבע שבק חיים לכל חי. תנצב"ה.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונוק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

מי גילה רז זה לבני, כאשר הקדימו ישראל נעשה לנשמע, איננה שאלה ע"מ לקבל תשובה, אלא התפעלות מכך. משא"כ לגבי השאלה בעניין תרגום יונתן בן עוזיאל על הנביאים, מי הוא זה שגילה סתרי לבני אדם.

במסכת שבת [דף ח"פ ע"א] מובא כך, אמר רבי אלעזר, בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, יצתה בת-קול ואמרה להן, מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשים בו?

סוד כזה עצום, להקדים נעשה לפני נשמע? מי שמע כזאת, מי ראה כאלה? שהוא עושה לפני שהוא שומע?

ומניין שהמלאכים כך נוהגים? על כך אומרת הגמרא, דכתיב [תהלים ק"ג, כ'] בָּרְכוּ יְיָ מְלֵאכֵינוּ, גִּבְרֵי כֹחַ עֲשֵׂי דְבָרוֹ, לְשִׁמְעַת בְּקוֹל דְּבָרוֹ. ברישא עושי, והדר לשמוע.

מפרש מהרש"א, דזהו דבר סודי, שהמלאך כולו רוחני ואין לו דעת אחרת כ"א לעשות רצונו ית' ב"ה, והוא מוכן כאילו עשה. משא"כ האדם מחובר בגוף ונפש, שיש בו גם דעת היצה"ר ואינו מוכן לעשות רצון אביו שבשמים, כי היצה"ר מסיתו לרעה. אבל ישראל במתן תורה נגלה להם סוד זה, להיות להם דעת אחת, להיות מוכנים

לעשות רצון אביהם שבשמים, כמ"ש מי יתן והיה לבבם זה וגו'. דהיינו שב' הלבבות שהם ב' יצרים, היו להם דעת אחד, כמלאכים הללו שהם מוכנים לעשות קודם שמיעה.

השבוע נשאלתי ע"י ידידנו רבי אבנר חדר הי"ו מעיר נתניה ת"ו, בשליחות ידידנו הרה"ג יעקב מעלם הי"ו מעיר רחובות ת"ו, כי אין כאן תשובה לשאלה, 'מי גילה? מי הוא שגילה?

כנראה שהם ראו או שמעו את מה שכתבו בכמה ספרים – ישנם כאלה שענו כך – כי אבותינו הקדושים, אברהם יצחק ויעקב, הם אשר גילו את הסוד לבני בניהם. ראיתי שגם ישנו מישהו שכתב, כי בסוף הסוגיא בגמר שם ישנה תשובה לשאלה הזאת. וכל כיו"ב.

כגון בספר אמרי שפר – הגות ומחשבה [חלק ה', דף 53] להרה"ג שמואל פנחסי, אשר כתב בזה"ל, מי גילה רז זה?

אברהם אבינו.

על פי הידוע ממה שהקשו המפרשים, מהו הנסיון הכ"כ גדול שהיה בעקידה, הנסיון העשירי, הרי הקב"ה בכבודו ובעצמו ציווהו לעשות זאת? ועונים, שהדבר היה נגד שיטתו המפורסמת מאז ומתמיד של אברהם אבינו. כי תמיד הוא היה נגד עבודה זרה, וכעת הקב"ה אומר לו להקריב את בנו, שזהו דרך עובדי ע"ז? זהו ההיפך לגמרי. אברהם אבינו כביכול מופרך, הוא עומד וניצב כעת נגד כל העולם בצורה מתמיהה. מה קרה פתאום?

וזה לשונו שם, שהרי במצות העקידה, המעשה היה גובל בהרבה שאלות קשות, כיצד אברהם יעשה היפך משיטתו הנוקבת והעיקשת אותה השריש במשך כל הדרך בתלמידיו, את אותה תפיסה שחלילה לקחת בן למולך. תורתנו אינה דוגלת בקרבנות אדם. הקב"ה אינו חפץ במות המת כפולחן. תורתנו, היא תורת חיים. והנה לפתע דוקא אותו מורה דרך, פועל בניגוד לשיטתו, ומעשה העקידה הוא סתירה מוחצת [במקור כתוב בלעז 'פרדוקס'. אבל אנחנו מתרחקים מכל כגון דא. יב"ן] למה שלימד וחניך? הרי זה חילול ה'.

קשה לי לקבל את התשובות הללו, ולא נראה לי בכלל שזאת שאלה.

בנ"ד זאת לא שאלה, בשביל לתת עליה תשובה. הבת-קול לא שואלת פה שאלה, 'מי גילה', בכדי

שערי יצחק – השיעור השבועי

התשובה היא, דאורייתא, מפרשא מלתא. בתרגום התורה, הפשט מובן, אין בו הרבה חידושים בפשט, אונקלוס לא מגלה דברים שהם נעלמים. אמנם בודאי שישנם בדבריו חידושים ופירושים, אולם אי אפשר להשוות.

דנביאי, איכא מילי דמפרשן, ואיכא מילי דמסתמן. דכתיב [זכריה י"ב, י"א] ביום ההוא יגדל המספד בירושלם, כמספד הדדרמון בבקעת מגדון.

זהו פסוק בספר זכריה. מיהו הדדרמון, שעשו לו מספד בבקעת מגדון? אם נחפש בכל הארבעה ועשרים [תנ"ך], לא נמצא דבר כזה.

ואמר רב יוסף, אלמלא תרגומא דהא"י קרא, לא ידענא מאי קאמר.

רב יוסף היה רגיל בתרגום, כי הוא היה סגי נהור, ולכן תורה שבע"פ הוא היה יכול ללמוד. והוא אמר, כי רק התרגום פיענח לו זאת.

ביומא ההוא יסגי מספדא בירושלם, כמספדא דאחאב בר עמרי, דקטל יתיה הדדרימון בן טבדימון ברמות גלעד. וכמספדא דיאשיה בר אמון, דקטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגידו.

מפרשא מלתא. התרגום פירש ופיענח לנו, על איזה מספד המדובר.

כאן, מי הוא זה שגילה סתרי וכו', זאת שאלה. והראיה היא, שיונתן בן עוזיאל עונה עליה. הבת קול שואלת, מי העיז לתרגם את הנביאים? זהו – להבדיל בין הטהור ובין הטמא – כפי שאחשורוש שאל, מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן [אסתר ז', ה'].

ויונתן בן עוזיאל עונה, עשיתי זאת, בכדי שלא ירבו מחלוקות בישראל.

בשאלה פה – מי הוא זה שגילה סתרי לבני אדם – הב"ק כביכול מתרעמת על כך, והוא היה צריך לענות תשובה.

קשה לכאורה, וכי אחרי שיונתן בן עוזיאל אמר את הפירוש הזה, גילה למשל מה טמון במלים מספד הדדרימון בגבעת מגידון, כבר אין מחלוקות בישראל? מי שיפתח את הנביא, יראה כי המפרשים הפשטנים, אינם מסכימים לכך.

אמנם רש"י כן, וגם המלבי"ם, הם מביאים את דברי הגמרא. רש"י כותב כך, אין ענין הדדרימון בבקעת מגדון. אלא שני מספדות הן, כמספדא דאחאב בר עמרי וכו'.

שנדע מי גילה. אלא, זאת התפעלות. מי גילה רו זה?

זה כמו שנאמר מי כמכא באלם יי [שמות ט"ו, י"א], אשר מובן מיד כי זאת איננה שאלה בשביל שתענה לי מי כמוך, אלא הדבר בא להגיד שאין כמוך. וכן פי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו [דברים ד', ז']. וכן מה שאנחנו אומרים בתפילה, מי כאלהינו מי כאדוננו וכו', זאת איננה שאלה שנענה עליה, אלא הכוונה 'מי' – 'אין'. וכמ"ש בס"ד במאי חנוכה נר שלישי.

ולכך בעצם התכוון מהרש"א, כפי שהבאנו מקודם, 'במתן תורה נגלה לישראל סוד זה להיות להם דעת אחד'. נגלה להם הסוד. לבדם הם הגיעו אל המדרגה הזאת. הם נהיו בבחי' מלאכים.

*

ישנו דבר הדומה לכך, אבל שונה, במסכת מגילה [דף ג' ע"א], שם מובא בזה"ל, תרגום של-תורה, אונקלוס הגר אמרו מפי ר' אליעזר ור' יהושע. תרגום של-נביאים, יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי, ונודעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה.

התגלה לעולם – בכתב, לא נשאר בע"פ – תרגום אשר מפענח את כל ספרי הנביאים. ואת זה עשה יונתן בן עוזיאל, שהוא תלמידו הגדול של הלל הזקן, כמבואר במסכת סוכה [דף כ"ח ע"א], גדול שכולם, יונתן בן עוזיאל. היה זעזוע.

יצתה בת-קול ואמרה, מי הוא זה שגילה סתרי לבני אדם?

עמד יונתן בן עוזיאל על רגליו ואמר, אני הוא שגיליתי סתריך לבני אדם. גלוי וידוע לפניך, שלא לכבודי עשיתי, ולא לכבוד בית אבא, אלא לכבודך עשיתי, שלא ירבו מחלוקת בישראל.

ועוד ביקש לגלות תרגום של-כתובים, יצתה בת-קול ואמרה לו, דייך. מאי טעמא? משום דאית ביה קץ משיח.

אח"כ הגמרא שואלת, למה בתרגום אונקלוס על התורה, שהיה לפני כן, לא הזדעזע העולם, ואילו בתרגום יונתן בן עוזיאל על הנביאים כן הזדעזע העולם?

וז"ל הגמרא שם, מאי שנא דאורייתא דלא אודעזעא, ואדנביאי אודעזעא?

אולם הר"א אָפֶן עזרא כותב דבר מעניין בזה"ל, כמספד הדדרימון – מספד אדם גדול היה בימים קדמונים. היה מישהו כזה. אלא שלא ידוע לנו מי זה.

ולגבי בקעת מגידון, הוא כותב כך, ואנחנו לא ידענו כל הקורות. וכי אנחנו יודעים את כל מה שהיה בזמנם? איננו יודעים, כי לא כתוב הכל בספרים.

והוא מוסיף, ולהיותו רמז לאחאב ויאשיה, דרך דרש הוא זה.

מפליא. אף כי בודאי הוא צודק לפי הפשט שהמלים בפסוק לא מתאימות לכך.

גם הרד"ק, והוא לא הביא בכלל את דברי הגמ'. זה לא מפני שהרד"ק לא ידע את מ"ש בגמ', ראשית כי רש"י הביא זאת, ופירושו היה לנגד עיניו כדמוכח בדוכתי טובא. אבל בלאו הכי, הרד"ק בעצמו היה מלמד גמרא לנערים, כפי שהוא כותב בהקדמתו. הוא היה בקי בכל הש"ס, ובכל המדרשים. אבל בנ"ד הוא התעלם מכך, וכתב בזה"ל, ביום ההוא כמספד הדדרימון – הוא מסביר למה כתוב מספד בפתח, ולא מספד בצירי, וכמו שכתוב לפני כן – בפתח, מפני הסמיכות.

הדדרימון בבקעת מגידון – ידוע היה אצלם ולא ראינו זכר מזה במקרא. הם בזמנם ידעו. גם בדרך כלל אף כאשר הרד"ק מפרש על דרך הפשט, הוא מוסיף להביא גם את הדרש שבגמרא ובמדרשים, והרחבתי על כך בס"ד בתשובה שעדיין לא נדפסה. בנ"ד הוא משום מה לא הביא את התרגום, אף שדרכו להביאו גם כשהוא עצמו מפרש על דרך הפשט.

אס"כ, צריך להבין, הרי עדיין נשארו מחלוקות בישראל. יונתן בן עוזיאל לא פתר את המחלוקות. אלא מאי. הוא לא אמר שע"י תרגומו לא יהיו מחלוקות לגמרי. תמיד יהיו דעות אחרות. המפרשים הפשטנים, אשר לוקחים להם דרך לעצמם, לפי הפשט. יונתן בן עוזיאל דקדק בלשונו, הוא לא אמר שלא יהיו מחלוקות, אלא שלא ירבו. הוא מיעט וצמצם את המחלוקות. כי בלי זה, רוב הת"ח שומעים את פירושו ואומרים, טוב, זהו. לא ינסו להתעמק, אולי נמצא בכל זאת מי זה, להסביר מי אלה. ככה, לכלהפחות הצטמצמה המחלוקת ככל האפשר.

בעניין השאלה שנתעוררה בזמנינו, האם מותר לעשות טבלאות וציורים, בכדי להמחיש את הלימוד לילדים ולצעירים. המלצה להוציא לאור ספר עם ציורים מרהיבים, של תיאור הדר מעמד הר סיני, לתועלת חיווק האמונה והשרשתה בלב הילדים.

מן הגמרא הזאת, הביאו ראייה לגבי שאלה אשר התעוררה בזמנינו, בדור שלנו, ואפשר לו בדור שלפנינו, כי בכדי להמחיש לילדים ולצעירים בתורה ובש"ס דברים מסובכים, עושים טבלאות וציורים. כיום כבר ישנן אפילו משניות מצוירות, וכדומה. בכדי להקל על הלימוד, עושים ציורים. כגון תלמוד בבלי מתיבתא [שבחוצאת מכון עוז והדר], במסכת ראש השנה, ישנם שם המון ציורים. וכן במסכת יבמות. זהו דבר חדש, אשר התאפשר בזמנינו.

לפני עשרות שנים, כאשר התעוררה השאלה הזאת, באו לשאול על כך את הגראמ"מ שך זצ"ל, והוא לא הסכים.

הדבר מובא בספר עלי ורדים [על מסכת מגילה, דף כ"ב] בזה"ל, ידוע המעשה [והובא גם בספר 'פניני רבינו אבי עזרי'י] בעסקן תורני דגול, שעסק רבות בהדפסת אמצעי המחשה לילדים, להקל עליהם הלימוד ע"י ציורים וטבלאות וכדו'. ופנה פעם בבקשה אל מנכ"ל החינוך העצמאי הגר"ש גרוסברד זצ"ל, האם יוכל לקבל עזרה מהחינוך העצמאי, למימון הוצאות הדפוס. הוא ביקש מהם, תעזרו לי בהוצאות הדפוס, בכדי שיוכל להפיץ את זה.

הגר"ש גרוסברד התייעץ ע"ז עם מרן הגראמ"מ שך זצ"ל, והוא הסתפק בזה מאד, כי העניין לא היה ניחא ליה.

טבלאות בשביל להקל על הלימוד? לא. צריכים להתייגע בלימוד, לעמול, 'לשבור את הראש'. לא לעשות את הלימוד קל.

ולבסוף אמר לו, הרי אתה נוסע בשבוע הבא לארצה"ב, א"כ נעביר את ההכרעה להגר"מ פיינשטיין.

ואכן כשהציע את השאלה בפני הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, אסר את ההדפסה הזו.

והוא הביא לכך ראייה, מהתוספות רי"ד – רבי ישעיה דיטראני – על הגמרא הנז"ל, שכתב כי הסיבה שארץ ישראל נזדעזעה ארבע אמות פרסה על ארבע מאות פרסה, כאשר יב"ע עשה את תרגומו לנביאים, היא מפני שעכשיו יהיה פחות עמל בתורה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

תשובה מהקהל: בתלמודי תורה לא מכניסים תגובות מרן שליט"א: לא מכניסים 'משניות מצויירות'?

תשובה מהקהל: לא. מלמדים כמו פעם. מרן שליט"א: והטבלאות? לא עושים? בטח כן. אבל לגבי הצוירים, כל המשניות שישנם כיום, מה שמצוי בבתי מדרשות, לא מכניסים? טוב. אבל הילדים סוף סוף רואים את זה אח"כ בביתם, בבתי מדרשות וכד'.

הערה מהקהל: מציאות החיים נשתנתה. דברים רבים נשתנו מאז. היום לא יודעים מה הם הדברים שהיו פעם. פעם היו חיים את זה, אז היה להם יותר הבנה.

תגובות מרן שליט"א: הצוירים יקלו עליהם. הוא טוען יפה, הרי מציאות החיים נשתנתה מהעבר, היום ישנם ילדים שכאשר אתה אומר להם אפילו חטא או שעורה, הם אינם יודעים על מה אתה מדבר. דברים שבעבר כולם חיו את זה.

ישנם פירושים אחרים מדוע נדעזעה א"י ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה, חוץ מפירושו של התוספות ר"ד, ועל כן אין הכרח ללמוד הלכה מדבריו. בכל הדורות עשו דברים בכדי להקל על הלימוד, ובעניין ציור מעמד הר סיני. ביאור מ"ש הרמב"ם שמעמד ה"ס היה 'במציאות' לאפוקי מראה הנבואה.

חוץ מזה. כבר בשיעור הלולא דמהרי"ץ אמרנו כלל, כי מתירין לקושיא, אי אפשר ללמוד הלכות.

התוספות ר"ד ככה אומר. אבל אם נמצא תירוצ' אחר לשאלה, אזי ממילא הדבר בכלל אינו מתחיל.

מי שיעיין בבן יהודע [מגילה שם], יראה כי הוא מסביר סיבה אחרת בכלל, למה נדעזעה ארץ ישראל. וזה לשונו, הדבר יפלא. על מה היתה כל החרדה הזאת? ולא עוד, אלא שאמרה בת קול 'מי הוא זה שגלה סודי לבני אדם', וכי התרגום מדבר בסודות ורזין עלאין כוזהר הקדוש, כדי להקפיד על גילוי הדברים? והלא התרגום מבאר דברים שהם פשוטי התורה, ובפשט כתיב [משלי א', כ'] 'חֲכָמוֹת בַּחוּץ תִּרְנָה בְּרַחֲבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ'. ומה שמביא הש"ס דוגמה לתרגום של [זכריה י"ב, י"א] ביום ההוא יגדל המספד בירושלם וכו', אין זה סוד, אלא הוא מפשטי התורה.

והוא מסביר באריכות כך, ונראה לי בס"ד, כי בתחילה לא ניתן רשות להיכתב, אלא רק תורה

וז"ל התוספות ר"ד, על ידי דכתב – יונתן ב"ע – תרגומא דקראי, לא מסרי נפשייהו למילפינהו כדמעיקרא.

כאשר אין תרגום, אזי האנשים לומדים, חוזרים ומשננים. הרי זאת תורה שבע"פ, ועלולים לשכות, על כן כל הזמן עוסקים ומבררים, מתייגעים ועמלים. משא"כ כאשר יש כבר כתוב, בסדר, כאשר נצטרך נפתח את הספר. עמל התורה התמעט בהרבה.

התורה ניתנה בסיני כדי שיעמלו בה מתוך קושי. ומרן הגרא"מ שך, התפעל ונהנה מאד מהראיה הזאת של בעל האיגרות משה.

לכאורה, חושבני כי כל מי ששומע זאת, תמיה על כך. וכי זאת ראיה? הרי לבסוף יש לנו את תרגום יונתן בן עוזיאל, הלוא הוא תירגם את הנביאים. נכון שהב"ק ככה אמרה מעיקרא, אולם בפועל לבסוף התרגום כן נתקבל, וקוראים אותו.

אלא מאי, אולי נגיד, לא. שאני התם. שמה ישנה סיבה, שלא ירבו מחלוקות בישראל. ולגבי העניין שלנו, הסיבה הזאת אינה קיימת.

ברם, גם אם נגיד שאפשר להתווכח על העניין הזה, בסך הכל פוק חזי מאי עלמא דבר', ולמעשה התקבל כיום בכל עם ישראל, שהילדים – בלי תמונות ובלי ציורים – אינני יודע האם ישנו איזה חוג, שאצלם הדבר לא נכנס. חושבני שזה נכנס אצל כולם. האם אתם מכירים כאלה שאצלם מלמדים את הילדים בלי ציורים ותמונות?

הערה מהקהל: במשנה ברורה 'דרשו', בגלל שנכנסו שם ה'תוספות', לכן בפוניבז' במשך שנים רבות, כי לא היה נוח להגרא"מ שך זצ"ל העניין הזה. רק בזמן האחרון זה נכנס.

תגובות מרן שליט"א: זה תוספות, לא ציורים. אולי בגלל שהם מביאים דעות של חכמי זמנינו. זהו עניין אחר. הגרא"מ שך התנגד גם לעניינים נוספים. לגבי תלמוד בבלי שטיינזלץ, הוא התנגד בגלל שישנם שם דברי כפירה, אבל כגון האנציקלופדיה התלמודית, גם לזה הוא התנגד. יכול להיות בגלל שישנם שם שיקולים אחרים. הכניסו פה ושם דברים ודעות מספריהם של רבנים פשרנים ומפשרים כגון ורהפטיג, כי זה בהוצאת המזרחי. כעת הנני מדבר, רק לגבי אמצעי המחשה. בכדי להקל את הלימוד על הילדים. ישנם כאלה שלא מלמדים כך את הילדים?

שבכתב. אבל תורה שבעל פה, אסור לכתוב. והטעם פירשנו במקום אחר, כי מתחילה היתה הקליפה חזקה, וכל דבר שנכתב בספר למטה, אפשר שיהיה נעתק אצל הגויים כאשר העתיקו תורה שבכתב. ואם יהיה נעתקת אצלם למטה, אז הקליפה לגודל תקפה מעיזה פניה להתאחו ולגשת אל הקדושה למעלה לינק משם. וידוע כי תורה שבכתב היא בחינת אור התפארת, שהוא עומד במקום עליון רחוק מן הקליפה, ואין שליטה לקליפה להתאחו במקום ההוא כל כך וכו'.

*

[לפי הלשון שהביא מעכ"ת בשם הגר"ח בבן יהודע, משמע שתרגום יונתן בן עוזיאל כבר היה ידוע לפני כן, בכלל תורה שבעל פה, והוא רק כתבו בספר. אבל מלשון הבת"קול מי הוא זה שגילה סתרי לבני אדם, מוכח שתרגום זה לא היה ידוע אפילו לחכמים. ועוד, שעל תרגום זה לא אמרו חז"ל שכחוס וחזרו ויסדום, כמו שאמרו שם על תרגום אונקלוס.]

ועיינתי בבן יהודע, וראיתי דלא קשיא מידי, שכן כתב בזה"ל, כאשר בא [יונתן בן עוזיאל] לתרגם, שאז מבאר בתרגום דברים שאינם מפורשים בתנ"ך, נמצא כל זה הוא בכלל תורה שבעל פה. כי אפילו יתרון דיבור אחד שאינו מפורש להדיא, הרי זה בכלל תורה שבעל פה. והוא כשעשה התרגום, הנה התרגום שלו היה נכתב כדין המקרא עצמו. וכיון שבאמת יש בו דברים שהם מכלל תורה שבעל פה, נעשה אז מגור מסביב, כי על ידי כן תגבר הקליפה להתאחו במלכות שהיא סוד תורה שבעל פה, כאשר יהיו דברי התרגום נכתבים. ולכן נזדעזעה ארץ ישראל וכו'. גם דברי התרגום שהוא מחלק הפשט, אין ראוי לגלותו במכתב, מפני שעל ידי כן יהיה נעתק מאחד לאחד עד שיגיע ליד הגויים וכו' יעו"ש. הרי מפורש בדבריו שיונתן גילה דברים שלא היו ידועים, אלא דממילא יש להם מעתה דין תורה שבעל פה, כיון שאינם מפורשים בתנ"ך.

שוב ראיתי לרבינו חננאל שם שכתב בפשיטות דיונתן אמר תרגום של נביאים כמו שהיה מסורת בידם של חכמים מפי חגי זכריה ומלאכי ע"כ. ולפי דבריו צריך לומר דמה שאמרה הבת"קול מי הוא זה שגילה סתרי לבני אדם, היינו מפני שעד אז היו הדברים ידועים רק לחכמים, והוא גילה אותם להמוני עם.

אבל עדיין יש להעיר על מה שפירש הגר"ח דמה שנזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, הוא מפני שיונתן כתבו בספר, דלכאורה נראה דסוגיין דעלמא שתרגום יונתן לא ניתן להיכתב, וכדין תורה שבעל פה, ולא נכתב אלא לאחר זמן, משום עת לעשות לי"י וגו', וכדעת רש"י בשבת דף

קט"ז ע"א ד"ה טעונין, וסיעתו. ואף לדעת החולקים, מנא ליה להגר"ח שנכתב כבר אז. שוב מצאתי חברים לעיקר פירוש הגר"ח, ובכללם הפני יהושע שם. ואולי הגר"ח ראה את פירושו, אלא שכתבו בסגנון אחר ועל פי הסוד. וכבר בתוספות רי"ד שם מפורש שיונתן כתב את תרגומו. איתמר.]

*

א"כ אין חובה להסביר כמו התוספות רי"ד. ואעיקרא, נראה שאין הוכחה מוכרחה גם מהתוספות רי"ד, שהרי הוא לא ביאר בהדיא שזה בגלל הצורך והתועלת של עמל התורה ויגיעתה, וא"כ אפשר לענ"ד בס"ד להסביר כוונתו באופן אחר, שזה מוסיף קדושה לאדם, וזאת עפמ"כ החיד"א בנחל אשכול על הפסוק אל תאמר מה ה' וגו' [קהלת ז', י'] וז"ל, אז היה כל התורה בעל פה. ואשר נדבה רוחו להיות ת"ח, היה צריך יום ולילה כל ימי חייו לחזור על לימודו שלא ישכח, וזה גורם לקדושה ודבקות על ידי התורה, שהוא הוגה יום ולילה. וזו סיבה לפרישה מעניני העולם, וניצול מיצר הרע, וגדולה תורה, כמבואר בפרק קניין תורה ע"כ.

ולגופו של עניין, אנחנו רואים כי לא רק שהתרגום התקבל בכל עם ישראל, אלא בכל הדורות, היו עוד הרבה דברים כאלה. למשל, וכי פעם היה פירוש רש"י על הגמרא? רש"י עשה פירוש על הגמרא, וכי נבוא ונגיד, לא. נלמד כמו שהיה פעם? בכל הדורות מוסיפים, להקל על הלימוד. מוסיפים מפרשים, הרמב"ם עשה משנה תורה, כתב את תמצית כל ההלכות. שידעו את המסקנות. ובזמננו, ישנם הרבה ספרים שהם מנוקדים. וכי פעם היו? גמרות מנוקדות, בקושי ונדיר היו משניות מנוקדות. היום אפי' ספרי מוסר מנוקדים, משנה ברורה מנוקד, שולחן ערוך מנוקד, רש"י על התורה מנוקד וכו' וכן הלאה. בכל דור ודור מוסיפים, כדי לעזור ללימוד. א"כ מה נגיד לגבי הצוירים?

הערה מהקהל: גם רואים שהראשונים בעצמם ציירו הרבה פעמים כל מיני דברים.

תגובת מרן שליט"א: נכון. רש"י בעצמו עשה פה ושם ציורים בכדי להקל, וכן הרמב"ם, הן בפיהמ"ש והן בחיבור.

בבחינת [תהלים קי"ט, קכ"ו] עת לעשות לי"י יפרו תורתך. כתבו את התורה שבע"פ. כתוב ג"כ ששלמה המלך עשה משלים, שיהיו אזניים לתורה, בכדי לשבר את האוזן.

שערי יצחק – השיעור השבועי

ובמורכב, בספר מעדני שלמה [דף קנ"ה] מובא בזה"ל, שמעתי מאדם גדול שהתפעל מאד מציור של הר סיני שראה בבית אחד, כיון שע"י זה אפשר לחיות עם ציור מעמד הר סיני לפי העיניים – אותו גדול התפעל, איזה יופי – ולקיים בזה מצות עשה ולא תעשה לדעת הרמב"ן [בפירושו לתורה דברים ד', ט']. ובסה"מ 'מצוות ששכחן הרב' [ל"ת ב'] של זכירת מעמד הר סיני. ורצוני היה, לבקש מצייר לעשות תמונה כזו לביתי. וחכ"א אמר שאין זו דרך התורה.

וכאשר היצעתי הדברים בפני מרן – הגרשז"א – אמר בתקיפות 'לא מציירים דבר זה!'

ושאלתי, אם כוונתו שאסור לצייר ולהגשים את המאורעות שהיו שם. וענה, שאין 'איסור' בזה, אלא אין מציירים דבר זה, כי כל המקרים שקרו שם הם מושגים של תורה, והם צריכים להיות בדמיון ובשכל, ולא לצייר אותם. והוסיף, שגם מה שנוהגים לצייר את האבות הקדושים כמו איזה רועה וכו', זה זלזול גדול, וכל כי האיי לא עבדינן.

הדברים הללו, מאד מאד קשים בעיני. חושבני כי בסופו של דבר, יצא מכל העניינים הללו, שבסוף אף אחד לא זוכר את מעמד הר סיני באופן מוחשי. לצורך הזכרון של מעמד הר סיני, היה מועיל לצייר את זה. הרי בסופו של דבר, מציירים היום הכל, ואת מעמד הר סיני לא מציירים, א"כ הדבר נשאר כביכול זהו ח"ו דמיון. שזה לא מציאות. כל הדברים האחרים, נהיו מוחשיים, הילדים מכירים אותם וחשים את זה. אם היו מציירים גם את מעמד הר סיני, אזי הדבר היה נכנס להם הרבה יותר חזק. וברוך ה', מצאתי און לי. המשגיח הרה"צ דב יפה, מעיר רכסים, הוא היה בעד זה שיציירו את מעמד הר סיני, וכך הוא עשה ברכסים. צריך לראות איך הם עשו זאת. אבל הוא אומר גס"כ דבר חמור, וכדלקמן.

כך הובא בספר תיאור המעמד נורא ההוד בהר סיני [דף 5] בזה"ל, המשגיח זצ"ל ביקש בעבר ממנהלי תלמודי התורה ברכסים, שילמדו את הילדים הטוהרים על מעמד הר סיני, כמש"כ הרמב"ם [באיגרת תימן] "וראוי לכם אחינו, שתגדלו בניכם על המעמד ההוא וכו' וגדלו המעמד ההוא על כל גדולה".

ועל כן היה אומר, ראוי שגם ב'חדרים' יגדלו את הילדים על המעמד הנשגב. וכן ראוי ללמד זאת

[דעת האוסרים ציורים, לכאורה קשה עליהם ממה שמצינו ציורים במפרשים, ראשונים ואחרונים. וכבר בגמרא יש ציורים, כגון בסוכה דף ד' ע"א. אך לבי אומר לי שהציורים הללו לא נעשו על ידי מסדרי הגמרא, אלא נוספו בדורות מאוחרים יותר, והדבר צריך בירור. ונראה דסבירא להו להאוסרים דשאני התם שאינם אלא מעט מאד, זעיר שם זעיר שם, ושאר כל התורה נלמדת בעמל, מה שאין כן ציורים על כל פרט ופרט. איתמר].

*

בספר הליכות שלמה, למו"ר הגרש"ז אורבך זצ"ל [חג השבועות, דף שע"ט] מובא כך, נשאל פעם רבינו, אם יש מקום לצייר ציור של מעמד הר סיני – אני מביא זאת, כי דיברנו [בשיעורים הקודמים] לגבי 'הדר מעמד סיני, לעמי מורשה' – ולהעמידו בבית במקום בולט, כדי לבוא עי"ז לקיום מצות זכירת מעמד הר סיני.

והשיב, כי אף שמצד ההלכה אין בזה בית מיחוש, אין זו הדרך הישרה. כי כוונת התורה היא שיקבע האדם דברים אלו בלב, על פי הבנתו ורגשי לבבו בציור רוחני, ואין מקום לקבעם בציור.

ומה שמציירים עבור הקטנים בבתי החינוך, את סיפורי ומאורעות פרשיות השבוע וכדו' – את זאת כן מציירים בתלמודי תורה, רק את המשניות לא מציירים.

תגובה מהקהל: ישנה סיבה אחרת. יכול להיות שהמחנכים לא רוצים שיהיו ציורים, כי אם המחנך מסביר משהו אחד וביצור מוסבר משהו אחר, או למשל שהילד מסתכל על הציורים של הפרקים הבאים ואז הוא לא מקשיב למחנך. בתלמודי תורה, יכול להיות שישנן סיבות אחרות.

תשובת מרן שליט"א: יתכן. אבל בכל אופן, את פרשת השבוע, כן מקובל שמציירים.

על כך הוא אומר, זהו רק לפי שעה, ולפי דעתו של קטן. אבל אין מקום לעניין ציורים אלה שעושים עבור הילדים. יש להתריע כנגד לעשות ציור קבוע ממעמד הר סיני וכדו'.

והוסיף רבינו, שגם המציירים את האבות הקדושים ויתר גדולי אומתנו באופן "עממי" ופשוט, כרועי צאן תמימים וכדו', שהדבר נובע משטחיות ומביא לזלזול ח"ו בעיני הילדים הרכים, ומקלקלים במקום לתקן.

גם לילדות בבתי הספר. והמליץ גם לחלק לילדים דפים שבהם כתוב תיאור המעמד, שילמדו ויראו זאת גם בעצמם.

כמו"כ הציע שיתנו גם לילדים צעירים לימים, דפים עם ציור של מעמד הר סיני, "כדי שיגדלו על תלמודו" מגיל צעיר, ויהיה להם מעט ציור מוחשי וכו'". ובכך יחדור המעמד הנשגב לתודעת נפשם הטהורה.

והפליג המשגיח זצוק"ל ואמר, "נראה לי – תשמעו דבר חמור מאד שהוא אומר – שאם היו מגדלים את הילדים על זכירת מעמד הר סיני כמו שצריך, היו פחות נושרים בציבור שלנו".

א"כ יש לנו בנ"ד – מצד אחד – את דעת הגרשז"א, שהוא מתנגד. ומאידך – המשגיח הגה"צ ר"ד יפה מרכסים – בעד. וישנו עוד אדם גדול, שהבאתי קודם מהספר מעדני שלמה, שלא כתוב את שמו, שהוא כן היה בעד. הוא ראה זאת, והוא התפעל ורצה את זה בעצמו.

מה שבכל הדורות לא ציירו, זאת איננה ראייה, כי אף פעם לא ציירו בעבר שום דבר. כמעט. עכ"פ לא היו האפשרויות, כפי האפשרויות העצומות שישנן בזמנינו. ואני מוסיף ואומר, כי כיום שמציירים את הכל, דוקא את זה לא לצייר?

נראה לי כי לגבי היום, גם הגרשז"א יגיד שכן. אחרי שמציירים את הכל, אזי ההיפך, זהו חסרון שלא יוכל להימנות.

שאלה מהקהל: מה העניין לזכור זאת?

תשובת מרן שליט"א: תמתיך. לאט לאט הכל יהיה מובן. אם אח"כ תהיה שאלה, אענה עליה.

בספר באמונתו יחיה, להגר"ש וולבה, [דף קמ"ט] מובא בזה"ל, בכוחו של דמיון, לעזור לנו בחיזוק האמונה. רבינו יהודה הלוי זצ"ל כותב [הכוזרי ג', ה'], "החסיד מצווה את המדמה, להמציא את ההדורה שבצורות הנמצאות אצלו בעזר הזכרון, לדמות אליו העניין האלהי המבוקש, כמו מעמד הר סיני – תצייר לך בראשך, איך היה מעמד הר סיני. תשתמש במוח, בזכרון – ומעמד אברהם ויצחק בהר המוריה. תצייר את זה, שהדבר יהיה אצלך מוחשי.

הוא לא יכל להגיד, שיעשו ציורים, כי בזמנם אי אפשר היה. אולם כיום, בקלי קלות.

וכמו משכן משה – כיום בהרבה חומשים מציירים את המשכן, וכהן גדול, אבל משתדלים לא

לעשות את הפרצוף, לא מציירים את הפנים, אולי בכדי שלא לדמייך את הפנים, כאילו שכך הוא נראה, אולם לענ"ד הדבר אינו כ"כ פשוט. ישנם כאלה החושבים, שאם יציירו את הפנים, מי יודע מה יחשבו, אז עושים בלי פנים, והדבר נהיה כמו משהו מוזר. ושוב הפעם, נכנס שזה דמיון.

וסדר העבודה, וחיל הכבוד בבית המקדש, וזולת זה הרבה".

חובתנו להקדיש מדי פעם כמה דקות, לצייר בליבנו כיצד היה מעמד הר סיני, ולחשוב כאילו אנחנו עומדים שם. ראוי שידמה בעיניו, "ההרים רקדו כאלים, גבעות כבני צאן". הוא רואה את הקולות ואת הלפידים, ושומע קול שופר חזק מאד. עומדים מליוני אנשים סביב ההר בצורה מסודרת, ולא מתקרבים אליו. כולם עומדים באימה ויראה, ורואים את משה רבינו עולה אל ההר, ושומעים את עשרת הדיברות מאת הקב"ה. פתאום כולם הולכים אחורה, ונעמדים מרחוק מרוב פחד. מי שאינו מתאר לעצמו את מעמד הר סיני, חסר לו בוודאות באמונה.

ועל דרך זה, מביאים שם בהערה [13] כך, רבינו אברהם בן הרמב"ם זצ"ל כותב [המספיק לעובדי ה', עמוד ק"ע], "ואשר לחלק הדמיוני, הנה צריך להשתמש בו בעתים וכו', שיצייר מה שמביאהו לידי חשק לענייני הדת, ושמחה לעבודת התורה. וזהו כגון ציור המקדש וחלקיו, כדי שילך אליו בימי קיומו, וכדי שיצטער בימי חרבנו על שהפרידו העוונות בינו ובינינו. וכגון ציור מחנה שכניה ומחנה לויה ומחנה ישראל, שמבואר סדרם בתורה, ומצב עמוד האש ועמוד הענן".

הערה מהקהל: גם זכר לחרבן עושים מוחשי, אמה על אמה.

תגובת מרן שליט"א: אבל לא רואים את בית המקדש. עושים רק משהו שמזכיר את זה. בכדי להראות את החרבן, היו צריכים להראות כיצד בית המקדש נשרף, להראות ציור ממש.

הערה מהקהל: העולם אומר, תמונה אחת שזה אלף מלים.

תגובת מרן שליט"א: נכון מאד.

המשך ההערה מהקהל: לפעמים עושים את האבות עם שטריימל וכו', כל אחד לפי העדה שלו עושה את הציור. ויש כאלה שמציירים יציאת מצרים, ועושים את אבותינו כאילו היו ערבים.

שערי יצחק – השיעור השבועי

הדברים הללו, וגם לגדולים, אפי' במודעות רחוב מצוי תמונות, מה שלא היה בעבר, חושבני כי זאת חובה, כי הדבר רק ישריש בהם את האמונה, מלבד מה שידעו עיני מה בדיוק היה ואיך היה.

הרי הרמב"ם באיגרת תימן, הוא בא לחזק את אבותינו נע"ג, מכיון שהיו גזירות שמד, והיה לחץ גדול על עם ישראל, והוא אמר להם, כי מעמד הר סיני זהו הדבר הכי יסודי.

כך הוא כותב שם, וזכרו מעמד הר סיני, שציונו הקב"ה לזכרו תמיד, וגם הזהירנו מלשכחו, וציונו ללמד אותו לבנינו כדי שיגדלו על תלמודו. הוא מה שנאמר (דברים ד' ט'-י) רק השמר לך ושמור נפשך מאד, פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך, והודעתם לבניך ולבני בניך. יום אשר עמדת לפני יי' אלהיך בחרב.

וראוי לכם אחינו, שתגדלו בניהם על המעמד ההוא הגדול.

דילגו כאן על מלה. בדקתי את המקור שהוא בלשון ערבי, וצריכים להוסיף מלה. כתוב שם, 'תכיל', שפירושו דימוי. 'על דימוי המעמד'. אינני יודע, למה דילגו על המלה הזאת. אולי היה קשה להם להבין ולתרגם אותה.

ותספרו בתוך קהל ועדה, גדולתו והדרו. זהו מה שאמרנו בשיעור הקודם, לגבי 'הדרו', 'הדר מעמד סיני'.

שאלה מהקהל: את כל המדרשים שלמעמד? תשובת מרן שליט"א: הנני חושב, שצריכים לסדר ולהביא את הכל, או כמעט את הכל. מישהו שילמד טוב את כל המדרשים, גם במעט לועזי יש פירוט ארבעים נסים שהיו אז, ולצייר הכל מהתחלה ועד הסוף. ובסוף לצייר את קס"ת בבית הכנסת, כפי שאמרנו לגבי 'הדר מעמד סיני לעמי מורשה, ביום שבת תיקן ידידי פרשה', כי מה שאנחנו עושים בשב"ק קריאת התורה, זהו זכר למעמד הר סיני. לציין על צורת התיבה, שזה הר סיני. ועל הס"ת, זה הקב"ה. והחזן, זה משה רבינו. והקורא, זה ישראל, אשר עמדו מסביב הר סיני. והמתרגם, זה אונקלוס הגר, כל נשמות הגרים אשר הצטרפו לאחר מכן לעם ישראל. ושבעה עולים, ראשון, שני וכו', אלו שבעת קולות של מעמד הר סיני.

זאת צריכים להחדיר לילדים בדמם, בילדות. הרמב"ם אומר, תגדלו בניכם על דימוי המעמד

תגובת מרן שליט"א: נכון. נכון. גם עושים להם צורת 'כפיה' על הראש. לא טוב הדבר.

והרי מציירים את כל גדולי ישראל לשעבר, או מי שיש תמונות מהם. אפילו נגיד שאי אפשר אולי לצייר איך משה רבינו היה נראה, תעשה את הצורה הכי מרהיבה שאפשר. ישנם ספרים ישנים שמציירים בשער את משה רבינו ואת אהרן הכהן, ולא ראיתי שהדבר הזיק למישהו. וכי ככה משה רבינו היה נראה? שיהיה בצורה הכי מכובדת.

הערת העורך: בילדותי הבאתי מראש"ל צ"ח לחיידר תורת אמת בב"ב חומש ויקרא בהוצאת סיני, והמחנך לאחר התייעצות עם המנהל, אסר עלי להשתמש בו, מכיון שבעמוד השער היו ציורים של משה ואהרן משני הצדדים.

תשובת מרן שליט"א: צריך לבדוק את הציורים, יתכן שהיה בהם נותן טעם לפגם. והוצאת סיני שאני, שכתב עליהם הגריי"ק בעל קה"י במכתב מיוחד, שבדפוס הזה נמצאים אפיקורוסים.

ליתר דיוק, נביא לשונו כפי שנדפס בקריינא דאגרתא ח"א דף רס"ה, אם זהו מדפוס סיני, ודאי צריך להוציא איסור, דמפורסם שבפועל הדפוס דשם נמצאו מהרשעים הארורים המושומדים ימ"ש, ועשו בכוונה כמה דברים בסיפורים מחזורים והגדות בכוונה להשחית ר"ל, השי"ת יעקור אותם מהעולם בב"א. הדו"ש הכותב בחפזון יעקב ישראל קניבסקי ע"כ.

שאלה מהקהל: הרב וולבה מתכוון לצייר בדמיון, או בפועל?

תשובת מרן שליט"א: הם – בספרים שהוא הביא – בודאי דיברו על דמיון, כי בזמנם הם לא יכלו לעשות דברים אחרים. אולם כעת אנחנו מדברים על זמנינו. ואני אומר, שהנני חושב – כך נראה לי – כי בזמנינו כולם צריכים להודות, אחרי שהיום כ"כ נפוץ התמונות והציורים, אז דוקא את זה לא לצייר? אם אפשר לצייר את יציאת מצרים וכו' וכו' ואת כל גדולי ישראל במשך כל הדורות, אז דוקא את מעמד הר סיני לא לצייר? ההיפך. חושבני כי התוצאה בסוף היא עגומה, שלא יודעים בכלל מה היה ואיך היה.

הוא אומר, שהדבר מחזק את האמונה. להראות את מעמד הר סיני, שכל עם ישראל נוכח וראה במו עיניו. וכיום, הדרך לכך היא בציורים. כך לפי דעתי, אני העני ממליץ על זה. כי בדורנו, במצב שלנו היום, שעושים לילדים ציורים, וקומיקס, וכל

וכו'. הם בזמנו לא יכלו לצייר את הדברים הללו, אולם כיום בזמנינו זאת הדרך הכי טובה. וישנם ספרים רבים שנתחברו בזמנינו על מעמד הר סיני, ואפשר להיעזר בהם. אפשר לראות כאן בביהמ"ד, איך הספרים שיש בהם תמונות, קרועים ובלויים מרוב שימוש הילדים, כגון אור ההלכה (תמונות לפי סדר הספר ש"ע המקוצר), ביצי נעמיות בבתי כנסיות, וכד'. שאלה מהקהל: מה כוונת הרמב"ם? לחזור על הדברים עוד הפעם? מדרשים וכו'? תשובת מרן שליט"א: הכל. הוא אומר, תספרו גדולתו והידורו.

שהוא עמוד שהאמונה סובבת עליו, והטענה המביאה לידי אמת, וגדלו המעמד ההוא על כל גדולה. זהו הדבר הכי גדול.

כמו שגדלו הקב"ה, שנאמר [דברים ד', ל"ב] כי שאל נא לַיָּמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ וגו'. ודעו אחינו בברית הזאת, ובסברא הזאת, שהדבר הגדול הזה שנראה במציאות, שהעיד עליו מבחר כל העדים, שלא היה מקודם כמוהו וכן לא יהיה אחריו כמוהו.

זאת תשובה לעם ישראל, כנגד כל הדתות של אומות העולם. כל אלה אשר באים להגיד שהם באו במקום עם ישראל, אז איפה לכם מעמד הר סיני? הקב"ה עשה לעינינו, ואתם מביאים כל מיני אנשים שראו או שמעו, או התנבאו? מי שמע זאת? מי ראה? פה אנחנו שמענו כמו אזנינו, וזאת המסורת של עם ישראל מדורי דורות, כל האבות העבירו זאת לבניהם. דבר זה, מחזיק את האמונה הכי הרבה. שמענו את הקב"ה מדבר עם משה רבינו. אין אומה בעולם שיכולה להעיד דבר כזה. אי אפשר לשקר ולהמציא דבר כזה. כאן ישנן עדויות.

והוא שתשמע אומה אחת בכללה דיבור הקדוש ב"ה, ושתראה כבודו עין בעין.

למה הקב"ה עשה כך? ודבר זה היה שתתחזק האמונה, חיזוק שלא ישנהו מִשְׁנָה. אף אחד לא יכול לפקפק בכך.

ותגיע לנו על ידה האמת, כדי להעמיד רגלינו לבל ימעדו אֲשׁוּרֵינוּ בעתות כָּאֵלוּ, כשיתחדש שום רוגז או שמד על יהודים ח"ו, וכשיתגבר יד האנס. הרה"ג רב יפה צודק בדבריו, כי הרבה כיום לא היו נושרים, אם הדבר היה חזק בידם, בדם שלהם, כאילו ששמעו וראו את זה בעצמם.

הרמב"ם מסביר אח"כ את הפסוק, שׁוּבֵי שׁוּבֵי הַשּׁוּלְמִית, שׁוּבֵי שׁוּבֵי וְנַחֲזָה בָךְ. מִה תַּחֲזוּ בַשּׁוּלְמִית, כְּמַחֲלַת הַמַּחֲנִים [שיר השירים ז', א']. כלומר, שהאומה תטעון כנגדם ואומרת להם, הראוני כמו מעמד הר סיני, שהיה בו מחנה אלהים ומחנה ישראל זה לעומת זה – אז אשוב לעצתכם. וזה המאמר הוא על דרך משל (שם שם) 'שובי שובי השולמית, שובי שובי ונחזה בך. מה תחזו בשולמית, כמחולת המחנים'. פירוש 'שולמית' – השלמה החסידה. 'ומחולת המחנים' – שמחת מעמד הר סיני, שהיה בו מחנה ישראל, שנאמר [שמות י"ט, י"ז] וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן הַמַּחֲנֶה, וַיִּתְּנֻצְבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר. ומחנה אלדים, כמו שנאמר [תהלים ס"ח, י"ח] רָכַב אֱלֹהִים רַבְתִּים אֶלְפֵי שָׁנָאן, אֲדֹנֵי בָּם סִינִי בַקֶּדֶשׁ.

*

היה לי משהו לא ברור, בלשון הרמב"ם. הוא כותב, הדבר הגדול הזה הוא נראה במציאות'. לכאורה, בודאי שהדבר נראה במציאות. מה רצונו לומר, במלה הזאת?

נראה לי בס"ד, שהרמב"ם מתכוון כאן לנקודה עדינה. הוא היה צריך להדגיש שמעמד הר סיני, הוא נראה במציאות, מאחר שישנם כמה דברים, שהרמב"ם ישנה לו בהם דעה יוצאת דופן, לא מקובלת, כי הרבה דברים לא היו במציאות, אלא רק במראה הנבואה. למשל, וַיֵּרָא אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֵלֵי מֶמְרָא [בראשית י"ח, א'], הרמב"ם כותב שהדבר לא היה במציאות. וכן העניין של לוט והמלאכים וכו'. הכל לא במציאות.

הרמב"ן הביא זאת בהתחלת פרשת וירא, וז"ל, בספר מורה הנבוכים (ב' מ"ב) נאמר, כי הפרשה כלל ופרט. אמר הכתוב תחילה, כי נראה אליו השם במראות הנבואה. ואיך היתה המראה הזאת? כי נשא עיניו במראה, והנה ג' אנשים נצבים עליו. ויאמר, אם נא מצאתי חן בעיניך, זה סיפור מה שאמר במראה הנבואה לאחד מהם, הגדול שבהם.

משיב עליו הרמב"ן, ואם במראה לא נראו אליו רק אנשים אוכלים בשר, איך אמר "וירא אליו יי", כי הנה לא נראה לו השם לא במראה ולא במחשבה. וככה לא נמצא בכל הנבואות.

שערי יצחק – השיעור השבועי

עב"פ כעת הרמב"ם לשיטתו, חייב להגיד כי מעמד הר סיני היה במציאות. כי שמא תגיד, אולי הדבר היה רק במראה הנבואה, על כן הוא בא ואומר, לא. הדבר הזה בודאי שהיה בעיניים ממש, ה' ירד על הר סיני באש וכו'. לא שהיה להם השגות נבואיות, רק מראה הנבואה. לכן הוא כתב כאן את המלה הזאת, כי על כך הוא מודה. משא"כ לגבי המלאכים אצל אברהם אבינו.

מה שמקובל אצלנו ובכלל עם ישראל, הוא שגם אברהם ולוט והמלאכים וכו' הכל היה ממש במציאות. דעת הרמב"ם, נידחה קראו לה.

*

אולם ישנו בנ"ד דבר מעניין. הרמב"ן, היה מגדולי הראשונים. והרשב"א והריטב"א, היו תלמידים שלו. וליתר דיוק, הרשב"א אכן הוא תלמיד הרמב"ן, אבל הריטב"א היה תלמיד הרשב"א והרא"ה תלמידי הרמב"ן. על כל פנים גם הוא נחשב תלמידו, וכגון מה שמצינו לכמה רבנותא שכתבו שהרמב"ם תלמיד הרי"ף, אף שאינו אלא תלמיד הרי"י מיגאש תלמיד הרי"ף. ויש להטעים זאת, כיון שהתלמידים נקראים בנים כמו שאמרו רז"ל, וקיימא לן בני בנים הרי הם כבנים. איתמר.

הריטב"א חיבר ספר הזכרון, בו הוא כותב תשובות לקושיות שהרמב"ן שואל על הרמב"ם בפירושו עה"ת. הרמב"ן מקשה עליו קושיות רבות, סותר אותו מיניה וביה. מי שרואה את הקושיות של הרמב"ן על הרמב"ם, נוכח לדעת שהוא כביכול מעמיד את הרמב"ם בצורה מאד תמוהה. איך הרמב"ם אומר דבר כזה? פשוט שהדבר אינו יכול להיות.

והריטב"א בא ומתרץ את הקושיות הללו. אבל הוא אומר, אל תחשוב כי בגלל שאני תירצתי, אזי הרמב"ם צודק, אלא אני רק ריחמתי על הרמב"ם...

כך הוא כותב [בדף מ"ד], דרך הרמב"ן ז"ל בעניין המראה של אברהם, דרך מקובלת וסלולה. זהו אכן מה שמקובל בעם ישראל, זאת הדרך הסלולה. זה האמת. אין לנטות ממנה ימין ושמאל. אך חמלתי על המורה ז"ל, ועל יגיעתו, וכי כל דבריו לשם שמים וחכמה גדולה.

כיון שהרמב"ם התכווין לשם שמים, ריחמתי עליו. כך הוא כותב, בכדי להציל את כבודו של הרמב"ם,

הרמב"ן דוחה זאת, לא רק בשתי ידיים, אלא בעשר ידיים. והוא כותב כך, והנה לדבריו, לא לשה שרה עוגות, ולא עשה אברהם בן בקר, וגם לא צחקה שרה, רק הכל מראה. ואם כן, בא החלום הזה ברוב ענין, כחלומות השקר, כי מה תועלת להראות לו כל זה?

וכן אמר (הרמב"ם שם) בענין "ויאבק איש עמו" (בראשית לב כה), שהכל מראה הנבואה.

ולא ידעתי – לדבריו – למה היה צולע על ירכו בהקין, ולמה אמר (שם לב לא) כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי? כי הנביאים לא יפחדו שימותו מפני מראות הנבואה. וכבר ראה מראה גדולה ונכבדת מזאת, כי גם את השם הנכבד ראה פעמים רבות במראה הנבואה (עיי' שם כח יג, לא ג).

והנה לפי דעתו זאת, יצטרך לומר כן בענין לוט, כי לא באו המלאכים אל ביתו, ולא אפה להם מצות ויאכלו, אבל הכל היה מראה.

ואם יעלה את לוט למעלת מראה הנבואה, איך יהיו אנשי סדום הרעים והחטאים נביאים, כי מי הגיד להם שבאו אנשים אל ביתו. ואם הכל מראות נבואתו של לוט, יהיה "ויאיצו המלאכים וגו' קום קח את אשתך" "ויאמר המלט על נפשך" (שם יט, טו-יז) ו"הנה נשאתי פניך" (שם, כא) וכל הפרשה כולה מראה, וישאר לוט בסדום. רק בסוף, ה' הפך את סדום. זה כן. אבל כל הסיפור הזה, עם המלאכים וכו', וכי יתכן לומר שהכל היה במראה הנבואה? אבל כך שיטת הרמב"ם.

אבל יחשוב שהיו המעשים נעשים מאליהם, והמאמרים בכל דבר ודבר מראה.

והרמב"ן שולל זאת מכל וכל, והוא כותב בהמשך כך, ואלה דברים סותרים הכתוב, אסור לשמעם אף כי להאמין בהם.

הרמב"ן כותב כי זה ח"ו לא 'סתרי תורה', אלא 'סותר' את התורה. כל הדברים הללו, כך היו במציאות. הכל נראה בפועל. איך מלאכים? המלאכים התגשמו. הכל היה, לא במראה הנבואה.

שאלה מהקהל: אם אסור לשמעם, א"כ איך אנחנו שומעים אותם? ואעיקרא הא כיצד הרמב"ן העלה זאת?

תשובת מרן שליט"א: יש שמיעה במובן קבלה. אסור לקבל אותם.

שלא ייראה שהוא מדבר ח"ו דברים בטלים, מאחר שהרמב"ן העמיד אותו בצורה כזאת מתמיהה. ברם חושבני, נדמה לי כי צריכים להוסיף פה משהו. ישנה כאן חכמה שלרטיב"א.

ישנן קושיות שלרמב"ן, ובא הריטב"א לתרץ אותן. למה הוא לא רצה שנשאיר את הרמב"ם בקושיא? לכאורה הייתי אומר, כי יותר טוב שאנשים יחשבו, שאין תירוצים. מה אתה בא ומתרץ? אל תענה. אדרבה, ככה לא יקבלו את שיטת הרמב"ם. משא"כ כעת שאתה בא ומתרץ, אנשים יגידו, הנה הרמב"ם כן צודק. הרי ישנם תירוצים על הקושיות. לכאורה, למה הוא בא וענה תשובות?

כך היה לי קשה, ברגע הראשון.

אחרי עיון הבנתי בס"ד, כי זאת חכמה גדולה. הריטב"א ברוב חכמתו, הוא הבין שיכול להיות שיעמוד יום אחד מישהו, וימצא תשובות על הקושיות הללו. כפי שאני – הריטב"א – מצאתי את התשובות, הוא יגיד ג"כ תשובות, ואז הוא יאמר שאכן הרמב"ם צודק. לכן אומר הריטב"א, הנה אני יודע את התשובות, ואני בכל זאת אומר לך שהרמב"ם לא צודק... אחרי ככלות הכול.

*

בקיצור למסקנא, מה שהנני חושב, נראה לי כי בזמנינו מצוה גדולה יעשה מי שידפיס חוברת או ספר בשם הדר מעמד סיני, תיאור המעמד, מתחילת בוא ישראל נגד הר סיני, כל הפרטים, עם ציורים מרהיבים ומלהיבים. צריך להמליץ זאת לידידנו הרב אביהוא שאער נר"ו, שהוא כבר התחיל עם 'האיגרת שהצילה', כיד ה' הטובה עליו, והוא ימשיך עם האיגרת הזאת, המתחיל במצוה אומ' לו גמור, לגדל את המעמד ההוא, כי הדבר חשוב מאוד מאוד. הדבר יהיה חיזוק גדול לאמונה וליראת שמים, אם יעשו את זה. ונראה לי שהיום אף אחד לא יחלוק על זה. אדרבה, זאת תועלת עצומה. ווע"ע מה שהוספנו בשיעור חקת ובלקן.

*

תמוה בעיני למה לא מדפיסים גם היום את הגמרות בלי שום רווחים והפסקים, בין נושא לנושא. אמנם כך היה גם לשעבר בהרבה דפוסים, וכגון בדפוסים הידועים של וילנא, ורשא. אבל בספרים הישנים יותר, כגון דפוס ונציא, רואים שיש הרבה רווחים. וכן בכתבי יד שלגמרא, וכדומה. הרי זה היה

מועיל מאוד ללומדים, שכאן מתחיל פסקא חדשה, לגבי העניין הבא מן המשנה. וכן גופא, אמר מר, וכד'. ולמה הכל בגוש אחד, אין ראש ואין זנב?

אפילו בתורה"ק, בספר תורה, יש פרשיות פתוחות וסתומות. ואחז"ל בריש תורת כהנים, שזה כדי ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה. אם משה רבינו כך, קל וחומר אנחנו איזובי הקיר. נפלאות היא בעיני ההדיוט. ומי יתן ואדע.

המשך בעניין 'עצת התורה', ביאור הסיפור על הגר"א קוטלר אשר עשה את גורל הגר"א וכו', וחיידוש לגבי 'עצת התורה' שהיא גם בלי לפתוח במיוחד ספר, אלא היא נמצאת גם היכן שהספר כבר פתוח.

דיברנו בס"ד בעניין 'עצת התורה', הלא כתבתי לך שלישים במעצות ודעת [משלי כ"ב, כ'], כי אחת מן המעלות שישנן בתורה היא, שאפשר למצוא תשובה לכל שאלה, בכל הספיקות בחיים, שאלות שהאדם נבוך ואינו מוצא תשובה.

בין היתר, הבאנו את הסיפור על הרב קוטלר, כאשר הוא לא ידע האם ללכת לא"י או לארצה"ב, ויצא לו הפסוק [שמות ד', כ"ז] ויאמר יי' אל אהרן לך לקראת משה המדבֵּרָה. והבאנו שהנכדים שלו אמרו שהסיפור הזה אינו נכון וכו'. הסברנו זאת כבר.

ידידנו הרה"ג מתתיהו גוטמאן הי"ו הביא לי מציאה, שאולי מפענחת קצת את העניין, איך נהיה הבלבול הזה. התברר לי בס"ד מזה כי כנראה, גם הסיפור הזה אינו נכון, אבל ישנו סיפור דומה, ומכך הדבר נתחלף.

ישנו ספר בשם אש התורה, על תולדותיו, ומובא שם בפרק שבעה עשר [דף ר"ג], תחת הכותרת, 'בגורל הגר"א', בזה הלשון, אחרי שבועות ארוכים שניטלטל בדרכים, וסבל מנה גדושה של טירחות ואכזבות, חזר רבינו לביתו – אל הישיבה מקלצק. הרי הוא היה ראש ישיבה בקלצק, אולם המצב כספי היה קשה מאוד, והוא היה צריך ללכת לארצות הברית, לדפוק על פתחי נדיבים.

מאחר שמאמציו הנזכרים, לא הניבו את התוצאות שקווה להן, והמצוקה בישיבה החריפה מאוד, גמלה בלבו הרגשה, שיהיה נאלץ בלית ברירה לצאת למסע ממושך באמריקה הצפונית, בה נמצא הקיבוץ היהודי הגדול והעשיר בתבל,

ש"גורל זה יענה, רק למי שמקבל עליו מראש למלא אחר דבריו בלי לנטות ימין ושמאל".

שמעתם? מי שעושה את הגורל הזה, זה לא שאח"כ אם התשובה לא מוצאת חן בעיניו, אזי הוא יעשה את מה שהוא רוצה. אלא הוא צריך להחליט כי מה שיצא בגורל, זה מה שהוא יעשה. שלא יתחכם. אם הוא לא מחליט כך, לא סומך בבירור על זה, אזי הגורל לא יענה. זאת נקודה חשובה מאד.

*

כעת, יש לנו בעזרתו יתב' חידוש נוסף. עוד 'עצת התורה'.

אנחנו מדברים בעניין 'עצת התורה', לגבי לפתוח ספר ולראות את מה שכתוב. עם כל הפרטים שדיברנו. עכשיו יש עוד חידוש, והדבר בזכות ובאמצעות ידידנו הרב דוד צדוק הי"ו מרכסים ת"ו.

מי שסיפר לי את הסיפור דלקמן, הוא ת"ח חשוב, ראש כולל בירושלים עיקו"ת, ומשום מה הוא חפץ בעילום שמו. אולי לאחר שנפרסם את הסיפור, הוא כן יסכים. בכל אופן, זהו סיפור ממש מפליא. ביקשתי ממנו לאחר מכן, להעלות על הכתב את הסיפור, והרב דוד ישב וכתב את כל הפרטים, וז"ל, אחד הגיע להג"ר חיים קניבסקי זצ"ל לבקש ברכה. הוא אמר שהוא עושה עסקים בחוץ לארץ, והוא רוצה ברכה שהוא יצליח.

רבי חיים אמר לו, אתה עושה עסקים בחוץ לארץ? בוא תעשה עסקים בארץ ישראל. הוא אמר, איפה? אכן אני רוצה. ר' חיים ענה, כאן בבני ברק. אז הוא אמר, שהרב יגיד מה. ענה ר' חיים, זה הולך ככה. ברכות, שבת, עירובין, פסחים. תעסוק במסכתות הללו...

אתה רוצה משהו יותר יקר? יבמות, כתובות. עסק יותר חזק.

הגבאי אמר לרב, שהרוצה לאבד נכסיו, יפקידם בידי אחרים. הוא לא יכול לעשות עסקים – כעת הוא מדבר לגבי עסקים גשמיים – הוא גר בחוץ לארץ.

הוא רוצה לעשות עסק ולהיות בעצמו במקום, לא לשלוח שלוחים.

ר' חיים ענה, שיבוא לגור פה. ואז הוא ענה, שצריך לשאול את המשפחה. ר' חיים ענה, לא צריך לשאול, שישים את כולם במטוס ויבוא. וזהו.

ככה זה נגמר. והרב לא בירך.

כפי שעשו ראשי ישיבות מפורסמות אחרות. כגון הגאון רבי ברוך בר זצ"ל, הגאון רבי שמעון שקופ זצ"ל, והגאון רבי משה מרדכי אפשטיין זצ"ל.

שמה, באמריקה – אמר לנפשו – ינסה ליצור תשתית של תמיכה כספית קבועה עבור הישיבה, כדי שלא יבואו בכל פעם מחדש עד משבר. ככה יוכלו, הן התלמידים, והן הוא עצמו, להתמסר כראוי לעסק התורה.

ועדיין היה מתלבט קשות, האם אמנם מחוייב הוא לעזוב הכל, ולצאת בעצמו ליבשת הרחוקה כדי לחפש שם מקורות עזרה, או שמא זו חובתו דוקא להישאר על משמרתו בישיבה בכל תנאי ומצב. חושש היה פן בהיעדרו, תיפגם חס וחלילה השלימות הרוחנית של-ישיבה.

אם אעזוב את הישיבה, שמא היא תרד מבחינה רוחנית.

לבסוף, אחרי ימים רבים של התלבטות, הטיל את הגורל המיוחס לרבינו הגר"א, שלא נמסר כי אם לצנועים יודעי ח"ן, ויצא לו פסוק מפרשת ויגש [בראשית מ"ג, י'] **כִּי לֹא הִתְמַהֵּמְנוּ, כִּי עָתָה שָׁבְנוּ זֶה פַּעַם...**

מה הינך נשאר פה?

בהסתמך על הרמז הנשקף מפסוק זה, נפלה אצלו ההכרעה באופן סופי, והודיע על החלטתו לצאת לאמריקה בפרוס ימי החגים של חודש תשרי התרצ"ו.

אס"כן, הוא כן עשה את גורל הגר"א, רק שכנראה התחלפו פרטי הסיפורים. האם זהו הסיפור הזה, או הסיפור הזה. אבל על כך שהוא השתמש בגורל הגר"א, הדבר כתוב כאן בצורה מפורשת.

ובהערה [2] למטה, מביאים את המקור לכך, מהנכד שלו, הגרי"א שוורצמן. יוצא שבאופן עקרוני הם – מסתמא אף שאר נכדיו – מודים, רק שלגבי הסיפור ההוא, הם הכחישו אותו, כי נראה להם שאז הגר"מ פיינשטיין לא היה במעמד כזה, שבשביל זה הוא יצטרף אליו לארצה"ב. א"כ זהו עניין פרטי.

ודרך אגב, ראיתי בהערה [1] שם דבר חידוש, שהוא חשוב מאד לגבי כל הנושא הזה.

מובא שם כך, בספר 'טעם ודעת' מאת הג"ר משה שטרנבוך [ספר שמות, עמ' ק"צ] כתב ששמע בעצמו מפי הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל,

אחרי כמה חדשים, באנו שוב, ואז הנכד סיפר לרב את הסיפור שהיה, ואת העסקים שהרב אמר לו לעשות הוא עושה, והוא ברוך ה' מצליח – הוא כבר עשה את ה'עסקים' האלה – עכשיו הוא רוצה ברכה גם בעוד עסקים.

הגרח"ק היה באמצע הלימוד של 'חובות' – היו לו חובות לימודים שהוא היה מתחייב, קביעות בכל יום ויום – עם האצבע בתוך הגמרא.

אמר, תסתכלו מה כתוב פה?

הסתכלנו בדיוק איפה הרב נמצא, והיה כתוב 'מעשה במרחץ בבני ברק שפקקו את מימיו'. גמרא במסכת שבת פרק שלישי.

שמעתם מה זאת 'עצת התורה'? היכן שהוא לומד, פה התשובה.

הסיפור הזה עדיין לא התפרסם. ולכן ביקש רשות לפרסם אותו בשיעור, מהבן שלו, הרב יצחק שאול. והוא הסכים שנפרסם.

היהודי אמר, לקנות? ענה, כן. מה? מרחץ. איפה? ענה, בבני ברק. ויהי לפלא.

הרב כך ענה. כל הגבאים והנכדים, מעולם לא ראו שהרב עונה מתוך ספר. פעם ראשונה שהוא עונה מתוך הספר, לפי מה שכתוב – היכן שהוא אחז בלימוד – הוא ענה תשובה.

אנחנו התחלנו לחפש מרחץ. כידוע – כמו שכתוב בגמרא – אסור להיכנס למרחץ לפני התפילה, שלא ימשך. למקום שיש 'סאונה', זה נקרא שבאים לנקות את הריאות וכו'. להזיע.

בכל אופן, לא מצאנו בבני ברק כזה דבר, גם לא בבתי מלון, גם לא אנשים פרטיים.

נכנסתי – או' בעל המעשה החפץ בעילום שמו, שהוא ראש כולל חשוב בירושלים, מצאצאי הג"ר יצחק בלזר, תלמידו של הגר"י סלנטר. זה בזכות שפגשתי אותו מן השמים, כאשר היינו בירושלם כרמיאל בסיום הש"ס, שערכו בני הקהילה התימנית שם הי"ו – שוב לרב, וסיפרתי לרב שלא מצאנו. אולי נחפש מחוץ לבני ברק? או אולי אפשר לבנות מקוה, ולא רק מרחץ.

וענה לי ר' חיים, יש לי מקוה, רוצה לקנות את זה? הגבאי ענה, מה? וכי הרב מוכן למכור את זה? א"כ הוא יבוא עכשיו (מחוץ לארץ).

הרב נבהל ואמר, תשאלו את ר' יצחק שאול, הבן שלי.

יצאתי וסיפרתי לבנו. הוא היה בהלם, ואמר לי, אבא שלי לא מדבר דברים בטלים. מה פתאום אבא אומר מקוה, ורוצה לקנות אותו? יש כאן מתחת לבית-הרב גדליה נדל, שכן של ר' חיים, יורדים קומה ויש שם מקוה שהסטייפלר היה משתמש בה, ויש אומרים שגם החזו"א טבל בה. בכל אופן המקוה הזה מוזנח, כבר שנים לא נגעו בו. כל הברזלים העלו חלודה, המדרגות שבורות, אי אפשר להשתמש בו.

עכשיו, מכיון שהרב לומד קבלה בלילה – בשנותיו האחרונות, התחיל הגרח"ק ללמוד קבלה. לפני כן הוא היה טובל בערב שבת, לצורך זה הוא היה הולך לאחותו האלמנה הרבנית ברזם, כי גיסו הרב ברזם נפטר בגיל צעיר. אבל מאז שהוא התחיל ללמוד קבלה, הוא טובל כל יום בלילה – הוא רוצה ללכת למקוה, ואי אפשר להוציא אותו כל פעם לבית אחותו ברזם שתחי', לכן אנחנו משפצים עכשיו את המקוה, בונים מקוה חדש, משהו מהודר ומסודר שיהיה נוח לרב, עם מעלית. אולי זה מה שהרב התכוון, שאם הוא יעזור בבניין המקוה, הוא יצליח בעסקים.

טוב, בוא ניכנס לרב.

הוא אומר לרב, היהודי הזה היה פה מקודם, אתה אמרת לו אם הוא רוצה לקנות את המקוה, הוא יכול להגיד לחבר שלו, שאם הוא יעזור פה בשיפוץ עם המקוה הוא יצליח בעסקים שלו?

הרב אמר, כן. אז הוא שאל עוד פעם, זה מאד רציני, הוא יהודי שגר באמריקה. אם הוא ישמע את זה, הוא כבר עכשיו יבוא לארץ.

אבא אמר, שאם הוא יעזור במקוה, הוא יצליח בעסקים? הרב אמר, כן.

וכך מיד למחרת, אחרי כמה ימים, הגיע ונתן את כל מה שהיה צריך – שילם את כל ההוצאות – ובנו את המקוה. והיה פלא עצום איך עניין זה התגלגל, שמתוך תשובת הרב מהגמרא, נהיה דבר כזה.

כמובן שהיהודי הזה סיפר, שאח"כ היתה לו הצלחה מאד מאד גדולה בעסקים שלו, מעל דרך הטבע, מהשותפות שלו עם הרב. עד כאן.

*

הדבר הנז"ל, מובא בגמרא שבת [דף מ' ע"א], תנו רבנן, מרחץ שפקקו נקביו מע"ש למוצ"ש, רוחץ

שערי יצחק – השיעור השבועי

והוא מוסיף עוד דבר חשוב מאד, לפני כן, ואי הוא פגם, ולא יכול לתקן את עצמו בעת הראוי – כי הוא כבר אחרי זה – אם יזכהו האל לבן, ישתדל להשיאו אשה קודם שיבא לידי חטא.

הוא על עצמו כבר אין לו מה לעשות, אבל לכל הפחות את ילדיך תשיא אותם בעתם ובזמנם. בזה תראה ותוכיח שאתה רוצה לתקן, ובכך יזכה שתהיה לו הצלה פורתא.

לב מי לא יחרד לראות מה שכתוב במדרש תלפיות, סוף ענף ברית, בשם ספר עמק המלך, וז"ל:

כל זמן שלא יעשו יש' תשובה על פגם הברית-קודש, לא יגאלו ע"כ.

ועל זה ידו כל הדוים.

מה עוד צריך כדי להקיץ אותנו מתרדמתנו העמוקה, לזוז קצת...

עד כדי כך נאטמו הלבבות?...

*

לגבי העניין של 'מתנה על מה שכתוב בתורה', מה שיש לדון בכך הוא, וכי 'בן שמונה עשרה לחופה' זהו דבר אשר כתוב בתורה? לכאורה, המדובר דוקא לגבי דבר אשר במפורש כתוב בתורה. זהו דבר אחד.

דבר שני, בתוספות בכתובות ודף נ"ו ע"א. וכדלקמן] מובא, לגבי מי שאמר הרי הוא נזיר על מנת שיגלח בבית חנין, הוא נזיר אבל יגלח בבית המקדש בירושלם עיקרית. דנים שם ואומרים כי כיון שהוא חושב שהוא עושה מצוה, הוא לא יודע שבית חוניו עשו מקדש במצרים, בזמן שמעון הצדיק. הוא חשב, שזאת מצוה. אבל הוא מתנה על מה שכתוב בתורה, 'נזיר על מנת לגלח בבית חוניו' זהו דבר אסור, אבל הוא לא נקרא מתנה על מה שכתוב בתורה, כי הוא לא מתכוון נגד התורה, אלא הוא חושב שזאת מצוה. אמנם לאמיתו של דבר, זה נגד התורה, אולם הוא כן התכוון לשם שמים. אם כן, אולי הדבר כך גם לגבי הנושא שלנו? ועוד דבר, כתוב באחרונים – בסמ"ע חו"מ סימן כ"ב ס"ק ט"ו – שאם אדם עשה על כך קניין, הגם שהוא מתנה על מה שכתוב בתורה, תנאו קיים. הדבר תופס, למרות שהוא מתנה על מה שכתוב בתורה. א"כ לכאורה ה"ה גם לגבי חתימות. שהרי כתבו האחרונים, כי אם אדם חותם בכתב ידו, אזי הוא מתחייב, כמו קניין סודר.

בו מיד. פקקו נקביו מעי"ט, למחר נכנס ומזיע ויוצא ומשתטף בבית החיצון. אמר רב יהודה, מעשה במרחץ של בני ברק, שפקקו נקביו מעי"ט, למחר נכנס ראב"ע ור"ע והזיעו בו.

הגר"ח קניבסקי אחז בלימודו כאן, ופה היתה התשובה.

א"כ ישנו לנו כאן חידוש נוסף. 'עצת התורה' בלי לפתוח ספר, אלא היכן שהספר כבר פתוח. ועצת י"י היא תקום.

המשך בעניין 'בן שמונה עשרה לחופה', ובירור הכלל 'כל המתנה על מה שכתוב בתורה, תנאו בטל'.

בעניין של 'בן שמונה עשרה לחופה', הנני מקווה כי ה' יעזור שידידנו הרה"ג יהודה חרזי נר"ו יאסוף את כל מה שדיברנו בנושא, בקונטרס מיוחד, אולי נזכה ותהיה תרופה לגבי העניין הזה, ישוטטו בו רבים ותרבה הדעת.

הבאנו את הסיפור עם החזו"א, שמשגיח בישיבה אחת רצה לארגן כמה בחורים מצויינים, ולהחתים אותם שעד גיל 24 הם לא מתחתנים, בכדי שיהיו שקועים אך ורק בלימוד, בלי שידוכים ובלי דברים אחרים. הוא בא לבקש מהחזו"א ברכה, והחזו"א אמר לו, יהי רצון שתצלית. אבל תדע לך, כי אפילו שהם חתמו לך, הם אינם חייבים לקיים את התנאי. והסיבה היא, כי המתנה על מה שכתוב בתורה, תנאו בטל...

הנני רוצה לעמוד על הנקודה הזאת, להסביר זאת מצד הדין.

*

אבל נקדים את מה שכתב רבי אליהו די וידאש בספרו ראשית חכמה [שער הקדושה, פרק י"ז אות קט"ו] וז"ל, בדור הזה, צריך האדם להרחיק את בנו ולשמרו, מכל דבר שאפשר שיבוא לידי הרהור חטא קודם שישא אשה.

'בדור הזה'. אוי. הוא אינו מדבר על הדור שלנו, אלא על לפני חמש מאות שנה, בדור של מרן הבית יוסף ורבינו האר"י. הראשית חכמה הוא היה תלמיד הרמ"ק, רבי משה קורדובירו, שר בית הזה"ר. אם הוא כותב כך, 'בדור הזה', על זמנו, מהנאמר ומדנדבר לגבי הדור שלנו? האדם צריך לשמור את בנו מכל דבר שיכול לגרום לו מכשול.

לא מצוה, או חושב שהוא עושה מצוה, בפועל הוא מתנה על מה שכתוב בתורה, והדבר אינו תופס. ולגבי הדבר השלישי, בעניין הקניין, היד מלאכי מביא כך [באות תל"ב] בשם הסמ"ע [חז"מ סימן כ"ב ס"ק ט"ו], אולם הדבר אינו פשוט. הכנסת הגדולה שם דן, מתי אומרים כמו הסמ"ע, מתי נוקטים כך להלכה. ומביאים שם בהערה [157], כי גם הפתחי תשובה [אה"ע סימן ס"ט ס"ק ג'] מפלפל בזה.

לכן, נראה שהדברים עדיין במקומם. דהיינו, אם הבחורים אינם מקבלים את זה, אם אינם עומדים בחתימה שלהם, בהחלט ישנו מקום לכך שזהו מתנה על מה שכתוב בתורה, ושפיר דאמי.

שאלה מהקהל: אם אין פה תנאי, זה לא נקרא שהוא גזול את הישיבה?

תשובת מרן שליט"א: זאת שאלה כללית, כגון אם ראש הישיבה או המשגיח מנהלים את הישיבה, הרי הכסף הוא לא פרטי שלהם, הם מקבלים אותו מנדיבים. אלא מה, הכסף נתרם על דעתם, ולכן אם הם יגידו שזה גזול. יש מקום לכך.

אבל אולי הדבר בבחינת, לב בית דין מתנה עליהם. לפעמים איזה ראש ישיבה קובע דברים, ואומר כי מי מהתלמידים שאינו עושה את מה שהוא אומר, אכילתו בישיבה נחשבת גזול.

יש לדון בזה. הדבר אינו פשוט, שיש לו כח להגיד ולקבוע דבר כזה, כי כמו שאמרנו הכסף לא שלו, אלא הנדיבים. ואם תאמר שזה על דעתו, אני אומר לפוס רהטא כי לב בית דין מתנה עליהם. עכ"פ בית דין צריכים לעיין לדון ולהחליט, האם אכן זה גזול, או שלא. או שהדבר בבחינת 'אפקיענהו רבנן לקידושין', כי אם הוא עושה נגד התורה, זה לא תופס. הוא לא יכול להחליט לבדו, מה זה גזול. צע"ג.

שאלה מהקהל: אולי החזו"א לא התכוון ממש דין, אלא הוא רק רצה להראות כמה הוא מתנגד לכך. עשה לשון משל.

תשובת מרן שליט"א: יכול להיות.

בעניין דיבור עם אשה בלשון זכר.

לגבי נושא שכבר דיברנו עליו בעבר, ידידנו הרב אלון גרטי יצ"ו, הביא לנו פה [בספר דרכי משה, בהקדמה, דף 45] על אחד מחכמי גרבא, הגאון

אבל ברצוני להגיד, כי על כל הדברים הללו ישנה תשובה. דהיינו, בהחלט החזו"א אחז כי זהו מתנה על מה שכתוב בתורה, כי לגבי כל הדברים דלעיל ישנם פקפוקים ומחלוקות.

מי שיעיין בספר יד מלאכי [כללי המ"ס, מתנה על מה שכתוב בתורה, אות שצ"ח. במהדורת מכון ירושלם, דף שי"ח], יראה כי הוא הביא בשם מוהרשד"ם [חיו"ד סימן ס"ט] כך, לא מיקרי אלא דבר שאסור מן התורה, אבל לא דבר שאסור מדרבנן.

ואח"כ הוא – היד מלאכי – מביא כך, ואף על גב שכתב בעל המפה – הגהת הרמ"א על השו"ע – באה"ע סימן ל"ח סעיף ה' בשם הגהות מרדכי [כתובות סימן רצ"ד] דכל מאי דתקון רבנן, הוי כאילו כתוב בתורה, כבר תמה עליו בעל בית שמואל שם [ס"ק י"ג], שלא ידע למה תפס כך סברא יחידאה, כיון שכל הפוסקים חולקים עליו, עיין שם, ובבני חיי חז"מ סימן ס"ז [סעיף א'].

הרמ"א פוסק, כי גם מה שהוא מדרבנן, זה נחשב כמו מה שכתוב בתורה. וישנו אפילו צד לפעמים, שחז"ל עשו חיזוק לדבריהם יותר ממה שכתוב בתורה, כמובא שם בהערות למטה [הערה 58] בזה"ל, לשון ההגהמ"ר, "שבדבר תקנה אפי' בממון תנאו בטל, דחכמים עשו חיזוק דבריהם יותר משל-תורה".

כך לגבי הדבר הראשון.

לגבי הדבר השני, מובא שם – בספר יד מלאכי [אות תי"ט] בזה"ל, לא מיקרי אלא היכא שמתכוון לעקור מה שכתוב בתורה, אבל היכא דסבור דמצוה קא עביד בההיא מילתא, ולא מכיון כלל לעקור, לית לן למילף מתנאי בני גד ובני ראובן. התוס' ז"ל בכתובות דף נ"ז ע"א ד"ה הרי זו.

שלפי זה לכאורה, תעלה טענה, כי בנ"ד המשגיח הזה הוא חושב שהדבר טוב, בכדי שהבחורים יהיו שקועים בלימוד, שלא יהיו להם הפרעות. ככה הוא חושב, בכל אופן, שזאת מצוה, לפי 'הראש שלו'. כפי שהקדמנו.

ברם, צריכים לדעת כי המחנה אפרים [בהלכות מלוה ולוה סימן ט"ל. הובא שם בהערה 125] אינו מסכים לכך, והוא כותב שמלשון הגמרא לא משמע כן. בלשון הגמרא, אין דבר כזה, מצוה או

המשך השאלה מהקהל: אולי במקור זה נכתב באידיש.

תשובת מרן שליט"א: נכון. דיברנו לגבי איגרת הגר"א, אמרנו שהיא תורגמה לאידיש, ובאידיש אין הבדל בין זכר לנקיבה, וכמו בלשונות הגויים באירופה, לכן התבלבלו בתרגום. אולם בנ"ד, נראה כי המכתב היה בלשון הקודש. אולי המכתב הזה מתורגם? מי יודע.

אם המכתב הזה מתורגם, אזי בטח שאין ראייה. צריכים לבדוק זאת.

כתוב שם כך, ב"ה יום ד' לך תר"ד לפ"ק פה רימנאב.

להאשה הנגידה מרת לביא.

היות גיסה הרב ר' בנימין בא לפני בקובלנא רבה באשר שיש לו טענות ותביעות עליך – פה עדיין אי אפשר לדעת, האם זה 'עליך' או 'עליך'. אבל יש בהמשך – מעסק עזבון אחיו המנוח מו"ה ליב ורצונו להעמיד אותך לד"ת, 'זאתה' במרדך ובערפך הקשה, אינך רוצה לעמוד עמו וביד חזקה. 'אתה' רוצה לגזול כל העזבון, שלא כתורה ושלא כיושר.

ע"כ הנני באתי להזהיר אותך על נפשך, 'השמר' לך, והוי זהירה – עיין לקמן – בדברי אלה, שתכף ומיד 'תעמוד' אתו לדין תוה"ק, ביום הועד שיהיה בימים הבע"ל, יתקיים כאשר יורו המורים עפ"י התורה. ואם שמוע 'תשמע' בקולי, הרי טוב, ויטב לך 'שתצליח' בהמעות אשר ישאר בידך.

ואם לא 'תאבה' ולא 'תשמע' לי 'זתאמר' נואש, דע לך שכל המעות ילך לטמיון ולא ישאר בידך (על) ככר לחם אחת.

וח"ו יגיע לנפשות, ומסתמא ידוע לך שהשומע לי ישפן בטח, והמקשה לבו יפול ברעה. ודברי אזהרתי זאת יהיה בידך, במקום שלש התראות ואזהרות בי"ד צדק.

'ותזהר' מדברי אלה שלא לעבור עליהם. כי כל איש שיהיה לו נגיעה בממון העזבון הזה שלא כיושר, כולם יכשלו ויאבדו את המעות הזה, עם כל אשר להם.

ע"כ למען שאני דורש טוב על כל ישראל, מוכרח אני להזהיר אותך ואת ביתך שלא תגעו בדבר שאין להם חלק עפ"י היושר והד"ת. ומסתמא לא תשנו את תפקידי למען ייטב לכם כל הימים.

רבי כלפון משה הכהן, בעל ברית כהונה, שהוא היה נוהג חסידות, כשהיה מדבר אל אשתו או קרובתו, הוא היה פונה אליה בלשון זכר.

הוא לא היה אומר לה, 'תגידי', 'את'. אלא 'תגידי', 'אתה'. כך לפי מה שכתוב שם.

ומציינים שם, מדרש רבה פרשת רות, ויאמר ה'בי המטפחת [רות ג', ט"ו], הבה כתיב, שהיה בועז מדבר עמה בלשון זכר.

ומביאים שם ג"כ את הגמרא במסכת שבת [דף ק"מ ע"ב], לגבי בנותיו של רב חסדא, שאמר להן, לא תימרו מנו, אלא מני.

זאת בודאי איננה ראייה, כי כאשר דופקים בדלת, אי אפשר לדעת מי עומד מאחורי הדלת, לכן היא יכולה להגיד 'מי זאת'. אבל אין המדובר, כאשר יודעים בבידור.

אבל גם מבעוז, זאת כ"כ לא ראייה. כי הסיבה שבעוז דיבר איתה בלשון זכר, משום שהוא לא רצה שיידעו עם מי הוא מדבר, אם ישמעו אותו. דהיינו, זה לא היה בגלל צניעות, אלא כדי שלא יחשדו בו. לכן הוא דיבר בלשון זכר.

אולם הביא לנו פה עוד הרב אלון גרטי, מאדמו"ר אחד שכתב מכתב לאיזו נגידה, בלשון זכר. הדבר נמצא בספר דברי שמחה, להרב שמחה ישראל הלבשרשטם, אבד"ק קיצינוב. המכתב אינו ממנו, אבל הביאו אותו שם בספר.

שאלה מהקהל: מה העניין בזה?

תשובת מרן שליט"א: צניעות. הם אומרים כי זאת צניעות, לדבר עם אשה בלשון זכר.

המשך השאלה מהקהל: גם בבית?

תשובת מרן שליט"א: כן. לפי דבריהם, כך הרב כלפון הכהן היה נוהג.

אני הקטן אינני מסכים לזה. ההיפך, חושבני כי האשה תרגיש בזה בזיון. זהו דבר מוזר, לדבר כך לאשתו. בשלמא לגבי קרובה אחרת, עוד אפשר קצת להבין, אבל לדבר עם אשתו בלשון זכר באופן קבוע? לא יעלה על הדעת. אבל, אני עכשיו רק מדברים לפי דעתם.

ואמנם במכתב דלקמן, אין המדובר על אשתו. מביאים שם מכתב מצדיק אחר, רבי צבי הכהן מרימנוב.

שאלה מהקהל: זה היה בעברית או באידיש?

תשובת מרן שליט"א: המכתב הוא בלשון הקודש.

דברי אוהב ישראל ודורש טובתם לנצח, הק' צבי הכהן מדימנאב.

כל המכתב, מדבר בלשון זכר. רק ישנה מלה אחת בלשון נקיבה, 'הוי זהירה' בדברי אלה. אבל חוץ מזה, הכל הוא כותב בלשון זכר.

יכול להיות, כי בגלל שהם היו מדברים באידיש, גם אם הוא כתב זאת בלשון "ק", אזי גם לשון הקודש שלו מעורבב ומבולבל. ובכל מקרה, זה לא לאשתו, וא"כ אין ראייה. כנראה ששפת המדינה השפיעה עליהם. ממילא, זאת איננה הוכחה. וגם ישנה שם מלה אחת, שפתאום הוא כן כתב בלשון נקיבה, 'זהירה', כמו שאמרנו. אינני יודע מה לדון פה, ישנו כאן איזה בלבול.

שאלה מהקהל: לדבר אליה בגוף שלישי, זה יותר קל?

תשובת מרן שליט"א: בלשון נסתרה? אתם? אמנם זה דרך כבוד, אבל אינני חושב שמתאים לדבר עם אשתו בצורה כזאת. הדבר נראה לי מוגזם.

אפשר היה לטעון, כי הרי אברהם אבינו אמר לשרה אמנו, לְיִשְׁרָאֵל וְעָשִׂי עֲגוֹת [בראשית י"ח, ו']. הוא דיבר איתה, בלשון נקיבה. וכל כי האיי גוונא. אבל התשובה היא, שאין מכך ראייה. שהרי יש גם למשל, בדרך צניעות האדם אינו אומר 'אשתי', לא שהדבר אסור, אלא ע"ד שכתוב [שבת דף קי"ח ע"ב] אמר רבי יוסי, מימי לא קריתי לאשתי אשתי, ולשורי שורי. אלא לאשתי ביתי, ולשורי שדי. וישנם כאלה שכותבים בהזמנות לשמחות את השמות של הורי החתן והכלה, וישנם כאלה יותר צנועים שכותבים 'רעייתו', או 'נות ביתו'. בלי לפרט.

אולם לגבי 'אשתו', הרי יעקב אבינו אמר [בראשית כ"ט, כ"א] אֶשְׁתִּי, וכן דוד המלך אמר [שמואל ב' ג', י"ד] אֶשְׁתִּי. הם דיברו בלשון 'אשתי'.

אלא מאי, צ"ל כי הדורות ירדו. זה נכון שהם דיברו כך, אבל אין להביא ראיה מהם, כי הם בדורות ההם יכלו לדבר ככה. משא"כ בזמנינו, בגלל ירידת הצניעות, אזי ההיפך, משתדלים לדבר יותר ויותר בצניעות. למרות שבעבר לא נהגו זאת, אעפ"כ ראוי לנו לקדש את זה, ולעשות סייגים וגדרים.

ע"כ מן הבחינה הזאת, אין ראייה. אולם לא נראה לי שישנו טעם וריח בזה, לדבר עם אשה בלשון

זכר. לא נראית לי הנהגה זו אפילו בתורת חומרא וחסידות. הדבר נראה מאד מוזר. ועם אשתו, לא רק שזה מוזר, אלא נראה לי שההיפך, היא תיפגע ותיעלב מכך.

שאלה מהקהל: הדבר בדיוק הפוך. כל העניין של לשון זכר ולשון נקיבה, זה בשביל צניעות, שידעו האם הוא מדבר עם איש או עם אשה. ואם מדברים גם עם אשה בלשון זכר, אזי כבר מאבדים את העניין.

תשובת מרן שליט"א: נכון. טוב שאמרת זאת. בזמנו [בשיעור בא ווארא שנת התשפ"ד בשל"ה] כאשר דיברנו על הנושא הזה, הבאנו כי לפי דעת הגר"י איבשיץ, לכן התורה נקראת לשון הקודש, כי כאשר אדם מדבר עם אשה, אפשר לשמוע בחוץ ולהבחין עם מי הוא מדבר. כי אצלם – בלשונות אירופה – לא מבדילים, ואז יכולים לבוא מכך לידי מכשולים. כיון שאצלם אין הבחנה והבדלה בין לשון זכר ללשון נקיבה, לכן זה הפוך, הדבר פגום. על כן לשון הקודש נקרא כך, כי הוא מבדיל בין לשון זכר ללשון נקיבה. הרחבנו אז על העניין הזה.

והמקום ברוך הוא ינחננו תמיד בדרך אמת, אכ"ר.

*

בנדון דלעיל, שמחתי לקבל המכתב דלקמן, בו מרחיב ידידנו שליט"א את העניין, כיד ה' הטובה עליו.

ליל חמישי כ"ז סיון התשפ"ו בשל"ז.

לכבוד הוד כבוד מרן רבינו שליט"א!

ידועים ומפורסמים בשער בת רבים שיעורים הנפלאים שערי יצחק אשר בהם מעלה על נס עניינים חדשים ועמוקים, חידושים שלא ידועים, בירורי הלכות ומנהגים, ביאורי אגדות ומדרשים יחד עם מעשיות והנהגות מרבנים וצדיקים וכו' וכו'. ודן בכל דבר לפרטי פרטיו, ומברר הכל ב"ג נפות, למען בירור האמת באמת. והשיעורים נמסרים בצורה המושכת כל לב לעבודתו יתברך, כאשר מורגש לשומעים עוצם מתיקות תורתנו הקדושה, וכעניין שנאמר שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, כך שאין פלא הסייעתא דשמיא שזכה לה מו"ר שליט"א להגיע תמיד לאמיתה של תורה, כי רוח הקודש מסייעתו (ועכ"פ בחינת ריח הקודש שביאר מו"ר שליט"א בשיעוריו) מאחר שכל חפצו

שערי יצחק – השיעור השבועי

תשאלו בדרך שאדם שואל לזכר עד שהשומע בכס יכיר שאתם חושבות עליו שאדם זכר הוא ויחשדו עליכם, אלא כשואלות בדרך שהשומע יכיר בכס שאתם חושבות שנקבה היא ע"כ:

ולגופו של עניין בהנהגת הגר"מ כלפון, בספר שלום באהלך (כהן) פרק ו' דף מ"ו לאחר שהביא לשון הגמרא בשבת כתב, וכן מסופר על מוה"ר הגאב"ד מקודש ר' משה כלפון הכהן ז"ל שהיה מרגיל לבני ביתו שאם דופקים על הדלת וכיוצא, לזכרים לדבר רק בלשון זכר, ולנקבות לדבר רק בלשון נקבה ע"כ. וזה נראה סותר למעשה המובא בדרכי משה שהביא מו"ר שליט"א בשיעור, דרבותא הוה ליה למימר. ומאידך מובן שהיה ברור אצלם מיהו הדופק בדלת:

מנאי קטן תלמידיו

יהודה בלא"א שי חרזי יצ"ו.

ברוך יהיה.

ורצונו לדעת מה הכי מעולה ורצוי לפניו יתברך. ולי אני עבדו הק' השיעורים הם לא רק שעה של קורת רוח מעין העולם הבא בדברי תורה המשמחים, אלא גם סדר מוסר של יראת שמים טהורה וזכה. ועל הכל חובה נעימה עלינו להודות שמאיר ענינו ומשמח לבנו ומאיר נתיבותינו בדור זה האחרון. ואל השי"ת אשא תפילה שיזכה מו"ר שליט"א לאורך ימים ושנות חיים מתוך בריאות איתנה ונזכה במהרה להוצאת וההדרת כל ספריו אשר בכתובים וכל השיעורים שיצאו בקונטרסים לראותם בספרים מכורכים. אכ"ר:

הנה בשיעור פרשת קרח דיבר מו"ר שליט"א על הנהגת הגר"מ כלפון זצ"ל שהיה קורא לנוות ביתו בלשון זכר, וציינו מקור להנהגה זו מגמרא שבת דף ק"מ ע"ב דרב חסדא מפקיד לבנתיה דכי קא קארי איניש אבבא לא תימרון מנו אלא מני. ופרש"י, מנו, מי הוא לשון זכר. לא תרגילו לשונכם לדבר עם זכרים, אלא מני מי היא ע"כ. ודחה מו"ר שליט"א דשם מיירי במקום הספק שאינם יודעות מי הוא הדופק בדלת, ומאחר שראיתי בספר והאר עיינו (רוט) שבת עמ' שפ"ב, שדייק לישנא דגמרא קא קארי איניש וכו', דמשמע שקורא האיש בקולו, וממילא לפ"ז הקשה ע"ד רש"י יעו"ש. עיינתי בספרים ומצאתי הון לי במצא חן (סלוצקין, תרס"א) דף קי"ג ע"ב שכתב ככל דברי מו"ר שליט"א. וזה לשונו, נראה לי לפרש לנכון עפ"י מה דאמרין בשבת (דף ק"מ ע"ב) דאמר ר"ח לבנתיה וכי קא קארי אבבא אינש לא תמרון מנו אלא מני [דמנו הוא לשון זכר ומני לשון נקבה] ופרש"י שם לא תרגילו לשונכם לדבר עם זכרים עכ"ל. ובודאי צ"ל דזהו דוקא אם היא אינה יודעת מי הוא שהוא נסתר, דהא אינן יודעות מי הוא האיש הקורא אבבא, ואם תאמרו מנו בלשון זכר משמע שרצונכם לדבר עם זכרים דוקא, אבל אם הנקבה מדברת עם זכר פב"פ בודאי צריכה לדבר עמו בל"ז כאשר הוא בכל התנ"ך ולדוגמא שאמרה דבורה אל ברק הלך אלך עמך אפס כי לא תהיה תפארתך על הדרך אשר אתה הולך וכו' יעו"ש"ה. ע"כ. וע"ע באוצרות ירושלים חלק ל"ב עמ' תקט"ט ובדרוש שמואל (פייבוש, תנ"ד) פרשת בהעלותך דף נ"ה ע"ב מש"כ בשם הב"ח:

ויש לעיין גם בלשון המאירי בבית הבחירה, אם הוא כדעת רש"י. לפי שכתב הכי, וכי קרי איניש אבבא לא תאמרו מנו אלא מני, כלומר לא

לק"י

הננו להודיע בזאת כי

השיעור השבועי הקבוע

של מרן הגאון
הרב **יצחק רצאבי** שליט"א
פוסק עדת תימן
מח"ס שלחן ערוך המקוצר ח"ה, שו"ת עולת יצחק ג"ח ועוד

ממשיך להתקיים מדי מוצאי שבת קודש
עכשיו בחדשי הקיץ
השיעור מתחיל בשעה 21:30
בבית המדרש "פעולת צדיק"
רח' המכללה (מהרי"ץ) 4 בני ברק
(פינת רח' בירנבוים 2 ליד "שוק השומר")

ציבור האברכים בני הישיבות
וכלל שוחרי התורה מוזמן

שיעור שכולו חידוש - ממנו תצא מלא וגדוש

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

פרשיות חקת ובלק
(נמסר במוצש"ק קרח)
סיון התשפ"ו בשל"ז
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

מזלותיהם-נשמותיהם של-גרים שעמדו על הר סיני במתן תורה.
אודות ביאור הגר"א קוטלר לכך שלא עשו 'זכרונות במעשה' למעמד הר סיני.
עם ישראל הקיף את הר סיני מארבע רוחותיו, וביאור כיצד מתקיים הדבר בקריאת ספר תורה.
מקורות מספרי חכמי תימן לכך שקריאת התורה מדמה את מעמד הר סיני.
חשיבות חינוך הילדים על הדרו של מעמד הר סיני, לחיזוק האמונה, כיתד שלא תימוט.
ציור הסנה על האבנים בהר סיני, ומעשה בפרופסור וכו'.
תיאור ממדי האש העצומים שהיו בהר סיני.
בענין גירסת 'התנא האלהי' בחירק ולא בפתח, הבדלי כמה גירסאות בין לשה"ק לבין לשון
ארמי, וביאור מדוע משתמשים בתפילות וכד' בביטויי לשון ארמיים.
אין שום היתר לומר כפירה גם כאשר היא נגד כללי הדקדוק. מעלת הדיוק בתפילה ובקרית
שמע.
מו"מ במכתבו של הגר"מ בראנסדארפר שליט"א.
דרך המשוררים שלא להקפיד על כללי הדקדוק.
לא אמרו 'ולגלוגו עלי אהבה' אלא לעמי ארצות שאי אפשר ללמדם, ולא לחכמים ויודעי ספר.
תלונה על כך שהדפיסו את הספר אשל אברהם מבוטשאטש, באופן לא מוגה.
האופן הנכון של הארכת הדל"ת של 'אחד' בפסוק שמע ישראל.
בשבח הספר 'בלכתך עמנו' הכולל דינים והנהגות לבין הזמנים ומקומות נופש.

© כל הזכויות שמורות למרן שליט"א
השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6
מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 838
לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"י.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש ע"י רבי שלמה בן אלפונס הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת נות ביתו מרת שמחה גרים ובני משפחתו, גולדה זהבה, אלפונס, ושמחה. בעבור שהתנדב למסדות יד מהרי"ץ.

כמו כן השיעור מוקדש על ידי ערן יחזקאל בן אברהם הי"ו מארצה"ב, להצלחתו בפרנסה ובכל העניינים, ולנחת מכל יוצאי חלציו. ולרפואה שלמה לדינה בת חנה.

וכמו כן השיעור מוקדש ע"י ידידנו רבי אסף בן חיים אחרק הי"ו ורעייתו החשובה מרת ציפורה שתחי, מארצות הברית שיזכו לזרע של קיימא בקרוב ממש. ולעילוי נשמת חמותו מרת חיה בת יוסף ז"ל תנצב"ה, שביום אתמול חל היאר-צייט שלה.

וכמו כן השיעור מוקדש על ידי ידידנו יקריקרים הרה"ג אביחי שרעבי הי"ו לטובת נשמת זקנתו הצדקת, הכבודה והצנועה מרת ברכה שרעבי ע"ה ב"ר ישראל מגארי זצ"ל, אלמנת רבי אברהם זצ"ל. דור חמישי למוהר"ר חיים קורח זלה"ה, ודור שביעי למוהר"ר פנחס מגארי זלה"ה [זכרוננו לחיי העוה"ב. נדמה לי שיותר שגור בפי בני קהילותינו, זכרו. איתמר. ועיי' שע"ה ה' כיבוד אור"א סימן קס"ב סעיף י"ב. יב"ן, בעל אור תורה. נלב"ע ביום שני לסדר זאת אשר יבחר בו יקריב אליו, כ"ג סיון התשפ"ו. תנצב"ה.

בעבור שהתנדבו למסדות נתיבות מהרי"ץ. ידידנו הרב אביחי הי"ו מקדיש השיעור כדלעיל, כשמו כן הוא, אביחי, אבי החיים, עושה חיל, איש חיל רב פעלים הפועל גדולות ונצורות בכל השטחים, ירבו כמותו בישראל.

המקום ב"ה ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, מכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות לבם ולבכם ולבנו לטובה ולברכה, אכ"י.

מזלותיהם-נשמותיהם של-גרים שעמדו על הר סיני במתן תורה.

נפתח בדברי הגמרא במסכת שבת [דף קמ"ו ע"א] האומרת כך, ישראל שעמדו על הר סיני, פסקה זְהָמָתָן. גויים שלא עמדו על הר סיני, לא פסקה זְהָמָתָן – היהודים התקרבו להר סיני במתן תורה, לכן נתבטלו מאד הטינופת, הזוהמא והטומאה. אבל על הגויים הם נשארו. ומפרש רש"י בזה"ל, כל שעמדו על הר סיני, נתקדשו ונטהרו ונתרפאו מכל מום, ואף עורים ופסחים שהיו בישראל, כדתניא בספרי.

ובגמרא שם, אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי, גרים מאי?

אמר ליה, אף על גב דאינהו לא הוו, מְזַלְיָהּ הוו. דכתיב [דברים כ"ט, י"ד] אֶת אֲשֶׁר יִשְׁנוּ פֶה עִמָּנוּ עַמֵּד הַיּוֹם לְפָנַי יִי אֱלֹהֵינוּ, וְאֶת אֲשֶׁר אֵינָנוּ פֶה עִמָּנוּ הַיּוֹם. מזלם של-גרים עכ"פ היה במעמד הר סיני, אף כי לא הם עצמם.

ומפרש מהרש"א בזה"ל, כל דורות העתידים לבא, הוו נמי בכלל אשר איננו פה וגו', כדאמרי' בר"פ שבועות הדיינין. אלא לגבי ישראל איכא למימר, אף על גב דגופן לא הוו, נשמותיהן הצורות בצרור החיים הוו. אבל בגרים לא שייך למימר הכי, אלא דמזלן הוה.

היינו שאלו היהודים שהיו אז באותו הדור של מעמד הר סיני, היו בגופם ממש במעמד הר סיני, והיהודים שנולדו לאחר מכן, עכ"פ נשמותיהן הצורות בצרור החיים היו בהר סיני. הקב"ה הביא אותם לשם. והגרים הנלמדים מהפסוק הנז', אף נשמותיהם לא היו שם, אלא שמזלם בלבד היה.

אך צריכים להבין בדיוק את משמעות 'מזל' הגרים שהיה בהר סיני. מהו מזל זה?

ונראה שאפשר להבין זאת עפ"י דברי הגמרא במסכת מגילה [דף ג' ע"א] שם אמרו לגבי חגי זכריה ומלאכי שחרדו לגורלם, וכי מאחר דלא חזו, מאי טעמא איבעית? מתרצת הגמרא, אף על גב דאינהו לא חזו, מזליהו חזו. ומפרש רש"י שם, שהמזל, הוא שרו של האדם מלמעלה.

אולם ישנם המפרשים כי נשמות הגרים הם שהיו במעמד הר סיני. כך נקטו בכמה וכמה ספרים. וביארו בזה את מה שאמרו חז"ל בכמה מקומות, גר שנתגייר, כקטן שנולד דמי. שלכאורה הלשון אינה מובנת, מדוע אמרו 'גר' שנתגייר, הלא צריך היה לומר 'גוי שנתגייר'? אך לדבריהם מובן היטב, כי כבר מעיקרו וביסודו הוא היה גר, באשר נשמתו עמדה כבר לשעבר על הר סיני.

כן כתב החיד"א [מדבר קדמות מערכת ג' אות ג'] בזה"ל, גר שנתגייר כקטן שנולד דמי. פֶּחֶן לשון הזהב שאמרו גר שנתגייר, ולא אמרו גוי שנתגייר. להורות כי זאת לפנים, ממעמד הר סיני שקיבלנו התורה, שם נמצא נפש הגר הזה, הבא אחר זמן רב מאד להתגייר. וכמו שאמרו ז"ל דנפשות הגרים עמדו במעמד הר סיני. ונמצא שמאז הימים, נפש זו עמדה ונשא"ת – כנר' כוונתו התרוממה – במעמד הנפלא של הר סיני. אלא דאשתהווי אשתהי עד הזמן הזה, ושפיר אמרו גר שנתגייר.

נראה שמקור הדברים הוא מהגמרא דלעיל, אלא שהוא מפרש כי מזל הגרים שאמרו, היינו הנפש. מובן כי דברים אלו אינם עולים בקנה אחד עם פירוש מהרש"א שהבאנו.

עוד הניף ידו החיד"א בספר חומת אנך [בסוף הושע] לכתוב בזה"ל, יִשְׁבוּ יֹשְׁבֵי בְּעָלָו. אמרו רז"ל, אלו הגרים. יְחִי דָגָן, נעשו עיקר בישראל.

ואפשר במה שחקרו המפרשים, דהקב"ה חילק שבועים אומות לשבעים שרים, ונטל ישראל על פי הגורל – הקב"ה עשה גורל ומינה לכל אחת משבעים האומות שר בשמים, אבל את ישראל הוא נטל בגורלו, וכמו שכתוב [דברים ל"ב, ט'] פִּי חֵלֶק יִי עָמּוֹ.

לפי הקדמה זו מקשה לכאורה, כיצד שייך שיתגיירו הגויים, הרי הם עלו בגורלו של שר אחר? כיצד אפשר לקחת לו את חלקו? וזה לשונו, ואם כן איך אפשר

שערי יצחק – השיעור השבועי

אי"ה בהמשך השיעור נחזור לעניין זה, שאנו עושים זכר לגרים שגם הם – מזלם היו במעמד ה"ס, בקריאת תרגום אונקלוס על יד התיבה. אך נקדים לכך ונדבר כעת על מה שישנם השואלים בכללות ענין מעמד הר סיני, הרי לכל דבר חשוב שהיה ביהדות, מצינו שעושים לו זכר לדורות. ולדוגמא, בוצעים על לחם משנה, זכר למן. ובלייל הסדר למשל עושים זכר ליציאת מצרים, מרורים זכר לזימורו. וכן הלאה. כמעט כל הניסים שנעשו בישראל, יש להם זכר. מדוע איפוא אין זכר למעמד אין הר סיני? האם אכן אין לו זכר לדורות?

בספר משנת ר' אהרן [קוטלר], מאמרים ושיחות מוסר ח"א דף ל"ד כתב על שאלה זו בזה"ל, הנה לא עשתה התורה זכרונות במעשה למעמד הר סיני. הוא מדייק לומר 'זכרונות במעשה', כי בודאי שחג השבועות הוא זמן מתן תורתנו וכו', אך מדוע לא נעשה כמו סוכה שהיא זכר לענני כבוד, או זכר לסוכות ממש שעשו ישראל במצרים. וכן בכל כיו"ב. לעומת זאת, במתן תורה, אין שום דבר המזכיר את מעמד הר סיני בחוש ובצורה מעשית.

וממשיך ואומר שם, אפילו חג השבועות, לא נזכר בתורה מפורש שהוא זמן מתן תורתנו. ולגאולת מצרים, עשתה התורה זכרונות רבים מאד, בחג המצות, במצות בכור, בתפילין, ובעוד כמה מצוות. וזה נמסר בלימוד ובמעשים מיציאת מצרים עד היום. ולמה לא עשתה התורה זכרונות למעמד הר סיני?

והרי מעמד הר סיני שהיה לעיני כל העם, הוא יסוד לאמונה, כמו שכתב הרמב"ם. וכן כתב הרמב"ן בקרא ד'יהודעת' וגו' דברים ד' ט', כי זהו יסוד האמונה לתורה מן השמים.

ונראה הטעם בזה, דבגאולת מצרים, כל האותות והמופתים הם מעשים שהיו אז, וצריך זכרונות כדי לזכרם ולהזכירם עד שיהיו כאילו ראינו בעינינו. אבל ענין מעמד הר סיני, אינו צריך זכרון, שהרי הכל מונח בתורה עצמה. כל הגילויים הנוראים של מתן תורה נמצאים בתורה, וכל סודות מעשי בראשית ומעשי מרכבה גנוזים בתורה, וכמאמר מנין יבא יחזקאל ויגלה סתרי מרכבה וכו' וכתוב במתן תורה 'קול גדול ולא יסף', ותרגם אונקלוס ולא פסיק, הרי דמונח בתורה הקול גדול של מתן תורה. והקדמונים שהשיגו הכל בפרטיות מצאו הכל בתורה.

וידוע מה שהשיג הגר"א זצוק"ל נפלאות גדולות בתורה, והראה שכל התורה שבע"פ וכל דברי חז"ל וכל הנסתרות הכל מפורש בתורה, והאיך הדברים מתאימים ומשלימים זא"ז. ובתהלים פרק י"ט כתוב, הַשָּׁמַיִם מִסְפָּרִים כְּבוֹד אֱלֹהִים וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הַרְקִיעַ וכו', תֹּרֶת יְיָ תְּמִימָה, וביאר הר"ן בדרשותיו שהבריאה הרי מעידה על כבוד השי"ת, אך בתורה

להתגיייר מן האומות. כי זה שבא להתגיייר, הוא תחת ממשלת השר של אומתו שנפלה לו בגורל?

ותירצו, דהגרים הם ניצוצות הקדושה שנטמעו באומה ההיא, ועתה הם חוזרים למקום קדושה, וזה אינו חלק השר. כי זה ניצוץ קדוש דשייך לישראל עכ"ד.

ואפשר שזהו שאמרו יִשְׁבוּ יִשְׁבִּי בְּעָלוֹ, אלו הגרים. ולא תימא, נראה ונדחה אינו חוזר ונראה, וה"נ נשמות הגרים היו במעמד הר סיני ונראו ואח"כ נדחו שנולדו בגויותם. לזה אמר, אין לחוש לזה, דקו"ל נראה ונדחה חוזר ונראה. וז"ש יִשְׁבוּ, דאחר שנדחו, ישוב דייקא. וכי תימא, סוף סוף איך יכול להתגיייר, שהוא תחת השר של האומה וכבר זכה בו? לז"א יִחַי דָּגָן, נעשו עיקר בישראל, כלומר אלו הם ניצוצות הקדושה דשייכי לישראל. וא"כ לא לקחו מהשר כלום, כי הם עיקר בישראל ודוק היטב.

כמור"כ כתב החיד"א גם בספרו פתח עינים על יבמות דף מ"ז ע"ב. והחוט המשולש וגו'.

כבר לפני החיד"א כתב בן כמהר"ר עמנואל חי ריקי בספרו משנת חסידים [בספר יושר לבב, בית א' חדר ד' פ"ג]. וז"ל, הרגיש בני משה חיים יצ"ו, דלא תנן גוי שנתגיייר, אלא גר שנתגיייר. משום דאפשר דבהיותו גוי, נכנס בו נפש הגר שכבר נחצבה מאברהם אבינו, והיא היא המעוררת אותו להתגיייר, מפני קרבתם לקדושה. הרי נשמות הגרים התחילו מאברהם אבינו, כמו שאמרו חז"ל שהוא אב לאדם, ונלמד ממה שכתוב עליו [בראשית י"ז, ה'] כִּי אֲבִי הַמֶּזֶן גִּזְּם בְּתַתִּיךָ.

גם הגר"י אנגיל בספרו גליוני הש"ס [פסחים דף ז' ע"ב תוד"ה על] כתב בזה"ל, גר המתגיייר, אַגְלָאי מילתא למפרע דהיה בו גם בהיותו גוי ענין הישראליות אשר הֵנִיעוּ להתגיייר, ואותו ענין הישראליות, שפיר מחויב ומצווה היה להתגיייר ולצאת לפועל. רק כל זמן שלא נתגיייר, אין אנו יודעין זה, ורק אחרי שטבל ונתגיייר ואגלאי מילתא למפרע דהיה בן.

*

כל מושג המזל הנזכר אגב הגרים, שביארנוהו בס"ד עפ"י מה שאמרו במסכת מגילה, אף על גב דאינהו לא חזו, מזלייהו חזו, והבאנו את מה שפירש שם רש"י כי הוא השר של מעלה. אולם, אפילו לגבי ענין זה דהתם, יש שפירשוהו על הנשמה.

כי הנה הרמח"ל בספר אדיר במרום [ח"א דף שני"ד] ביאר שהנשמה שלהם רואה יעו"ש. ובמ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך ר"פ שמות ע"פ ואלה שמות, ד"ה ומזליה. ממילא הדבר אינו מפליא ורחוק לומר גם לגבי הגרים כך.

אודות ביאור הגר"א קוטלר לכך שלא עשו זכרונות במעשה למעמד הר סיני.

מתגלה כבוד השם עוד יותר. וכל הדעת וההכרה באמונה ושמירת המצוות, הכל תלוי בלימוד התורה. ומצד זה יקוייתי לו, אחרי שהובטח כי לא תשכח מפי זרעו, כי ע"י הלימוד בתורה מתגלה כבוד השם, וממילא מתבטל ההסתר.

זהו המהלך שלו. אך נראה לי שהתירוץ דחוק, והיותר נראה לומר בס"ד את התשובה שאנחנו הבאנו מפתבי חכמי תימן, כי קריאת התורה בכל שבת ושבת היא כמעמד הר סיני. לפי איך שהם מציירים זאת, יוצא מובן היטב כי אופן הקריאה הוא כדמיון מעמד הר סיני. התיבה שבאמצע ביהכ"נ היא ההר, ספר תורה הוא הקב"ה, החזן הוא משה רבינו, והקורא הוא הישראל שעמדו מסביב להר סיני, ותכף נראה בעז"ה את ההמשך.

עם ישראל הקיף את הר סיני מארבע רוחותיו, וביאור כיצד מתקיים הדבר בקריאת ספר תורה.

אמנם לפני כן נקדים כי עלתה לי שאלה בעיקר מה שאנחנו מדמים את קריאת התורה למעמד הר סיני. הרי עם ישראל עמדו סביב להר, ואכן גם אצלינו עומדים החזן, הקורא והמתרגם מסביב לתיבה, בצורת ניקוד סגול. אולם הרוח הרביעית היא ריקה, וצריכים להבין, הרי בזמן קבלת התורה עם ישראל עמדו מארבע רוחות ההר?

יש להעיר עוד במאמר המוסגר, כי לפני שנתרץ בס"ד את ענין הרוח הרביעית, יש לראות כי ברוח השלישית, לימין התיבה, יעמוד המתרגם, כפי שהוא מנהיגו פשוט. כי ישנם מקומות שהמתרגמים אינם עומדים בסמיכות לספר תורה, ואולי הגורם לכך הוא מפני שהיה מצוי לפעמים ילדים קטנים הצריכים את עזרת אביהם, לכן החליטו אצלם שהילדים כולם יעמדו במקומם, דהיינו מקום מושבם הקבוע, ליד אביהם. וישנם מקומות שלא זו בלבד שהילדים אינם עומדים על יד התיבה, אלא הם יושבים במקומותיהם. קוראים את התרגום בשיבה.

למעשה, הדבר אינו נכון, וצריך שיעמוד המתרגם, כמפורש בירושלמי וברמב"ם ובפרי חדש ובעץ חיים למהרי"ץ, כמו שהרחבנו בס"ד בשו"ת עולת יצחק חלק ג' סימן ק"ז.

ומלבד זה, בקריאת התרגום באופן כזה, מפסידים את מעלת הדמיון להר סיני. הרי תרגום המקרא נכתב ע"י אונקלוס הגר, והקשר למעמד הר סיני הוא שנשמות הגרים עמדו על הר סיני וכדלעיל, לכן עושים זכר גם לדבר זה, שהמתרגם עומד על יד התיבה. כי הקורא בתורה רומז לנשמות הישראלים שעמדו על הר סיני, אך כיון שלא רק הישראלים עמדו על הר סיני, אלא גם נשמות הגרים, לכן עושים זכר לזה בקריאת תרגום אונקלוס הגר.

נחזור לעיקר הנושא, הנה התיבה מוקפת משלוש רוחותיה. אך מה עם הצד הקדמי, המזרחי? מדוע כעת הוא נותר ריק? הרי במעמד הר סיני עם ישראל עמדו סביב להר?

והדברים מפורשים בעליל שעם ישראל עמדו סביב להר סיני מארבע רוחותיו, וכמו שכתוב [שמות י"ט, י"ב] וְהִגְבַּלְתָּ אֶת הָעָם סָבִיב לְאָמֹר, ובתרגום המיוחס ליונתן כתוב, וְתַתְּחִים ית עמא, ויקומון חזור חזור לטורא. הרי שהם עמדו מסביב.

ובספר תורה שלמה [שם דף ח"פ אות קנ"ח] הביא עוד כמה מקורות לדבר. וז"ל, ובת"י כאן ותתחיים ית עמא ויקומון חזור חזור לטורא, כלומר שיעמידם מסביב לההר, וכיון שעמדו ישראל מסביב לההר מכל הצדדים, קבעו להם תחומין של אלפים ביניהם לההר, וכלשון הקרא לקמן כ"ג 'הגבל את ההר וקדשתו', ומתאים ג"כ הלשון וְהִגְבַּלְתָּ אֶת הָעָם סָבִיב, כלומר סביב בפנים כשעומדים פניהם כלפי ההר. וכ"כ הכספי.

ובאופן עזרא כאן, 'והגבלת' שים גבול בהר, ע"כ כמוהו הגבל את ההר והקדשתו לשום גבול בהר – הוא ציווה לעשות גדר וגבול להפסיק.

עוד הוא הביא שם בהמשך, וכפירוש הת"י ש-וְהִגְבַּלְתָּ אֶת הָעָם סָבִיב, שהעם יסבב את ההר, מבואר גם במדרש תמורה או"מ כת"י ח"ב, וְעַתָּה כְּנֹס אֲבָנִים [קהלת ג', ה']. כנגד וְהַעֲבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ וְגו' והביאם לסיני וכינסם והעמידם סביב סיני, שנאמר 'והגבלת את העם סביב'. וישראל נקראו 'אבנים', שנאמר [בראשית מ"ט, כ"ד] מִשֶּׁשׁ רָעָה אֲבֵן יִשְׂרָאֵל, וכתוב [תהלים קי"ח] אֲבֵן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים. וקיבלו התורה שהיא לעולם, כי לעולם חסדו.

ועוד הביא לזה מקור מספרי על הפסוק [דברים ל"ב י'] יִסְבְּבֶנָהוּ יְבוֹנְנָהוּ יִצְרְנָהוּ פְּאִישׁוֹן עֵינָיו. ובספרי האזינו שיי"ג, יִסְבְּבֶנָהוּ, לפני הר סיני, כענין שנאמר וְהִגְבַּלְתָּ אֶת הָעָם סָבִיב לְאָמֹר ע"כ.

שאלה מהקהל: הרי על הלוחות היו כתובים עשרת הדיברות משני עבריהם, כמפורש בפרשת כי תשא, וזאת כנראה כדי שיראו את הכתב כל ישראל העומדים מכל הצדדים, שהם היו נמצאים אז. ממילא מובן כי גם בעובי הם היו כתובים, ויוצא ממילא שזה מארבעת הצדדים, דהיינו גם מימין ומשמאל. ולכן פשוט כי היו צריכים להיות מסביב.

תשובת מרן שליט"א: בירושלמי שקלים פרק ו' מובאות כמה דעות כיצד היו הלוחות כתובים, וכן בשמות רבה, ועוד. ומסודרים דעותיהם יפה במעם לעזר פ' כי תשא דף תתשל"ז, ולכן נקצר. ושם בדף תתשל"ח (אצל ציון י"ח) מובאת אך ורק דעה אחת שהיו כתובים גם בעובי.

שערי יצחק – השיעור השבועי

האומרים שאין כדאי ללוות את הספר, דמחזי כיוהרא, שכן מובא בחמ"י כי מי שאינו מופלג בחסידות לא ילווה את הספר.

שאלה מהקהל: אולי עצם העמידה של כל הקהל במקומותם נחשבת במקום התייצבותם של כלל ישראל סביבות הר סיני?

תשובת מרן שליט"א: מספיק כשהם נשארים במקומותיהם, לפי מה שהבאנו בהדיא מה שכתבו שהקורא שעומד ע"י החזן סמוך ממש לתיבה, הוא כנגד ישראל, וכן המתרגם וכו'.

ואפשר אולי לחזק שאלת השואל, שיושבי בית הכנסת לד' רוחותיהם, ייחשבו כמו עם ישראל שהתייצבו בתחתית ההר, ממה שגדולי ישראל זצ"ל, ובראשם החת"ס לחמו על כך שהתיבה תהיה דוקא באמצע ביהכ"נ, ולא במזרחה כמו שעושים בהיכלי הכנסיות, כנודע ואכמ"ל (ומובא גם בביאור"ל בהל' קריאת ספר תורה). ואולי זו היתה אחת מסיבותיהם, אי נמי חזיא לאצטרופי, שיהיה כמעמד הר סיני. וזו גם כוונת הר"ד סעדיה נחשון בהמשך, היושב על חוג הארץ. הערת עורך השיעור, בני הרה"ג שאול נר"ו.

חושבני בס"ד שהתשובה פשוטה למאד. הרי כתוב [כדלקמן] על מעמד הר סיני שגם הנשים התייצבו בתחתית ההר, אלא שהם כמובן לא התערבו עם הגברים. לכן נראה שהנשים עמדו בצד המזרחי, והגברים עם הקטנים וכו' עמדו בשלושת הרוחות האחרים. וכיון שהנשים אינן נכנסות לתוך בית הכנסת, ואין עצה ואין תבונה ואין שום אפשרות לעבור על גדרי הצניעות, על כן מניחים את הצד המזרחי ריק, כי הוא מקום הנשים.

גם הילדים הקטנים עמדו בתחתית הר סיני, ואפשר לו כי הם רמוזים במקום המתרגם, שהרי אנחנו נוהגים שהוא קטן.

אולם אין זה אלא לחדודי, כי מעיקר הדין אשה וקטן עולים למנין שבעה [או"ח סימן רפ"ב]. לכן מקומם נשמר ו"אמור להתקיים" בעצם העלייה לתורה, ולא רק בסביבותיה.

שאלה מהקהל: האם זה לא חידוש שהנשים עמדו בצד המזרחי, ולא מסביב לגברים, כטבעת עגולה מאחוריהם?

תשובת מרן שליט"א: אכן, מובא ומוזכר בפירוש הר"א אבן עזרא ע"פ ויתיצבו בתחתית ההר, שכאשר הקריבו לפני ההר, דהיינו בזמן הגעתם להר, כמו שכתוב [שמות י"ט, י"ז] וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן הַמִּחֲנֶה, וַיִּתְּצוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר, הַנָּשִׁים עִמָּדוֹ מֵאֲחֻרֵיהֶם. בתחילה היו הבכורים הנגשים אל ה', ואחריהם הנשיאים, ואחריהם הזקנים וכו' הטף ואחריהם הנשים יעו"ש"ב. אבל כמעמד הר סיני עצמו, מסתברא כי הן עמדו בצד המזרחי, עכ"פ באחד מן הצדדים.

בכל אופן כנראה אתה סבור שהלוחות ניתנו ע"ג הר סיני עצמו, וישראל היו סביבותיהם. אך אין זאת אלא בגלל שראית איך שרבים בזמנינו מציירים את הר סיני, ועליו הלוחות ממש. אבל זו טעות. על הר סיני שמעו רק את קול ה' וכו'. אך הלוחות עצמם לא היו עליו, ולא ניתנו אז כלל, רק לאחר מכן על ידיו של משה, ולבסוף הונחו בארון.

ואמנם לפני מעמד הר סיני כתוב [שמות י"ט, ב'] וַיֵּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר. אז הם חנו למול הר סיני, ולא מארבע רוחותיו, וכמו שפירש שם רש"י, שבזמן הגיעם להר סיני, הם חנו למזרחו. וזה לשונו שם, נגד ההר, למזרחו. וכל מקום שאתה מוצא נגד, פנים למזרח. ומקורו מן המכילתא.

אך גם דבר זה נראה שאינו מוסכם, כי ישנם הטוענים שאין הכרח לכך שבכל מקום שכתוב 'נגד' הכוונה למזרח. [הר"א אבן עזרא, והחזקוני. ועי' רא"ם ודברי דוד]. וכסיוע לכך הם מביאים ממה שכתוב לגבי חניית עם ישראל [במדבר ב', ב'] מִ'נֶגֶד סָבִיב לְאַהֲלֵ מוֹעֵד יַחֲנֶה, הרי ששם אינו דוקא ממזרח.

עוד מובא שם בשם כת"י אור האפילה, שהוא למה"ר נתנאל בן ישעיה, נגד הָהָר. מלמד שכל אחד מהם היה נגד ההר. הרי לפי פירושו משמע שגם בהתחלה עם ישראל עמדו סביב סביב.

אולם לגבי עצם מעמד הר סיני, אין חולק, וכולם מודים שהם עמדו סביב סביב להר, ואם כן נחזור לשאלתנו, מכיון שקריאת התורה היא זכר למעמד הר סיני, מדוע לא מצאו עצה לרוח המזרחית, לא נתנו פתרון לכך, שגם הוא לא יהיה פנוי?

שאלה מהקהל: אולי בזמן ההגבה דבר זה מתקיים, כי אז הספר תורה מסובב ע"י הציבור מארבע רוחותיו, וידוע מה שאמרו שצריך להראות את הכתב לכל הצדדים, וגם למזרח?

תשובת מרן שליט"א: אתה השואל כנראה לא היכרת את הדור שעבר. אצלם אף אחד לא התקרב לספר תורה כלל בזמן ההגבה. כולם נשארו במקומותיהם, ונישקוהו בידיהם מרחוק, בדרך חיבוב מצוה. רק היום רבים כמו אנחנו מתקרבים אליו.

הרי מביאים כי רבינו האר"י ז"ל היה מתקרב אל הספר כדי לראות את האותיות, ומהר"ץ אף הוא מביא זאת, כי זה מושך לאדם אור גדול. והיום ב"ה רבים משתדלים לקיים זאת. מספיק שמישהו אחד מגיע לראות מקרוב, ואז אלו שאחריו לא רואים טוב, ולכן כולם מתקרבים לתיבה עד שכבר היא מוקפת לגמרי...

כאמור הדבר הזה לא היה נהוג אצל אבותינו נע"ג. והם גם לא כלל ליווהו בכניסתו ובחזרתו. זוהי הנהגה של מקובלים. ומהר"ץ ג"כ העלה זאת בשמם. אכן ישנם

מקורות מספרי חכמי תימן לכך שקריאת התורה מדמה את מעמד הר סיני.

את עיקר הענין הנפלא דלעיל, שקריאת התורה היא רומזת למעמד הר סיני, ראיתי בכתביהם של חכמי תימן וצ"ל שהגיעו לידי ועודם בכת"י, וכבר הבאתי זאת בנפלאות מתורתך (פ' כי תשא, ע"פ ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך העם הזה) אשר עודנו בכתובים, וגם אמרתי זאת בשם מספר פעמים בעבר. אך כעת ראיתי ב"ה שהדברים כבר נדפסו.

כך כתוב למשל בספר עצי הלבנון [דף שפ"ז], שנתחבר ע"י הרב סעדיה נחשון וצ"ל, שהיה אחד מחכמי עירנו רצאבה. דרכו ללקט הרבה חידושים מספרי הקדמונים ומקונטריסיהם, כמו שהיה מצוי אצל רבים בתימן להעתיק לכתביהם חידושים מאת הראשונים נע"ג.

וזה לשונו שם, צריך חזן בית הכנסת לידע סוד המטפחות, וסוד המברכים, וסוד ספר תורה, וסוד המתרגם, וסוד התיבה.

סוד המטפחות, למה הן אדומות, היה להם לעשות בגדים לבנים? אלא, אדומות מצוירות דומות לרקיעים.

שאלה ותשובה זו נשמעים בעינינו קצת חידוש. ראשית על השאלה, האם אכן מקפידים שהמטפחות יהיו אדומות? לא זכור לי. עושים מכל הצבעים. אמנם שאלתי את ידידנו רבי יואב חלא יצ"ו, והוא העיד לי כי אכן אצלם רוב מטפחות הספרים היו אדומות. כמובן לא אדום חזק, אלא בורדו. אבל לי, לא ידוע על כך. אכן יש מהן אדומות, אבל יש שאינן אדומות. אולי אפשר להוסיף ולומר שאדמומיתן של מטפחות, הוא מפני שכתוב [דברים ד', י"א] וְהָיָה בְעֵר פָּאֵשׁ וְגו'. כגון האש.

גם מה שהוא מתרגם, שרצו שהמטפחות יהיו דומות לרקיעים, הדבר אינו מובן. הרקיע צבוע רק לפעמים בצבע אדום, ולא תמיד. הרי ידוע שהרקיע הוא בצבע התכלת, וכדאי במנחות דף מ"ג ע"ב, וגם יכול להיות בעוד כמה צבעים.

מן הכתוב בס' זרע השלום כת"י למהר"י צארום מתבאר שהיו נוהגים לעשות "שבע" מטפחות לספר תורה.

יש שיתפלאו על ריבוי המטפחות, אבל כך זה אכן היה בדור שעבר, וגם אני זוכר זאת. היום פחות מקובל לעשות מטפחות רבות, רואים זאת כטרחא יתירה. אך כן היה נהוג לעשות הרבה מטפחות, ואפילו שיהיו מיותרות ולא נצרכות.

בדרך-כלל שעשו אפילו יותר משבע. הרי בשמחת תורה, יש שהיו מתנדבים מטפחת לרגל היכנס בנס בראשונה לבית הכנסת, כמ"ש בס"ד בבארות יצחק

על פסקי מהרי"ן הל' שמח"ת, ובש"ע המקוצר סימן קי"ט סי"ד. ממילא נתרבו המטפחות.

מבואר שם בס' זרע השלום, ששתי מטפחות מניחים תחת הגויל [כנראה כדי להגן עליו משפשוף] ושתיים מעליו לכסות, ושתיים לצורך ההגבהה וכו'.

יש שם חידוש נוסף, שהקולמוס – כנר' הוא טעות, וצ"ל המכתב, דהיינו המכונאט שמחזיק החזן ומראה בו לקורא – כנגד מטהו של משה רבינו. והפרכות, לענן.

כנראה בדורנו שכחו את הסיבה לכך, עד שהיום כבר לא מקובל להוסיף הרבה מטפחות. רק שתיים, אחת לחצי עליון של הספר תורה, ואחת לחצי התחתון. ומדוע הקפידו לעשות זו מטפחות? זהו כפי מה שאומר בספר עצי הלבנון הנז"ל, שיהיו כנגד זו רקיעים. ואילו שעשו יותר, סמכו על הדעות שאין התוספת מזיקה לעניין הרמז. והעיקר שלא יהיו פחות משבע. נראה אם כן שצריך לעורר ולחדש את המנהג.

וכבר הבאנו משמו של רש"י בפירושו לפרשת ואתחנן, ומקורו מדברי חז"ל. וזה לשונו, אֵתָה הָרָאָת לְדַעַת [דברים ד', ל"ה]. כתרגומו, אתחזיתא. כשנתן הקדוש ברוך הוא את התורה, פתח להם שבעה רקיעים. וכשם שקרע את העליונים, כך קרע את התחתונים, וראו שהוא יחיד. לכך נאמר אתה הראת לדעת.

הם ראו שהקב"ה לבדו שולט בעולם, כמו שכתוב עוד בפרשת האזינו [ל"ב, ט"ל], רְאוּ עֲתָה פִּי אֲנִי הוּא, וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי. הקב"ה הראה להם את כל צבא העליונים ואת כל מה שנמצא בעולם. כולל זו ארצות התחתונות. ולמעלה, עד כסא הכבוד. הכל היה פתוח ו"שקוף" לפני עם ישראל. הם נוכחו לראות כי אין עוד מלבדו, ואין עוד שום שליט בעולם מבלעדי הקב"ה.

אלו שבעת הרקיעים, והם הנרמזים בשבעת המטפחות. נמשיך לקרוא מתוך הספר עצי הלבנון. וחזן, כנגד משה רבינו. ומברכים, כנגד ישראל. ותיבה, כנגד הר סיני באמצע, שנאמר [ישעיהו מ, כ"ב] הֵיטֵב עַל חוּג הָאָרֶץ. בעניי לא ברור לי כ"כ כיצד מתקשר פסוק זה עם האמור כאן. אך כנראה הכוונה היא כי כשם שהקב"ה יושב כביכול על חוג הארץ, דהיינו על מחוגת העולם שהוא כמו עיגול, סיבובו של עולם, כך גם הר סיני כנגד זה. ועדיין צ"ב.

וספר תורה, כנגד הקב"ה. ועושים אותו על התיבה, כמו עיגול, לקיים מה שנאמר [שמות י"ט, כ'] וַיֵּרֶד יְיָ עַל הָר סִינַי. והתרגום, כנגד הגרים. ולמה זכר הגרים כאן? שהוא על ידי אונקלוס הגר.

אלו דברי הר"ר סעדיה נחשון וצ"ל.

וגם הר"ר סעדיה חווה העתיק כזאת בספרו הנקרא תולדות הרב שלום שבזי אך בשינויים קלים [ח"א, מנחה שלוחה, דף רל"ד] בזה"ל, צריך החזן לדעת סוד

שערי יצחק – השיעור השבועי

מה שהתאים למנהגיהם. לכן לא הזכיר את ענין התרגום. וגם את ענין המטפחות הוא השמיט, כי כנר' הוא לא הבין את פשר הדבר.

עכ"פ נראה שזו תשובה ניאווה יותר לעיקר השאלה דלעיל, שעורר הגר"א קוטלר, כי אנחנו עושים בהחלט זכר למעמד הר סיני.

והגר"א קוטלר היה יכול לתרץ כך אף שלא ראה דברים אלו, שכן מצינו בדברי חז"ל כמה עניינים בקריאת ספר תורה שהם כמעמד הר סיני. כגון הא דאיתא בירושלמי פרק ד' דמגילה הלכה א', רבי שמואל בר רב יצחק עאל לכנישתא, חמא חד בר נש קאים מתרגם סמך לעמודא. אמר ליה, אסור לך, כשם שניתנה באימה וביראה, כך אנו צריכין לנהוג בה באימה וביראה. ובזוהר הקדוש פרשת ויקהל דף ר"ז ע"א, כד סליק ספר תורה לתמן, כדין בעאן כל עמא לסדרא גרמיהו לתתא באימתא בדחילו ברתת בזיע ולכוונא לבייהו, כמה דהשתא קיימין על טורא דסיני לקבלא אורייתא וכו' ע"כ. עוד בירושלמי שם, רבי חגי רבי שמואל בר רב יצחק עאל לכנישתא, חמא חזנא קאים מתרגם ולא מקים בר נש תחתיה. אמר ליה, אסור לך, כשם שניתנה על ידי סרסור, כך אנו צריכין לנהוג בה על ידי סרסור ע"כ. ובמסכת סופרים פרק ג' הלכה י"ב, הנותן ספר תורה לחבירו, לא יתנהו לו אלא בימין, והמקבלו לא יקבלו אלא בימין, שכן נתינתה בהר סיני, שנאמר מימינו אש דת למו ע"כ. ועיין עין חיים למהרי"ץ חלק א' דף ס"ב ע"ב ד"ה וצריך, ושם טוב פרק י"ב מתפילה הלכה ז'. וכאשר אנו מקיימים כל הדברים הללו ויודעים את טעמיהם, הרי יש בכך זכר למעמד הר סיני. והלא גם לפי התירוצי שאמר מעכ"ת, הַזְכֵּר אֵינוֹ אלא כאשר יודעים טעם זה. ויש לעיין אם אפשר לקשר זאת עם הכינוי השגור אצלנו, מעמד או מעמדות, לקריאת ספר תורה במועדים. איתמר].

שאלה מהקהל: מה שהרב אומר כי הדמיון בין קריאת התורה לבין מעמד הר סיני נזכר רק בספרי חכמי תימן, צריך ביאור, כי הוא בודאי כבר נזכר בספרי הפוסקים, כגון בלבוש [סימן קמ"א] בזה"ל, הסגן הוא עומד כביכול במקום השי"ת, שהרי הוא מצוה לקרות למי שישיר בעיניו. והש"ץ, הוא הקורא, והוא הסרסור במקום משה. והעולה, הוא המקבלה במקום כל ישראל ובשליחותם.

תשובת מרן שליט"א: יפה. ועיין משנ"ב מה שהעיר עליו ממסכת סופרים. אכן אתה צודק שענין הדימוי שקריאת התורה היא כמו מעמד הר סיני, בודאי נזכר בספרי הפוסקים. אמנם זה רק עד כאן. אף אחד לא הוסיף להרחיב בזה כמו חכמי תימן נע"ג, שהתיבה כמו הר סיני וכו'.

התיבה וסוד הס"ת וסוד החזן וסוד המברכים וסוד המטפחות.

תיבה כנגד הר סיני, חזן כנגד משה, ספר כנגד הקב"ה, והמברכים כנגד ישראל ששים רבוא, מטפחות כנגד הרקיעים, מתרגם כנגד תרגום אונקלוס. ויש אומרים כנגד רבי אליעזר הגדול וכנגד רבי יהושע.

מה שהוא מסיים, שיש האומרים כי המתרגם הוא כנגד ר' אליעזר ור' יהושע, הנה גם אני ראיתי כזאת בכתבי חכמי תימן, אך הדבר לא נתברר לי כ"כ, כי הנה בודאי שאונקלוס הגר קיבל את תורתו מר' אליעזר ור' יהושע כנודע, אך מדוע להזכיר דוקא אותם במעמד הר סיני? לכן נראה שנפל כאן שיבוש מסויים בהעתקוניהם.

עוד דבר מפליא, כי הנה הגם שהחידוש הנפלא הזה, שצורת הקריאה משתווה למעמד הר סיני, לא מצאנו לכך חבר בספרי שאר קהילות ישראל שבכל העולם, מלבד דרשן אחד בלבד מהעיר גרבא, בדור האחרון, אך מובן לי מתוך דבריו דלקמן, שמקורותיו היו מכתבי חכמי תימן נע"ג וכפי שיתבאר, וזאת משום שבמהלך הדורות, היו אנשים ומשפחות שהיגרו מתימן לגרבא. כנראה הם הביאו איתם ספרים, ואותו החכם הגרבאי ראה לנכון להעתיק את החידוש הזה לתוך כתביו.

החכם הגרבאי לא העתיק את הכל. את ענין התרגום הרומו לגרים, הוא השמיט... הדבר מובן כי רק אצלנו עדיין היה נהוג התרגום. לכן הוא העתיק את מה שהתאים להם, ואת מה שלא התאים להם, הוא לא העתיק.

החכם הזה זהו מה"ר שמעון הכהן זצ"ל, בספר מעשה חושב [דף רכ"א] וכך הוא כותב בתוך כדי הדברים, עוד צריך החזן כאשר הוא קורא הפרשה בספר תורה, יחשוב את התיבה כאילו הוא הר סיני, וספר תורה כמו הקב"ה על הר סיני, והחזן כמו משה רבינו ע"ה, והציבור כמו ששים רבוא ישראל שעומדים תחת ההר. לכן צריך החזן להזהר שלא יטעה באיזו מלה או בטעם או בדקדוק וכו'.

יש להעיר קצת שהוא נקט במלים מוזרות מעט. מדוע הוא אומר שהחזן יחשוב זאת, הרי כולם צריכים לחשוב זאת? יתכן שיש פה איזה בלבול או משהו לא מובן, כי גם במקור כתוב שה"חזן" צריך לדעת את סוד המטפחות. וכדלעיל. אך גם זה צריך ביאור, מדוע דוקא הוא?

אך אולי מכיון שהחזן הוא מנהיג כעת את הציבור, עליו לדעת לפני מי הוא עומד, ולהתבונן באשר הוא עושה. מוטל עליו לדעת את חשיבות ומעלת קריאת התורה, שיכבדה כראוי וכדבעי. ברם עכ"פ אין ה"כ"י נמי ידיעת דבר זה לא שייכת דוקא לחזן, אלא לכל הקהל.

וכבר אמרנו לעיל שכנראה אותו החכם העתיק זאת מכתבי חכמי תימן, אלא שלא העלה בספרו רק את

הערה מהקהל: זכורני שיש דבר כזה בגמ', שהכסא שישב עליו כמו הר סיני.

תשובת מרן שליט"א: אכן, יש משהו דומה למה שאתם אומרים, במסכת חגיגה דף יד: שאמר רבן יוחנן בן זכאי, לגבי מעשה מרכבה, מסובין היינו על הר סיני, ונתנה עלינו ב"ק נן השמים וכו' יעו"ש. אבל לא נוגע לענייננו.

חשיבות חינוך הילדים על הדרו של מעמד הר סיני, לחינוך האמונה, כיתד שלא תימוט.

דיברנו בס"ד על חשיבות החינוך לאורו של מעמד הר סיני, וכבר הזכרנו כמה פעמים מדברי הרמב"ם [באגרת תימן] המעורר עד כמה חשוב לגדל ולחנך את הילדים ואת הדור הבא על הדרו של מעמד הר סיני. וכלשונו שם, ראוי לכם, אחינו, שתגדלו בניכם על המעמד ההוא הגדול, ותספרו בתוך קהל ועדה גדולתו והדורו, שהוא עמוד שהאמונה סובבת עליו.

מסתברא שהרמב"ם אינו המקור הראשון לדבר זה, אלא כנר' הוא שאב את הרעיון מספר הכוזרי לר"י הלוי [מאמר ג', אות ה'] דלקמן, אלא שהרמב"ם המשיך את הרעיון ופיתח אותו. ומכיון שהוא לא העתיקו ממש, אלא רק כתב דבר הדומה לו, הוא לא ראה צורך לציין אליו. ועכ"פ הדברים מתחברים ומשתלבים ביחד.

כבר הבאנו מדברי הכוזרי שאומר כעין דברי הרמב"ם הללו בזה"ל, ומצוה המדמה להמציא ההדור שבצורות הנמצאות אצלו בעזר הזכרון, לדמות אליו הענין האלהי המבוקש, כמו מעמד הר סיני ומעמד אברהם ויצחק בהר המוריה.

מצינו עוד כיו"ב בדרכו של הרמב"ם, שהוא הלך בדרכו של הר"י הלוי בספר הכוזרי, אף שהוא אינו מזכירו. ובודאי שהוא הכיר את ספר הכוזרי, כמו שהבאנו בשיעור לשעבר. כי הרי באגרת של חכמי לוניל לרמב"ם, הם הזכירוהו, ובטח גם הרמב"ם ידעו והכירו.

ידידנו הרב דוד בן הרה"ג משה צדוק הי"ו שמע את מה שאמרנו בשיעור, שהיה מן הראוי לעשות ספר מהודר ומצויר לילדים המתאר ומפרט בצורה מוחשית את מעמד הר סיני, והוא הפתיע אותי ואמר לי, "הנה יש כבר ספר כזה, ונקרא בשם אלישמע ואפרים במעמד הר סיני", בהוצאת פלדהיים, התשע"ח, מאת הרב מרדכי חלמיש הי"ו. שלח אותו אלי. פתחתיו, ושמתתי לראות בהקדמתו הסכמות מכמה רבנים, ובפרט ברכה מהגר"ח קניבסקי זצ"ל, שעודד אותם לענין חשוב זה, ומסר להם ברכה ותודה, ואמר עוד שיהיה בזה תועלת לצייר ולהמחיש את המעמד הגדול של הר סיני. והיינו לאפוקי ממה שהיה איזה צד, שמא ואולי אינו ראוי לעשות דבר כזה, כמו שהבאנו בשיעור הקודם מהגרש"א וכו'. ושמע מינה שהוא סובר דליתא. כמר

כן מובא שם בדף 101 בשם הגר"ק לצייר את הכתרים שקיבלו ישראל במתן תורה, כי הם היו נראים לעין יעו"ש.

עוד הביאו שם [בדף 94] שסיפר ראש ישיבת פוניבז' הגר"ד פוברסקי, שפעם אחת כשהיה בישיבה, שמע רעש לפנות בוקר מהחדר למעלה, הוא פנה לבדוק מהיכן הקולות והרעשים? עד שהבין שהם מגיעים מחדרו של המשגיח הגר"י לוינשטיין. הוא עלה לשם ושמע על יד החדר, כיצד המשגיח מצייר לעצמו בצורה מוחשית את מעמד הר סיני, בציורים ובתיאורים מוחשיים ע"כ.

יתכן גם שהוא עשה עוד לפידים, קולות וברקים... כדי להמחיש זאת לעצמו. [אולי באמצעות כסאות וספסלים, כדי שתוקף המעמד ייכנס לעצמותיו. הוספת העורך נר"ו].

מלבד זה, הר"ד צדוק שלח אלי חוברת של המשגיח בישיבת כפ"ח הגה"צ ר' דב יפה, תיאור המעמד נורא ההוד בהר סיני, ובה הוא מתאר באריכות את גודל ההתגלות מעמד הר סיני, בו נהיינו לעם ה' וכו'.

למדים אנחנו מכל זאת, שהדבר חשוב מאד, לשנן ולהמחיש את מעמד הר סיני לנו ולבנינו עד עולם.

אלא שנראה לי כי עדיין לא די לנו בהוצאת הספר 'אלישמע ואפרים' הנז"ל. זה לגמרי לא מספיק. ואף שהאמת צריכה להיאמר, שהמוציאים לאור עשו עבודה חשובה מאד, וסידרו את הכל כיאות, ועפ"י המדרשים, אבל למרות הכל העיקר חסר מן הספר. התמונות שאנחנו רוצים לצייר לדורות הבאים, בספר זה אינן ממחישות כראוי, ואולי אפילו הן נותנות טעם לפגם. לא הייתי רוצה להשתמש בביטוי "עלוב"... הם היו צריכים לעשות תמונות מרהיבות באופן יוצא מן הכלל, וחבל שזה לא כך.

ובכל אופן יישר כוחם, שסללו את הדרך. נראה שהמצייר עשה זאת בצורה קלושה קצת, ובכוונה משוּסְדָּה.

אמנם הספר מיועד לילדים ולא לגדולים, אך אעפ"י כן צריך לתת את הדעת לעשות זאת בצורה מרהיבה ומלהיבה במיוחד, משתי סיבות, האחת מפני שניכר מן הספר שהוא לא מיועד דוקא לילדים קטנטנים. ועוד, שאפילו בשביל הקטנים יותר היו צריכים לעשות זאת יותר מכובד ומרשים.

הם אכן אספו מקורות, וליבנו דברים רבים, יישר כוחם, וברוכים יהיו. אבל הדבר העיקרי, שהוא הציור, שהיא התמונה הנחקקת בלב הקורא, הוא רחוק מן השלימות. וגם מן המציאות. זאת היתה גם דעת מי שדיברתי על כך, שסבר כך גם בלעדי.

ובודאי שגם מה שאנחנו דיברנו מקודם, שקריאת התורה היא דוגמת הדרו של מתן תורה, גם הוא חסר מן הספר.

שערי יצחק – השיעור השבועי

מאות שנה, והביאו דבריו בשם טוב על מו"נ ח"א ס"פ ס"ו [דף צד:] והיעב"ץ במגדל עוז [דף ק"כ ע"ב] דע כי הר סיני העידו עליו שהאבנים הנמצאים בו יצוייר עליהם הסנה, ולכך נקרא ההר ההוא סיני על שם הסנה, כמו שנגלה ה' למשה מתוך הסנה. ואחד מנכבדי ברצלונה, מבני חסדאי, הביא עמו מהאבנים ההם, והראה לי אחד מתלמידי בני משפחתו, וראיתי בו הסנה מצוייר בתכלית הציור, ציור אלהי, בגוון מתחלף לגוון האבן.

ושברתי האבן לחצאין, ונמצא הסנה מצוייר בשטח כל חלק, וכן חלקתי כל חלק לחצאין, ונמצא הסנה מצוייר בשטח כל חלק בפנימיותו, וכן פעמים רבות, עד תום החלקים כדמות הבטנים, ועדיין הסנה בהם. ונפלאתי מזה.

מכירים כבר את צורת הסנה הזו, ברוך הוא וברוך שמו. הדברים מפורסמים, ונכתבו בספרים רבים. והנה תמונתו לפניכם בס"ד.

אבן מהר סיני עם ציור הסנה

*

וישנו דבר חידוש, מאת הרה"ג עמנואל טולידנו שליט"א, בספר עטה אור [פרשת יתרו, דף צ"ט]. הוא גם נוכח לראות באבנים המיוחדות האלו, התפעל, וביקש לתהות ולחקור על קנקנן, כי הרי דבר כזה לא מצוי באבנים אחרות.

וזה לשונו שם, כשהייתי לפני עשרים וחמש שנה בפאריז, שאלתי על זה, והפנו אותי לפרופסור גוי, מומחה באדמות – גיאולוג. וביקשתי ממנו שיאמר לי הבנתו בתופעה הזאת.

ומיד שראה את האבן, אמר לי, שחומר אפור זה שמפוזר באבן בצורת סנה, הוא מתכת שקוראים "מגנזיום". וביאר, שכנראה היתה שכבה עבה של מתכת זו בראש ההר, וע"י האש הגדולה שנחה על הר סיני בהתגלות בורא העולם עליו, התרככו האבנים (ודרך אגב להוי ידוע שהאבנים של הר סיני חזקים מאד בצבע חום בהיר, וקשה מאד לשברם עם פטיש. ומכל מקום החום הגדול ריכך אותם) והמגנזיום

שאלה מהקהל: הציור תלוי במצייר?

תשובת מרן שליט"א: אכן יכול להיות.

הערה מהקהל: ישנה בעיא נוספת, שמציירים את היהודים של אז עם בגדים מוזרים כאלו, ואולי אפילו כמו ערבים...

תשובת מרן שליט"א: אכן זו בעיא נוספת. ילדים קטנים, עם מכנסיים קצרות מאד. צריך לציין באופן אמיתי. גם ילדים עם שמלות. הכי מה שמתקבל על הדעת כיצד היה אז. ולא לזייף, כדי להתאים זאת לרוחנו כיום... צ"ל ציורים מציאותיים לאז, הכי מסתבר כמו שהיה, מלאים יראת שמים, קדושה על הפנים. ולא לצייר נשים כלל. ויאמר 'הנה באהלי'.

החסידיים למשל, כשהם מציירים את חז"ל, מדמיינים אותם כחובשי שטריימל... הרי אז, לא היה זה ולא נברא. ובכלל, ישנם המציירים אותם כמו ערבים חובשי "כאפיה", וזה לא טוב. גרוע. ישנם כמה וכמה דברים שצריכים לתת עליהם את הדעת. צריכים להשתדל מצד אחד שהציור יהיה אמיתי ונכון, אבל לא ציור שיוריד מערכם, כי ציורים כאלו מקלקלים ומורידים מהם את כל הטעם הטוב.

עדיף היה אם מישוהו יקח את העול הזה על עצמו, ילמד את הנושא משרשיו, ויתאר אותו בצבעים עזים ומוחשיים, מהודר ויפה במיוחד. בבחינת מה שאמר המשורר, נעים זמירות ישראל, 'הדר מעמד סיני, לעמי מורשה'. שהקוראים יראו את ההוד וההדר של המעמד. ובדרך אגב על פי זה כבר הנני נותן שם לספר החדש – הדר מעמד סיני...

ציור הסנה על האבנים בהר סיני, ומעשה בפרופסור וכו'. ישנו דבר נוסף, חשוב מאד, בנוגע להדרו של הר סיני.

הגמרא במסכת שבת [דף פ"ט ע"א] אומרת, מאי הר סיני? הר שירדה שנאה לאומות העולם עליו. אמנם זהו בדרך דרש, אבל פשט הכתוב הוא שהר סיני מכונה כך על שם שיח הסנה שהיה שם, אשר בו נתגלה השי"ת למשה בראשונה, ועליו כתוב [שמות ג', ב'] וַיִּהְיֶה אֵשׁ וַיֵּצֵא אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, כמו שכתבו כבר כמה ראשונים.

לא ידוע בבירור מקומו של הר סיני. ואף שישנו מקום מסויים הנקרא בערבית 'ג'בל מוסא', דהיינו הר משה, שיש המייחסים אותו להר סיני. אך מאידך ישנן דעות שונות והשערות אחרות לאידך גיסא. אבל עכ"פ יש דבר אחד, ברור וידוע. המקום המפורסם כיום בשם הר סיני, לוקחים משם אבנים, ויש עליהם ציור של סנה. כל אבן שלוקחים משם רואים עליה צורת סנה. וגם כאשר משברים אותה לחלקים קטנים, עדיין רואים עליה את צורת הסנה.

זהו דבר הידוע כבר מזה מאות שנים, וגם עד זמננו הדבר הוא כך. וכך כתב הר"מ הנרבוני לפני כשבע

נמס ונזל, וחלחל לתוכם. ולאחר שהתקררו והתקשו, גם המגנזיום שבתוכם קפא בתוכם.

ושאלתי עוד את הפרופסור, מדוע יצאה צורת סנה דוקא? על זה אמר שאינו יודע.

הפרופסור רק הצביע על הכיוון, כיצד הגיע המגנזיום לתוך פנימיות האבן, אך נשגב מבינתו כיצד נעשה דוקא צורת סנה.

אמרתי לפרופסור הנ"ל, שבספר שופטים [ה', ה'] בשירת דבורה כתוב כדבריו, הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְיָ, זֶה סִינִי, מִפְּנֵי יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

עכשיו תשמעו כעת ותבינו כיצד הגיב על כך הרב טולידנו, ובגילוי לב נדיר, אודה ואיבוש, שנדהמתי מההסבר שלו. שבהכרת הגוי הזה, היה לדבר פשוט, ילעובדא היסטורית אמיתית, שלפני שלושת אלפים ושלוש מאות שנה, התגלה הקב"ה באש גדולה על הר סיני.

ואני, שהנני מבני עם ישראל המאמינים בתורה הקדושה, שאבותי היו נוכחים במעמד ההוא, אין בתודעתי ענין מעמד הר סיני כעובדא היסטורית.

ולמה לא נלמד את הסיפור כלו לפחות כסיפור היסטוריא, שמיד אנו מקבלים זה לעובדא?

האם הייתם מאמינים למה שכתוב פה? הוא נדהם מן ההבדל בינו לבין הגוי, שהפרופסור דיבר על כך כדבר הפשוט למאד, מציאותי, מוחשי, פשוט ברור וחלק. אך אצלו הוא היה זה רק בתורת אמונה, אך לא כעובדא מוחשית ופשוטה.

הוא ממשיך וכותב, אולם נזכרתי מה שכתב החובות הלבבות, שהסיבה לזה היא בגלל שלמדנו ספר התורה בילדותינו, בזמן שהבנתנו וכח שכלנו היו חלשים, בלי התבוננות מעמיקה, נתקע הדבר בראשונו כפי הבנתנו אז. ולאחר שגדלנו, סבורים אנחנו שהתורה ידועה ומובנת לנו כבר, ואין אנחנו מעיינים בה כמו שצריך, אלא שומעים קריאתה במהירות ובלי עיון שכלי. ומהראוי לחזור ולעיון ולדקדק היטב בספר תורת ה', לאחר שגדלנו, וגדלה הבנתנו וכח עיונונו.

ולא רק מעמד הר סיני, אלא כל (מוסרי) [סיפורי] התורה, והאותות והמופתים והיד החזקה שעשה ה' לאבותינו ביציאת מצרים, ובמדבר הגדול והנורא, הכל ע"י התבוננות וציור מחודשים, כמי שלא שמעם מעולם, תתחזק הכרתנו ואמונתנו במציאות השי"ת ועוזו נוראותיו.

הוא אומר, כי חבל שאנחנו זוכרים את הר סיני רק מילדותנו, ולא בצורה מחודשת כל הזמן.

אבל מתוך כך נבין גם לענין שלנו, עד כמה חשוב הציור המוחשי ממש, ועד כמה חשוב אולי לעשות כמין "קומיקס" שיתאר ויצייר כראוי את מעמד הר סיני. ולא

רק את מעמד הר סיני לבדו, אלא מההתחלה, מן הכתוב [שמות י"ט, א'], בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי, לִיצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וגו', ועד הסוף.

ומדוע אכן אצל אותו הפרופסור היה הדבר שונה? חושבני שהדבר פשוט, כי אצלם היו ציורים בספרים, והדבר נכנס לו בצורה מוחשית, מפני שהוא ראה את מעמד הר סיני בצורה מוחשית ואמיתית.

היום מציירים כל מיני דברים. אפילו שמשון הגיבור, עקידת יצחק, ועוד כל מיני דברים. כשמציירים את ההיסטוריה, זה נהפך להיות יותר מציאותי. אבל אצלינו שענין הציור הוא פחות נפוץ, לכן הדבר פחות נחקק בזיכרון, וכדאי לתקן זאת.

ישנם ספרים שנתחברו ע"י גוים בעבר, ושם הם ציירו כל מיני עניינים מתוך ההיסטוריה, כי הם מאמינים בספר התנ"ך, ומתוכם הפרופסור הגוי קלט זאת ונחקק בזכרונו. ולא תהא כהנת כפונדקית, כי אצלינו הדבר הזה חסר, וצריכים לתקנו. מסתמא חסרון זה הוא מעשה שטן, שמונע זאת.

כי אם בארזים נפלה שלהבת, שאפילו הרה"ג והצדיק עמנואל טולידנו שליט"א התמרמר על כך, והודה ולא בוש שציור מעמד הר סיני לא חקוק אצלו בצורה חיה כל כך, מה יעשו איזובי הקיר? התוצאה מחוסר ציורים עגומה. אין זה אלא בגלל שחסר לנו את ענין ההמחשה. וצריכים להשלים זאת.

שאלה מהקהל: מדוע בדורות שעבר לא ציירו? תשובת מרן שליט"א: לא היה להם את היכולות שלנו. ואמנם בארצות אירופה כן היו מציירים, אך ציוריהם היו בעיקר אצל הגויים. זכורני פעם אפילו ראיתי כמו ספר של ציור התנ"ך באנגלית, ומתוך כך הבנתי שיש להם ספרים כאלה. הרי הנצרים מאמינים בתנ"ך. ועכ"פ מפני אילוצי הדפוס, נראה שציוריהם היו צריכים להיות דוקא בצבעי שחור ולבן, שהם פחות מוחשיים כמובן. אבל לפי האפשרויות היום, אפשר להשתדל בכך יותר, והתועלת תהיה עצומה.

תתבוננו. לא שייך שיציירו את כל מה שיכולים להעלות על הדעת, אבל רק לא את מעמד הר סיני! זה נשאר כביכול רק בדמיון, ולא במציאות.

תיאור ממדי האש העצומים שהיו בהר סיני.

עוד ענין חשוב בספר עטה אור שם [בדף צ"ח] בזה"ל, איתא במכילתא, "כולו", כולו ממש. ויש עלינו לצייר בשכלנו תחילה גודל ההר, ארכו רחבו וגבהו.

נניח שגבהו אינו עולה על שמונה מאות מטר (כידוע שהר סיני היה נמוך שבהרים) וארכו לפחות שנים או שלושה קילומטרים, וכן רחבו. "כל גוש העפר הזה מפסגתו עד עומק שמונה מאות מטר, התחמם כל כך מהאש שנחה עליו, עד שכל תוכו וכל כולו הגיע לדרגת חום" שיכולה להבעיר כל חומר שיכול לבעור.

שערי יצחק – השיעור השבועי

‘וניתכו’ וחרדו מפני ה'. כמרכן המלבי"ם שם כתב, והרים נזלו. למטה, עד שנמס הכל והיה למים.

המלה כפשטותה מובנת בסגנונה. ומה שכהיום נתחדש ונוסף, זה רק שהמתכת שבחוץ נמסה וחדרה לפנימיות אבני ההר, עומק עצום מפני החום האדיר, כי ירד י"י על הר סיני. אבל אין שום הסבר טבעי למה דוקא בצורת סנה, היה צריך לחדור בלי סדר מסויים. על כרחנו זהו נס מיוחד מאתו יתב'.

בענין גירסת 'התנא האלהי' בחירק ולא בפתח, הבדלי כמה גירסאות בין לשה"ק לבין לשון ארמי, וביאור מדוע משתמשים בתפילות וכד' בביטויי לשון ארמיים.

כעת אנחנו רוצים בס"ד להמשיך לענות תשובות לתשובותיו של האדמו"ר הגה"צ הרב מורגנשטרן שליט"א בענין גירסת התנא האלהי בחירק ולא בפתח, שכתבנו בקונטרסים המיוחד לכך. מלבד מה שכבר אמרנו בס"ד בשיעור בהעלתך.

הדפיסו את שיעורו בחוברת דעה חכמה לנפשך [פרשת במדבר], ונלך בעז"ה לפי הסדר. אחת לאחת.

בתחילה הוא מאריך בהשקפת ענין ההתקשרות לצדיקים. וזה לשונו שם, עיקר תיקון הגלות האחרון הוא לתקן הטעות ע"י התקשרות לצדיקים באופן הנכון. זה לא נוגע ישירות לדברינו בקונטרסים הנז'. אבל אולי בהמשך נרחיב על נושא זה בפרטות עוד יותר בעז"ה, שכן כעת הוא מעורר שלא יטעו ח"ו שהוא אלוה. שאין מקום, וחלילה לנו לפנות לרשב"י כמו להקב"ה.

לאחר מכן [באות י"ב] הוא מביא את מה שהביאו גם אחרים בשם מה"ר ברוך ממזיבוב' נכדו של הבעל שם טוב ואומר כך, הרה"ק ר' ברוך ביאר את הכוונה של התנא האלקי, הוא שרשב"י מלמד אותנו ומאיר אותנו איך להתקרב להקב"ה.

אך הוא לא סובר כמו אחרים לתלות את זה בזה, ולהתיר ח"ו מכח זה לומר על רשב"י אלהי בפתח. דהיינו, כאשר השאלה התעוררה לכמה רבנים אחרים, חשבו לקשר את הדבר עם הרעיון של רבי ברוך ממזיבוב'.

ועכ"פ זו טעות, וכבר ענינו על כך. כי נכדו הנז' של הבעש"ט לא היה סבור חלילה לומר כך, אלא הוא רק כאשר פתח את ספר הזוהר בעמ' הראשון, בשער, אמר לסובביו באופן דרושי, שרשב"י נקרא התנא האלהי, משום שלמדנו ממנו אלהות. זהו רעיון ורמז בעלמא, אבל בשום אופן הוא לא מהווה סיבה לקרוא לו מעתה אלהי בפתח.

ודרך משל נזכיר את מה שאנחנו אומרים בתפילה, 'אל תקרי בניך, אלא בונייך', וכי מעתה נתחיל לקרוא בונייך? רבי ברוך ממזיבוב' לא אמר אלא שיש כאן

ומכאן נסיק, שמלבד גודל האש בכמות, כמו שכתוב 'ותקרבון ותעמדון תחת ההר, וההר בוער באש עד לב השמים וגו'. וויש לצייר היטב בשכל, הר ששטחו לפחות כשש קילומטרים מרובעים, כולו בוער באש גדולה וגבוהה מאד, עד לב השמים] היה גם "גובה החום" של אש גדול מאד. וכידוע, שאין חום האשים שמן החומרים השונים שוה (כמו אש מפתח אינה חמה כאש מגז).

והנה משיגים החוקרים היום דרגת חום עד שלושת אלפים מעלות. ואילו חום האש של כדור השמש, מגיע עד עשרים אלף מעלות חום. ואם משרתיו של הקב"ה כן, יש לשער "החום של האש שבו נגלה על אבותינו מלך מלכי המלכים הקב"ה".

והדבר מוכח ממה שכל ההר עד עומק תחתיתו, בער מהחום שהתחמם ע"י האש שירדה עליו. שהרי אם נבוא למשל להבעיר אש על הקרקע, אש גדולה זמן רב, כמה עומק מתחת לקרקע יתחמם. ודאי לא יותר מכמה מטרים. "ובהר סיני כל עומק ההר התחמם כ"כ מחום האש שעליו", עד מדרגה שיכול לבעור.

וזה מה שאמר הכתוב, והר סיני עשן (לשון פועל עבר) "כולו". למה? מפני אשר ירד עליו ה' באש. ומאותה אש התחמם כ"כ עד שבער ועשן.

ויחרד כל ההר מאד'. נראה לפרש כפשוטו, מאחר שחלקים מן ההר בערו וכלו, וגרמו חורים וחללים ונמסו, וגרמו ג"כ חלל, לכן הזדעזעו אבני ההר ממקומם. וזו היא חרדת ההר.

אמנם יש אבנים מצויירות גם במקומות אחרים בעולם, אבל שם זה רק מבחוץ, ואילו כאן הדמות גם בפנים, שאם תשבור את האבן רואים דמות סנה בפנים.

זהו המיוחד דוקא באבנים של הר סיני, שדמות הסנה חדרה פנימה, וזאת בגלל שכל ההר בער באש.

*

לגבי מה שפירש הרב עמנואל טולידנו את הפסוק הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְיָ, זֶה סִינִי, מִפְּנֵי יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, דהיינו שנזלו מרוב החום ונכנסה בהם צורת הסנה, הראוני כתוב בגליון בית נאמן (מלפני כמה שנים) שאין פירוש אחר לזה, וזהו פשט הכתוב שם. ולפי דבריו יוצא שלולא פירוש שנלמד מדברי אותו הפרופסור שהמגזנים חדר אל תוך האבנים, הפסוק איננו מובן. ליתר דיוק המלה 'נזלו'.

אבל נראה שאין צורך ולא הכרח לזה, באשר יש כבר מפרשים שפירשוהו היטב במובן נזילת מים. כגון רש"י בשופטים שם שפירש בזה"ל, הָרִים נָזְלוּ. כמים נוזלים נמוגו. גם הרלב"ג כתב בזה"ל, הָרִים נָזְלוּ. יתכן שרמז בזה על מתן תורה, ואמר שגם ההרים בעצמם נזלו

רמז, ולא זולת זה. בפועל ובקריאה אין לזה שום משמעות.

*

כעת ניגש לעיקר הענין, בחוברת דעה חכמה לנפשך [דף ס'] הוסיף וכתב כך, שמענו מהרב ר' משה נפתלי דייטש – שהוא מגדולי המומחים בדקדוק וניקוד, והוא אחד מגדולי המנקדים בדורנו (וגם מכון עוזר והדר משתמש בו) שלכתחילה כדאי לומר האלקי עם אות ה"א בתחילתו.

דהיינו יש שם תואר כגון 'יהודי', ובלשון ארמית אומרים שם תואר זה כך, 'יהודאי'. וכמו כן תיבת 'אלכסנדר', הוא שם תואר על אדם שבא מעיר אלכסנדר, ובלשון ארמית אומרים זאת אלכסנדראי. כלומר החירק מתהפך לפתח.

וכמו כן בלשון הקודש כאשר רוצים לומר על אדם שהוא איש אלקים [- איש רוחני] התואר לזה הוא 'איש אלקי'. [ניקוד חולם על אות למ"ד, וניקוד חירק תחת אות קו"ף]. ובלשון ארמית יאמרו זאת 'איש אלקי' [בניקוד קמץ תחת הלמ"ד, וניקוד פתח תחת אות קו"ף]. יש להעיר כי תיבת 'איש' כמובן אינה בלשון ארמית, והיה לו לומר 'גבר אלהי', וזה פשוט. אך עכ"פ כוונתו ברורה.

ולכן אם יאמר האדם 'לכבוד התנא אלקי', הרי הוא דיבר כולו בלשון ארמי, כשפירושו הוא 'לכבוד התנא שהוא איש אלקים'.

אבל כשאומרים 'אלקי' [ניקוד חולם על הלמ"ד, וניקוד פתח תחת אות קו"ף] אין פירושו "געטליך" (היות שהוא אינו תואר) אלא הוא שמו של הקב"ה עם כינוי, שפירושו 'אלקים שלי'. וכמו שאומרים 'אלקי' נשמה שנתת בי'. וכן אומרים גם בשמו"ע 'אלקי' נצור לשוני וכו'.

ולכן יותר טוב שלא לומר לכבוד התנא 'אלקי' רבי שמעון בר יוחאי, שאעפ"י שכולם מבינים שהכוונה היא רק 'איש אלקי' בחירק, כלומר איש אלקים וצדיק אמת וממילא אין בזה איסור מעיקר הדין כיון שזה ידוע לכל. אבל כיון שיכולים לפרש לשון זה שמשמעו 'אלקים שלי', לכן לא כדאי להשתמש בנוסח זה.

וכל דבר שהוא ידוע לכל, אין בזה קפיצא מעיקר הדין, אם נהגו כן. וכמו דאיתא בש"ע או"ח ריש סימן ס"ב, קרא ולא דקדק באותיותיה, יצא. וכן מבואר באיגרותיו של האמרי אמת לענין שיבוש בקריאת שם הוי"ה ב"ה, וכמו שיובא לקמן.

אבל אם מוסיפים אות ה' בתיבת 'אלקי', ואומרים 'לכבוד התנא האלקי', אין בזה חשש, היות שעפ"י כללי הדקדוק מוכח דכוונתו הוא איש אלקי בחירק, דעל הקב"ה לא שייך לומר עם אות ה"א (על פי כללי

הדקדוק), וכשמדבר על הקב"ה אומר אלוקי בלי אות ה"א, וכמו 'אלקי', הנשמה שנתת בי'. היינו, שבברכות השחר שם, לא מוסיפים את האות ה"א. והטעם שמשוררים הניגון בניקוד פתח (היינו האלקי) הוא מחמת צורך משקל השיר שיהיה חרוז עם מילת יוחאי, שהעולם אומרים אותו גם כן בניקוד בפתח.

קיצור הדברים שאומר אותו המדקדק, שאפשר ללמד זכות על האומרים 'לכבוד התנא האלקי' בפתח. וזאת משום שבתיבה זו הלמ"ד מנוקדת בחולם, והה"א בפתח, והפתח הופך את המלה לארמית. ומכיון שבנוסח הארמי החירק נהפך לפתח, כך תיבת אלקי היא תרגום של תיבת אלהי בחירק, כפי שנקרא בלשון הקודש.

עוד שם הוסיף לסייע את שיטתו בזה"ל, ולדוגמא בעלמא ניקח המלה 'בנים', יש בה אפשרות עפ"י כללי הדקדוק להוסיף אות ה"א בתחילתה ולומר 'הבנים'. אבל בתיבת 'בני', שפירושה 'בנים שלי', אי אפשר להוסיף אות ה"א בתחילתה ולומר 'הבני'. ואין כזו מלה כלל, שהרי אות ה"א בתחילתה איננה מצטרפת לשם עם כינוי הקנין.

ולכן לגבי שם ה', אפשר להוסיף על שם 'אלקים' ולומר 'האלקים'. אבל בתיבת 'אלקי', אין שום אפשרות עפ"י כללי הדקדוק לומר האלקי.

ולכן כשאומרים לכבוד התנא 'האלקי', אין בזה איסור, היות שאות ה"א הידיעה (ה'אלקי) מונעת את המלה שלא תהיה בה משמעות של 'אלקים שלי' (וכיון שהכוונה ידועה לכל שהוא איש אלקים, וגם הלשון מוכיח כן, אין בזה סרך איסור).

*

הנה אם ברצוננו להשיב על כל מה שכתוב פה, זה יהא בבחינת קמחא טחינא. אך בהיות שלחלק מן הדברים הכתובים פה לא התייחסנו בעבר, לכן נדבר כעת בכלליות, ונשלים זאת בס"ד כעת.

הנה ראשית כל, בקשר להבדל בין הקמץ לבין החולם, יש כאן נקודה שצריכה ליבון. גירסתנו דרך כלל היא התנא האלקי, הלמ"ד בקמץ והה"א בחירק. אך האשכנזים רגילים לומר התנא האלקי, הלמ"ד בחולם, וכמו שהוא בשם אלהים, שהלמ"ד שם בחולם אצל כולם.

כיוצא בזה אצלינו רגילים לקרוא לספר מערכת האלהות המיוחס למה"ר פרץ גירונדי הלמ"ד בקמץ, מערכת האלהות. גם מקובל אצלינו תמיד לומר כך, וכמו למשל כאשר אבותינו היו אומרים כגון כך, "התנא האלקי רשב"י חיבר את ספר הזהר", הם היו אומרים את הלמ"ד בניקוד קמץ. זכורני שגם חכמי

שערי יצחק – השיעור השבועי

הרי זה כך בשפה הארמית, ובלשון הקודש היו צריכים לומר 'שִׁמְךָ', 'נְבִיאָךְ', 'תּוֹרַתְךָ' 'נְקִדִּישְׁךָ' ונעריצְךָ'. מדוע זה כך?

הרי במקרא כתוב כמעט בכל מקום כזה ניקוד קמץ בסוף, ואותם המדקדקים חפצים להשוות כל דבר בתפילות לאופן שהוא נכתב במקראות. הם התנגדו למה שאנחנו אומרים בתפילות 'נְקִדִּישְׁךָ' ונעריצְךָ, וכל כיו"ב, מטעם שזוהי ארמית. הרי בודאי שבלשון הקודש אומרים 'נְבִיאָךְ', ובלשון ארמי אומרים 'נְבִיאָךְ'.

דוגמא נוספת, בתיבת 'עֲבָדְךָ' במקרא, התרגום שלה הוא 'עֲבָדְךָ'.

וכי בתפילה מדברים בארמית? הרי נוסח התפילה הוא בלשון הקודש, ואם כן יש להשוותו לנוסחת המקרא?

התשובה לכל זה היא שהטעם שאנחנו אומרים 'נְבִיאָךְ', 'תּוֹרַתְךָ' וכל כיוצא בזה, הוא משום שכך היה נהוג בלשון חז"ל בתקופת בית שני, בזמן ייסוד נוסח התפילות. וכמו שמצינו שאחז"ל בענין דומה [ענין עבודה זרה דף נח:], לשון חכמים לחוד, ולשון מקרא לחוד.

דהיינו, הכל טוב ויפה אמת ויציב, לגבי נוסחאות המקרא. אך נשתנו הנוסחאות אצל חז"ל מתקופת המשנה, גם כשהם בלשון הקודש. לכן אף בתלמוד, וגם בתפילות וכדומה שנתייסדו בזמנם ע"י אנשי כנסת הגדולה בבית שני, השתנתה הקריאה.

כלל זה נכתב במפורש ע"י תלמידי המדקדק הספרדי הקדמון, מנחם בן סרוק, שהיה לפני יותר מאלף שנים, ורש"י מביאו פעמים רבות בפירושו. דבריו בנ"ד הובאו בקובץ 'זכור לאברהם' [שנת ה'תשנ"א, דף תע"ה] בזה"ל, כל אנשי בית שני, אנשי סברא ובעלי משנה, לא נסדרה משנתם, ולא נאמר תלמודם, כי אם על הסדר הזה, אַמֶּךְ בִּנְךָ.

דהיינו, קריאת אנשי בית שני, אף שהיא היתה בלשון הקודש, בכל זאת לא היתה אַמֶּךְ או בִּנְךָ, אלא אַמֶּךְ, בִּנְךָ. וכן תיבות נוספות כיוצא באלו, 'פְּעֻלָּךְ', 'עֲוֹנְךָ'.

הדבר ידוע ליודעים כי הארמית השפיעה אז על לשון הקודש, וזו השפה שהשתמשו בה בזמן בית שני. ואכמ"ל. בודאי יש לכך סיבות פנימיות, אבל אין לנו עסק בנסתרות, ק"ו בעת.

נכנסנו לזה מכיון שהוא בא לחלק בין לשון הקודש ללשון הארמי וכו', ומובן שהוא הבין זאת בצורה אחרת. לא נראה לי שהוא צודק מבחינת הדקדוק, וכפי שנתבאר למעלה. אנחנו אומרים כי אֱלֹהֵי בְּקִמָּךְ, נחשב ג"כ לשה"ק. אף שבמקרא זה רק בתרגום. כי כשכתוב בפסוק אלוה בחולם, אזי התרגום אֱלֹהֵא בְּקִמָּךְ.

הספרדים גורסים כך, עכ"פ חלקם. וצריכים לבדוק זאת אצל זקני הספרדים. אך אצלנו זה בוודאות כך.

וראיה לזה עוד ממה שראיתי במדרש רבה שבהוצאת זכרון אהרון [פרשת שמות, דף ע"ז אות ג'] שניקדו גם הם כך, אפילו שהם אשכנזים. ונמצא כן בשמות רבה עם הפירוש יפה תואר המפורסם, והם ניקדו כך, חמשה שמות יש לו. הרי האלהים, הרי חורב וכו', ששם קיבלו ישראל אֱלֹהֵתוֹ וכו'.

תשובת מרן שליט"א לשאלה מהקהל: אכן נכון. יש דברים שונים, ויש דברים משתווים. הדבר אינו מחייב. בדקתי עוד בספרים, וראיתי שהדבר נמשך אצלנו מדורות שעברו, וכמו למשל שכתב מה"ר יחיא צ'אהרי בפיוטו הפותח שבח אשיר, שם כתוב כך, אֱלֹהֵי וְטִבְעֵי סְבוּכִים. גם חכם אחר כתב, סוּדוֹת אֱלֹהֵי וְטִבְעֵי. הרי לנו שהגם שפיוטיהם היו בלשון הקודש, את הלמ"ד קראו בקמץ, כדרך לשון הארמית.

המדקדק הנז"ל המובא ב'דעה חכמה לנפשך' לא ידע את הענין הזה, ולדידו היה פשוט שיש בזה חילוק בין לשון הקודש ללשון ארמי. וכאשר אומרים אֱלֹהֵי בְּקִמָּךְ, הוא לשון ארמי, וכאשר אומרים אֱלֹהֵי בְּחוֹלָם, הוא לשון הקודש. וממילא פשוט לו גם כן שכאשר אומרים התנא האֱלֹהֵי, האל"ף בקמץ והה"א בפתח, הוא בלשון ארמי. והוא מדמה זאת למלים כמו יהוּדַאי, אלכסנדרַאי. גם כמרכן בפרשה שקראנו השבת כתוב [במדבר י"ז, ה'] אִישׁ זָר, ותרגם אונקלוס, גַּבְרַי חִילוֹנִי.

אבל גם בזה לא נראה לי שהוא צודק. חושבני שהחילוק הוא כדלקמן. כאשר אומרים בארמית אֱלֹהֵי, האל"ף בקמץ והה"א בפתח, אזי המשמעות היא אלוהות רבים. ביחיד אומרים, אֱלֹהֵי וברבים אומרים, אֱלֹהֵי.

ולגבי מי שהוא מדמה זאת למלים כמו, יהוּדַאי, אלכסנדרַאי, חילוני, יש להשיב כי בענייננו הדבר שונה, כי בלשון יחיד אומרים אֱלֹהֵי בחירק, ממילא פתח תחת הה"א הופכת את המשמעות ללשון רבים.

אולם אכן צריכים להבין את השורש, מדוע גירסתנו היא בקמץ? למה אומרים אֱלֹהֵי, ולא אֱלֹהֵי? הרי תיבה זו אמורה בלשון הקודש, ואין ראייה או פסוק המוכיח שצריכים לומר את הלמ"ד בקמץ, במקום בחולם?

התשובה היא, כי אכן גירסא זו וכל כיוצא בה, מושפעות מלשון הארמי, ולא מלשון הקודש עצמו, וכעת זה נחשב כלשון הקודש.

צריכים לדעת כלל בזה, שאכן יש ויש מלים וסגנונות לשון המושפעים מהשפה הארמית. כלפי מה הדברים אמורים בעיקר? כלפי מה שטענו רבים מהמדקדקים מהדורות שעברו, וגם עד הדור שלנו, מדוע רגילים לומר בתפילה, 'נְבִיאָךְ', 'תּוֹרַתְךָ', 'נְקִדִּישְׁךָ' ונעריצְךָ, 'טוֹבְךָ', 'שְׁמְךָ', כל אלו וכיוצא בהם בניקוד קמץ בסוף.

אין שום היתר לומר כפירה גם כאשר היא נגד כללי הדקדוק. מעלת הדיוק בתפילה ובקריית שמע.

מעתה נחזור לשורש הענין.

על עיקר הטענה, כבר ענינו בס"ד בקונטרס 'התנא האלהי'. הרי אותו המדקדק בא וטוען, כי מכיון שמוסיפים את האות ה"א, הרי זה נוגד את כללי הדקדוק. ואכן, אף שעיקר הדבר נכון מצד הדקדוק, אבל נבוא ונשאל את השאלה בצורה חדה יותר, וכי מותר לומר דברי כפירה כאשר הם אינם לפי הדקדוק? וכי באופן כזה יש סיבה להיתר?

פשוט וברור מהסברא, כי למרות שמשמעות הדברים אינה נכונה לפי הדקדוק, אל סוף סוף מי שאומר התנא האלהי הרי הוא אומר דבר כפירה. ואפילו שאין מלה כזו, הרי הוא אומר מלה משובשת אשר משמעותה כפירה. שהרי אין לה שום פירוש אחר.

כבר הסברנו זאת כמה וכמה פעמים. טענה זו לא נראית לי בכלל כנכונה. השכל הישר כך אומר. וקיי"ל ישרים הולכים תמיד ביושר...

*

נוסיף עוד הערה, כלפי מה שהרב מורגנשטרן שליט"א כתב בין היתר בזה"ל, כל דבר שהוא ידוע לכל, אין בזה קפידא מעיקר הדין, אם נהגו כן. וכמו דאיתא בש"ע או"ח ריש סימן ס"ב, קרא ולא דקדק באותיותיה, יצא.

זהו קוטב הטענה שלו. כי בדבר שכוונתו ידועה, אין להקפיד בדקדוקיו, כאשר נהגו לקרוא בצורה לא מדויקת. ברם לא נהירא. כי לא אמרו שמותר לקרוא קרית שמע בצורה שאינה מדויקת, וההיפך הוא הנכון, ומפורש בב"ח אדרבה ש"מעיקר הדין" יש להקפיד לקרוא בדקדוק.

גם הכף החיים [סימן ס"ב ס"ק א'] מביא זאת להלכה, משמו של הב"ח [שם].

הטור שם כתב כך, אף על פי שצריך לדקדק באותיותיה, קרא ולא דקדק באותיותיה, יצא. ומכל מקום צריך לזהר לדקדק בהם, דאמר רב חמא בר חנינא, כל הקורא שמע באותיותיה, מצננין לו גיהנם. והקשה הב"ח, הלא הדבר כתוב כבר בטור בסימן הקודם שצריך לדקדק בקריאתה, ומדוע הטור חוזר עליו שוב פעם?

ותירץ בזה"ל, ונראה דהכי קאמר, לא תימא כיון דיצא אם לא דקדק באותיותיה, א"כ אין צריך לדקדק באותיותיה אלא למצוה מן המובחר. לכך אמר 'ומכל מקום צריך לזהר' וכו', כלומר 'חייב מן הדין' לזהר לדקדק בהם. שאם לא נזהר, נענש בחום הגיהנם. אבל אם נזהר לדקדק בהם, מצננין לו גיהנם. א"כ דבר גדול

תלוי במה שמדקדק באותיותיה. לפיכך צריך לזהר בהם.

מפורש כי מעיקר הדין צריכים לדקדק בקריית שמע. ומה שכתוב שם בענין זה, נראה שאינו נכון.

אלא שמא יד הדוחה נטויה לו' שעדיין ישנו קצת הבדל. אולי משום שנהגו לא לדקדק, יש יותר מקום להקל. אבל חושבני שתירוץ זה לא יועיל ולא יציל, כי אם כן נוכל לוותר ח"ו על כל הלכות דקדוקי קרית שמע, שמקורם גלוי בש"ס, אשר הוא עיקר תושבע"פ. וכי נבטל אותם חלילה בגלל אותם ש"נוהגים" שלא לדקדק בהם, ונכנסו לאנשים כל מיני שיבושים? לא יתכן.

*

נמשיך לדבר נוסף בקשר לשיעורו של הרב מורגנשטרן. שם כתוב בזה"ל, שוב ביררנו את כללי הדקדוק והניקוד גם אצל גדולי תלמידי הגאון ר' מאיר מאזוז זצ"ל, וכידוע ששם שגם מיוחד על כללי דקדוק וניקוד, וגדולי תלמידיו בקיאים מאד בזה. וגם הם אמרו כדברים הללו, דכל החשש איסור הוא רק כשאומרים לכבוד התנא 'אלקי', אבל אם מוסיפים אות ה"א ואומרים 'לכבוד התנא ה'אלקי', אין בו איסור.

הוא נכנס בזה למשעול נוסף. מובן מתוך הדברים שיש אצלם המשוררים את הפיוט ההוא בכלל בלי ה"א הראשונה, ואומרים כך 'לכבוד התנא אלקי', ועל כך הוא מתרעם ומבקש לשנות את מנהגם, אך הוא מבין שבתוספת האות ה"א אין חשש.

ואמנם, מי הם תלמידי הרב מאזוז הבקיאים בכללי הדקדוק? סתם ולא פירש.

בדקנו זאת, ואמרו לנו שתלמידיו המומחים ביותר בכללי הדקדוק, הם הרב אריאל קויתני שליט"א, והרב אדיר עמרובי שליט"א. שלחתי את המשב"ק, הרב יואל כהן הי"ו, שיברר איתם פשרו של דבר, וגם דיברנו בטלפון, ונתברר שהם מכחישים זאת, ואינם מסכימים לזה בכלל. דוקא הם אמרו שהרב מאזוז עצמו אמר 'לכבוד התנא ה'אלקי' בחירק. והם גם מסכימים לדברינו שאסור לומר 'לכבוד התנא ה'אלקי' בניקוד פתח.

ובכן, העדות מוכחשת.

מו"מ במכתבו של הגר"מ בראנסדארפר שליט"א.

דבר שלישי נוסף בשיעורו של הרב מורגנשטרן. שוב בא אחד והראה לי מכתב מהגאון הגדול ר' משה בראנסדארפר שליט"א, שגם הוא העלה שצריכים לומר באות ה"א, 'ה'אלקי', ואזי אין בזה בית מיחוש כלל.

שערי יצחק – השיעור השבועי

כבר כתבנו על נושא זה בקונטרס 'התנא האלהי' באריכות, ושם ביארנו כי נראה שרבים טעו בגלל דבר זה. הרי משמעותם הפשוטה של דברי הוזה"ק הוא שהאדון ה' הוא רשב"י. והאמת שכבר מקדם קדמתה, גם על כך חרה מאד להגאון היעב"ץ ז"ל ויצא הקצף על ענין זה. אבל כבר רבותינו המקובלים זיע"א תירצו את התמיהה, וביארוהו יפה.

בספר בן יוחאי מסביר ואומר, שהוא 'אדון' אצל הקב"ה. לא מתכוונים ח"ו שהוא אדון של ה', אלא שהקב"ה מינהו לאדון, וכמו שאומרים למשל 'משיח השם', ובודאי לא מתכוונים שהוא משיח לה', אלא שהוא ממונה על ידו.

זה מלבד מה שהסבירו המקובלים באופן אחר, שהצדיקים הם פני השכינה, שמזיו פניהם רואים את פני הקב"ה, וזהו שכתוב בדוקא, 'פְּנֵי הָאֲדֹנָי יי', כמו שהוא ג"כ העלה.

עכ"פ כל התירוצים האלו, וכל מה שהם מסתמכים על כל מיני ראיות, אינם נוגעים לנושא שלנו, ותירוצים כאלו לא יועילו ולא יצילו. מסקנת הדברים היא שגם כאשר אומרים 'אלהי' בפתח, יש לזה משמעות של כפירה רח"ל, וצריכים לתקן זאת, ולעמוד על המשמר.

דרך המשוררים שלא להקפיד על כללי הדקדוק.

עוד מובא שם במאמרו של הרב מורגנשטרן שליט"א [באות י"ד]. ניתן להמליץ טוב ולבאר סיבת הדבר למה משוררים זמר זה 'לכבוד התנא ה'אלקי', אפילו שהוא מלה משובשת עפ"י כללי הדקדוק, היות שלפעמים היה הסדר של פייטנים, לחבר את החרוזים מצלעות מורכבות, ומתיבות מורכבות וגם מכמה סוגי הברות, ולפעמים 'היו משנים קצת את המילה' כדי שיהיה משקל החרוז שווה. וכמו שמוכח מכמה מקומות. (וקצת מזה מבואר בהקדמה של הזמירות עזו והדר).

אחת מן הדוגמאות היא מהזמר 'ואמרתם כה לחי', שחיבר מרן הבן איש חי, ששינה קצת מתיבת 'צדיק' למלת 'צדיקאי' כדי שיהיה משקל החרוז עם תיבת 'יוחאי', ועם תיבת 'לחי', אפילו שלא מצינו בחז"ל מלה כזאת 'צדיקאי'. אבל לצורך הזמר והפיוט שינה קצת, ומזה יצא החרוז, ואמרתם כה לחי, רבי שמעון בן יוחאי. ואמרת כה לחי, רבי שמעון 'צדיקאי'.

בענין זה האחרון, כבר דיברנו בס"ד בשיעורים בזמנו, וגם נתברר שתיבת 'צדיקאי' לא נכתבה ע"י המחבר הגר"ח זצ"ל. הוא בעצמו לא כתב כך, וכך נמצא לנכון בספר שהוא עצמו הדפיס, אלא היא נעשתה ע"י המשוררים האחרונים.

אולם מה שאכן נכון בכל עיקר דבר זה, שהחרוז בלבב אותם. אך בעל הפיוט בעצמו לא קרא כמו שהם

שוב פעם הוא חוזר על הנקודה החדשה שלו דלעיל, שצריך להוסיף את האות ה"א בתחילה, ועל כך הם נלחמים בהחלט. פשוט להם שאסור לומר 'לכבוד התנא אלהי', בלא האות ה"א בתחילה, שבוזה הם מודים שנשמע כחירוף וגידוף רח"ל, רק שהם חושבים שתוספת האות ה"א בתחילת התיבה יכולה להציל.

ובהערה ט"ל הוא הביא את מכתבו בפרוטרוט בזה"ל, הערתך נכונה, ובאמת מי ששר ואומר 'התנא אלקי' בלי ה"א בתחילת התיבה, הוא טועה, ואסור לומר כן, כי אז נשמע כאומר שהתנא הוא האלקים שלי רח"ל. ובאמת לכן דייק הפייטן בלשונו וכתב 'התנא האלקי', שהכוונה היא שהתנא הוא איש אלקי, כמו שנאמר על משה רבינו 'איש האלהים'. וכן אומרים על רשב"י שהוא תנא אלהי.

ועל זה באמת צריך להזהיר את העם, שידייקו לומר כן 'התנא האלקי' [בה"א הידיעה]. וכן מצינו בכמה וכמה מקומות שבינו את רשב"י בתואר 'התנא האלקי', ובכולם הקפידו לכתוב 'התנא האלקי' [עם ה"א הידיעה]. עיין אור החיים (ויקרא י"ח, ד') באר מים חיים (בראשית, מקץ ד"ה מב יט) סידורו של שבת (ח"א שורש א' ענף א' עלה א').

אך נראה לי שהוא תופס את הדברים בצורה דלא קושטא איהי. כביכול עיקר החשיבות היא תוספת הה"א, וזה כבר מתיר לומר 'ה'אלקי'.

אבל הרי הטעם האמיתי שהם כתבו את האות ה"א, ולא אמרו רק 'התנא אלהי' בלי ה"א הידיעה, הוא מפני שהדבר אינו נכון במבטא, אין לזה המשמעות הלשונית. וכשם שאי אפשר לומר 'התנא קדוש' רשב"י, או 'התנא גדול' רשב"י, ומוכרחים להוסיף במלים אלו ה"א הידיעה בראשם, ולומר כך 'התנא הקדוש', או 'התנא הגדול', לכן כתבו ה"א, ולא שבאו בזה למנוע מחשש כפירה. דוק והבן.

*

הגר"מ ברנדסדורפר הוסיף שם דבר נוסף בזה"ל, וכן מצינו בזהר הקדוש (שמות ל"ח, א') וז"ל, וכתוב (שמות ל"ד) יִרְאֶה כָּל זְכוּרָךְ, אֶת פְּנֵי הָאֲדֹנָי יי. מאי פְּנֵי הָאֲדֹנָי יי? דא רשב"י, דמאן דאיהו דכורא מן דכרניא, בעי לאתחזאה קמיה, עכ"ל. ופירושו (עפ"י מתוק מדבש) שהשכינה שורה עמו תמיד, והצדיקים נקראים פני השכינה, לפי שהיא מקשטת ומתקנת פניה לגבי קב"ה על ידיהם, שמי שהוא גבר בגברים, והיינו מובחר שבחכמים שיכול להשיג סודות התורה, והיינו יִרְאֶה כָּל זְכוּרָךְ, צריך להיראות לפניו ללמוד ולשאוב מחכמתו ותורתו, ע"כ. ועד"ז כתבו הפייטן וקדושי עליון את הביטוי 'התנא האלהי', דהיינו התנא שהוא מובחר שבחכמים שיכול להשיג סודות התורה.

הבאנו לזה ראיות רבות מספרי הפוסקים, וגם כגון מהספר זכר דוד למה"ר דוד ממודינא, והרועה ידרשם משם, כי יש על כך אריכות, ואין דרכנו לחזור.

*

דבר נוסף בענין זה, מובא בשיעור הנז"ל בזה"ל, ניתן לצרף לזה מה שכתב הרה"ק מבוטשאטש באשל אברהם (סוף סימן ס"א) דכאשר אין כאן אלא דיבור בעלמא, ופשוט לכל לאיזה פירוש מכוונים בדבריהם, הרי אין צריכים כ"כ לדקדק בזה. וזה לשונו, 'צריך לדקדק'. יש זכות על הקוראים ק"ש במלות משונות מכפי הנכון וכגון האומרים 'אחד' ונראה כאומר 'אח עודד' וכדומה.

כאן צריך לעמוד ולהבין כיצד לפרש זאת. כביכול כתוב פה 'אח עודד'... לא מובן. אמנם כיון שאצל האשכנזים אין חילוק בין ביטוי האל"ף לביטוי העא"ן, נראה שהוא מתכוון שבמקום למשוך את הברת הדל"ת הרפויה, חזרו עליה שוב ושוב, כי הם לא רגילים בביטוי הדל"ת הרפויה כמו שהוא אצלנו לנכון וכדלקמן. וג"א בעצמי שמעתי זאת מכמה וכמה, וסגנון הקריאה הוא בערך כך, אַח-עוד. שאול יצ"ו.

על שיבושים כאלו התעורר האשל אברהם, הרי אלו מלות משונות, וכיצד מסנגרים על ישראל? על כך הוא השיב בזה"ל, כיון שמפורש בש"ע הק' ולקמן סימן ס"ב סעיף א' שאין עיכוב בדיעבד בדקדוק המלות, שאמרו חז"ל (ברכות דף ט"ז ע"א - ב') בק"ש ויוצא ידי חובתו בדיעבד גם בלא דקדוק כלל באותיותיה. והוא הלכה רווחת ברורה.

ומי שבא לחלק בזה ולומר שכשקורא המלה לגמרי בנקודות אחרות והברה אחרת לגמרי מסגנון הנכון בקריאתה, חמיר טפי מחסרון דקדוק המלות גופייהו, עד שאינו אומר המלות כראוי, ואינו אומר הנקודות המצטרפות, רק נקודות אחרות שיש בהם שני משמעות, ודקדוקים שאמרו חז"ל אין בהם סגנון זה, ולא נצרכו להודיענו בזה כלל. מי שבא לחלק כן, עליו הראיה.

הדבר תמוה, כמובן למעיין. ברם מכיון שהזמן קצר, לא נאריך כעת בכללות הנושא, רק נאמר שצריכים לדעת שהספר אשל אברהם מבוטשאטש כולל כמה חילוקים וחיידושים, שאינם מקובלים, וקשה להסכים להם ולסמוך עליהם להלכה. ואף שבודאי הוא היה גוברא רבה, חכם מופלג מאד, ואדם קדוש, אבל החילוקים האלו צריכים מקור ברור.

ספר אשל אברהם נדפס מכתביו לאחר פטירתו, ורבים וגדולים מתרעמים על אופן הדפסת והפצת הספר.

נביא לכך כעת בס"ד שלוש ראיות, שאי אפשר לסמוך על החידושים שבספר אשל אברהם מבוטשאטש,

חושבים, אלא הוא קרא כך, 'לכבוד התנא האלהי, רבי שמעון בר יוחאי'. חרז את הה"א הראשונה עם האל"ף האחרונה. ויכול להיות גם שהוא בעצמו קרא באות קו"ף, 'התנא האלקי', וחזר קו"ף בחירק עם אל"ף בחירק. גירסת 'יוחאי' בחירק בלבד את המשוררים בני דורנו. מה גם שלאחר מכן נתפשט ביותר פיוטו של הבן איש חי שגרס 'יוחאי' בפתח. ואמרתם כה לחי, רבי שמעון בר יוחאי, כיון שהוא קרא יוחאי באל"ף נעלמת. וכבר הארכנו בס"ד לשעבר בכל המסתעף.

עד היום, אפילו שהזמרים יראי השם מתכוונים לקרוא כהוגן, בכל זאת ישנם אצלם עוד בלבולים, בגלל הניגון ובגלל החרוז.

לא אמרו 'ולגלוגו עלי אהבה' אלא לעמי ארצות שאי אפשר ללמד, ולא לחכמים ויודעי ספר. תלונה על כך שהדפיסו את הספר אשל אברהם מבוטשאטש, באופן לא מוגה.

עוד שם [אות ט"ו] כתוב בזה"ל, נראה להוסיף בדרך אפשר, דאולי גם אלו הטועים לומר לכבוד התנא 'אלקי' רבי שמעון בר יוחאי (בלי הוספת אות ה"א בתחילתו), יתכן שגם בזה אין חשש, וכמו שכתבנו לעיל שזה ידוע לכל שאין הכוונה על הקב"ה ח"ו, רק הכוונה היא שרשב"י הוא 'איש אלקים' וצדיק אמת. היות שאין אנו מקפידים ואיננו בקיאים בכללי הדקדוק, ולכן כל מה ששגור בפי העולם לדבר באופן זה, הרי זה הוא מטבע הלשון שנקבע להיות 'לשון הראוי והנכון', אפילו כאשר לפי האמת לאמיתו בכללי הדקדוק הוא לשון משובשת, וכידוע מה שכתב כ"ק האמרי אמת זי"ע (מכתבי תורה אות כ"ה) ליישב מה שנהגו החסידים בפולין ועליהם החידושי הרי"ם והשפת אמת זי"ע לבטא את השם אדנו"ת שלא באופן הראוי כלל (לבטא ניקוד שוא תחת אות ד'), ועם כל זה, היות שזה היה סגנון הלשון של בני אדם הדרים בפולין (או נכדיהם שדיברו במבטא זה) הרי באופן ממילא נגרר להיות שכך היא צורת הלשון, ואפשר לצאת בזה ידי חובת קריאת התורה וכל הברכות וכל נוסח התפילה וכדו'.

על כך לא צריכים לענות, כי כבר בקונטרס 'התנא האלהי' הארכנו על כך וביארנו בס"ד היטב כי למרות שכתוב [שיר השירים ב', ד'] וְדָגְלוּ עָלַי אֲהָבָה, ודרשו חז"ל [שיר השירים רבה שם] ולגלוגו עלי אהבה. מכל מקום הדבר לא נאמר אלא לאותם שאינם יודעים, והם עמי ארצות. ואפילו אם נלמד אותם, לא נצליח בכך. על כך אמרו ולגלוגו עלי אהבה, ואין קפיда עליהם. ברם מי שידע את הגירסא הנכונה והמדויקת, הוא יתן את הדין.

שערי יצחק – השיעור השבועי

גם אצל בועז כתוב 'לה', ושם הה"א אינה יוצאת במבטא, ויאמר לה בעז לעת האכל (רות ב', י"ד), לא הוא בעצמו, אלא ע"י שליח. וכן בזכריה (ה', י"א) ויאמר אלי לבנות לה בית בארץ שנער. הטעם שהאות ה"א שם לא יוצאת במבטא הוא מפני שביקש לבנות לה, ובסוף לא בנה. א"כ אדרבה זה מובן שלילה, לא בקמץ כמו לא בחולם.

קיצורן של דברים, הראיות משם אינן מתחילות.

*

מהרח"א ממונקאטש, בעל שו"ת מנחת אלעזר כותב כך [אות חיים סימן ל"א סעיף ב', דף קפ"ג] הנה ראיתי בדעת קדושים הנקרא אשל אברהם שנדפס על אורח חיים להגאון הקדוש מבוטשאטש זצ"ל, דברים תמוהים ו[מ]פליאים בזה, אשר בודאי לא ניחא למאריהו ז"ל דלימרו בשמיה. בפרט מה שהדפיסום כעת. ואם אולי רשם רק לעצמו, מפני רוב יראתו בהפלגה יתירה, אך לא ניתנו להדפיס ולהראות כמות שהן לרבים ולדורות. וכמו זה עשו בכמה דברים מדעת קדושים, שלא ביררו יוצאי חלציו והמוציאים לאור כמו שצריכין לברר, מה שצריך להדפיס או לא. הוא ממש מתרעם שהדפיסו את הספר בלי ביקורת ראויה.

ובהמשך הוא כותב עוד, אל יפלא אם נשתרבב הלשון קצת כנגד רבותיו הקדושים ז"ל, וגם מהפלגת חומרותיו כנזכר, היה מוטרד אז לגמרי במחילת כבוד תורתו הרמה, אבל המדפיסים זאת עשו שלא כהוגן. ויעו"ש עוד. וכבוד ה' הסתר דבר.

ראיה שניה מדברי תלמידו החשוב, מה"ר אורי שרגא פייבל שרייאר זצ"ל, שכתב איגרת להגאון המפורסם כמה"ר שלמה קלוגר, בענין הרשות שניתנה לו להדפיס את כתבי רבו [נדפס בכת"ע מוריה רכ"ט – ר"ל, דף ע"ג]. וז"ל שם, לפום רהטא רשם את דבריו שלא ישכחו מאתו – רק למזכרת. והיה בדעתו לשוב אח"כ ולעיין אם צדקו דבריו אם לא. ואיננו, כי לקח אותו אלהים בטרם השלים חפצו.

וכן העידו לי רבים, אשר בפיו מילא לאמר, כי הכתבים שלו, אינם כתובים כראוי להעלות לדפוס, אם לא שיהיה נעשה להם מהדורא בתרא לברר את הסולת.

ולכן הודעתי כזאת לנכדיו יצ"ו, כי בלתי אפשר להעלות הכתבים על הדפוס כאשר הם כתובים, מכמה טעמים. ובפרט כי נמצא בהם דברים אשר אינם ראויים להלכה, כאשר יבין המבין, וכאשר התעורר הגאון זצ"ל בעצמו על זה.

וראיה שלישית נוסף, בבחינת האמור (דברים י"ז, ו') על פי שנים עדים, או שלשה עדים, משו"ת בריתי

בדברים שאין להם יסודות ממקומות אחרים, כי נדפסו שם כמה דברים מוזרים.

כדוגמא נקרא מתוך מה שכתוב [בסימן קמ"ב] שם הוא דן על כמה גירסאות המעכבות ונחשבות לשינוי בקריאת ס"ת, וכעת הנדון נוגע לגירסת הפסוק [בראשית י"ד, כ"ג] אם מחוט ועד שרוף נעל, וז"ל שם, הקורא קרא ועד שרוף נעל' בחולם הרי"ש. וכן הוא לפניו בדפוס שבחזקת מוגה קצת. אך זה טעות ודאי, והעיקר כהדפוסים שבמלאפוס הרי"ש, שהוא על פי משקל 'תנוך', 'לבוש', 'רכוש', 'פדות'. ובדברי חז"ל 'שבות', 'גנות', 'חנות', 'דפוס'. ו'שרוף' בחולם הרי"ש הוא במשקל 'עשות', 'זכור', 'שמור', 'מקור'.

הוא סבור כי גירסת שרוף מוטעית, אף שלפני הקורא היה דפוס בחזקת מוגה קצת, והעיקר לדעתו לגרוס בשורק, שרוף.

בהמשך הוא אומר עוד בזה"ל, מסתמא כן הוא בנוסחאות המדויקות היטב, ויבורר כן על פי ספרי דקדוק, אינם כעת לפני. ועל כך הנדון שלו שם, האם הוא צריך לחזור על הקריאה, או שלא.

אבל האמת צריכה להיאמר, מה שכבר העירו בכמה ספרים, שלא ידוע על שום ספר בעולם שכתוב בו שרוף נעל בשורק. מסתמא נזדמן לפניו ספר אחד משובש שהיה כתוב בו כך, אינני יודע כיצד ומאיפה הוא הגיע אליו. בכל הגירסאות כתוב שרוף נעל. וזה ממש פלא עצום, ואפילו מוזר. חיפשו ולא מצאו ספרים שגרסו כמו הספר שהיה לפניו, אבל הוא כותב שטעות היתה ביד הקורא שקרא שרוף נעל בחולם. יציבא בארעא וכו'?

עוד איתא לדוגמא באשל אברהם שם בסוף בזה"ל, קרא 'לה יטמא' [שם כא, ג] בלא מפיק.

המדובר הוא על הפסוק [ויקרא כ"א, ג'] וְלֹאֲחֹתוֹ הִפְתִּילָהּ הַקְּרֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ, לָהּ יִטְמָא. הקורא אצלו קרא לָהּ יִטְמָא בלי מפיק ה"א. כיצד הדין בזה?

מסיק האשל אברהם, נראה שאינו שינוי משמעות, אם לא קרא הלמד"ד בחולם, שאז הוא שינוי משמעות ודאי והוא לשון 'לא' או 'לו'. משא"כ בקמץ, גם בלא מפיק מצינו לפעמים, וכמו שאמר הכתוב [במדבר ל"ב, מ"ב] וַיִּקְרָא לָהּ נֹבַח בְּשֵׁמוֹ. הוא טוען כי אם קריאה בלי מפיק משנה את המשמעות, כיצד בפרשת מטות שם כתוב לָהּ ואינו מפיק ה"א.

וזהו פלא, כי הרי תיבה זו שם יוצאת מן הכלל, ואי אפשר ללמוד ממנה? הרי ישנם רק שלושה מקומות במקרא שכתוב בהם 'לָהּ' והה"א אינה יוצאת במבטא, ומפני כן דרשום חכמי ישראל, כגון לגבי נובח, אמרו שאינו מפיק ה"א לפי שלא התקיים לה השם [עייין בפירוש רש"י שם].

שלום, לידידי הרה"ג פינחס שפירא זצ"ל [ח"ו סימן ג', דף י"ז] שם הוא דן בחידוש מסויים הנוגע למי שנצרך לנקביו חוץ מכבודכם, האם מותר לו למחר לילך לבית הכסא לפני המתפלל. שהאשל אברהם מבוטשאטש [בסימן ק"ג] התיר זאת, אך הרב המחבר שם כתב תשובה על כך שלא להתיר זאת למעשה.

וזה לשונו שם, האשל אברהם מבוטשאטש בסימן ק"ב מיקל לעבור לפני המתפלל בשביל לשמוע קדיש, וכן בשביל שלא לעבור על בל תשקצו, ומטעם דאין ספק בלבול דעת של חברו מוציא מידי ודאי מצוה.

והנה, הוא נקט בפשיטות שהאיסור לעבור לפני המתפלל הוא בשביל שלא יבלבלנו, ולא מחמת שמפסיק בין המתפלל ובין השכינה.

אך הביאור הלכה כתב שיש לחוש לטעם החיי אדם שהאיסור הוא משום שמפסיק בין המתפלל לשכינה, וכן משמע מהפוסקים שהצריכו הפסק של דבר קבוע שיהא רחב ד' טפחים, גם מהרש"ם בדעת תורה חשש לטעם שמפסיק בין המתפלל לשכינה. ולטעם זה, בודאי שלא שייך לומר שיש ספק.

ואף לטעם שמבלבל את המתפלל, אין נראה לענ"ד שיש להקל, דנהי שחז"ל אסרו זאת מחשש בלבול, אך לאחר שאסרו, פשוט שזהו איסור ודאי, בין אם יתבלבל ובין אם לאו. וכ"ש לדברי הכף החיים הכותב דלא פלוג.

לכן נראה לענ"ד שאין לסמוך בזה על דברי הא"א, ודבר ידוע הוא שאין סומכין כ"כ על קולותיו. ויובן היטב עפ"י מכתב מאת העורך של ספר אשל אברהם אל המהרש"ם מבערזין שנדפס לאחרונה מכתב יד בקובץ תורני חשוב, בו מודה העורך שרבו הגאון מבוטשאטש קונן פעמים רבות על כך שכתביו אינם מנופים ומוגהים כלל, ואינם ראויים לעלות על מכבש הדפוס, אלא שהוא (התלמיד העורך, שאינו ידוע לן כחד מרבוותא) לקח על עצמו את מלאכת הניפוי.

ובפרט בעניינים אלו של מעבר לפני המתפלל, שבהם הוא מיקל טובא בדברים שבשאר הפוסקים וכן במשנ"ב מפורש להחמיר בהם.

מקוצר הזמן נעצור פה. ונסכם את הדברים שהם בבחינת [ישעיהו ל"א, ג'] [כָּשַׁל עֲזָרָה, וְנָפַל עֲזָרָה. מכיון שהיסוד נפל, ממילא אין כבר משענת לסמוך עליה.

הערה מהקהל: ישנו חידוש נוסף בספרו, בסימן עד"ר, שיוצאים יד"ח לחם משנה, מדין שומע כעונה, היינו שאם מישוה שמע את ברכת בעה"ב על לחם משנה, אפילו לפני שנטל את ידיו, בכל זאת הוא יצא ידי חובה, ובברכת המוציא לאחר מכן הוא לא צריך לחם משנה. וראיתי בספר בזמנינו שחיבר אחד מחסידי הבעש"ט, שהעלה דבריו כהלכה פסוקה למעשה.

תשובת מרן שליט"א: ברוך תהיה. אמנם עוד כהנה וכהנה מפוזרים בספרו חידושים בסגנון כזה, והמבין יבין.

אלא שבעניין זה של לחם משנה שהזכרת, דוקא יש לו חבר גדול או אולי כמה חברים גדולים, לפי המובא בפסקי תשובות שם בסי' עד"ר דף שנ"ד שהעלה אמנם כי בלא טעימה מהלחם משנה, אף כי שמע ברכת המוציא מפי הבורע לא יצא יד"ח לח"מ, מ"מ סתם כי המיקל בשעת הדוחק יש לו על מי לסמוך, כיון שעל שלחן של בעה"ב יושבים, ותפלים אליו, והוא קבע סעודה על לחם משנה. וציין בהערה 82 כמקורות לכך בזה"ל, עיין שו"ת רבי טיאה וי"ל סימן כ"ו, אשל אברהם בוטשאטש, שו"ת עין הבדולח סימן ס"א, ובתשובות והנהגות חלק א' סימן רנ"ט בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל. עיין עוד בכל זה בארוכה בשו"ת מגדנות אליהו חלק א' סימן קמ"ז, ובשו"ת להורות נתן חלק ו' סימן ט', שו"ת נתיבות אדם חלק ב' סימן ז' ע"כ.

ולעיקר העניין דלעיל שהספר אשל אברהם מבוטשאטש לא נפה כראוי לפני הדפסתו, נצרך את אחד ממאמרי חכמת הגר"י סלנטר, לא כל מה שחושבים, אומרים. ולא כל מה שאומ', כותבים. ולא כל מה שכותבים, מדפיסים...

[את חטאי אני מזכיר היום, שבתשובה הנדפסת בדברי חפץ קובץ ט"ז מדף קמ"ה, הרביתי לתמוה על דברים הכתובים באשל אברהם, ויש בהם גם דברים היפך המפורש בגמרא. ואילו הייתי יודע מה שאמר מעכ"ת אודות חיבור זה, הייתי כותב זאת, ומפרש שאילו היה הרב המחבר חוזר לערוך את דבריו, בודאי היה מתקנם לנכון. איתמר].

האופן הנכון של הארכת הדל"ת של 'אחד' בפסוק שמע ישראל.

נסיים כעת במה שחשוב לנו לדעת איך ההלכה למעשה בנ"ד. וכך כתבנו בס"ד כבר בספר בארות יצחק על פסקי מהרי"ץ [ח"א דף קע"ג] על מה שכתב מהרי"ץ שם, בדל"ת, יאריך שיעור כדי להמליכו בדי רוחות העולם.

שהרי יש לברר כיצד מאריכים בדל"ת. וכי כאשר הדל"ת הרפויה נשמעת כמו הדל"ת הדגושה, וכפי שהוא בשפה העברית בזמננו, שאין אצלם שום הבדל ביניהן בביטוי, אפשר להאריך את הברת הדל"ת? תנסו ותראו שאי אפשר. כך אירע אצל בני אשכנז שאין להם במבטא דל"ת רפויה, ממילא הם לא ידעו כיצד להסביר את פשר הלכה זו שבגמ' לגבי הארכת הדל"ת. וטעות זו לא התחילה מהיום, אלא מלפני דורות רבים מאד, וכדלקמן.

שערי יצחק – השיעור השבועי

לאור בס"ד הוא חשוב מאד, שיהיה צמוד למי שהולך לנפוש, ולכל שאלה או בעיה שהתעוררה, יוכל למצוא פתרון.

נסיים בברכה, שיוסיף עשר מעלות בקודש. ובלנ"ד נשלים לענות על יתר העניינים לגבי התנא האלהי, ומאתו יתב' ישפיע לנו ולכם שפע טובה וברכה עד בלי די, אבי"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

"מנויים לחיים"

ניתן לעשות מנוי חדשי (בהו"ק או בכ"א), לקבלת חוברות "שערי יצחק" מדי חודש לביתכם דרך הדואר.

לציבור הקדוש!

עריכת השיעורים בטוב טעם ודעת, הדפסתם והוצאתם לאור, כרוכות בעלויות רבות! על כן הננו פונים אל כל אחד ואחד, לסייע לנו בהוצאות מרובות אלו

הקדשת שיעור: 500 ₪

ל"מנויים לחיים" – 300 ₪ בלבד.

ומן שמיא תבורכו בכל מידי דמיטב, בני חיי ומזוני.

בברכת התורה

הנהלת יד מהרי"ץ

טלפון: 050-4140741

והכי איתא בבארות יצחק שם [דף קע"ד] בס"ד, כל קביל דנא, כתב הב"ח על הטור בסימן ס"א וז"ל, צריך להאריך בד' דאחד. פירוש כשידגיש בדל"ת, יאריך בנשימת הרוח שמוציא מפיו שיעור שיחשוב בלבו וכו', ולא כאותן המאריכין בד' כנקודת הציר"י תחת הד', ומפסידין הכוונה. וכך קבלתי ממורי החסיד הרב הגדול מהר"ש ז"ל מלובלין. והביאוהו כמה אחרונים. וכן פסק בספר חיי אדם כלל כ"א סעיף י"א וז"ל, יאריך באחד, ולא יאמר כמו שאומרים ההמון (אחדע) שדוחין הד' כאילו היא בסגול, אלא יאמר התיבה כתיקונה, רק יאריך בנשימה, ואז יכין, ע"כ.

וז"ל ספר אשל אברהם (מבוטשאטש) צריך להאריך וכו'. קיבלתי ממור"ח שהנכון כמ"ש בתרומת הדשן בשם דיוק מלשון רש"י ע"ה שמשך של נשימה לבד הוא כדי כוונת הממלכה להשי"ת בשמים וארץ ורוחות העולם, והברת האותיות יהיה פשוט בלי שום שינוי כל דהוא, וכן אני נוהג ע"כ.

הנה נדחקו לפרש שהכוונה להאריך בנשימה, מאחר דלא מצאו דרך לפי מבטאם להאריך בקריאתה ממש. ולענ"ד אין זה מובן, מאי מהניא נשימת הרוח זו לצרפה ולשייכה לדת"ת, שבה צריך לכוון וכו'.

יעו"ש"ב, וכבר דיברנו בס"ד גם כן על כך באריכות, ונדפסו הדברים בקונטרס מיוחד בשם למען יאריכון ימך, שנכלל ג"כ בספר אם למסורת השלם של ידידנו הרב ניסן שרוני יצ"ו. והבאנו ראיה גם ממה שאמרו על ר' עקיבא שיצאה נשמתו ב'אחד', ואם כדבריהם שצריך להאריך רק בכוונה ולא במשיכת האות, והיינו גם שרבי עקיבא האריך בכוונה זו ואז יצאה נשמתו, וכי כיצד אפשר לדעת מה הוא נתכוון אז?

ואכן כתבו הבן איש חי והכף החיים כי אין אפשרות להאריך בדל"ת של 'אחד' אלא אם כן מרפים את הדל"ת, וזה בדיוק כמו שמקובל אצלנו. ברור שזהו הפשט בהלכה זו, אך הם לא יכלו לנמק ולהסביר זאת, לכן הגיעו לדחקים כאלו. ואכמ"ל.

בשבח הספר 'בלכתך עמנו' הכולל דינים והנהגות לבין הזמנים ומקומות נופש.

דבר נוסף ואחרון.

ידידנו הרה"ג לירון עמנו הי"ו מעיר רחובות, הוציא לאור ספר חשוב נקוב בשם 'בלכתך עמנו', הכולל הלכות לטיולים ולבין הזמנים. ברוך ה' הוא ישב לברר הדק היטב היטב הדק את כל הפרטים באופן מעשי, וגם כל מיני שאלות המצויות, למען ידעו את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון [עפ"י שמות י"ח, כ'].
ראוי לדעת את השאלות שיכולים להתעורר במקומות נופש, ולהתכוון מראש לאפשרויות כאלו. ספר זה שיצא

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

פרשת פינחס
(נמסר במוצש"ק חקת ובלק)
תמוז התשפ"ו בשל"ז
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

סימן טוב לחודש סיון, אשר לקה בגלל שכנו חודש תמוז. אוי לרשע, ואוי לשכנו.
המשך בעניין האבנים מהר סיני, שרואים בהם את צורת הסנה. טעמים לחמשה עלים בסנה, ויש אותם גם באותם אבנים.
השלמה בעניין ריבוי המטפחות שבספר תורה. קריאה לחידוש המנהג שנשתכח בזמנינו, ולכל הפחות יהיו שבע מטפחות, כנגד ז' רקיעים.
בעניין לוי שהוא תושב א"י, האם יכול הוא לעלות לס"ת בחו"ל 'עליית לוי' ביו"ט שני של-גלויות כשחל בשבת.
המשך התשובות לדברי הרב מורגנשטרן שליט"א, בעניין הניקוד המשובש של-התנא האלהי, ובכללם מה שכתב כי חסידי הבעש"ט אינם מדקדקים בדוקא במטבע התפילות, בכדי שלא להיגרר אחר תנועת ההשכלה רח"ל, כגון שאומרים 'שפראנו' במקום 'שפראנו'. דחיית כל הטענות.
בעניין בחור תימני שהסכימו להכניסו לישיבה, רק אם יוריד את הפאות רח"ל. סיבת המתנגדים לפאות 'היהודיות', באה מטומאת הפאות 'הנכריות'.
שתי תשובות לשואל לגבי מ"ש החיד"א בעניין השינוי שבפרשת במדבר, 'דעואל'-'רעואל', למה לא נכתב השם הזה ברי"ש גם בפרשת בהעלותך, הרי גם שם מדובר בעניין הדגלים.
הצעה לקבוע מקום מיוחד בבתי כנסיות, שיראו את צורת הסנה שבאבני הר סיני.

© כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 839

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש על ידי רבי משה בן שלמה חדאי הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת נותניו מרת דניס שתחי', וביתם אודליה שתחי'. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

כמו כן השיעור מוקדש על ידי האשה החשובה מרת רחל יהודית בת דוד מאיר יגיי שתחי' מארצה"ב, להצלחה מרובה בפרנסה, וקיץ בריא ושמת.

וכן השיעור מוקדש על ידי הבחור החשוב רבי מאור רפאל בן אשר לוגסי הי"ו מארצות הברית, להצלחתו המרובה בכל העניינים, זיווג הגון משורש נשמתו, פרנסה ברווח, וברכה לכל משפחתו.

בעבור שהתנדבו למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונוק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אבי"ר.

סימן טוב לחודש סיון, אשר לקה בגלל שכנו

חודש תמוז. אוי לרשע, ואוי לשכנו.

נאמר בפסוק בפרשת שמות [ג', ב'], ומשה היה רעה את צאן יתרו חתנו בזה מדין. וינהג את הצאן אחר המדבר, ויבא אל הר האלהים הרבה. וירא מלאך יי' אליו בלבת אש מתוך הסנה. וירא והנה הסנה בער באש, והסנה איננו אכל.

הקב"ה נתגלה למשה רבינו, מתוך עץ הסנה.

ובהמשך הוא אומר לו, כי ביציאת מצרים יגיעו לעבוד את ה' – לקבל את התורה – בהר הזה.

ויאמר כי אהיה עמך, וזה לך האות כי אנכי שלחתיך. בהוציאת את העם ממצרים, תעבדון את האלהים על ההר הזה [שם שם, י"ב].

כבר דרשו את האות נז"ן שבמלה 'תעבדון', כי לסוף חמשים יום מיציאת מצרים, יהיה מתן תורה. ואז הוא חג השבועות.

אנחנו כעת בחודש תמוז, אשר הוא 'שכן' של חודש סיון. מצד אחד, חודש סיון סבל בגלל תמוז, 'אוי לרשע ואוי לשכנו'. כתוב בשו"ת הגאונים הנק' שערי תשובה, שכתב רבינו הא"י גאון בשם רבי חנניה החסיד איש ירושלם, כי לכן אומרים נפילת אפים ברוב חודש סיון, למרות שישנו בו חג השבועות, בגלל חודש תמוז, כי זהו החלק של עשיו. הרי ב"ז בתמוז, מתחילים ימי בין המצרים. ניסן ואייר הם חלקו של יעקב, תמוז ואב הם חלקו של עשיו. וחודש סיון הוא באמצע. שותפים, תאומים, יעקב ועשיו. סיון לקה בגלל השכן שלו, אוי לרשע ואוי לשכנו.

א"כ אנחנו נעשה שיהיה גם טוב, ניקח מחודש סיון, נמשיך את מעמד הר סיני, אולי ככה נצליח למתק אותו...

המשך בעניין האבנים מהר סיני, שרואים בהם את צורת הסנה. טעמים לחמשה עלים בסנה, ויש אותם גם באותם אבנים.

דיברנו בס"ד בשיעור הקודם, בעניין האבנים מהר סיני, כי רואים שחקוקה בהם צורת הסנה.

בספר מזקנים אתבונן [חלק י"ג דף קל"א] מובא, כי הגראי"ל שטיינמן זצ"ל התפעל מאד מהאבן הזאת, והיה מראה אותה לכולם.

בתחילה מובא שם לשון המדרש [שמות רבה פרשה ב'], מתוך הסנה. רבי נחמן בנו של רבי שמואל בר נחמן אומר, כל האילנות יש מהן עושה עלה אחת, ויש מהן שתיים או שלש.

דהיינו, כמה עלים ישנם בכל עץ? למשל, הדם עושה שלש, שנקרא [ויקרא כ"ג, מ'] עץ עבות.

אבל הסנה, יש לו חמש עלים. אמר לו הקב"ה למשה, אין ישראל נגאלין אלא בזכות אברהם ויצחק ויעקב, ובזכותך ובזכות אהרן. בזכות חמשת הצדיקים הללו.

הכוונה כנראה מפני שבפרשה הזאת [שמות], מוזכר הרבה פעמים עניין האבות, ללמד שזה בזכותם, שכ"כ אנכי אלהי אביך, אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב וגו'. אלהי אבותיכם שלחני אליכם וגו'. כה תאמר אל בני ישראל יי' אלהי אבותיכם, אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם וגו'. למען יאמינו כי נראה אליך יי' אלהי אבתם, אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב.

ואח"כ הוא אומר לו, הלא אהרן אחיך הלוי, ידעתי כי דבר ידבר הוא. וגם הנה הוא יצא לקראתך, וראך ושמח בלב. לכן בסנה ישנם חמשה עלים.

חושבני בס"ד, כי כל זה באותו הזמן. לכן החמשה עלים רומז לזה. אולם לאחר מתן תורה, מתגלה לנו סיבה אחרת למה יש לו חמשה עלים.

בפרט כפי שאמרנו, כי הצורה הזאת חקוקה בתוך האבנים הללו עד היום. כמה שמשברים את האבן הזאת, רואים את צורת הסנה. יתירה מכך, בדקו ובחנו עם מכשיר שבדק 'אטומים', ואמרו שאפי' ב'אטום' רואים את צורת הסנה. בחלקיק הכי קטן שלו. [כך מובא שם בס' מזקנים אתבונן דף קכ"ח,

שערי יצחק – השיעור השבועי

לאחר זמן, הניח את האבן בארנו. ומדי פעם היה מבקש רבינו עפ"י הצורך להוציאה להראותה, כגון לחזק באמונה אנשים שבאו אליו, וכן בשיעור חומש שדיבר שם הרבה בענייני אמונה.

במלים אחרות, זהו נס, כי באבן הזאת רואים את צורת הסנה. וגם במלה 'סנה', הדבר מונח. 'סנה', אלו אותיות נס ה'.

הערה מהקהל: שמעתי את הג"ר עובדיה יוסף בלווין פעמיים, שהוא ג"כ התפעל מזה. הוא היה אומר, שוברים אותה ורואים סנה מפה וסנה מפה.

תגובת מרן שליט"א: יפה. אך יש להוסיף שהחידוש הוא גדול יותר, שזה לא רק מפה ומפה, אלא גם כאשר האבן נשברת. בתוך תוכה.

הערה מהקהל: אבל לא מוכרח שזהו אכן הר סיני שעליו ניתנה תורה"ק. א' הרי בנו שם עליו הנצרים כנסיה. ב' ההר הזה גבוה, וא"כ לא מתאים הדבר למדרש חז"ל שנבחר לכך מפני שהוא נמוך מהר תבור וכרמל, המורה על ענוה. כנראה רק כלפי הר חרמון הוא נמוך.

תשובת מרן שליט"א: מה שהם בנו כנסיה, אינה סתירה. ואולי אדרבה, שכינתא בגלותא. בעוה"ר הרי גם בהר הבית, בנו הישמעאלים שני 'מסגפים'. ובעבר שלטו במערת המכפלה וכו'. קבר אלישע הנביא, נמצא בתוך כנסיה. וכבר נתתי טעם לכך בס"ד בַּעֲבָר.

כל מקום קדוש שלנו, הם השתלטו עליו בעוה"ר, כיון שאנחנו בגלות. קל וחומר הר סיני, שאחרי מתן תורה אין בו קדושה של־ממש.

מבחינת הגובה, הינך צודק לכאורה. שכן ראיתי כתוב כי ההר הזה, המכונה 'גִּבְל מוּסָא' כמו שהזכרנו בשיעור קודם, שנמצא בחלק הדרומי של מדבר סיני סמוך ליסדוף, מתנשא לגובה 2,285 מטר. לעומתו ההרים תבור וכרמל, גבהם רק 500 מטר. ועוד, ש'גבל מוסא' גבהו יותר מכל ההרים שבמדבר סיני.

אבל מאידך גיסא, הרי המקום הזה מקובל מימי קדם שהוא הוא, גם אצל יהודים. וכמעט רק החוקרים מפקפקים בזה, ומחפשים מקומות אחרים מתוך השערות פורחות ודמיוניות כדרכם.

מהגם שרק הר זה שוכן לצד מישור רחבידיים, כמ"ש בדורות גליון העדה החרדית מספר 0584 דף 27. וא"כ רק שם מתאים שכל בני ישראל יתכנסו למעמד הר סיני. היו שם כשנים או שלוש

שבדקו ובחנו את האבנים מהר סיני במיקרוסקופ אטומי, וגילו שגם באטומים שלו מצוייר ציור הסנה. עוד התברר שאין שום מקום בעולם שיש תופעה כזו. יש בעולם מקומות שיש כציור חיצוני על האבנים, ונובע הדבר מחוס אדיר שממס חומר מתכתי בשם מנגן, שמהחוס נדחס ומצייר מבחוץ על הגרניט. אבל אין שום מקום בעולם שהדבר ממש בתוך האבן, שכאשר שוברים ושוברים חוזר הדבר, רק בהר סיני יעו"ש. פלא עצום. א"כ ישנה סיבה יותר חזקה, למה חמשה עלים? כנגד חמשה חומשי תורה.

הדבר בא לרמוז, כי פה – במקום הזה – נתקבלו עשרת הדיברות, שהם היסודות למצוות אשר בחמשה חומשי תורה.

וזה בדרך נס. שהרי גם אם ההר כמעט נמס וניתך מרוב החום, אבל אין סיבה שיכנס ויחלחל לתוכו החומר הזה, הנקרא מגנזיום, ויציור את הסנה. היה צריך רק לחלחל ולעשות כל מיני צורות סתמיות, בלי משהו מוגדר ומצומצם. אולם כאן רואים פלא עצום, כפי הדוגמא שהדפסנו בחוברת שערי יצחק האחרונה.

דרך אגב, מי שיודע היכן אפשר להשיג את האבן הזאת כיום, אנא יודיענו.

תגובה מהקהל: מוכרים את זה. יש לי בבית.

תשובת מרן שליט"א: יפה. תביא את זה. היכן מוכרים אותה?

תגובה מהקהל: בחנויות של יהדות. 'יודאיקה'. כגון בפתח תקוה.

תשובת מרן שליט"א: היכן שמוכרים שופרות וכד', מוכרים גם את האבן הזאת? תביא לנו, שלכל הפחות נראה. [ועי' לקמן].

עכ"פ כתוב שם – בספר מזקנים אתבונן – כי כאשר הגראי"ל שטיינמן שמע את המדרש הזה, הוא ביקש שיגישו לפניו את האבן, ושיביאו זכוכית מגדלת ענקית, והוא בדק את האבן. חלק היו בלא"ה מטושטשים, אבל במה שברור, רואים חמשה עלים. לפי זה זהו סימן מובהק, כי עפ"י המדרש הדבר מתאים לאבן הזאת. לצורת הסנה שבאבן. על דרך שנאמר, וְכָר עֵשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו [תהלים קי"א, ד'].

כתוב שם כך, שרבינו את האבן על שלחנו, והראה לרבים הנכנסים לחדרו את מה שהשאיר הקב"ה זכר, לחזק האמונה.

מליון. ויעו"ש בגליון דורות בתחילת העמוד, מה שניסה לתרץ שאלה זו, בכמה אופנים. מסתברא לענ"ד בס"ד שהדבר יהיה מובן ומיושב לנכון, לפי הכתוב במדרש תהלים [מזמור ס"ח אות ט"], כי הר סיני בא מהר המוריה שבירושלם עיקרית, שנתלש מן המקום שנעקד יצחק אבינו וכו' והרחבנו על כך בס"ד בעיני יצחק על ש"ע המקוצר הל' נישואין [סי' ר"ו הערה תע"ט דף רנ"ב רנ"ג] לגבי הפיוט אהוב מהר 'המור' נתן לי מורשה. אם כן מסתברא שעיי"ז נוסף אז הרבה בגבהו, מה שלא היה כך לפני כן. ורק לעתיד יחזור החלק שנתלש למקומו, דהיינו להר המוריה, כמפורש שם במדרש. וע"ע מ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך פ' יתרו ע"פ וירד י"י על הר סיני ד"ה ובמדרש, וד"ה וטעם.

הערה מהקהל: אבל כתוב שם במדרש שזה היה כמו חלה שנתלשת מהעיסה, ש"מ כי רק מעט עבר.

תשובת מרן שליט"א: לא מוכרח. נכון ששיעור חלה א' מכ"ד לבעלי בתים, וא' ממ"ח לנחתומים. אבל יתכן שאין הכוונה בזה לכמות החלה, אלא לצורת הלקיחה. והמקום ב"ה יאיר עינינו.

הערה מהקהל: סנה, זה גם רומז נס, נס ה', נס חמש עלים.

תגובת מרן שליט"א: אבל הנס זה לא שהן חמש, אלא שיש בכלל את הצורה. אמנם אולי זה מחזק את הנס.

*

[בהמשך השיעור, הביאו למרן שליט"א את האבן הנז"ל, והוא מתבונן בה ואומר בהתפעלות: אהה, אשרינו מה טוב חלקנו. איזה יופי. יפה מאד. מי שירצה אח"כ לבוא לראות, אחרי השיעור. ממש רואים את הסנה היטב, הפלא ופלא. הנני רואה זאת במציאות, בפעם הראשונה.

ואם חלילה זה יפול ויישבר, לא תקפיד, כי יהיה חיזוק שגם בפנים יש את צורת הסנה.

וצריכים לזכור שכבר עברו מאז יותר משלושת אלפים שנה. בתמ"ח-התשפ"ו. גדול י"י ומהולל מאד, שזה מחזיק עד היום].

השלמה בעניין ריבוי המטפחות שבספר תורה. קריאה לחידוש המנהג שנשתכח בזמנינו, ולכל הפחות יהיו שבע מטפחות, כנגד ז' רקיעים.

דבר חשוב נוסף, וחשובני כי חבל הדור שלנו שכח מכך, זהו עניין שבעת המטפחות לספר תורה. דיברנו בס"ד על כך בשיעור הקודם, וכעת ברצוני לחזק זאת יותר.

נראה לי שלא הבינו – הדור שלנו, ואולי התחיל קצת כבר הדור שעבר – כי לא לחנם היו עושים בדורות הקודמים לס"ת הרבה מטפחות. בעבר היה מקובל שהיו מתנדבים בשמחת תורה, כאשר היו מביאים את הילד בפעם הראשונה לביהכ"נ, היו עוטפים אותו עם מטפחת, והתנדבו גם אותה. או את המאכלים והמשקאות שהתנדבו אז לצורך שמחת היום.

היום כבר לא קיים הדבר הזה, עושים רק שתי מטפחות, כי לא חושבים שישנו בכך איזה עניין מיוחד.

לפי מה שאמרנו, ישנו עניין שיהיו לכל הפחות שבע מטפחות בס"ת, כנגד שבעה רקיעים. אלא שלא יודעים.

העניין הזה מובא בהרבה ספרים, ובספר זרע השלום כת"י – הספר הזה עדיין לא נדפס, ראיתי זאת לפני שנים רבות – שחיברו אחד מרבני צנעא, כמהר"ר יחיא צארוס, הוא כותב כך, החזן למה הוא דומה? למשה. ההיכל, לכסא הכבוד. הספר, לשכינה.

דהיינו, הס"ת מונח על התיבה, וירד י"י על הר סיני [שמות י"ט, כ']. זהו הקב"ה. והחזן אשר עומד על ידו, זה משה רבינו, שניגש ועלה להר סיני.

התיבה, להר סיני. המברכים, לישראל. המתרגם, לאונקלוס. הקולמוס, למטה משה.

מה הפירוש, 'הקולמוס'? מה שייך עכשיו קולמוס? הרי כעת לא כותבים את הס"ת?

כנראה ישנה כאן טעות. זה לא 'הקולמוס', אלא 'המכתב'. דהיינו מה שאנחנו קוראים בשם מְכֻוּאֵט. דהיינו, ה'יד' שהחזן מחזיק בידו, וזה על שם שנא' על משה רבינו ע"ה, 'זמטה האלהים בידו'. החזן מחזיק זאת, ומראה בזה לקורא.

כעת תשמעו את המשך לשונו, וצריך ס"ת שיהיה לו שבע מטפחות.

איך שבע? הוא מפרט.

שניים תחת הגויל, ושניים שמכסה הגויל, ושניים שמגביה בהם הס"ת ומראה הכתב לעם. הרי שבעה, כנגד שבעה רקיעים. הערה מהקהל: חסר אחד.

שערי יצחק – השיעור השבועי

הערה מהקהל: אולי כוונתו של הרב זרע השלום למטפחת השחורה, ששמים בתשעה באב.

תשובת מרן שליט"א: אינני חושב. הרי מטפחת זו אין מכניסים כלל לתוך הספר תורה. צריכים ששבע המטפחות, יהיו קבועים. ולכן לא מסתברא כלל שכוונתו לתשעה באב.

ובהמשך הוא מוסיף עוד משהו, והפרכות, לענן. דבר זה, לא ראיתי כתוב בספרים אחרים. ליתר דיוק, הוא הוסיף לנו שני דברים. הא' כי ההיכל הוא כסא הכבוד, כמו שאמרנו. הב' שהפרכות היא הענן. ע"ד שנאמר [שמות כ"ד, י"ח] וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעָנָן.

לא ראיתי ולא שמעתי שידייקו לעשות שבע מטפחות בדוקא, וכנראה עשו אפילו יותר משבע מטפחות, לפי שהעיקר לא פחות משבע מטפחות. הדור הזה, שכח זאת. ב"ה שנתגלה לנו העניין הזה, וצריכים אנחנו להחזיר עטרה לישנה.

שאלה מהקהל: אם נעשה את התיבה גבוהה, שיהיה צריך לעלות אליה במדרגות, יגרום לשאול שאלות, אך אולי זה כמו הר סיני.

תשובת מרן שליט"א: התיבה לבדה היא כבר גבוהה. אתה רוצה להוסיף עוד מדרגות? תגובת השואל: לפחות אחת או שתיים, עוד יותר גבוה ממה שהיא גבוהה.

תשובת מרן שליט"א: אם כבר, הרי עפ"י הסוד יש בעדות אחרות שעושים שש מדרגות, וזה ממש גבוה. אבל החסרון הוא שזה תופס מקום בבית הכנסת, כאשר עושים כך, וממילא גם המחיצה שמסביב, הדבר מצמצם את מקומות הישיבה.

בעניין לוי שהוא תושב א"י, האם יכול הוא לעלות לס"ת בחו"ל ע"י לוי ביו"ט שני שלגליות כשחל בשבת.

נשאלתי מת"ח אחד שליט"א שהוא לוי, אשר היה בחוץ לארץ בחג השבועות, וביו"ט שני של חג השבועות אמרו לו לעלות לס"ת לוי. אבל הוא תושב ארץ ישראל.

הרי חג השבועות חל השנה ביום ששי, ובחו"ל ישנו עוד יום טוב שלגליות. אנחנו בא"י קראו אז פרשת נשוא, והם בחו"ל עדיין אינם קוראים פרשת נשוא, אלא הם קוראים כל הבכור וגו'. ומתחילים עשר תעשר וגו'. ובשב"ק הם מוסיפים עוד מלפני כן, את עניין המועדים שבסוף פרשת ראה.

תשובת מרן שליט"א: אכן. עוד מעט נסביר בלנ"ד.

שתי מטפחות מתחת הס"ת, כנראה כדי שהגויל או הקלף לא ישתפשף. ושתיים מלמעלה, דהיינו בחלק העליון שלדף ובחלק התחתון שלדף, בכדי לדעת היכן מקום הקריאה. הקורא מחזיק למטה, וכדי שהקורא לא יתבלבל, מכסה לו החזן את הכתב העליון. השורות העליונות.

כמו"כ החזנים המובהקים, מסדרים את המטפחת בסיום הקריאה, בדיוק היכן שנגמר ה'מברך', בכדי שהקורא הבא לא יתבלבל. שלא כאשר יפתח החזן או הקורא את המטפחת, יראה משהו אחר. הוא פותח בדיוק היכן שצריך להתחיל לקרוא. בפרט היכן שאין ריוח פרשה, הוא עלול להתבלבל, או יהיה עיכוב עד שיחפש וימצא היכן היא הקריאה. או אם ישנם כמה 'יידבר', שלא יתבלבל בין 'יידבר' האחד לבין 'יידבר' השני.

אכן אחד חסר. אין לי מהיכן להשלים את החסר, אין לע"ע כת"י נוסף. אבל כנראה הוא מתכוון למטפחת ששמים מעל הס"ת מבחוץ. כיום כמעט כבר לא עושים זאת, כי כבר עושים את ה'תיק' מקושט מבחוץ.

הערה מהקהל: שמים על הרימונים. תגובת מרן שליט"א: נכון. השאלה מה יותר יפה, המטפחת או הרימונים? בעבר לא עשו רימונים, ואולי אם עשו אותם היו מעץ פשוט, א"כ כאשר הינך מניח מטפחת, הדבר מכבד את זה. אבל כיום, הרימונים עשויים מכסף, ומכבדים יותר.

בכל אופן, למדנו מדבריו כי ישנו עניין חשוב לשים שבע מטפחות. כיון שהם ארוכות ורחבות, הדבר מזכיר את ז' הרקיעים שהם נמתחים בשמים.

אעפ"י שמטפחות העשויות ממשי נאות טפי, מ"מ זה גורם לשפשוף הדיו, ולכן עדיף מכותנה.

אפשר לשים המטפחות (ממשי) בצדדי הס"ת מימין ומשמאל, בפרט אם צריך לייצב אותו.

כורכים שתי מטפחות או יותר, זו על-גבי זו.

מה שנשכח העניין כיום, הוא בעוה"ר, כי נעשינו יותר מדאי חמריים וארציים... לא מסתכלים לרקיע...

אפשר אולי להוסיף, כי ז' המטפחות כנגד התורה שש בה שבעה ספרים, למאן דאמר כי ויהי בנסוע וגו' ספר בפני עצמו הוא, כמ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך פ' בהעלותך. המטפחות, דומות ליריעות של ספר תורה.

לא מן הפרשה בכלל. זאת קריאה מסוג אחר בכלל, קריאה של י"ט.

*

בשלחן ערוך המקוצר [בסימן כ"ב סעיף י"ח] כתבנו בס"ד בזה"ל, בתענית ציבור שקורין ויחל, אין מעלים לתורה אלא למי שמתענה. ואם אין כאן כהן אחר אלא זה שאינו מתענה, או שאין בדעתו להשלים התענית – למרות שהוא צם כעת, כיון שהוא יודע כי אינו יכול להשלים את התענית. בינתיים אמנם הוא צם, אבל בעוד כמה שעות הוא יאכל – קורין במקומו לישראל או ללוי המתענים, והכהן יצא מבית הכנסת. ואם יש כהן אחר, אינו צריך לצאת, אלא יודיע שלא יקראוהו. ואם קראוהו, לא יעלה. הוא יגיד להם, אל תקראו לי, אלא תקראו לכהן השני.

והוא הדין בכל זה, ללוי שאינו מתענה. ואם הוא בשני או בחמישי אף-על-פי שקורין ויחל, מכל-מקום כיון שעתה הוא זמן קריאת התורה, לכן בדיעבד אם לא יצא מבית הכנסת וקראוהו, יעלה.

כעת כתוב בהמשך, את העניין של בני ארץ ישראל, בזה"ל, גם בן-ארץ ישראל, שהלך לחו"ל והיה בבית הכנסת ביום טוב שני של גלויות, לכתחילה אין לקרותו לתורה.

ביום הזה, אין לו קריאת התורה. ואצלם בחו"ל, בציבור שהוא נמצא איתם כעת, יש להם קריאת התורה. לכן, הוא אינו יכול לעלות.

והשאלה שלפנינו היא, מה יהיה אם זה ביום שיש בו קריאת התורה, רק שהקריאה היא אחרת. פה בהלכה מדובר על יום חול, שאין קריאת התורה, אז לכתחילה לא לקרוא לו, אבל השאלה היא כאשר זה חל בשבת, שיש גם בא"י קריאת התורה. בפועל, השאלה הזאת יכולה להיות, בשני ימים בלבד. או בשבועות, כמו שאמרנו. או בשמיני של פסח. דהיינו, ששביעי של-פסח היה ביום ששי, ובשבת אצלם בחו"ל זהו שמיני של-פסח, וגם שם יש חילוף בפרשיות.

*

בספר יום טוב שני כהלכתו [פרק ט' דף רכ"ט], דן בהדיא בשאלה זו, והעלה בה שלוש דעות, מאת גדולי זמנינו.

הוא כותב בגוף ההלכה כך, אם חל יו"ט שני בשבת [ובזמנינו הוא רק בשמיני של פסח, ובשני

ועדיין ישנו הפרש פרשיות בינינו לבינם, בשב"ק זאת הם קראו פרשת קרח, ובשבת הבאה הם יקראו חוקת ובלק – כפי שאנחנו קראנו בשב"ק הזאת.

אותו חכם עלה לס"ת, והיו כאלה שענו לו, לא. מה אתה עולה לס"ת? הרי אתה מארץ ישראל, ועליך לקרוא פרשת נשוא, ואנחנו כאן קוראים פרשה אחרת.

עלה בדעתו, נזכר כי ישנה הלכה דומה בתעניות, כהן שאינו מרגיש טוב, שלא יכל לצום, הוא לא יכול לעלות, כי קוראים ויחל וגו'. ומי שאינו צם, הוא לא יכול לקרוא ויחל. אולם כתוב באחרונים, כגון במגן אברהם סי' תקס"ו, ובעוד הרבה פוסקים, כי אם המדובר בשני וחמישי, אם חלה התענית אז, כיון שבלאו הכי ישנה קריאת התורה, אזי הוא יכול לעלות ויחל.

א"כ הוא חשב, שזהו אותו הדבר. כיון שסוף סוף בא"י ישנה קריאת התורה, כי זאת שבת, נכון שכאן בחו"ל זאת פרשה אחרת, מה הדבר משנה? הרי זהו יום, שאני ג"כ חייב בו בקריאת התורה.

השאלה היא, האם ישנם חילוקים בין העניינים, או שאין חילוקים. זאת היתה השאלה שלו.

שאלה מהקהל: מה היתה הסיבה לאסור עליו לעלות?

תשובת מרן שליט"א: כי הוא לא מחוייב בקריאה הזאת, דהיינו בקריאת פרשת עשר תעשר וגו', אלא הוא חייב בקריאת פרשת נשוא. הוא בן ארץ ישראל, והוא חוזר לא"י. הוא איננו מחוייב בקריאה הזאת.

הערה מהקהל: השאלה הזאת קיימת גם כאן בא"י, לגבי חילוק הפרשיות כעת, בין האשכנזים והספרדים לבין התימנים.

תשובת מרן שליט"א: לא. זאת שאלה אחרת. זה לא אותו הדבר. אפילו מי שקרא השבת גם את פרשת בלק, והוא יהיה בשבת הבאה היכן שיקראו בלק, הוא יכול לעלות ולקרא פרשת בלק. כי עניין הקריאה הוא, פרשת השבוע. כאן מתקיימת התקנה של משה רבינו לקרוא בשבת כל פרשה, אמנם הם – העדות האחרות – לא קוראים את אותה הפרשה – אבל זאת 'פרשה'. והעניין הזה, תלוי הוא בציבור. משא"כ בנדון דידן, זאת קריאה לגמרי אחרת. אנחנו קוראים 'פרשה', והם קוראים

שערי יצחק – השיעור השבועי

קריאת התורה בשבת, לא משנה איזו פרשה קוראים מעיקר הדין, העיקר שיהיו שבעה עולים בשבת. איזו פרשה? יכולים להחליט כרצונם. ומצד הדין, אין חובה לקרוא את התורה לפי הסדר.

במלים אחרות, יוצא בנ"ד כי אין חובה בא"י לקרוא את פרשת נשוא, יכולים גם הם כעת לקרוא עשר תעשר וגו'. כמו בני חו"ל. ולא בגלל שזה חג השבועות. על כן, גם אתה יכול לעלות.

ולדעת שו"ת בצל החכמה, רק ששי ושביעי הוא יכול לעלות, לא מהחמשה מברכים הראשונים. ומובן כי גם לא את המפטיר, כי המפטיר קורא את ענין המוספין, והדבר שייך רק ליום טוב. המפטיר בארץ ישראל, זאת קריאה אחרת. א"כ הוא יכול לעלות, רק ששי ושביעי.

ולדעת שו"ת עבודת הגרשוני והגרשו"א, יש להסתפק בכך, ולכן הגרשו"א אמר כי עדיף שישתמט. כי העניין הזה לא ברור להם.

*

החתם סופר כתב כך במפורש [או"ח סימן קס"ט סוד"ה ראשון] – בספר הנז"ל הוא ציין לפני כן את הפרי חדש והפרי מגדים, ואכן גם שם מתבאר כך, אבל בתשובת החתם סופר הדבר יותר ברור ומורחב – וזה לשונו, אין חילוק הסדרות מעיקר הדין. אעפ"י שמבואר מלשון הש"ס דכבר היה חילוק הסדרות נוהג גם בימיהם – החלוקה שלנו, בראשית, נח, לך לך וכו', היא היתה גם בזמנם, אבל מ"מ הדבר אינו מעכב – מ"מ מבוא' שם כ"ט ע"ב דאינו לעכב. שאמר שם, דבני מערבא מסקו לאורייתא בתלת שני. מ"מ כך הייתי מורה. ועיי' ש"ע א"ח סי' רפ"ב סעיף וי"ו.

נראה לפי עניות דעתי, כי כולם בדבריהם, אישתמיטנהו ולא שתו ליבם, לדברי ספר הזוה"ק שהבאנו [בשיעור בהעלותך ושלח"ל]. הרי בזוה"ק מבואר, כי משה רבינו הוא שתיקן את הקריאה בשב"ק. והלא אין שום ראיה בש"ס, ולא בשום מדרשים, כנגד זאת. בשלמא אם היתה לכך סתירה, ניחא, כי ישנה מחלוקת. אבל הרי אין שום סיבה, שלא לקבל את מה שכתוב בזוה"ק, שמשם רבינו תיקן את זה. אדרבה, אם רואים כי זאת היה בזמן הגמרא, כבר הגמ' בסוף מגילה מזכירה את פרשת ואתה תצוה וכו', הרי שהיתה להם את חלוקת הפרשיות, כמו שיש לנו. הדבר אומר דרשני.

של שבועות], יש מתירים לבן א"י לעלות לכתחילה לששי או שביעי, ויש מסתפקים בדבר. דהיינו, הרי ביו"ט ישנם חמשה עולים, ובא"י כיון שאז שבת קוראים שבעה עולים. א"כ בחמשה עולים ישנו הבדל בין א"י לחו"ל, ואתה מין קריאה אחר. אולם הששי והשביעי, זה בא מצד בן א"י. ע"כ הם אומרים, כי לזה אתה כן יכול לעלות, מכיון שזהו מצד שב"ק, לא מצד יו"ט. ויש מסתפקים בדבר.

מקור הדעה הראשונה, הוא מביא בהערה [י"ד] כך, שו"ת בצל החכמה ח"א סימן ג', דעיקר קריאת יו"ט הוא חמשה קוראים, ושנים הנוספים הם משום החיוב ז' קוראים דשבת, ולכן יכול לעלות, דאין חילוק בינו לבין בני חו"ל בזה.

ויותר מזה כתב לי הג"ר שמואל פירסט שליט"א, שדעת רבו מרן בעל האג"מ זצ"ל, דאף יוצא בן א"י בקריאה זו יד"ח קריה"ת דשבת, כיון דעיקר התקנה היתה שיהיו ז' קוראים [באיזה פרשה שתהיה], ורק אח"כ תיקנו שיקראו כל התורה במשך שנה, עכ"ד. [ולדבריו פשיטא שיכול לעלות בכל אחד מהקוראים. הערת ידידי הרמ"א]. ועיין בשו"ע סי' קל"ז סעיף ג', לעניין דילוג פסוק אחד בקריה"ת דשבת, וע"ש בפר"ח ס"ק ג', ובפמ"ג א"א סק"ו, ובשו"ת חת"ס או"ח סי' קס"ט סוד"ה ראשון, דמוכח מדבריהם דאין קריאת הסדרא מעיקר הדין כי אם קריאת ז' גברי, והא במערבא מסקי לאורייתא בתלת שני, וכמבואר במגילה דף כ"ט ע"ב.

אם חיוב קריאת הפרשה היה מעיקר הדין, אזי לא שייך שבני מערבא יעשו אחרת, א"כ רואים שזאת הנהגה מאוחרת.

ולגבי היש מסתפקים, הוא מביא את המקורות [בהערה ט"ו] בזה"ל, שמעתי מהגרשו"א אורבך (שליט"א) [זצ"ל] דיש לפקפק בזה. הוא מסתפק. לא נראה לו. דכיון שהקריאה שהם קוראים, אינה פרשת השבוע, י"ל דאין נכון לעלות, אע"ג דהעליות הנוספות הם בשביל שבת, ולכן רצוי שישתמט מלעלות, עכ"ד.

והוא מוסיף ומציין, וע"ע שו"ת עבודת הגרשוני סימן נ"ז, שכתב כעין זה.

בקיצור, ישנן כאן שלוש דעות.

לדעת האיגרות משה, אפשר לו לעלות אפילו 'ראשון'. בכל הקריאה. כי העיקר הוא, מבחינת

לפי רוב העולם. נכון שיש לכם מנהג אחר בקריאת התורה בשבת, הם קראו סדרים, אבל לגבי שמו"ת הם הלכו כפי מה שרוב העולם נוהגים. והרי רוב העולם אינו קורא חוקת ובלק, א"כ הא כיצד אתם קוראים גם שמו"ת חוקת ובלק? צריך רק חוקת. כך הוא הבין.

ברם חושבני, כי ההבנה הזאת היא איננה נכונה. למרות שעיקר הדבר נכון, והוא קשור ובנוי על מה שכתב מהרש"ל ביש"ש סוף ב"ק, כי בני ארץ ישראל קוראים העם פרשה, והש"צ סדרים וכו', וכמו שביאר זאת בהרחבה בס' אמרי חן, והבאנוהו בשיעור שלחלך דף 10. אבל אין ה'קשר' של קיימא...

ראשית, אעיקרא לא בטוח כי בזמן בני מערבא, הם היו מיעוט. היו בני ארץ ישראל, והיו בני בבל. אינני יודע, היכן היו יותר, והיכן היו פחות. עכ"פ צריך לחפש ולעיין.

אבל יתירה מכך. עניין החלוקה של בני מערבא, מה שהם קראו לעצמם שמו"ת את הפרשיות כפי שאנחנו, ולא את ה'סדרים' שלהם, שזה היה רק בפרהסיא בשחרית דשבת, הם לא עשו כך מפני שהם רצו להשתוות עם רוב העולם, אלא שהם הבינו כי זאת היא תקנת משה רבינו. הוא זה שתיקן לקרוא כך, בראשית, נח, לך לך וכו'. מה שבני מערבא קוראים במשך שלוש שנים, ישנה לכך סיבה צדדית, כפי שאמרנו בזמנו, כי התרגום אצלם היה ארוך. לכן הם עשו חלוקה יותר קצרה, הנק' סדרים, כי הם העדיפו יותר את התרגום, שידרוש ויפרש לציבור את הפרשה. אבל הפרשיות, זאת תקנת משה רבינו.

ומצאתי און לי, בספר ערוך השלחן, אשר כיוון לכך מדנפשיה. אף כי רק בנקודה מסויימת. זהו דבר מעניין.

כי צריך לדעת, מיהו שתיקן את קריאת שנים מקרא ואחד תרגום?

הוא כותב זאת בסימן רפ"ה.

אגב אורחא, אומרים כי ישנו בכך רמז, סימן לזכור את הסימן, רפ"ה, כי הסימן הזה הוא חלש. רבים לצערנו, אפי' בני תורה, משוסדמה לא כ"כ מקפידים בזה, למרות שזהו ממש חיוב. אין זה הידור או חומרא, אלא הלכה גמורה. כתוב שאפי' אדם שהוא גברא רבא, אשר יודע את כל התורה בע"פ, 'בקי נפלא בתורה', אעפ"כ הוא חייב

ואמרנו ג"כ מסברא, כי הרי רואים שבכל עם ישראל הדבר הוא מקובל, משא"כ אם זה היה דבר שאיננו מאז ומקדם. למשל, כל העולם עושה שבוע, שבעה ימים. איך החליטו כך? למה החליטו שהשבוע הוא שבעה ימים? גם הגויים? כמרכן מדוע אצל כולם – בלי הבדל – ישנם מספרים רק עד עשר, ואח"כ אחת עשרה וכו'?

התשובה היא, כי שבעה ימים בשבוע, כך הדבר היה מבריא העולם. זהו דבר שאף אחד לא ערער עליו, כי הדבר היה מאז ומקדם. וכן עשרה ימים, אלו עשר ספירות. בעשרה מאמרות נברא העולם. זהו דבר שהוטבע בעולם ומעולם, ואף אחד כבר לא יכול לערער על דבר אשר התפשט בכל המקומות, לשנות אותו.

נראה שכעין אותו הדבר הוא בנ"ד, בעניין הפרשיות. רואים כי אף אחד לא שינה, אפילו בפסוק אחד אין מחלוקת, לאיזו פרשה הוא שייך. אף אחד לא יגיד – למשל – להוסיף לפרשת בלק, עוד שלושה או ששה פסוקים מתחילת פרשת פינחס. למרות שהדבר קשור. אין דבר בזה. זהו סימן, שהדבר הוא 'כיתד שלא תימוט', כי כך הוא הדבר. לכן מסתבר מאד, שזאת אכן תקנת משה רבינו ע"ה.

ואם הדבר כך, אזי ממילא יסוד ההיתר של האיגרות משה, הוא מופרך. כי הוא 'בונה' על כך, שזה לא מעיקר הדין.

*

נשאלתי אתמול מרב אשכנזי אחד, אחרי שדרשתי בליל שבת בביהכ"נ שלהם משכן חיים הסמוך לביתי, הוא אמר לי, הרי אצלכם כעת קוראים פרשיות חוקת ובלק, מה עשיתם עם שנים מקרא ואחד תרגום? ג"כ אותו הדבר, או רק חוקת? עניתי לו, כן. בודאי. שתי הפרשיות.

ראיתי שהוא מתפלא. לכן שאלתי אותו, למה כבודו שואל זאת? ענה לי, כי כתוב שבני מערבא היו קוראים שמו"ת, את הפרשיות הרגילות. למרות שהם 'מסקי לאורייתא בתלת שנין', אעפ"כ את קריאת שמו"ת הם קראו לפי סדר הפרשיות הרגיל.

הוא הבין, כי כיון שכתוב בגמ' בברכות דף ח' ע"ב, צריך אדם 'להשלים' פרשיותיו עם הציבור, א"כ הסיבה שבני מערבא קראו שמו"ת כפי החלוקה שלנו, כמו בני בבל, היא מפני שכך זה 'הציבור'.

שערי יצחק – השיעור השבועי

דרך אגב, ישנם כאלה האומרים, כי הסיבה שקוראים שמו"ת, היא בכדי שהאדם יתכונן לעליית ס"ת. כי אם יקראו לו לעלות לס"ת, שהקריאה תהיה משוננת אצלו, והוא יהיה כבר מוכן. ע"י הגהות רא"ם הורוויץ על הגמ' בברכות דף ח' ע"ב. לפי האמור, רואים עכ"פ אצל בני מערבא, כי לא זאת היתה הסיבה. הם לא עשו זאת בשביל זה. שהרי הם קוראים שמו"ת בדבר אחד, וב'סדרים' הם קראו דבר אחד לגמרי. נמצא שאין זה הכנה לקריאה בתורה כלל. אין קשר. זאת תקנה בפני עצמה, וזאת תקנה בפני עצמה. זה לא האחד בשביל השני.

אולי לנו, זאת כן יכולה להיות סיבה. אולם מ"מ מכאן יש ראייה, כי לא זהו עיקר הטעם.

ומוסיף הערוך השלחן בהמשך, והלבוש כתב, כדי שיהא בקי בתורה, עיין שם. כאשר האדם קורא את הפרשה פעמיים, עם התרגום, אזי יהיו משוננים לו כל פסוקי התורה.

אבל הוא אומר, ואין זה מספיק כמובן.

והוא אומר טעם אחר בזה"ל, ונראה דהחיוב בתורה, השמיעה והלימוד, כמו שאומרים בברכת אהבה, "לשמוע ללמוד". והנה השמיעה היא בשבת מספר תורה כשרה, כתובה כדת וכהלכה. ולכן ילמוד מקודם בחומש, ויעלה בקודש לשמוע מספר תורה וכו' יעו"ש.

עכ"פ לשאלתא דקמן, הדבר פשוט, שאין קשר בין הדברים. מה שאנחנו עושים, אינו קשור למה שבעדות אחרות – רוב עם ישראל – קוראים פרשיות אחרות. ולכן אנחנו קוראים גם שמו"ת, חוקת וגם בלק, כפי הנהגת ג"ע מהרי"ץ זיע"א ושאר רבותינו נע"ג, ותו לא מיד.

שאלה מהקהל: אי אפשר להגיד שזאת כוונת חז"ל 'בציבור'?

תשובת מרן שליט"א: כך אותו רב הבין, כי מ"ש 'לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור', הכוונה היא שאתה צריך להיות כפי רוב העולם. לעשות מה שרוב העולם עושה. משו"ה בני מערבא, הלכו לפי רוב העולם. ברם כבר הקדמתי, ראשית, אינני בטוח בכלל שאז היה רוב העולם לא כמו בני מערבא. היו בני בבל, והיו בני ארץ ישראל. חלקם קראו כך, וחלקם קראו כך. איני יודע מי היה הרוב. ובעת נוסף, שהרי מה שרוב העולם עושה כמו בני בבל, זה לא רק בעניין הזה. בכל ההלכות, שיש

לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום. אין אפשרות לומר, אני מעדיף כעת ללמוד משהו אחר, גפ"ת וכו'.

[בתמין לפי מיטב ידיעתי כולם הקפידו על זה, הן המוני עם והן תלמידי חכמים. ומה שכתב מהרח"ב בקיץ המזבח סוף פרשת מטות, דחיוב הוא לכל, ודלא כשאר ההמונים דחושבין דרשות הוא ואין שונין הפרשה, ואין יודעין שהיא חובה יעו"ש, לא דיבר אלא על המצב השתא הכא בארעא דישאל. איתמר].

הערוך השלחן שם, כתב בזה"ל, אמרינן בברכות (דף ח' ע"ב), "לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור, שנים מקרא ואחד תרגום. ואפילו "עטרות ודיבון". שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור, שנים מקרא ואחד תרגום, מאריכין לו ימיו ושנותיו וכו'. ובהלכה ב' הוא כותב, ולא נודע לנו טעמו של-דבר.

למה התקנה הזאת, של שנים מקרא ואחד תרגום? ובודאי – כך הוא כותב מעצמו – בשעה שתיקן משה רבינו לקרות בתורה – תיקן גם כן תקנה זו, שכל אחד יקרא שנים מקרא ואחד תרגום.

פלא עצום. אינני יודע, האם יש לו חבר, או ישנו מישהו אשר כתב זאת לפניו.

ואם נצרף זאת לדברינו, יוצא כי בעניין זה ישנה מחלוקת, בין בני מערבא לבין בני בבל. בני בבל אומרים, את שני הדברים, גם בציבור בביהכ"נ וגם ביחידות, תיקן משה רבינו. ובני מערבא אומרים, כי בבית הכנסת זהו משהו אחר, את זה לא משה רבינו תיקן. רק את קריאת הפרשיות שמו"ת ביחידות הוא תיקן.

נמצא לנ"ד לגבי פרשיות חוקת ובלק, האם החלוקה היא שקוראים בכל שבת פרשה אחת, או שקוראים את שתיהן בשבת אחת, זאת לא שייך לחלוקה של משה רבינו. מבחינת משה רבינו, הדבר אינו משנה האם קוראים פרשה אחת בשבוע הזה או בשבוע הבא. זה תלוי במנהג, וכל חכם הנהיג במקומו, כמ"ש בשו"ת חוזה התנופה.

משא"כ שם – אצל בני מערבא – היתה החלוקה במרחקים גדולים, הבדל עצום ביניהם, כי אלו שתי תקנות. ישנה תקנה של שמו"ת, שחובה בכל שבוע לקרוא את הפרשה, כפי שחילק משה רבינו. וישנה תקנה של קריאה בבית הכנסת, שם קוראים 'סדרים', שזהו משהו אחר.

חילוקים בין תלמוד בבלי לתלמוד ירושלמי, כל עם ישראל מקבל את התלמוד בבלי. אנחנו כביכול נקראים, בני בבל. כנר' לכן גם בקס"ת הדבר התקבל כך. כיום, וכבר מן הדורות הראשונים, בני א"י נהיו מיעוט. אולם בזמנו, אינני יודע האם היה רוב ומיעוט.

אבל גם בלי להיכנס לשאלה הזאת, לא זאת היא הנקודה. 'להשלים פרשיותיו עם הציבור', פירושו שהציבור לעצמו קוראים את הפרשה הזאת. זאת תקנה נפרדת. תקנת משה רבינו היא. בראשית, נח, לך לך וכו'. משא"כ 'סדרים', שזהו עניין אחר. אין הכוונה שהמיעוט צריך להיגרר אחר 'הציבור', אלא שאתה – האדם היחיד – צריך לקרוא כפי מה שכולם קוראים. בשבוע הזה, כולם לומדים את הפרשה הזאת, וגם אתה תהיה כמו כולם. 'הציבור' שלך, היכן שהאדם נמצא, לא 'הציבור' הכללי שבכולם.

הערת ידידנו הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א בכתב אחרי השיעור: מה שאמר מעכ"ת בביאור לשון חז"ל לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור, מקובל לפרש שהכוונה עם הציבור שקוראים את הפרשיות בספר תורה בשחרית שבת. וראיה לזה ממה שתלו את זמן קריאת שנים מקרא ואחד תרגום, בזמן קריאת הפרשה בספר תורה בבית הכנסת. ובהדיא כתב כך מהרח"כ בשם טוב פרק י"ג מתפילה הלכה כ"ה וז"ל, הא"י משלים פרשיותיו עם הציבור, היינו לומר שקודם שיקראו הציבור הפרשה בבית הכנסת, יקרא אותה באותו שבוע, וכן בכל שבוע ושבוע, עד שנמצא משלים פרשיותיו עם הציבור שקורין בבית הכנסת ע"כ. ולא חיפשתי אם יש עוד מי שפירש זאת בהדיא. ונראה כי לפי רוב פשיטות העניין, לא הוצרכו שאר מפרשים לבאר זאת.

תשובת מרן שליט"א: פשיטא. אבל אני דיברתי אליבא דבני מערבא, כיצד הם פירשו זאת. דוק והבן.

המשך התשובות לדברי הרב מורגנשטרן שליט"א, בעניין הניקוד המשובש של-התנא האלהי, ובכללם מה שכתב כי חסידי הבעש"ט אינם מדקדקים בדוקא במטבע התפילות, בכדי שלא להיגרר אחר תנועת ההשכלה רח"ל, כגון שאומרים 'שפראנו' במקום 'שפראנו'. דחיית כל הטענות.

נמשיך בס"ד בעניין 'התנא האלהי'.

דיברנו בסוף השיעור הקודם, לגבי מה שכתב כ"ק אדמו"ר הרב מורגנשטרן שליט"א, בקשר למה שהביא בשם האשל אברהם מבוטשאטש, שהוא מלמד זכות על אלה שקוראים אפילו בק"ש מלים משונות, לא בצורה מדוייקת.

הוא כותב בזה"ל, יש זכות על הקוראים ק"ש במלות משונות מכפי הנכון, וכגון האומרים 'אחד' ונראה כאומר 'אח עודד' וכדומה. כי כיון שמפורש בש"ע הק' [לקמן סימן ס"ב סעיף א'] שאין עיכוב בדיעבד בדקדוק המלות, שאמרו חז"ל (ברכות דף ט"ו ע"א – ב') בק"ש ויוצא ידי חובתו בדיעבד גם בלא דקדוק כלל באותיותיה. והוא הלכה רווחת ברורה.

ומי שבא לחלק בזה ולומר שכשקורא המלה לגמרי בנקודות אחרות והברה אחרת לגמרי מסגנון הנכון בקריאתה, חמיר טפי מחסרון דקדוק המלות גופייהו, עד שאינו אומר המלות כראוי, ואינו אומר הנקודות המצטרפות, רק נקודות אחרות שיש בהם שנוי משמעות, ודקדוקים שאמרו חז"ל אין בהם סגנון זה, ולא נצרכו להודיענו בזה כלל. מי שבא לחלק כן, עליו הראיה.

הבאנו זאת בשיעור הקודם, והערנו על כך שאין לסמוך על דברים הללו וכיו"ב.

ובהמשך הוא מביא את מה שהוא כותב במקום אחר, לגבי המלה בפה עמו, בברכת ברוך שאמר וכו', האל המהולל 'בפי עמו' – כך היא הגירסא שלנו – והאר"י ז"ל אמר לגרוס 'בפה עמו'. הפ"א בסגול או בצירי, לא משנה. העיקר שזה עם ה"א, כדי שיהיה בגימטריא פ"ז.

מהרי"ן כותב על כך [בעץ חיים ח"א דף ט"ז ע"ב], בפי עמו. ע"ש תהלת י"י ידבר פי (רד"א). וכתבו האחרונים משם האר"י, לומר 'בפה' בה"א ולא ביו"ד, כי בפ"ה גימטריא פ"ז ע"ש. ודבריו ע"ה הם לפי דרכו, שהביא נוסח ברוך שאמר מנין פ"ז. אך לפי שאר הגירסאות, אין קפידא. ואדרבה, לפי הדקדוק כן ראוי להיות, בפי ביו"ד, שהיא סמוכה. משא"כ אם אתה אומר בה"א. ודו"ק כי הוא פשוט.

האשל אברהם מבוטשאטש [בסימן נ"א] אומר כך, 'בפה עמו', בדקדוקי מבטא במה שאינו לשון תנ"ך הקדוש, נראה ששייך בזה מה שאמרו חז"ל [חולין דף קל"ז ע"ב] לשון מקרא לחוד, ולשון

שערי יצחק – השיעור השבועי

תורה, לא יודעים דקדוק? הוא ענה לו, אני אגיד לך. כתוב לגבי ק"ש, מה הדין אם קרא ולא דקדק? ישנה מחלוקת בין רבי מאיר לרבי יוסי [ברכות דף ט"ו ע"א], האם יצא או לא יצא. אבל ההלכה היא, קרא ולא דקדק, יצא.

אבל מהו הדין, אם דקדק ולא קרא...?

בכך הוא סתם להם את הפה. נתן להם את התשובה בדיוק, חשף את קלונם בעקיצה חדה. השם ירחם עליהם.

ברם, לגבי המשך הדברים, אני קורא תיגר. את זהב בסופה.

ראשית, לומר שאין פוצה פה ומצפצף, הדבר הוא מוכחש. הנני מעיד, כי 'יש ויש' פוצה פה ומצפצף. כאשר דיברתי עם הרב אלטמאן בנושא התנא האלהי, הרב דחוג חתם סופר פעה"ק בני ברק ת"ו, דבר ראשון שהוא מיד אמר לי, תשמע, אנחנו טעינו, אנחנו לא ידענו, היינו אומרים 'שפראנו' עד שתיקנו אותנו. וכמו שנדפס כבר בקונטרסנו דף מ"ט.

חזינן שהוא מסכים. הנה המציאות היא שהם – חלק מהם – תיקנו. הם הבינו שזאת טעות, והם תיקנו. הא כיצד הוא – הרב מורגנשטרן – אומר, כי אף אחד אינו פוצה פה ומצפצף? יש אשר הודו, ותיקנו את זה.

חושבני כי כעת הדבר כבר חמור מאד, להגיד בדוקא וביודעין 'שפראנו'? נראה לי שעברו כאן את הגבול. כי יודעים שזאת טעות, והדבר חמור, ולא רוצים לתקן.

שומו שמים. צריך על זה לעשות קריעה.

הפלא ופלא. פה קדוש, איך יאמר דבר כזה?

עכ"פ מי שסובר כך, ועוד מכריז על כך בפומבי, אין שום פלא שיגיד על רשב"י שהוא תנא אלקי, וסומך על בוחן לבבות ויודע מחשבות...

אבל אנחנו בעולם המעשה, והמצוות הן מוחשיות, זה מה שקובע, ולא הכוונות הנסתרות שהן באות רק לתוספת ולשבח. אבל אין להפוך את הטפל לעיקר ח"ו. היסוד הזה, מפורסם ונודע מנפש החיים להגר"ח מואלאז'ין, ומן הגר"ח בשו"ת רב פעלים ח"א סוף סימן א', ואכמ"ל.

הערה מהקהל: אבל בדרשות החת"ס חלק ג' [דף א' ע"א] כתוב, זה נמי כוונת ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו וכו' הוא יפתח לבנו בתורתו וכו'. ויל"ד ברוך הוא אלהינו, משמע כאילו ח"ו ב'

חכמים לחוד. ואין לדקדק כלל, רק במה שיש בו שינוי של משמעות במכוון שלא כהוגן, וגם בלשון התנ"ך הקד', שגם בקריאת התורה הק' בציבור אין לחזור ולקרות גם תיבה אחת על ידי טעות שאינו משנה המכוון, במקום שאין נקל להיודע בדקדוק במה שאין בו שינוי משמעות.

והוא – הרב מורגנשטרן – לוקח מזה, מדמה את העניין ומשווה זאת אל הדברים שלנו.

וכבר אמרנו, כי הספר אשל אברהם זהו ספר שלא ניפו אותו כפי שצריך לפני ההדפסה, יש שם דברים משונים ותמוהים.

אבל גם אם נגיד שהדבר נכון, הרי הוא מדבר לגבי דקדוק, האם הדיוק ככה או ככה, אולם אנחנו מדברים לגבי כפירה. וכי על כך הוא דיבר? כאשר ישנו עניין של אמירת חירוף וגידוף, עושים את רשב"י אלוה, על כך בודאי שאין ראיה ממנו. אין הנדון דומה לראיה כלל ועיקר.

*

בהמשך הוא כותב כך, כבר ידוע במשך כמה מאות שנים, נהגו החסידים 'דוקא' שלא לדקדק לבטא כל התיבות כפי הביטוי הנכון על פי כללי הדקדוק, כדי שלא להיגרר אחרי קליפת ההשכלה רח"ל. וכמו שחזינן אצל הרבה אנשים שאומרים באשרי ובא לציון, 'ברוך הוא אלהינו' 'שפראנו' – במקור יש קמץ גם באל"ף, כנראה בטעות, ועי' לקמן – לכבודו' (שלכאורה אם נדייק בזה, יהא פירוש שאנו בראנו את האלהים רח"ל) ואין מדקדקים לומר 'שפראנו' (שהכוונה שהקב"ה ברא אותנו) ואין פוצה פה ומצפצף.

הם בדוקא לא מדקדקים. אומרים 'שפראנו' הבי"ת בקמץ, במקום שפראנו' בשוא.

לגבי הנקודה הראשונה שלו, אכן הדבר נכון, האשכנזים מקרוב התרחקו מעניין הדקדוק, ובכלל מן התנ"ך, בגלל ההשכלה לצערינו, אשר עשתה בהם שמות. הדבר מוצדק, באופן עקרוני.

גם לשעבר לא היה מצוי אשכנזים מדקדקים. וכמו שהמליץ הר"א בחור, אם יעלה שיער בכף היד, תמצא אשכנזי מדקדק... אבל לא בגלל שהתנגדו לכך, אלא בגלל סיבות אחרות. ולכן בעיקר אצל הספרדים והתימנים היו מדקדקים כל הדורות, גם בדורות הראשונים.

ישנו סיפור מפורסם על המלבי"ם, שמישהו שאל אותו, למה בישיבות הקד', תלמידי חכמים ובני

שאינו מדקדק בחה"ד, הוא אינו מדקדק גם בדברים שלכו"ע צריכים לדקדק. אין לו את 'החוש' הזה.

יתירה מכך, עניין הדיוק בקריאה, הוא מביא את הדיוק גם בדברים אחרים. דהיינו, שהאדם שם לב לדברים בהלכה, בגמרא, בהנהגה, בהשקפה וכו'. 'דקדוק' פירושו כשמו, דק מן הדק. הלשון כפול, דק דק. דקויות. נוצר בו מזה 'טבע' לדקדק. התכלית טובה.

כי הוא – הרב מורגנשטרן – הביא שם מקודם נקודה, שהיא חשובה מצד אחד, בשם האשל אברהם [שם בסי' נ"א], וז"ל, ולפעמים על ידי שימת לב לזה ביותר – אם מדקדקים יותר מדאי בקריאה, הוא מדבר על ס"ת – יש חסרון כוונת הלב. עי"ז האדם שם לב למלים, ולא למשמעות.

אולם בסך הכל, יוצא מכך – מן הדקדוק – דברים טובים.

הערה מהקהל: רק בהתחלה זה כך, אבל אח"כ אין הדבר מפריע להבנה.

תגובת מרן שליט"א: יתכן שזה נכון. ואיך שיהיה, לא אנחנו קובעים. זאת הלכה גמורה שצריך לדייק בקס"ת, ואין לזוז ממנה. גם הגר"ח מברסק וסיעתו מדייקים מאד להחזיר או לגעור אפילו על שגיאות קלות בקס"ת, כמובא בשו"ת תשובות והנהגות, ואכמ"ל.

*

בהמשך הוא כותב כך, ואפשר לצרף לזה מה שכתב מרן החזון איש זיע"א, אפילו לגבי דיני ק"ש, שעיקר הביטוי נקבע כפי מה שנוהגים לדבר איש לרעהו עיי"ש. ולכן אם כבר נוהגים לומר 'שפראנו', אפילו שלפי אמיתת ביאורו יש בזה שיבוש, עם כל זה אין בזה בית מיחוש.

שמעתם? אם כן לפי זה, ה"ה למי שאומר, ברוך אתה ה' אויב עמו ישראל, במקום 'אוהב עמו ישראל', שפיר דאמי. רח"ל. המדובר לפי מבטא האשכנזי אויב, והוא בלע את הה"א. אבל כבר ידוע מה שסיפרו כי הגאון חזון אי"ש, כאשר הוא שמע זאת, הוא לא ענה אמן.

אינני יודע, מהיכן לקח מה שהוא כתב בשם החזון"א, שהולכים לפי מה שבנ"א אומרים. אני בעניי אינני מכיר חזון"א כזה. גם חיפשנו, ולא מצאנו. מי שיודע, אדרבה שיודעני. תימה, מהיכן הוא לקח זאת.

רשויות יש, ועל כן צריך לתת אות שהוא מדבר באותו שבראנו לכבודו ולא באחר ח"ו. ויותר היה ראוי לומר, אשר בראנו לכבודו, שאז היה הברכה על הבריא. גם קשה, מה עניין ברכה על הבריא, לברכת התורה. שזה ברכת הנהנין, וזו ברכת המוות. גם הקושיא מפורסמת, איך יברך על הבריא, הא נוח שלא נברא יותר משנברא וכו' ע"כ.

תשובת מרן שליט"א: אין שום קשר לניקוד הבי"ת, כלל ועיקר. השאלה שלו, כי מן המלים הללו מובן לכאורה שמברכים אנחנו את אלקינו, ומיהו זה? שבראנו לכבודו. א"כ משמע שיש אלקינו אחר ח"ו, שהוא לא ברא אותנו לכבודו, אלא לסיבה אחרת. היתכן? ועי"ז בא לתרץ שם בהמשך. זה פשוט וברור, וא"צ לפנים.

וכיון שמלאכתנו מלאכת שמים היא, וכלל גדול לימדנו התנא [אבות פ"ב משנה י"ב] וכל מעשיך יהיו לשם שמים, ולבל יחסר המז"ג, לא אמנע מללמד עליהם אפשרות של צד זכות, אפילו שהדבר חמור וקשה ביותר. אבל זה בתנאי שהניקוד אשר נדפס שם ב'דעה חכמה לנפשך' [דף ס"ד ע"ב ד"ה שהרי] נכון, שהם קוראים שפראנו בשלושה קמצים, דהיינו גם האל"ף בקמץ, עיין לעיל ד"ה בהמשך.

הגם שהדבר טעות, ולא נכון בהחלט, ולא יתכן, מ"מ את זה עכ"פ אפשר לתרץ בדוחק שאינו ממש כפירה. כי בשלמא אם היתה האל"ף נעלמת בקריאה, אזי פירוש המלה שהם כביכול בראו אותו רח"ל. אבל אם מוציאים את האל"ף במבטא, אז זה נדרש כמו נחלק לשתי מלים, שפרא אנו, ויהיה מובנו שברא אותנו. ואם הדבר אמת, אזי לכאורה כפתור ופרת. ושלוש על ישראל. אבל לא מסתבר שהם קוראים כך, אלא לבטח לא מדייקים כלל ועיקר.

וצריכים לדעת, דבר נוסף. הנני רגיל לומר, כי אנחנו רגילים – חקוק הדבר בדם שלנו מילדות – ב'חלק הדקדוק' למהרי"ץ. אאמו"ר זצ"ל כיון שהיה מלמד תלמידים בע"פ, היה אומר לנו לפעמים, תקראו לי מה כתב מהרי"ץ בחלק הדקדוק. וכך היה מורה לנו לקרוא.

אני אומר תמיד, כי אנחנו יש לנו חלק... דהיינו – וזהו דרך רמז – מי שמדקדק ב'חלק הדקדוק', הוא מדקדק גם בדברים שאינם כתובים בחה"ד. כי מי

שערי יצחק – השיעור השבועי

באידיש... הם סברו, כי בגלל שאצלם הצירי הוא נקרא כמו פתח, כגון שהם אומרים 'אלהי אברהם', במקום 'אלהי', אזי הוא הדין גם בזה. אולם הם לא שמו לב, כי בנדון דידן לגבי התנא האלהי, הדבר הוא לכולי עלמא. אין קשר בין הדברים. כי בנ"ד זה לא צירי שנהפך אצלם לפתח, אלא חירק שנהפך בשיבוש לפתח.

זאת שגיאה לפי כל הדעות והמבטאים הנהוגים בישראל.

א"כ בעצם, אין שום ראיה מכל מה שהם עשו בעבר. וכפי שאמרנו, רבים אומרים שדבר נהיה רק בשנים האחרונות.

וע"ע לקמן [ד"ה ובספרים] שלעבר היה מנוקד התנא האלקי בחירק, שמע מינה.

נתברר גם שרבים וטובים סברו שלפי דברי הר"י ברוך ממז'בוז' בפירוש רמז התנא 'האלהי' שבשער הזה"ק, שמלמד לנו אלקות, מיושב אף בנ"ד כמו שכבר הבאנו בשיעורים קודמים. כך שלא חסר לימודי זכות. באופן שאין אנו מוציאים לעז עליהם ח"ו. אבל השורה התחתונה, שהכל טעות. וקיי"ל [ב"ב דף צה.] טעות לעולם חוזר...

*

בהמשך [באות י"ז] הוא כותב כך, והנה זה דבר ברור שהיות שאין אנו בקיאים בכללי הדקדוק, הרי בודאי שאסור לומר שסיבת הדבר של-אסון של ארבעים וחמשה מתים, הוא מחמת זה ששרו את השיר 'לכבוד התנא אלקי'. שהרי היות שאין המכשלה הזאת נגלית לרבים, הרי אין תולין שזאת היא הסיבה למה יצא כל הקצף הזה וכו'.

דבר ראשון, זה לא קשור לכללי הדקדוק. אלו אינם 'כללים' של-דקדוק. כגון שוא נח, שוא נע. כללים ופעלים. זה לא קשור לכללים. אלא אלו הם דברים פשוטים, לכל בר בי רב. אלא מאי, הם אינם רוצים לשמוע כולם.

*

על המשך דבריו שם, כבר היערכנו בזמנו, לגבי העניין של דוד המלך, אשר שאל באורים ותומים רק בשנה השלישית של-רעב וכו'. ענינו על כך כבר בשיעור הראשון.

*

נשאר לנו רק, הדבר האחרון.

הערה מהקהל: בשיר ששרים כיום, מן התפילה על הבנים, אומרים אויבי השם במקום אוהבי השם. תגובת מרן שליט"א: השם ירחם.

*

בהמשך [באות ט"ז] הוא כותב כך, ועוד יש לצרף לזה, שכאשר מעוררים על זה ורוצים לשנות את הביטוי, הרי בזה מוציאים לע"ז על גדולי הפוסקים מהדור הקודם, ועוד יותר למעלה. שהרי ניגון זה, כבר נהגו לשיר במשך כמה וכמה שנים (בערך מאה שנה), והיו משוררים אותו לפי גאוני עולם, דיינים מומחים ורבנים צדיקים, ולא היה אפילו אחד מהם שהיה מוטה בזה, או אומר שצריכים לשנות את הניקוד וכד' וכו'.

וכיון שמעידים הכל, שרבותינו מויזניץ ואדמו"ר ביאן ורוז'ין, ורוב הצדיקים במאה שנים האחרונים, היו משוררים את הזמר בניקוד פתח, לכן אין לשנות. ועוד יש בזה חשש זלזול הקדמונים שנכשלו באיסור רח"ל, והרבה החמיר רשב"י בתחילת האידרא רבה, שהקב"ה מקפיד על כבוד הצדיקים יותר מכבודו, עיי"ש.

הוא מזכיר את ויזניץ, אבל דוקא ויזניץ השנה הסכימו איתנו, האדמו"ר – עכ"פ בנו שליט"א – וכל הרבנים שלהם, הכריזו כי הם החליטו לתקן זאת, וכך עשו. וכמו שהבאנו בזמנו בשיעור. והדבר מפורסם.

ולגופו של עניין, צריכים לומר כאן כמה וכמה דברים.

ראשית, זהו דבר מוכחש. רבים אומרים, כי בעבר אמרו נכון, האלקי בחירק, ורק בשנים האחרונות ה'זמרים' הם שהתחילו לשנות. והיו הרבה שהתנגדו, ודיברו נגד זה.

וישנם רבים, שלא ידעו בעצמם מה הם אומרים. הרי כבר הבאנו מהאדמו"ר מתולדות אהרן, אשר היה תמיה, מה? וכי אני אומר בפתח? מה פתאום. אני לא אומר בפתח. ורק לאחר שהוא חזר כמה פעמים, הוא 'תפס' כי הוא אומר לא נכון. הם לא שמו לב, שהם אינם אומרים נכון. הדבר לא היה, מתוך ידיעה.

וישנה נקודה נוספת. רבים שתקו, למרות שהם שמעו זאת – דיברתי עם הרבה רבנים אשר אמרו לי כך – כי הם חשבו, שכך הוא המבטא של חסידי הבעש"ט. וכן אחד מהזמרים אמר לי, כששאלתי אותו למה אתה אומר כך, הוא ענה לי, ככה זה

בסופו של דבר, בידעה חכמה לנפשך' פרשת נשוא, הוא קצת שינה את טעמו, הוא מודה שם במקצת, אבל הוא בא מכיוון אחר. הערה נוספת.

הוא אומר כך, היות שבזמנינו יש כמה וכמה כתות חדשות, שטועים בעניין אמונת הצדיקים, וחידשו להתפלל ולייחד עבודתם אל מנהיגם וצדיקם, ולא כמו שהובא בשבוע שעבר שהצדיק הוא רק כמו שליח ציבור, והאדם הפרטי והצדיק מתפללים יחד אל הקב"ה, וכמבואר בליקוטי הלכות (הל' תפילין ה' ב' אות י"ד), עיי"ש.

ישנם כאלה בעוה"ר כתות מעטות, אשר עשו מהצדיק שלהם אלוה.

לפיכך אעפ"י שמצד הלשון של-ניגון הנ"ל, אין צריך לשנות – הוא סובר שלא צריכים לשנות, אבל כעת הוא מסכים כי בכל זאת ישנו עניין לתקן את הדבר, דהיינו לא להגיד התנא האלקי, אלא האלקי בחירק. והסיבה היא – אבל מצד העניין, כדי ללחום עם הקליפה הנוראה הזאת שנתגלתה בזמן האחרון, כיון שאין בכוחנו להעמיד הדת על תילה, לכן לכל הפחות נשתמש בעצה זו להעביר רע מקרבנו, על ידי שנישיר בלשון חידוש, כדי שישאלו התינוקות למה משנים הניקוד המקובל עד עכשיו.

ויענו כל העם, שכיון שעכשיו יש טועים וחושבים שמותר להתפלל אל הצדיק רח"ל, ובדורות הקדמונים היה פשוט לכל שזה איסור חמור של עבודה זרה וכו'.

ומסקנא דמילתא, אעפ"י שאין איסור בדבר, ואי אפשר למחות כלל שאנשים משוררים הניגון ואומרים לכבוד התנא 'האלקי', אעפ"כ מי שרוצה יש עניין גדול לשורר לשנות ולומר לכבוד התנא האלקי בחירק, כדי ללחום מלחמת ה' עם הקליפה הנוראה, לפי שיש כיום אנשים חדשים שבטעות מייחדים עבודתם אל הצדיק או מנהיגם, וחושבים שאין בזה איסור. ובאמת יש בזה איסור חמור של שיתוף כמבואר בספה"ק, וצריכים ללמדם בעבותות אהבה, שעיקר סוד היחוד, הוא לייחד עבודתו להשי"ת בלבד. ועניין התקשרות הצדיק הוא כמבואר בספה"ק שהוא עניין של שדכנות והתקשרות של-נשמות, שעושים נשמה אחת להתפלל אל השי"ת וכו'.

בסדר. הוא בא מן הצד הזה. לכל הפחות קצת, מודה במקצת, מן הכיוון הזה. אם כי אנחנו אומרים,

בקול גדול ולא יסף (כתרגומו ולא פסיק), שזהו ממש איסור.

והוא לה כשגגה שיוצא מלפני הצדיק.

ברם מצד שני, הביאו לנו כאן המדפיסים דוקא סיעתא. הרי הוא אמר, שאסור להגיד כי הדורות הקודמים טעו בזה. אבל הנה הם בעצמם מביאים שם בהערה, כי החתם סופר אמר, על טעות אחרת אצלם שהיא חירוף וגידוף. הרי שהוא לא נמנע מלהגיד, בגלל הטענה מה עם כל הדורות הקודמים שאמרו כך?

מובא שם בהערה [י"ב] למטה בזה"ל, שאלתי את האדמו"ר שליט"א, על הא דאיתא בהגהות חתם סופר על שו"ע [או"ח סימן תע"ג] וזה לשונו, מה דכתיב בשיר 'אל בנה' – ישנם כאלה שאומרים זאת בליל הסדר – 'למוד הוא', הוא חירוף וגידוף. השיר הוא כך, אדיר הוא וכו', בחור הוא וכו', גדול הוא וכו'. ובאות למ"ד, לימוד הוא.

אומר החתם סופר, מה זה 'לימוד הוא'? זהו חירוף וגידוף.

לפי פירוש של 'לימוד הוא', הוא שכביכול הקב"ה לומד מאחרים ח"ו. וכי הקב"ה לומד מאחרים? חס ושלום.

וראיתי בפסיקתא דשיר השירים כתיבת יד, מונה שבעים שמות של הקב"ה על דרך א' ב', ולא מצא שום תואר באות למ"ד.

ונראה לי – כך אומר החת"ס – לומר 'לוחם הוא', על דרך [שמות ט"ו, ג'] 'ויי איש מלחמה, עכ"ל'.

הנה רואים כי החתם סופר לא בא ואמר, טוב, כיון שאמרו כך עד עכשיו, נמשיך להגיד את זה. הוא הבין שזהו חירוף וגידוף, וכתב איך צריכים לתקן זאת.

והרי הכלל בכגון דא, במקום שיש חילול ה', אין חולקים כבוד לרב.

זהו דבר אחד.

ועוד, הרי כתוב במפורש בגמרא בחולין [דף ו' ע"ב] בזה"ל, דרש להן מקרא זה [מלכים ב' י"ח, ד'] וכתת נחש הנחשת אשר עשה משה, פי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחשתן. אפשר בא אסא ולא ביערו, בא יהושפט ולא ביערו? והלא כל עבודה זרה שבעולם, אסא ויהושפט ביערו? אלא, מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו. אף אני, מקום הניחו לי אבותי

שערי יצחק – השיעור השבועי

ובהגדת פראג ומנטובה נדפס 'למודיו', וכמובן שאין לו שחר. ויתכן שזה הוא טעות המעתיק מ'לבדו' ל'לימודו', שנתחלפה הבי"ת למי"ם הדומה לה בכתב אשכנזי עתיק.

המלה 'לימוד הוא' זהו בלבול, כי הבי"ת והלמ"ד בכתב אשכנזי הם דומים, ומכך השתבש להם בכתב.

ברם נראה לענ"ד, כי קשה ורחוק לקבל את התיקון הזה. לומר את הגירסא הזאת. מכיון שבכל השיר, אלו תארים להקב"ה. אדיר הוא, בחור הוא, גדול הוא, דגול הוא, הדור הוא, ותיק הוא, וכו'. כביר הוא, ואיך שייך אח"כ לבדו הוא? הרי זהו אינו תואר.

יותר טוב, מה שהחת"ס אומר, לוחם הוא, שזהו תואר.

דרך אגב, הסגנון לימוד הוא בחירק, לא מובן. אולי התכוונו בקמץ, ל'מוד הוא.

ולגופו של עניין, יש בעניין הזה של 'למוד' הוא צדדים לכאן ולכאן, ואינני מכניס את ראשי הקטון, בין הרים גבוהים, בפרט דלדידן ליכא נפקותא. כי אין אצלינו פיוט זה כלל.

*

מצד שני, מישחו אשר מאידך גיסא מעודד מאד וסובר כמותנו, זהו מכתב שנשלח אלינו ע"י האדמו"ר ממבקשי השם שליט"א.

והנה הוא בעצמו אומר בזה"ל, לכבוד מרן המאיר עינינו באור תורתו רבינו הגדול הגה"צ רבי יצחק רצאבי שליט"א.

בדבר הקונטרס התנא האלקי, רציתי להודיע שעוד לפני אסון מירון, הזהרתי את הזמרים אצלי (בהדלקה שע"י בית מדרשינו אשר בבנין 'שלוש ורעות רח' קה"י 63 ב"ב) שישירו רק עם חירק. ומצאתי עוד סיוע לדבריכם מהפסוק באיוב כט, ב 'מי יתנני כירחי קדם כימי אלוה ישמרני. ובשו"ע יו"ד סי' רע"ז אי' ששם זה הוא מהשמות שאינם נמחקים. ויוצא שיש נמי משמעות לשם זה, אלו"ה בה"א הידיעה, והוא גם בעיה לא פחות מאלהי עם פתח שדין אחד להם.

והשנה נוכחתי בעת ל"ג בעומר ב'קרית יואל' שבניו יורק, והשתתפתי בהקלקה של כ"ק האדמו"ר מסאטמאר שליט"א, ושם שרו עם פתח. וכשאני עשיתי הדלקה למחרת בחצר ביתו של אחד הנגידים, אני דיברתי לפני ההדלקה על כך

להתגדר בו. מכאן לתלמיד חכם שאמר דבר הלכה, שאין מזיחין אותו. ואמרי לה, אין מזיחין אותו. ואמרי לה, אין מזיחין אותו.

א"כ לפעמים ישנם דברים, שמתחדשים ע"י האחרונים. אני אומר זאת, אפי' על הצד שאכן בעבר לא שמו לב לכך. דהיינו גם אם תמצי לומר כדבריו וכדלעיל.

הוא אמנם ענה על כך לפי דרכו, דשאני לימוד הוא שאין על כך שום ישוב, ואז צריך אכן לשנות יעו"ש"ב.

אבל ישנם כבר שבאו ותירצו את קושיית החת"ס הזאת, לגבי 'לימוד הוא'. כמו שמביאים שם תירוצים, הנראים דחוקים, אשר יישבו את זה. לדוגמא, מביאים את מה שהקב"ה אמר 'נצחוני בני'. דהיינו, ישנם דברים שכביכול הקב"ה הודה לגדולי ישראל. כך הם מיישבים.

יכול להיות בעצם עוד תירוץ, לגבי מה שדיברנו בזמנו – אולי זה קשור – בעניין מה שאומרים בסליחות, עשה למען לימודך. מה הפירוש 'לימודך'?

ברם, עכ"פ ישנו הבדל. שם החת"ס יצא כנגד מה שכתוב בספרים, כי מודפס כך, 'לימוד הוא'. משא"כ בשיר של התנא האלהי, המדובר על איך מבטאים. כי בעל פה, יותר מצוי ושכיח שהדבר מתבלבל.

ובספרים בעבר, גם אצלם מנוקד 'האלקי' בחירק. יכולים לבדוק זאת. א"כ ההיפך. רק שבע"פ, חלק מהם התבלבלו, ולא שמו לב למה שהם אומרים. לגבי מה שכתוב, קשה לייחס טעות.

אבל מצד שני, מביאים שם – ב'דעה חכמה לנפשך', בהערה הנז"ל – דבר מעניין מהקובץ צפונות, מאמר של ידידנו הרה"ג הרב יצחק ישעיה וייס שליט"א – רב השכונה כאן נוה אחיעזר ב"ב ת"ו – שכתב בזה"ל, בדקתי בהגדות עתיקות שצולמו לאחרונה, ומצאתי שבהגדת דרמשטט שנכתבה על קלף בתחילת האלף הששי בהיידלבוך, עם ביאור ופסקי הלכות, ושם גירסת השיר, 'לבדו' הוא יבנה ביתו. באות למ"ד, כתוב 'לבדו'.

והוא נוסח נאה.

א"כ לא צריכים לתקן, 'לוחם הוא', כפי שהחת"ס אומר.

הבנתי כי ישנו כאן בעיקר עניין רגשי. הפעם הראשונה שראיתי נקודה מזוית זאת, היא במכתב שלו. כנראה אלה – בכל אופן הוא, שבנו נהרג באסון – קשה לו לקבל את זה. כי ההרגשה שלו היא, שהבן שלו הוא קדוש וטהור, עלה תכף ושרוי בהיכלא דרבי שמעון בר יוחאי זיע"א. אל תגיד, כי בגלל העוון הזה, האסון הזה קרה.

ישנה כאן נקודה עדינה. אינני יודע, האם האחרים חושבים כמוהו, ולא נראה לי שהדבר קשור האחד אל השני. אבל מן המלים שלו, נראה כי כביכול הוא נפגע מכך. רצונו להגיד, כי הם עלו לשמים ישר למתיבתא דרשב"י, קדושים וטהורים, ולא לייחס בקשר אליהם איזו עבירה, למרות שהעבירה איננה שלהם. ובכל מקרה, זה לא רק הם.

הנני מקדים לומר זאת כעת, בכדי לדעת האם ישנו עוד מישהו אשר חושב כמותו, או האם ישנם החושבים בדיוק ההיפך. כי הייתי רוצה לשמוע זאת, עוד לפני שאני עצמי חושב מעיין ומדבר על כך.

הערה מהקהל: בעצרת בכותל המערבי, כאשר הצדיק המקובל הרב יעקב עדס שליט"א דיבר, בא אליו הרה"ג שלמה עמאר שליט"א ואמר לו, אל תגיד שזה קרה בגלל זה. ענה הרב עדס, לא חשבתי להגיד. לא עליתי למעלה וראיתי את הסיבה. אלא אומרים להתעורר, באופן כללי. גם חכמי אשכנז, כל אחד אומר סיבה. אבל לקשר את זה בגלל זה, קשה להגיד זאת.

תגובת מרן שליט"א: נכון. אבל כאשר רואים סימנים כמעט מובהקים? הרי זה בבחינת הא דקיי"ל [ב"מ דף כח. וחולין דף עט:] סימנים דאורייתא... ובכל אופן הרי לא אמרנו ולא כתבנו כי זה בגלל זה, אלא אמרנו זאת רק בגדר אולי. אכן הדבר נכון, אף אחד אינו יכול להגיד, שזה בגלל זה. מי עלה שמים וירד? אבל השתמשנו בכך, כי על ידי זה, יותר מרגש את האנשים, ולעורר את הקהל.

ברם ישנם כמה סימנים, שהדבר קשור לזה. וגם אם זה לא בגלל זה, אבל אולי זה בצירוף זה. חזי לאצטרופי. ובכל מקרה, ברור שגם בלי זה צריכים לתקן, בלי קשר לאסון שאירע. זה לא שאנחנו 'בונים' על כך, שבגלל האסון צריכים לתקן את הדבר.

שצריכים לומר עם חירק, ואף תיקנתי אותו כשטעה. ולאחר ההדלקה בא אחד מהחסידים ואמר לי שהוא ציווה בדיוק ההיפך, שישירו עם פתח ולא עם חירק, ואמרתי לו שהטעם הוא כי האדמו"ר הנ"ל הוא חסיד של ה'אמרי חיים' זצ"ל, והוא נהג כך, וזה לא בא משיקול הלכתי.

וכשנכנסתי לביקור אצל האדמו"ר מסאטמאר שליט"א, שאל אותי אם נהנתי בהדלקתו, ועניתי בחיוב, וחשבתי לשאול אותו אודות הענין, אך יראתי, מאימתא דציבורא שעמדו שם הרבה חסידים מסביב, ופחדתי שאם הוא בעצמו לא התבונן וחקר את הנושא מקודם, היה הדבר יכול לעורר תמיה ולא להתקבל חלילה אז שתקתי ודיברתי מעניינים אחרים.

ואף ראיתי את דברי מורי ורבי כ"ק אדמו"ר הגרי"ם מארגנשטערן שליט"א, ומחמת חומר הענין, אינני יכול לומר אלא שמצא לימוד זכות דחוק ותו לא, אך החובה להזהיר ולעורר במקומה עומדת, במקום שיש חשש של חירוף וגידוף רחמנא ליצילן.

וכבר כ"ק אדמו"ר מטשערנאביל שינה, וגם הגה"צ רבי צבי מאיר זילברברג שליט"א, וכ"ק אדמו"ר מבוהוש שליט"א. אך עדיין היד נטויה, וצריך לפרסם אצל כל הבתי דינים, ולהודיע לכל הזמרים בעיקר, ובאמת בהברה החסידי זה יוצא טוב גם בחרוז, אלוקי, יוחאיאי.

וה' ישמרנו מכל מכשול.

ואסיים בברכת הדיוט, יה"ר מלפני אבינו שבשמים שיזכה מרן לאריכות ימים ושנים טובות מתוך בריות גופא ונהורא מעליא להאיר לכלל ישראל את הדרך ילך בא עד ביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

כה דברי הקטן והצעיר באלפי ישראל

אשר ישראל ליסואר

ממבקשי השם.

יישר כוחו, ברוך יהיה. וירבו כמותו בישראל.

*

ישנו עוד מישהו שכתב מכתב בנ"ד, אבל בזה היה לי קצת דבר חידוש גדול, מכיוון שונה לגמרי.

מישהו אשר שיכל את בנו באסון מירון רח"ל, כתב אלי מכתב ארוך בנושא הזה, אולי בלי נדר נביא אותו בהמשך. הוא דן בכמה נקודות חשובות, אבל

שערי יצחק – השיעור השבועי

– בטענה שאינם מקבלים לישיבתם תלמידים עם פיאאות מסולסלות תימניות.

ועל-החמודות טען, שזו ההופעה שלו, וכך צייתה לו אמו לפני מותה. זו המסורת המשפחתית, ועל כך גאוותו.

ואביו הוסיף, מספיק החילונים גזרו לנו את הפיאאות כאשר עלינו לארץ, וכעת אתם עושים לנו זאת?

הם שמרו על הפיאאות, מול כלל הנסיונות בעלותם לא"י מתימן, והוא ימשיך וישמור את המסורת התימנית בגאווה, גם אם יצטרך לוותר למען זה על ישיבה מכובדת כזו או אחרת. הוא לא התפשר על כך בשום אופן.

ובסופו של דבר, התקבל לישיבה מצויינת והתאימה לו, והוא התאים להם.

לבסוף הם חזרו בהם, ראו שהפסידו בחור נפלא. ואז הם אמרו, טוב, תחזור וכו', ואביו ענה כי הוא כבר רשם אותו לישיבה אחרת.

הפסידו את הבחור. לא מגיע להם.

ע"כ צריכים לדעת, אלה אשר נתקלים בבעיית הזאת, שישנן ישיבות שהדבר אינו מפריע להם. ואדרבה, ישנן ישיבות שאפילו מעדיפים את זה.

חושבני, כי הנושא הזה לצערינו צריך תיקון גדול. אספנו הרבה דברים, לגבי עניין הפיאאות, וצריכים להדפיסם. כי זהו דבר מזעזע.

המשגיח ההוא שם בישיבה אמר הנז"ל, שהוא לא מסוגל לראות את זה. הוא לא יכול לראות את הפיאאות. 'מפריע לי בעיניים'.

איך היגענו לכך? לטומאה כזאת? שהוא לא יכול לראות פיאאות קדושות?

מהיכן הדבר בא?

התשובה היא, מן טומאת הפאות הנכריות. מי שהכניסו זאת, מי שאצלם הפאות 'הנכריות' זהו כיסוי הראש, אזי הפיאאות 'היהודיות' עושות לו רע בעיניים רח"ל. מזעזע.

צא ולמד ממה שהגה"צ אליהו לופיאן זצ"ל אמר, שהוא רואה על פניהם של בני הישיבות החסידיות טהרה. פנים טהורות. כמובא בתולדותיו שבתחילת ספרו לב אליהו.

והמבין יבין.

בקיצור, השכל שלהם התעוות. הטומאה מתרחקת מן הקדושה. זה לא הולך ביחד.

בעניין בחור תימני שהסכימו להכניסו לישיבה, רק אם יוריד את הפיאאות רח"ל. סיבת המתנגדים לפיאאות 'היהודיות', באה מטומאת הפאות 'הנכריות'.

לפני שבוע, הייתי באיזה מקום, ובא אלי אב עם בנו שמסיים בתלמוד תורה, והוא בלי עין הרע עם 'סימנים', פיאאות ארוכות. זרע בירך ה', כל רואיהם יכירום. הוא אמר לי, באתי לרשום אותו לאיזו ישיבה, ואמרו לי, אם אתה רוצה שהוא יכנס לישיבה שלנו, שיווריד את הפיאאות. ובלב שבור הוא שאל אותי, מה אני אומר?

עניתי לו, תגיד להם, אם אתם לא רוצים פיאאות, אני לא רוצה את הישיבה שלכם. אני אלך לישיבה יותר טובה. חיזקתי אותו. אמרתי לו, תראה הנה כמה בחורי ישיבות ישנם עם פיאאות, אשר הם בתוך הישיבות.

אלא שלצערינו הוא לא יודע בדיוק, איפה לרשום את בנו. לא מכיר עוד ישיבות.

ישנן ישיבות אשר אדרבה, הם מחפשים ילדים עם פיאאות.

אחד הנכדים שלי, הרב שמואל, אשר למד בפוניבז', אמר לי כי אחד הרבנים שם – המשגיח דישיבה קטנה הרב אריה ליב שפירא שליט"א – נישק לו את הפיאאות בפרהסיא, בכניסה לביהמ"ד, מרוב קדושה ושמחה.

זה מקרוב, הראה לי הרב משה שרעבי הי"ו מאופקים ת"ו, הוא מחותן עם הבן שלי הרה"ג משה שליט"א, דבר אשר התפרסם ב'קטיפה לבית', מביאה זאת הרבנית הנכדה של הג"ר ברוך בר, בעל הברכת שמואל. יש לה מדור מיוחד, בו מדפיסים דברים שלה. היא כבר זקנה, ישישה, יהי רצון שתאריך ימים. והיא מכתיבה את הדברים. היא אומרת, וכותבים את מה שהיא אומרת. יש לו קשר עם המשפחה הזאת. הוא אמר לה בחרדת-לב מה שאירע לבנו יוסף יצ"ו, והיא פירסמה זאת בכתב-העת הנז'.

כתוב שם כך, בגנו יוסף, בְּרוּךְ-הַכְּשֻׁרוֹנוֹת, וברוך ה' הוא ירא-שמים מאד, נכנס לישיבה אליה חלם להתקבל, לאחר שמנהל הישיבה ביקש ממנהל ה'חיידר' בו למד, 'תשלחו לי את ה"פצצה" של החיידר'.

שלחו את הילד שלו. בלעה"ר, ילד כשרוני מאד. הישיבה סירבה לפתע לקבלו – לא ראש הישיבה, דוקא הוא רצה, אלא המשגיח, סירב לקבל אותו

הנני מציע, שידידינו הרה"ג מאיר ליאור לוי הי"ו מירושלים ת"ו שבזמנו כבר התחיל לאסוף חומר בנושא הזה, והרי כבר דיברנו על כך לפני כמה שנים, רצינו להדפיס בנושא איזו חוברת, עלון, ברם כעת חושבני כי הדבר אינו מספיק, צריכים לאסוף את כל החומר, ואת כל מה שדיברנו בשיעורים בנושא, ויש לי עוד חומר בכתובים, ולהדפיס זאת בחוברת נפרדת. לרכז את כל העניין הזה.

הוא בעז"ה עומד להוציא חוברת בשם 'גימ"ל כנתינתה מסיני', הפלא ופלא, ראיתי אותה וממש 'שפתים ישק'.

וזה יהיה ההמשך, שילך מחיל אל חיל, חוברת בשם 'הפיאות היהודיות', בכדי לסלק את כל הטענות והמענות, את כל הדברים השליליים, ושיבינו את חומרת העניין.

גם אצלם בעבר היו פיאות. מי שמכיר את התמונה של הנצי"ב מואלאזין, היו לו פיאות גדולות ועבות. ראיתי גם תמונה של הרה"ג רפאל שפירא, ממש תחשבו שהוא תימני. גם בתמונת החפץ חיים ניכרות הפיאות. אצלם בליטא. הליטאים. רק שבגלל קלקולי ההשכלה, מקרוב ירדו להם הפיאות, כידוע.

וכעת הם 'נלחמים' נגד זה? אתמהא. פלא עצום.

שתי תשובות לשואל לגבי מ"ש החיד"א בעניין השינוי שבפרשת במדבר, 'דעואל' - 'דעואל', למה לא נכתב השם הזה ברי"ש גם בפרשת בהעלותך, הרי גם שם מדובר בעניין הדגלים.

בעזרתו יתב', נסיים בדבר האחרון. זאת שאלה של ידידנו הנעלה כש"ת רבי אבנר חרד הי"ו, מעיר נתניה ת"ו. נדבר על כך בקצרה, כי אין לי זמן להאריך על כך כעת.

החיד"א בספרו חומת אנך, בפרשת במדבר, עומד על השאלה, למה כתוב אֱלִיָּסָף בֶּן רְעוּאֵל [במדבר ב', י"ד]? הרי לפני כן כתוב, דְּעוּאֵל.

וז"ל החיד"א, צריך לדעת, אמאי הכא בדגלים כתיב רְעוּאֵל ברי"ש, ולמעלה כתיב דְּעוּאֵל בדל"ת בתחילת פרשה זו, וכן פרשת נשא בקרבנות הנשיאים.

וראיתי בספר אמרי נועם פרשת ויצא, שכתב דגד זכה שיקבר מרע"ה בחלקו.

הרי כתוב, וַיֵּדָא רְאשִׁית לֹו, כִּי שָׁם חָלְקָתָּ מַחֲקָק סָפוֹן [דברים ל"ג, כ"א]. משה ספרא רבה דאורייתא, נקבר בחלקו של גד. מה זכה גד, שמשרע"ה נקבר דוקא בחלק שלו?

לפי שכשמינה ראש דגל לדן, היה יכול גד לומר, אני בכור לזלפה, ודן בכור לבלהה. למה אני איני ראש דגל כמוהו?

ולא דיבר נגד מרע"ה. לכך כתיב אליסף בן דְּעוּאֵל, וכתיב ברי"ש רְעוּאֵל, שעלה זכה לריע אל - שהוא מרע"ה - שיקבר בחלקו עכ"ד. הרי יש דגל מחנה יהודה, ויש דגל מחנה אפרים, ויש דגל מחנה דן, ודגל מחנה ראובן. ישנם ארבעה דגלים. בדגל מחנה דן, עם אשר ונפתלי, ראש הדגל הוא דן. א"כ הוא היה יכול להגיד, הרי הוא בכור של בלהה, שכן רחל אמנו ע"ה אמרה [בראשית ל', ו'] וַתֹּאמֶר רְחֵל דָּנִי אֱלֹהִים, וְגַם שָׁמַע בְּקוֹלִי, וַיֵּתֶן לִי בֶן. עַל כֵּן קָרָאָה שְׁמוֹ דָּן. א"כ אני - כך גד אמר - בכור של זלפה. יש את ראובן, יהודה, אפרים ודן. יהודה וראובן, הם של לאה. ואפרים, של רחל. ומן השפחות יש את דן, שזאת בלהה. א"כ אני - גד - בכור של זלפה, למה אתם בוחרים אותו ולא אותי?

בכל זאת, הוא שם מחסום לפיו. הבליג. לא התריס ולא דיבר נגד משה רבינו. לכן הוא זכה להיות בחלק של משה רבינו שהוא ריע לאל.

אומר החיד"א, ולפי זה מה"טוב, שדוקא בדגלים כתב רְעוּאֵל ברי"ש. אמנם בתחילת הפרשה, והנשיאים בקרבנות, כתיב דְּעוּאֵל בדל"ת. ועל פי האמור נרמז דוקא בדגלים, להורות דבעבור הדגלים זכה לזה, ואתי שפיר.

לכן זה רק בפרשת הדגלים, כי כאן התורה רומזת את הסיבה למה הוא זכה להיות בחלקו.

מי שיעיין בספר אמרי נועם בפנים, יראה כי הוא מרחיב בכך. והוא מוסיף, שמשה רבינו עודד אותו. אמר לו, הוי זנב לאריות, ואל תהי ראש לשועלים. אין לך מה לקנא בדן, כי אמנם הוא ראש דגל, אבל מי איתו? אשר ונפתלי. הם בני השפחות. משא"כ אתה, עם ראובן ושמעון. אתה זנב לאריות. הולך את חכמים, יחכם.

נמשיך בקצרה - כי ישנם הרבה דברים לבאר ולברר בנושא הזה, אשר נמצאים אצלי ברוך ה' בכתובים בנפלאות מתורתך - ונביא רק מעט ממה שנוגע להערה של רבי אבנר יצ"ו. יישר חיליה

שערי יצחק – השיעור השבועי

לנקום. ויש איסור נטירה בלב, אל תחשוב בלבך. תמחק את זה לגמרי. כי הכל הוא הבל וריק.

לכן התורה לא כתבה שם רעואל ברי"ש, להראות לנו כי הדבר אפי' לא עלה לו במחשבה. הוא הסכים עם זה בלב שלם ובנפש חפצה.

כך מיושבת השאלה. אם כי בנושא עצמו, יש לנו עוד מה להאריך ולהרחיב, בכל מה שנוגע מסביב לזה. אבל מה שנוגע לשאלה שלו, חושבני כי זה מספיק, והדבר מובן היטב.

ב"ה שזכינו ליישב, להגיד דבר טוב, להסביר חידוש בתורת משה רבינו.

מצד שני, התפעלתי כמה רק השינוי של רעואל – דעואל, טיפת דיו, כמה מוסר ולימודים טמונים בזה. פלא עצום. ממש טיפה קטנה. אשרינו מה טוב חלקינו. ברוך אלהינו שנתן לנו תורת אמת, וחיי עולם נטע בתוכנו.

הצעה לקבוע מקום מיוחד בבתי כנסיות, שיראו את צורת הסנה שבאבני הר סיני.

הוא יתברך שעשה לנו גם היום נסים ונפלאות, והנה גם עד היום [מרן שליט"א מתבונן שוב באבן הנו"ל] יש לנו מזכרת חיה מהר סיני, ממש פלא עצום, גדול ונורא. מי שירצה אח"כ לראות אותה, יבוא לבאן.

אולי כדאי להציע שיהיה לכך מקום קבוע בבתי הכנסת לראווה, כעין שעושים אצלנו בביצי נעמיות. חידוש שנתהווה בזמנינו, לחיזוק אמונתנו, בחושנו, ובמרעינינו. לזפות את הרבים, ולקיים בכל פעם מצות זכירת מעמד הר סיני. הדר מעמד סיני, לעמי מורשה.

והמקום ב"ה ידריכנו וינחנו בעצות טובות מלפניו לעבודתו וליראתו, ברוך הוא וברוך שמו, אכ"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר,

נערך והגה לפי הבנת העורך.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה

המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר

היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן

שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

פרטים בטלפון: 050-4140741

לאורייתא, הוא מלא וגדוש ציצים ופרחים לתורה, וירבו כמותו בישראל.

הוא שאל, א"כ למה בפרשת בהעלותך, כתוב שוב הפעם 'דעואל'? הרי שם זה גסדכן הדגלים.

הרי כתוב שם [פרק י' פסוק כ'] וְעַל צִבְא מִטָּה בְּנֵי גֵד אֱלִיסָף בֶּן דְּעוּאֵל. המדובר שם הוא לגבי הדגלים, כפי שנאמר בהתחלה, וַיֵּסַע דָּגָל מִחֲנֵה בְנֵי יְהוּדָה בְּרֵאשִׁיטָה לְצִבְאָתָם וגו'.

בס"ד אומר בקצרה, שתי תירוצים לשאלה.

ראשית, אולי פשוט. הרי לפ"ז לא מסתבר שנשתנה השם שלו, מדעואל בד' לרעואל ברי"ש. רק שהתורה רצתה לרמוז, למה גר זכה. אם כן, מספיק פעם אחת לרמוז את זה, לא צריך פעמיים.

אבל יכול להיות, יותר מזה. נכון שבשעה שמשה רבינו אמר בשם ה' את הציווי איך לעשות את סדר הדגלים, כאשר שמע זאת אליסף בפעם הראשונה, הוא פתאום מרגיש, למה מבזים ומשפילים אותי? מדוע הוא כן, ואני לא. איך החלטתם?

אולי נעשה בינינו גורל?

אך הוא לא דיבר נגד משה רבינו, אלא כאב לו, אבל משה רבינו עודד אותו. אולם אח"כ הוא אמר, טוב, מאחר שהקב"ה כך מצווה, אני מקבל זאת.

א"כ התורה רומזת זאת פה, בפרשת במדבר, כי כאן היה לו את הנסיון. פה הוא הציווי, שהקב"ה צוה את משה רבינו איך לערוך את המחנות, כפי שנאמר [במדבר ב', ב'] וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר. אִישׁ עַל דָּגְלוֹ בְּאַתֶּת לְבֵית אֲבֹתָם יִחַנו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִנֶּגֶד סִבִּיב לְאַהֲל מוֹעֵד יִחַנו וגו'. אולם בפרשת בהעלותך, זהו המעשה בפועל. לא הציווי. כבר עבר זמן מאז הציווי, עד שהם [במדבר י', יג] וַיֵּסְעוּ בְּרֵאשִׁיטָה וגו', כאשר נסעו בפועל.

אילו התורה היתה כותבת שוב הפעם 'רעואל' ברי"ש, אזי נבין כי עכשיו שהדבר נהיה מעשי, שוב הפעם התעורר לו הדבר? לא. כעת כבר לא התעורר לו. הוא כבר מחק את זאת מליבו. בהתחלה, כן. אבל אח"כ, כבר ירד לו העניין. הוא אפילו לא חשב על כך. אם היה כתוב 'רעואל', אזי כביכול הוא היה צריך להתגבר שוב על עצמו. ברם, לא כך היה הדבר. הוא לא היה צריך להתגבר על עצמו.

זהו כפי שהרמב"ם כותב בסוף הלכות דעות, לגבי נקימה ונטירה. יש נקימה, שהאדם נוקם. אסור

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

פרשת מטות
(נמסר במוצש"ק פינחס)
תמוז התשפ"ו בשל"ז
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

המשך לגבי בן א"י הנמצא בחו"ל ביו"ט שחל בשבת, שישתמט מלעלות לתורה, וזאת עפ"י דברי הזוה"ק כי סדר הפרשיות הן תקנת משה רבינו ע"ה. וכעין זה מה שלא מניחים תפילין בחול המועד, שהוא הונהג ג"כ עפ"י דברי הזוה"ק.

עניינים נוספים שנתקבלו בישראל עפ"י הזוה"ק, כגון התוספות שאנו אומרים בברכת יוצר אור בשבת ויו"ט, ואמירת נוסח כתר יתנו לך וכו' במוסף דשבת ויו"ט, ומה ההבדל ביניהם לבין עניין סדר השבחים שבברכת ישתבח.

בעניין ארבע זכירות שצריך האדם לכוין בסוף ברכת אהבת עולם, והמשך לגבי אבן מהר סיני שכדאי להניחה בבתי הכנסת בכדי לקיים את עניין זכירת מעמד הר סיני. פנייה ובקשה למי שיטפל בעניין.

בעניין החוברת החדשה שיצ"ל השבוע, 'גימ"ל כנתינתה מסיני', וציור מעמד הר סיני המופיע ע"ג הכריכה, וכיצד ולמי היתה הגדר שמסביב להר סיני.

תוספת דברים בביאור דברי הרמב"ם באיגרת תימן, כי מי שאינו מאמין במשה ובתורתו לא עמדו אבותיו על הר סיני. הא כיצד קרח היה אפיקורוס, למרות שהיה במעמד הר סיני. ותשובה לשאלה, שהרי כל המחלוקת התחילה מאשתו של קרח.

המשך בעניין 'בן שמונה עשרה לחופה', ביאור החפץ חיים מדוע יעקב אבינו השתוקק כ"כ לראות את יוסף לפני מותו, ובדבר הנסיונות שישנם כיום שאינם כפי הנסיונות שהנו בעבר. השלמה לגבי השאלה, האם אפשר לדבר עם אשה בלשון זכר.

בשבח החוברת 'גימ"ל כנתינתה מסיני', וחוברות נוספות העתידות לצאת לאור, וכן החוברת 'מקורות מנהגי חבאן'.

© כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחוברות "שערי יצחק" – 840

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"י.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש ע"י הרב יעקב הי"ו בן ידידנו הרה"ג אלמוג שלמה אכלופי יצ"ו, להצלחת ולרפואת נ"ב היולדת מרת שרית בת הרה"ג מנחם גמליאל שתחי', מעיר שדרות ת"ו, והתינוקת רחל שתחי', שנולדה להם בשבוע שעבר בשעט"מ. יה"ר שיוזכו לרוות נחת מכל יוצאי חלציהם, בבריאות איתנה ונהורא מעליא אכ"י.

וכן ע"י רבי מנחם קרשנבום הי"ו, מארצות הברית, להצלחת ולהצלחת נות ביתו וכל בני משפחתו. בעבור שהתנדבו למוסדות יד מהרי"ץ.

כמו כן על ידי האשה החשובה מרת רחל יהודית בת דוד מאיר גיגי שתחי' מארצה"ב, להצלחה מרובה בפרנסה מתוך הרחבת הדעת, ונחת מכל משפחתה. בעבור שהתנדבה למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

חושבני כי השם הזה הוא קבוע, מגיע לה מן השמים ברכה קבועה, משהו מסודר. זאת חמותו של ידידנו הרב הגאון חיים ב"ר איתן לוי הי"ו. ירבו כמותו בישראל.

כמו"כ ע"י רבי עובדיה בן רבקה הי"ו, מארצות הברית, לרפואתו ונחת מכל יוצאי חלציו.

וכן הרה"ג יהודה בן ידידנו הרב שי חרוי הי"ו, זה חידוש, ב"ה הוא נכנס חזק לעניינים, פועל הרבה בכל ענייני השיעורים האחרונים מאז שבת הגדול, ההדפסה שלהם וההפצה, ועוד יש המשך. כגון לכנס ולערוך וכו' בספר כרוך את השיעורים של כל שנה ושנה, וכן את השיעורים לבחורים בשם תוצאות חיים. לרפואת רעייתו היולדת מירב בת הרב עוזיאל תעניז, ולבנה הנולד במזל טוב בשב"ק, שיוזכו הוריו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו בעתו ובזמנו.

בעבור שהתנדבו למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה וניזק יצילם, והזקוקים לרפואה המקום ב"ה ישלח להם רפו"ש בשאר חולי עמו ישראל וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"י.

תסתכלו על השעון, עכשיו השיעור מתחיל, עד עתה זאת היתה רק כמו הקדמה.

המשך לגבי בן א"י הנמצא בחו"ל ביו"ט שחל בשבת, שישתמט מלעלות לתורה, וזאת עפ"י דברי הוזה"ק כי סדר הפרשיות הן תקנת משה רבינו ע"ה. וכעין זה מה שלא מניחים תפילין בחול המועד, שהוא הונהג ג"כ עפ"י דברי הוזה"ק.

דיברנו בס"ד בשיעור הקודם, בקשר לאדם שהוא בן ארץ ישראל, וכעת הוא נמצא בחו"ל, ומזמינים אותו ביו"ט שני שחל בשבת לקריאת ס"ת, האם מותר לו לעלות לתורה.

הבאנו כמה דעות בזה, ולבסוף אמרנו כי נכון להשתמט מכך. חיזקנו זאת, כי אחת הסברות של מקילים, היא מפני שהם אומרים כי אין תקנה קבועה לקרוא בדיוק את הפרשה, אלא אפשר לקרוא כל דבר בתורה, מבחינת עיקר התקנה. זאת רק תקנה יותר מאוחרת, שיהיה את הסדר

של פרשיות. ברם אמרנו, כי על פי דברי הוזה"ק, זאת תקנה של משה רבינו. ומאחר שאין שום מקור המתנגד לכך, ממילא צריכים לקבל את מה שכתוב בזה"ק.

ישנו דבר הדומה לזה – לא במדויק, אבל רוח הדברים – באו"ח בית יוסף בסימן ל"א. הרי היתה מחלוקת גדולה בדורות הראשונים, על עניין חול המועד, האם להניח בו תפילין.

הטור כותב [או"ח סימן ל"א] בזה"ל, חולו של-מועד יש מסתפקין בו אם הוא זמן תפילין. האם זה כמו יום טוב. ומניח אותם בלא ברכה. מן הספק, מניחים בלי ברכה.

ואדוני אבי ז"ל היה מניח ומברך עליהם.

והבית יוסף מביא שם, כי התוספות מסתפקים בזה, ושישנו גאון הסובר שאסור להניח תפילין בחוה"מ, ושהרא"ש דוחה זאת וכו'. הוא מביא בזה חילוקי דעות. ואומר על כך הבית יוסף, ועכשיו נהגו כל בני ספרד שלא להניחם בחול המועד.

בדורות הראשונים היתה מבוכה בזה, אבל עכשיו נהגו שלא להניחם.

ושמעתי שמקודם היו מניחים אותם בחול המועד, כדברי הרא"ש, ואחר כן מצאו שכתב רבי שמעון בן יוחאי במאמר אחד, שאסור להניחם בחול המועד, ועל פיו נמנעו מלהניחם בחול המועד. וכן כתב מורי דודי הה"ר יצחק קארו ז"ל בתשובה. והמאמר ההוא איתיה במדרש הנעלם דשיר השירים (זוהר חדש דפוס מונקאטש שיר השירים ח' ע"א), על פסוק (שיר השירים א' ג') לריח שמניך טובים וכו'. הוא מעתיק את כל המאמר הזה.

ובסוף הוא אומר, ומאחר שבתלמודא דידן לא נתבאר דין זה בפירוש, מי יערב לבו לגשת לעבור בקום עשה על דברי רבי שמעון בן יוחאי המפליג כל כך באיסור הנחתם.

כתוב שם בזה"ק, כי מי שמניח תפילין בחוה"מ, הוא חייב מיתה. וז"ל הוזה"ק, בגין ההוא חותמא דאיהו עבד, ודאי בר קטלא הוא. ח"ו הוא בן מיתה.

א"כ ההכרעה היא עפ"י הוזה"ק, וכך הדבר נתפשט, וכיום כמעט בכל ישראל לא מניחים תפילין בחוה"מ. חוץ ממעטים אצל האשכנזים, אשר מניחים תפילין בחוה"מ. הם המשיכו אצלם להניח, ולאט לאט הפסיקו – גם הגר"א אמר שלא להניח – ולבסוף אף אצלם הדבר כמעט ואינו קיים.

שערי יצחק – השיעור השבועי

בעולם – תיקנו הרבה דברים על פי מה שכתוב שם. על דרך זה גם נוסח ברכת השכיבנו בליל שבת השונה מימות החול, וכמ"ש בעץ חיים שם דף ק"ה ע"ב ואכמ"ל.

ברם, לכאורה ישנה שאלה – באופן שטחי, כך פעם אחת שאל אותי מישהו – שמהרי"ץ סותר את עצמו, כי בע"ח דף כ"ז ע"א, בברכת ישתבח שמך לעד מלכנו וכו', שיר ושבת הלל וזמרה, כותב מהרי"ץ בזה"ל, ודע דבסדר השבחים, יש הפרש ושינוי בקדימה ואיחור, בין גירסתנו לגירסת הזוהר פרשת תרומה והאר"י ז"ל.

סדר השבחים, הוא שונה. והדבר אינו לחנם. ישנה סיבה לכך. הן לא אותן המלים. בחיצוניות זה נראה אותו הדבר, לכאורה מאי נפקא מינה, אולם לפי פנימיות הדברים, ישנו סדר מסויים. אבל מהרי"ץ לא שינה את הגירסא, למרות הכתוב בספר הזוה"ק.

אומר על כך מהרי"ץ, ואולי כך קיבלו אבותינו ע"ה גירסתם, וכן היא גירסת הרמב"ם בסדר התפילות. וכל מקום לפי מנהגו וקבלתו.

לכאורה, מדוע פה מהרי"ץ לא שינה, על פי הזוה"ק? הרי הוא בעצמו כתב בעניין קדושה כתר, וכדלעיל, מאחר ש'מוסכם בישראל שמקבלים אותו'. מהו ההבדל?

עניתי לשואל – וחושבני כי התשובה לכך היא פשוטה – כי לגבי 'כתר יתנו לך', או ברכת 'יוצר אור', זהו דבר שלם שלא היה לנו אותו. מי שלא אמר את זה, אין כאן מחלוקת, אלא ישנה כאן תוספת דברים, שתיקנו חכמי המשנה. ואם הדבר אינו כתוב בספרים שהיו אצלנו, הרי שלא יודעים זאת, ועושים את מה שרגילים. אולם בנדון דידן, אתה אינך מחדש לי, אלא רק אומר לי גירסא אחרת. ישנן חילופי גירסאות, ובהחלט יכול להיות שתהיה לנו קבלה אחרת. זה לא שחסר לנו כאן משהו, שאנחנו צריכים לקבל אותו, ועל כן כל אחד ישאר במנהג שלו.

למשל, לגבי עניין התפילין בחוה"מ, מהי דעת הגמרא – אינני יודע. ומאחר שהדבר כתוב בהדיא בזוה"ק, אין יותר מה להתווכח. ואם כתוב לגבי מוסף, נוסח כתר יתנו לך, טוב, לא ידענו, שכחנו את החילוק הזה. והאמת היא, כי כבר יש מן הגאונים עוד לפני הרמב"ם, שהזכירו את נוסח כתר יתנו לך.

עניינים נוספים שנתקבלו בישראל עפ"י הזוה"ק, כגון התוספות שאנו אומרים בברכת 'יוצר אור בשבת ויו"ט', ואמירת נוסח כתר יתנו לך וכו' במוסף דשבת ויו"ט, ומה ההבדל ביניהם לבין עניין סדר השבחים שבברכת ישתבח.

מהרי"ץ זיע"א בעץ חיים [דף קל"ב ע"ב] כותב, לגבי מה שאנחנו אומרים בשב"ק את נוסח ברכת 'יוצר אור וכו', עם תוספות. האל הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח וכו', אל אדון על כל המעשים וכו'.

וז"ל מהרי"ץ שם, דע, כי לא נמצא נוסח זה בספרי הרמב"ם, אמנם בתכאליל ישנו. ושמעתי כי בתכאליל הקדמוניות ישנות נושנות ג"כ לא נמצא, וכסברת הרמב"ם. [במקום אחר ביארנו בס"ד למה כתוב זאת בלשון 'שמעתי', למרות שברור כי הוא בעצמו ראה תכאליל קדמוניות, וכמ"ש בכמה וכמה מקומות בהדיא. יב"ן].

ומצאתי כתוב ע"ז מכתב יד מהר"ר שלמה תעני נע"ג ז"ל, ומה שאינו נמצא בסידורים שלנו, ואפי' בספרי הרמב"ם ז"ל, דע שזה מרוב הטלטולים והצרות נשתכח. רשב"י התנא האלהי הקדוש המקובל, העיד בספרו הקדוש ס' הזוהר, שהוא תיקון חכמי משנה וכו'. ומאחר שזכינו ונתגלה לנו, אין מן הראוי למעט בכבוד השם ובשבחו, כי מכבדי אכבד עכ"ל. וסיים ע"ז מהרי"ץ, והם דברים נכונים בטעמם ונימוקם.

כמו"כ לגבי נוסח כתר יתנו לך וכו' במוסף שבת, כתב מהרי"ץ בע"ח [דף קמ"א ע"א] בזה"ל, דע כי בנוסחת הרמב"ם לא נזכר שם כתר יתנו לך בקדושת המוספים, רק הקדושה של מוסף בקדושת שחרית.

אין ברמב"ם, קדושת 'כתר'. ב'נוסח התפילות' הרמב"ם כותב בזה"ל, שלית צבור מברך לעולם ברכה שלישית בנוסח זה, נקדישך ונעריצך וכו'. כל הקדושות הן פותחות תמיד בנוסח, נקדישך ונעריצך וכו'. במוסף, כמו בשחרית.

ממשיך מהרי"ץ וכותב, ועכשיו נהגו משנים קדמוניות לומר 'כתר' בכל יום שיש בו קרבן מוסף, ומנהג זה נתחדש להם מספר התיקונים להרשב"י, וגם מהזוהר בר"מ פרשת פינחס דף רמ"ב ע"ב, ומוסכם בישראל שמקבלים אותו.

נכון שאבותינו נע"ג, לא היה להם את הנוסח הזה, אולם כעת – מאז שנתגלה ספר הזוה"ק והתפשט

שאלה מהקהל: איך המנהג בספרד היה להניח תפילין בחוה"מ?

תשובת מרן שליט"א: היתה מחלוקת בעניין. מרן הב"י מדבר על ארץ ספרד, אולם בארצות אחרות לא הניחו.

המשך השאלה מהקהל: כיצד הם שינו?

תשובת מרן שליט"א: הרא"ש הנהיג אותם כך. בני ספרד הלכו אחרי הרא"ש. אין פירוש, שמדורות עולם הם נוהגים כך. היו מקדם חילוקי דעות, והרא"ש פסק להניח בברכה, ובני ספרד נגדרו אז אחריו. הרי זאת הסיבה שהב"י קבע את ההכרעות בספרו שלחן ערוך, עפ"י שלושת עמודי ההוראה, הרי"ף והרמב"ם והרא"ש, כי בני ספרד קיבלו כבר את הוראות הרא"ש, כי הרא"ש היה בספרד. הרא"ש אמנם היה אשכנזי, אבל הוא ברח משם ועבר לספרד כידוע. ממילא הוא נהיה הרב שלהם, והם הלכו עפ"י ההוראות שלו. על כן הם קיבלו זאת. אבל אם הרא"ש עצמו היה רואה כי בזה"ק כתוב אחרת, מִסְתַּמָּא גם הוא היה מודה.

שאלה מהקהל: אולי גם הרמב"ם גרס כתר, רק הוא לא כתב את זה בספר, כמו שרבינו אברהם בנו כותב לגבי תוספת פסקאות בהגדה של פסח, כיון שלא מדינא דגמרא וכו'.

תגובת מרן שליט"א: אבל בגמרא גם לא כתוב הנוסח נקדישך ונעריצך וכו'. כתוב 'קדושה', לא כתוב מהו בדיוק נוסח הפתיחה של קדושה.

המשך השאלה מהקהל: אבל עצם הסברא שייכה גם בנ"ד.

תשובת מרן שליט"א: לא. אינו דומה. כי הרמב"ם כותב, 'לעולם שליח ציבור אומר קדושה בנוסח נקדישך', והוא לא הביא שישנו מנהג אחר. מובן ממנו שתמיד, לעולם, כולל מוסף, כך אומרים. השאלה שם בהגדה היא חזקה, כי הרמב"ם בעצמו נהג להגיד זאת, להוסיף פסקאות בהגדה, ואעפ"כ הוא לא כתב את זה בחיבורו. למה הוא השמיט זאת? אולם בנ"ד, ברור שהרמב"ם אמר גם במוסף 'נקדישך'. פה הוא החסיר משהו, כמה פסקאות מן ההגדה, ובנו ר"א אומר כי כל חכמי המערב אומרים זאת, ואבא מארי נהג להגיד את זה, ואפ"ה הוא לא מביא את זה. כמובא בפ"י מעשה רוקח סוף הל' חמץ ומצה.

שאלה מהקהל: אז בלי שיש הכרח כ"כ אין לנו רשות להגיד ככה ברמב"ם.

תשובת מרן שליט"א: כן. עיקר הנקודה שברצוני להדגיש, כי אם ישנה קבלה אחרת, אזי יכול להיות. כפי שלפעמים ישנם דברים בזה"ק נגד הגמרא, או בבבלי נגד ירושלמי, נגד מדרשים, היו כמה דעות בראשונים, ישנן כמה קבלות, כמה מסורות. אזי ההלכה כמו הגמרא. וכשאינן העניין מפורש בגמרא, אזי כל מקום לפי קבלתו.

אולם כאשר חסר משהו, אין קבלה נגדית, רק שאנחנו לא שמענו מזה, אתה מוסיף לנו משהו שלא ידענו, אזי אפשר וצריך לקבל. מהיות טוב, אל תיקרא רע. העניין הזה, שמוסכם בישראל שמקבלים אותו, דהיינו את מ"ש בזה"ק, שהבאנו מקודם ממהרי"ץ, זהו הלשון של סדר הדורות. [הע' ידידנו הראח"כ שליט"א בכתב אחריו השיעור.

תירוץ מעכ"ת לקושיא מישתבח. לא הבנתי. בשלמא ביוצר דשבת, אכן אין שם אלא תוספת. אבל כתר (וכן השכיבנו בשבת) אין זו רק תוספת, אלא שינוי מהנוסח הקדום שלנו. אך כנראה כוונת תירוץ מעכ"ת, דבישתבח המלים נמצאות בשתי הנוסחאות, והשינוי אינו אלא בסדרן. מה שאין כן כתר (וכן השכיבנו בשבת), שהיא גירסא אחרת לגמרי, ומוכרחים אנו לשנות על פי הוזהר. ואם אכן כך כוונת מעכ"ת, צריך להבהיר זאת. אבל עדיין קשה, שהרי ישנם עוד עניינים שבזה"ק הגירסא אחרת לגמרי, ואעפ"כ מהרי"ץ לא קיבל זאת עכ"ל נר"ו.

תשובת מרן שליט"א: לא התכוונתי לזאת. החילוק הוא בסברא דקה, שבכתר וכיוצא זהו דבר העומד בפני עצמו].

בעניין ארבע זכירות שצריך האדם לכיון בסוף ברכת אהבת עולם, והמשך לגבי אבן מהר סיני שכדאי להניחה בבתי הכנסת בכדי לקיים את עניין זכירת מעמד הר סיני. פנייה ובקשה למי שיטפל בעניין.

בברכת אהבת עולם, הברכה מסיימת כך, והבא עלינו ברכה ושלום, והולחנו מהרה וכו', כי בנו בחרת מכל עם ולשון, וקרבתנו מלכנו וכו'. מהרי"ץ כותב על כך בע"ח [דף ל"ה ע"א] בזה"ל, ארבע זכירות חייב כל אדם לקיים בכל יום.

ראשונה, יכוין כשאומר 'ובנו בחרת', יום מתן תורה. אז נהיינו לעם, ונשתנינו מכל אומה ולשון. שנית, באמרו 'וקרבתנו מלכנו' יכוין בלבם קריבת מעמד הר סיני.

שערי יצחק – השיעור השבועי

דהיינו עניין ארבע זכירות. ועיינתי בספר טהרת הקודש שם, וראיתי כי אכן שני העניינים הללו כתובים זה אחר זה. ולאחר מכן הוסיף מהרי"ץ בנתיים עניינים אחרים, וממילא נתרחקו שני העניינים זה מזה, ונשמט ממנו לכפול את הציון, דהיינו לציין טהרת הקודש גם בסוף העניין הראשון. איתמר. וייש"ח לאורייתא].

*

בספר פסקי תשובות [סימן ס', דף תקל"ז] מובא בנדון דידן בזה"ל, על פי קבלת האר"י ז"ל, יש לכוין בברכה זו את ארבע הזכירות, שמצות עשה לזכרן בכל יום. מעמד הר סיני ומתן תורה, מעשה עמלק, מעשה מרים, ומעשה העגל. זהו דבר נוסף. ויחד עם זכירת יציאת מצרים, וזכירת שבת בקרית שמע, הוי ליה שש זכירות. כי ישנן חילוקי דעות, מה בדיוק הן הזכירות.

והוא מציין בהערה [12], בעניין השינוי בחישוב הד' זכירות באחרונים, עיין שו"ת מנחת אלעזר ח"ב סימן ע"ח. הוא דן כיצד לחשב זאת ואכמ"ל.

*

הסיבה שהנני אומר זאת, כי דיברנו בעניין אבן הסנה, אבן מהר סיני, אשר זכינו ב"ה – אנחנו והציבור כאן – לראות אותה בשבוע שעבר, ומי שיעיין בגליון 'דורות' [0584] יראה כי הביאו ציור נוסף של אבן מהר סיני, ממש מרהיב. לכן כדאי להביא זאת בחוברת, מלבד מה שכבר הבאנו.

אבן מהר סיני. שרטוט סנה בדיוק מפליא, מעין שיח קוצני.

נראה לי בס"ד שכדאי לחדש, לקבוע זאת בבתי הכנסת.

ובאמרו 'לשמך הגדול', זהו זכירת עמלק. זהו השלישי. למה? 'לשמך הגדול'.

עניין הזכירה אינו כתוב במפורש, וזה קצת בעקיפין. אבל ריכזו את ארבעת הזכירות הללו בבת אחת בברכה הזאת.

כי הלא בעבור עמלק, אין שמו שלם פְּבִיכּוּל. ואנו מכוונים, שיהא שמו הגדול שלם.

אנו מברכים, 'לשמך הגדול', כדאמרינן בקדיש יהא שמיה רבא, כי שם יה הוא רק שתי אותיות, ואז יתגדל השם, לְעֵתִיד יהיה השם שלם, עם וא"ו ה"א.

ובאמרו 'להודות לך', פי' בפה. ור"ל שהפה והלשון שנתן לנו הש"י ב"ה, אינו – הוא לא מיועד – רק להודות לו ולרוממו, ולא לדבר בו לשון הרע ודברים בטלים. ולכן אנו זוכרים למרים על קטרוגה, ודיבורה לה"ר על מרע"ה, כדי שיתעורר לבנו ליזהר מאד מזה.

ובאמרו פרשת יציאת, יכוין לזכירת יציאת מצרים.

המלים הללו שמהרי"ץ מעתיק, נשמט לו לכתוב מהיכן הוא המקור, מאיפה הוא לקח את זה. אולם אלו הן בדיוק המלים שבספר טהרת הקודש. מהרי"ץ מזכיר אותו בהרבה מקומות, אולם פה – ובעוד כמה מקומות – אינני יודע מה קרה בהעתקה, נשמטו ציוני המקורות.

והרחבתי כבר בס"ד בעיקר העניין בשולי המעיל סי' ו' אות ל"ח דף קצ"ג קצ"ד, וכתבתי שכנראה נפל שיבוש בטהרת הקודש, כי מתן תורה ומעמד הר סיני הן דבר אחד וכו' יעוש"ב.

[יש מקומות שהסיבה לכך נתבררה לי הצעיר, והיא מפני שהוסיף מהרי"ץ בגליון דברים ממקור אחר, באמצע העתקת איזה לשון ממקור אחר בפנים, ובסופו ציון מקור כל אותו לשון. וכאשר עשה העתקה חדשה והכניס בפנים גם את הכתוב בגליון, אגב שיטפיה לא תיקן את הציון בפנים. דהיינו שהיה לו לציין את המקור שבסוף העניין בפנים, גם לפני התוספת שהכניס מן הגליון. ובנדון דידן שכנראה מקורו בספר טהרת הקודש דפוס אמשטרדם דף כ"ב ע"א, הנה בעניין האחרון שבסוף פירוש ברכת אהבת עולם, ציין מהרי"ץ של"ה וטהרת הקודש. ואם כן אפשר שהיו שני העניינים הללו כתובים מעיקרא זה אחר זה, וציון טהרת הקודש היה חוזר גם על העניין הראשון,

שמות

וספר רבנו שפעם ראה אבן כזו, שאמרו שהיא מהר סיני, וגם כשנשברה לחתיכות קטנות, ראו על כל שבר צורת סנה.

ומקרבנו הג"ר משה סחיק השיג בעבורו חתיכת אבן גדולה כזו והביא לו, ורבנו שמח והתפעל מזה (והתעקש לשלם עליה) ושמר אותה בארון. באחד הימים, כשלמדו בשעור חמש פרשה זו, בקש שיוציאו את האבן להראות לכל הנוכחים, כי כל דברי חז"ל אמת ותורתם אמת, ויש בזה חזק גדול של אמונה לראות קצת מעמק נפלאות הי"ת.

ומפעם לפעם כשהיתה סבה היתה מוציא ומתבונן בה בהתפעלות.

תמונת האבן מהר סיני שהיתה ברשותו של רבנו, שנכר עליה בברור צורת הסנה. אגב, בתחלה הביאו לרבנו אבן אחת גדולה, אך פעם, כשהוציא להראות למשתתפי השעור, נפלה האבן ונשברה בלי כוונה, אך כך ראו כלם כי גם על השברים נפרצת צורת סנה (מענין כי באותה תקופה בקר בבית רבנו גיסו מארצות הברית, ר' נתן אורגל, ורבנו נתן לו אחד מהשברים במתנה)

פעם אחת אמרו לו כי יש לשון במדרש (שמו"ר פרשה ב') "הסנה יש לו חמש עליו", ומיד בקש להוציא את האבן ועין בה, ואכן שמח לראות שהיא היא האבן עליה דבר המדרש (מזקנים אתבונן חלק ו' שער כ' עמוד קי"א ע"ש בארד).

שערי יצחק – השיעור השבועי

בבתי כנסיות. אבל עכ"פ היעב"ץ התפעל מכך, והוא מציין זאת לשבח. על כן הנני אומר, כי כיון שכבר יש לנו את עניין ביצת בת היענה בבית הכנסת, א"כ שיתקבל עוד דבר נוסף.

הנני מחפש, מישוהו אשר יטפל בעניין הזה. דהיינו, צריכים להשיג אבן כזאת מהר סיני, אבל לא סתם אבן, כי בשביל בית הכנסת צריכים להשיג משהו מכובד ומיוחד, אבן מרשימה וגדולה, אולי היא עולה יותר ביוקר, ולהכין זאת שיהיה לראווה בתוך זכוכית סגורה ושמורה, בכדי שיהיה משהו מכובד בבית הכנסת. אינני יודע כמה זה עולה, אבל אני הראשון שתורם מאה שקלים, בלי נדר. כדי שמי שיטפל בעניין הזה, שיתחיל, ובעז"ה השם ברוך הוא יעזרנו על דבר כבוד שמו.

נראה כי יהיה בכך חיזוק גדול, אם יהיה לדבר הזה איזו פינה קבועה בבית הכנסת. בלנ"ד נתחיל בראשונה פה, בבית המדרש פעולת צדיק. אמן כן יהי רצון. וחפץ י"י בידינו יצלח.

בעניין החוברת החדשה שיצ"ל השבוע, גימ"ל כנתינתה מסיני, וציור מעמד הר סיני המופיע ע"ג הכריכה, וכיצד ולמי היתה הגדר שמסביב להר סיני.

זכינו גם ב"ה, שיצ"ל השבוע החוברת-הקונטרס גימ"ל כנתינתה מסיני, אודות מבטאינו, לסלק טענות המעוררים והנוקפים, ואדרבה להוכיח כי היא האמת, כנתינתה מפי הקב"ה בהר סיני.

ביקשתי מהעורך, הוא ידידנו הרב מאיר ליאור לוי הי"ו, שיביא ציור מרהיב, אשר ממחיש היטב את מעמד הר סיני, בצורה מכובדת. כאשר עומדים מסביב רבבות אנשים. תראו, הנה כאן בשער הקונטרס, ציור מלהיב ומרהיב.

לצערינו – כפי שאמרתי לכם בעבר – מה שראיתי בספרים, עשו משהו לא מציאותי בכלל, ומציירים את האנשים "משוכפלים". כולם באותו גובה, באותה צורה וכו'. אולם פה, זהו משהו אשר אכן ממחיש.

הראיתי זאת לנכדים שלי יצ"ו, את הציור שבשער קונטרס גימ"ל כנתינתה מסיני, ושאלתי אותם, מה זה? ותכף ומיד הם ענו לי, מעמד הר סיני. וזאת למרות שהם עדיין אינם יודעים לקרוא. זהו הר סיני, כך הם ענו לי.

אבל הם שאלו אותי, היכן הוא הגדר? שהרי נאמר [שמות י"ט, י"ב] וְהִגְבַּלְתָּ אֶת הָעָם סָבִיב לְאָמֹר וגו'. איפה הגדר?

דהיינו, כי בכדי לקיים את עניין זכירת מעמד הר סיני, צריך שיהיה משהו מוחשי. זהו דבר ממש מרגש ומעורר. כדאי שהאבן הזאת תהיה לנו ממש מול העיניים. ולהתבונן בה כפעם בפעם.

הדבר נתעורר לי, ממה שהבאנו בזמנו מן הספר מזקנים אתבונן [בדף קל"ב] בעצמו – הריי הגראי"ל שטיינמן זצ"ל הוא אשר פירסם זאת – בזה"ל, האברך הרב יעקב ישראל סחייק שליט"א [שהיה אז בחור] הכין תושבת מעץ, וכתב עליה 'אבן מהר סיני', כהשם שהיה נוהג רבינו – הרב שטיינמן – לקרוא לאבן זו. ויחד שם מקום לחלקי האבן, ולשברים הקטנים שנשברו ממנה, ושם אותם. ושמח רבינו בכך, וביקש לשים את התושבת עם האבנים, במדף בתוך הארון הנעול שבחדרו.

וכך היא שמורה האבן, בארוננו של רבינו. וגם אחרי שעלה לישיבה של מעלה, עדיין נשארה שם.

הם מביאים לפני כן [בדף קכ"ט] מהיעב"ץ בזה"ל, רבי יעקב עמדין בספרו 'בירת מגדל עוז' [בית המדות עליית הטבע דף ק"כ ע"ב] הביא שם כדברי ראש הישיבה, על ההתבוננות הנכונה על פלאי הבריאה, שהשאיך הקב"ה בעולמו לחיזוק האמונה. ונקט בדוגמאות שהביא את נהר סמבטיון, ואת אבן הסנה.

וכן גער בחריפות בדבריו ב'שוטים' כלשונו, שמתעלמים ממה שהשאיך לנו השי"ת להתבונן בעולמו, כגון אבן זו עיי"ש.

זכר עשה לנפלאותיו. הקב"ה עשה דברים כאלה, לזכרון לדורות עולם, למה מתעלמים מכך?

כעת, חושבני כדלקמן. לשעבר, כמו בזמן היעב"ץ, הרי האבן הזאת לא היתה בהישגיד. ובזמנינו, הגראי"ל שטיינמן, תמיד הוא היה מראה אותה לאנשים, והוא בעצמו היה מתבונן בה כפעם בפעם.

אולם הם לא הניחו אותה בבית הכנסת, כי הם כנראה מפחדים מחידושים ומשינויים, כידוע. אבל חושבני, כי אנחנו פטירי ועירי מכל כגון דא, כי לנו כבר יש את ביצת בת היענה בבית הכנסת, אפילו כמה ביצים, א"כ כעת יהיה לנו עוד דבר.

הרי גם לגבי ביצת בת היענה, היעב"ץ כתב בסידורו כי בארצות תוגרמה עושים זאת. בארצות אשכנז לא השיגו ביצת בת יענה, אלא רק בארצות המזרח, כמו שהבאתי בס"ד בס' ביצי נעמיות

הסיבה שהם שאלו זאת, כי לפי שהסבירו להם, והציורים שהראו להם, היתה שם מחיצה ממש גדולה וגבוהה. אמרתי להם, עשו אולי חוט, חבל דק, וכיון שהוא רחוק, לא רואים אותו כאן בצורה. אז הם טענו לי, אבל אם זהו רק חוט או חבל, אזי האנשים יקפצו מעליו. עניתי להם, אל תדאגו. לא יקפצו מעל החבל. כי הדבר היה רק סימן. זה לא בא לעצור. מי שיקפוץ, הוא בסכנה. כפי שנאמר [שם שם, י"ג] פִּי סָקוּל יִסְקַל או יִרָה יִירָה. הדבר היה רק בכדי שידעו היכן הוא הגבול, רק בתורת סימן.

*

אבל בנושא הזה, ישנו חידוש גדול.

נאמר בתורה, הַגִּבֹּל אֶת הָהָר וְקִדְשֹׁתוֹ [שם שם, כ"ג], וְהַגִּבֹּלֶת אֶת הָעָם סָבִיב לְאָמְרוֹ. וכך אכן מציירים בספרים, כגון בספר שהוציאו לילדים בשם 'אלישמע ואפרים במעמד הר סיני', עשו מחיצה וכו'. אלא שכפי שאמרתי לכם, הציורים פה נראים לי דמיוניים. בכלל לא מציאותיים. אם רוצים שהדבר יכנס חזק, נראה לי שחסר מאד. אולי לתינוקות ממש, זה לא מפריע, לא ממש מבינים. אבל לילדים יותר גדולים. וגם לנו...

אולי אני טועה, ולא מבין את ה'ראש' שלילדים. אם כן צריך לשאול מחנכים מנוסים ובקיאים.

אולם פלא עצום. השפתי כהן אומר בפרשת יתרו [שמות י"ח, כ"ז], כי הגדר לא היתה לצורך עם ישראל, אלא היא היתה לערב־רב. לעם ישראל, לא היתה שום גדר. מפליא.

הוא כותב זאת, לגבי הפסוק 'וישלח משה את חותנו', בזה"ל, כבר אמרתי [פרשת שמות], שאחת מִפְּוֹנוֹת הגלות היתה – למה הקב"ה שָׁם את עַם יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם? – כדי ללבן חֲמָרָם, כדי לקבל התורה.

זהו 'בחמר ובלבנים'. בכדי שהגוף שלהם יזדכך. ויתרו לא נזדכך חֲמָרוֹ, ואינו כדאי לקבלת התורה.

וכן קיבלנו – הוא אומר, כי זאת קבלה בידינו – שערב־רב לא שמעו עשרת הדברות.

תשמעו היטב. הדבר הזה יכול לענות על עוד שאלות נוספות, אולי בהמשך נדבר עליהן.

וכן הוא אומר, 'כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל' דוקא. לא לערב־רב.

'אתם ראיתם', ולא ערב־רב. וכה"א 'ואשא אתכם על כנפי נשרים', שהם ענני כבוד, וערב־רב לא היה חופה עליהם ענני כבוד.

וכה"א 'הנני בא אליך בעב הענן, בעבור ישמע העם', שמיעה לבד בלא הבנה.

הרי בדרך כלל, כשכתוב 'העם' אלו הם הערב־רב. לא עם ישראל המיוחסים. הערב־רב רק ישמעו קולות, אבל הם לא יבינו.

ולזה אמר, 'והגבלת את ההר' – ישנה כאן טעות בדפוס, כתוב 'והגבלת את ההר', אבל אין פסוק כזה. והרי ההיפך, זהו הדיוק שלו, 'והגבלת את העם' – עֲשֵׂה לָהֶם גְּבוּל, שלא יתערבו בתוך ישראל, אלא חוץ למחנה – הקב"ה מצווה את משה רבינו לעשות מחיצה, בכדי לשים בצד את הערב־רב – ובשמחתו לא יתערב זר.

וכן אמר 'ויוצא משה את העם, ויתיצבו בתחתית ההר'. אבל לישראל נאמר, 'והיית רק למעלה, ולא תהיה למטה, כי תשמע בקול יי'.

ונדבקה נפשם עם הקב"ה, שנאמר 'נפשי יצאה בדברו', ובערב־רב נאמר 'וכל העם רואים', רֹאִיָּה לְבַד. הם רק ראו, וְתוֹ לֹא.

זהו פירוש מאד מיוחד. לפי מיעוט ידיעתי עכ"פ כעת, כל המדרשים וכל המפרשים לא סברו כך. אבל אינני יכול להכחיש אותן, ולהקשות עליו. שהרי הוא אומר בלשון ז'כן קיבלנו'. וגם הוא גברא רבה, ובודאי הוא היה יודע מה שהוא מדבר.

בכל אופן, חושבני כי צריכים לקחת בחשבון, את מה שהוא אומר.

ואחר החיפוש, מצאתי שיש שורש ויסוד לכך בפירוש הרמב"ן, ובעץ הדעת טוב למהר"א. ולא עוד אלא המעם לועז העתיק את דבריו בפשיטות. ובלנ"ד נרחיב בשיעור נוסף.

*

ולא רק זאת.

כפי שאמרתי לכם, חשוב מאד בשביל זכרון יציאת מצרים, מה שהרמב"ם אומר, לגדל את הילדים על מעמד הר סיני, כי הוא יסוד חזק באמונה. והבאנו שהרב דב יפה אמר שהיינו חוסכים בכך שרבים לא היו נושרים בעוה"ר, צריכים לעשות דברים אשר מתקבלים על הדעת. ראיתי בספר הנז"ל [אלישמע ואפרים במעמד הר סיני], כי למשל בעמוד 40 ו-41, ישנם שני עמודים עם ציורים, שהילדים ההולכים לכיוון הר

כאילו. אבל לא שההדר אמר בפועל.

למה להכניס לילדים, וגם לגדולים שרואים זאת עמהם, דמיונות ודברים שהם לא כ"כ מתקבלים על הדעת. נראה כי לבסוף עלול שמפסידים אנחנו את העיקר.

וכן כתוב בספר זכרון, שהוא פירוש על פירוש רש"י, כאילו הגבול אומר להם הישמרו. התו"ש מאריך שם על כך, בדף קנ"ה.

אמנם ישנה מחלוקת בעניין, ואפילו הגור אריה שזה ממנהר"ל מפראג, סבר כך. אולם אחרי שמתברר כי הדבר אינו מבוסס, ומסתברא שנפלה כאן טעות בגירסא או בהבנה, והם סמכו שלרש"י היה מקור לכך, אזי עדיף להתעלם מכך. הערה מהקהל: בחלוקת הארץ נאמר, על פי הגורל.

תגובת מרן שליט"א: שם זהו משהו אחר. כי הדבר כבר מפורש בתנחומא, שהיה הנס הזה. אבל גם שם ישנם האומרים כי הדבר אינו כפישוטו. נניח ששמה כן. אולם בנ"ד, אין לכך שום מקור לפני רש"י, ומאחר שכן מסתברא שגם הוא לא נתכוון לזה.

והם בעצמם, המוציאים לאור, הם ידעו שהדבר אינו מוסכם, אבל תראו כיצד הם פתרו את הבעיה. הם כותבים כך, כוונת רש"י, שהגבול היה מדבר בדיבור ממש. כך כתבו מפרשי רש"י, צדה לדרך, וגור אריה. הגבול דיבר מחמת קדושתו. אמנם הט"ז והרא"ם ומשכיל לדוד – זה ממנהר"ל פארדו – פירשו שאין כוונת רש"י לדיבור ממש.

ועל כך הם כותבים, ציירנו את זה רק באופן של סיפור מפי הילדים.

אינני מבין למה הם חושבים כי פתרו בכך את הבעיה?

הם עשו, ש'הילדים' אומרים ככה. כביכול רק הם. אבל הרי הם מציירים זאת כך, איך שהגבול מדבר. ויש על כך שני דפים גדולים ושלמים. מובן שזו היתה המציאות ממש, ולא שהילדים דמיינו וסברו שהגבול מדבר.

לפי דעתי, עכ"פ דברים השנויים במחלוקת וכדו', צריך להשמיט. ובנ"ד בפרט, חושבני כי זה רק נותן טעם לפגם. אם זה דברים לא מבוססים, לא מציאותיים. צריכים להדגיש את הדברים העיקריים, בכדי שהדברים יתקבלו כפי שצריך. יש מספיק דברים חשובים שיקלטו היטב לנכון במוחם של ילדינו, צאצאינו.

סיני, ומגיעים לשם בבהלה, גבול הר סיני, 'השמרו לכם עלות בהר', הם מתעלפים ונופלים על הרצפה, כשנוכחו לדעת כי 'הגבול מדבר' וכו'.

נראה לי, שהיה עדיף לא להביא זאת בכלל, כי זה קצת יעשה את הדברים בלתי מציאותיים. למה? נכון שישנם כאלה שאמרו כך, שהגבול היה מדבר, כך הבינו ממה שכתוב בפירוש רש"י [שמות י"ט, י"ב] וז"ל, הגבול אומר להם, השמרו מעלות מכאן ולהלאה, ואתה תזהירם על כך. אבל – פלא עצום – אין לכך מקור. ואכן ברש"י ישנן גירסאות אחרות, שמוכן מהם כי זה לא שהגבול דיבר, אלא הכוונה שהגבול כאילו אומר.

הטורי זהב כתב זאת במפורש בספרו דברי דוד. אמנם נכון שישנם כאלה שהבינו כפשוטו שהיה נס, שהגבול דיבר, וגם המעם לועז נמשך אחריהם. אבל הט"ז כתב בזה"ל, ולי נראה דאין צריך לזה, דודאי 'לאמר' לא קאי רק על הגבול, אלא הענין הוא כך. דודאי לא היה הגבול אומר כן בפועל, דלא מצינו זה אלא בחלוקת א"י, דכתיב שם על פי י"י. מן הפסוק דורשים, שהגורל היה צווח וכו'.

אלא כאן הכוונה, שהגבול מגלה לנו שיש איסור לעלות מכאן ולהלאה, דהיינו מכח הסימן. וכן משמעות דברי הרא"ם שזכרתי. וזה פשוט, שאין הסימן מורה אלא על הבדל המקום, דהיינו השמרו, אבל לא על מאמר כל הנוגע בו יומת, ושאר מה שזכר בעונש וכו'.

בעל תורה שלמה – אשריו ואשרי חלקו – הוא עמד על הנושא הזה, בדף קמ"ד בהשמטות. הוא הביא את הצדה לדרך, וכתב בזה"ל, תימה רבה על גברא רבא שכמותו, ששגג בהבנת לשון רש"י שהגבול אומר כו', שהדברים כפשוטם, שנעשה נס והגבול מדבר.

איפה כתוב דבר כזה? לא מוזכר בתורה, ואין שום מדרש מחז"ל, או איזה מקור לזה. הכי הרבה, זהו רש"י. א"כ היה לו מקור שאנחנו לא יודעים. בכל אופן, גם לגבי רש"י, הט"ז אומר כי הפירוש בדבריו איננו כך.

וגם הרא"ם – רבי אליהו מזרחי – כתב בזה"ל, כאילו אמר והגבלת את העם בגבול, שיהיה רומז בו השמרו לכם עלות מכאן. וגם אתה תזהירם על מה שרומז הגבול, ואמרת להם השמרו לכם עלות בהר כו'. בהכרח שנפרש מלת לאמר, שקאי על הגבול, כאילו אמר הגבול השמרו, ואמר משה השמרו.

תוספת דברים בביאור דברי הרמב"ם באגרת תימן, כי מי שאינו מאמין במשה ובתורתו לא עמדו אבותיו על הר סיני. הא כיצד קרח היה אפיקורוס, למרות שהיה במעמד הר סיני. ותשובה לשאלה, שהרי כל המחלוקת התחילה מאשתו של קרח.

ידוע שהרמב"ם כתב דברים יקרים מאד באגרת תימן, כאילו שרתה עליו רוח הקודש. אחד מהם, הוא מה שכתב שם בזה הלשון, וכבר הבטיחנו הבורא יתברך, כאדם הנכנס ערב לחברו – ודי לנו בערבותו – והודיענו, שכל מי שעמד על הר סיני, שהם מאמינים בנבואת משה רבינו בכל מה שבא על ידו, הם ובניהם ובני בניהם עד עולם. שכן אמר הקב"ה יתברך (שמות י"ט, ט') הנה אנכי בא אליך בעב הענן, בעבור ישמע 'העם' בדברי עמך, וגם בך יאמינו 'לעולם'.

דרך אגב הנני מזכיר, בקשר לשפתי כהן שהבאנו מקודם, למשל הנה כאן הרמב"ם מביא את הפסוק הזה, במובן שזה על בני ישראל, ולא רק הערב רב. לא כמו השפתי כהן. וכך היא הפשטות. אבל מצד אחד, הרי כתוב 'העם', שזה לכאורה הערב רב? אלא, שהדבר אינו כ"כ פשוט. לא תמיד מוכרח להיות ש'העם' אלו הערב רב. והרי ישנם מקומות ש'העם' בודאי המדובר על עם ישראל. איך אפשר לדעת? הדיוק הזה הוא רק אם כתוב באותו העניין 'בני ישראל', לכן כאשר הפסוק משנה וכותב 'העם', אזי זהו דיוק, להבין שאין המדובר כעת בבני ישראל. משא"כ היכן שלא כתוב כלום, אזי הכוונה היא גם על עם ישראל, אפילו שכתוב 'העם'. אבל זהו נושא נפרד, שצריכים לעיין בו וללבן אותו, בלי נדר בהזדמנות אחרת.

*

בכל אופן, הרמב"ם מביא את הפסוק 'בעבור ישמע העם בדברי עמך, וגם בך יאמינו לעולם', ללמדנו כי הפסוק הזה בא להגיד, כי בכדי שתהיה לעם ישראל אמונה לנצח, שהתורה מן השמים, אומר השי"ת שמפני כן הנני רוצה לדבר איתך ישירות. כמו שאתה שומע אותי, גם הם ישמעו את מה שאני מדבר איתך. ועל ידי זה, יאמינו במשה רבינו אמונה לנצח, שאין עליה שום צד פקפוק.

ממשיך הרמב"ם ואומר, לפיכך יש לדעת, שכל מי שנטה מדרך הדת הנתונה במעמד ההוא – מי שאינו מאמין בתורה מן השמים – שאינו מזרע האנשים ההם. לא מהזרע הטהור והנקי. הוא לא מעם ישראל.

וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה, על כל המסתפק בנבואה, 'לא עמדו אבותיו על הר סיני'. כך הרמב"ם כותב, דברים כדרכונות.

בספר פניני רבינו קהילות יעקב [דף כ"ח כ"ט], להרה"ג משה מרדכי שולזינגר זצ"ל, וכן בספרו משמר הלווים עמ"ס ברכות, הוא שלח שאלה אל כמה מגדולי הדור הקודם, א"כ איך נסביר את קרח, אשר היה אפיקורוס, הרי הוא לא מבני ערב רב, הוא עצמו היה אז במעמד הר סיני, ואיך הוא אמר אין תורה מן השמים? כיצד יתיישבו דברי הרמב"ם?

[שאלת הרב שולזינגר, שייכה גם במה שאמרו חז"ל בנדרים דף כ' ע"א מי שאין לו בושת פנים, בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני. ויש לעיין אם אפשר לתרץ שני העניינים, שדרך גוזמא אמרו כך, כדי להראות חומר העניין, אף דנקטו לשון בידוע. איתמר.

תשובת מרן שליט"א: נראה דחוק מאד, ולא מצאתי מי שיפרש כך. והרמב"ם ודאי לא סבר הכי, כדמוכח מלשונו דלעיל. ובלנ"ד עוד נרחיב בזה. יב"ן].

מובא שם – בספר פניני רבינו קהילות יעקב – כך, בשנת התשל"ד שלחתי שאלה בכתב לקמיה רבנו זצוק"ל:

הנה כתב הרמב"ם ב"אגרת תימן", "שכבר הבטיחנו הבורא יתברך, כאדם הנכנס ערב לחברו, ודי לנו בערבותו והודיענו שכל מי שעמד על הר סיני שהם מאמינים בנבואת משה רבינו בכל מה שבא על ידו, הם ובניהם ובני בניהם עד עולם, שכן אמר הקב"ה יתברך (שמות י"ט, ט') הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם. לפיכך יש לדעת, שכל מי שנטה מדרך הדת הנתונה במעמד ההוא, שאינו מזרע האנשים ההם. וכן אמרו רבותינו ז"ל על כל המסתפק בנבואה לא עמדו אבותיו על הר סיני", עכ"ל הרמב"ם.

וצריך לי ביאור בעניי. הלא אמר רב בירושלמי סנהדרין פ' חלק הל' א', קרח אפיקורוס היה וכו', באותה שעה אמר קרח, אין תורה מן השמים, ולא משה נביא וכו'. כך אמר הרשע הזה.

ומבואר שכפר בשני עיקרים. תורה מן השמים, ונבואת משה.

ומטין משמיה דמרן רשכבה"ג הגרי"ז זיע"א מבריסק, דכנגד זה הוא מה שאמרו בגמ' [ב"ב דף ע"ד ע"א, וסנהדרין ק"י], שאומרים בלועי דקרח

שערי יצחק – השיעור השבועי

מה הפירוש מכחיש? זהו כמו אדם שלקח הלוואה, ראובן הלווה לשמעון עשרת אלפים שקלים, וכאשר הוא תובע משמעון, תחזיר לי, שמעון עונה, מה פתאום? לא הלווית לי. בא לבית דין ומכחיש, לא הלוויתני. מה הפירוש? הרי הוא יודע בלבו את האמת, שהוא ביקש הלוואה וקיבלה, אבל הוא 'אומר' שהוא לא לווה. אין פירושו שזה מה שהוא חושב באמת.

אותו הדבר בנד"ד, ככה הוא אומר, ואח"כ יש לו כל מיני תירוצים, הוא משתקע בחטאים ומידרדר רח"ל.

וכזאת היה אצל קרח, שמתוך שנפגע בכבודו, שלא נבחר לנשיאות שרצה, כעס על משה. וכדי להתנקם ולנצח למרע"ה, התחיל בכפירה רח"ל. וכבר מצא טענות, כגון חוט אחד תכלת פוטר, ובגד שכולו תכלת חייב בציצית. כי במקום שהמדות רעות פועלות, כבר הדעת הולך ומשתבש לפי רצון המדות, וכידוע כוחה של נגיעה בסוף כתובות.

מובא שם בגמ', שאם עשו איזו טובה, אפילו לגדולי חכמי ישראל, אפילו דבר קטן שעשה לו, אזי 'פסילנא לך לדינא', אינני יכול לדון אותך. הוא משוחד, הוא אינו יכול לדון אותו, כי ישנה לו נגיעה לטובתו.

ולמרות שהוא לא דן, הוא אמר כי הוא היה חושב – בעת שהוא שומע את הדיינים – כי הוא יכול לטעון לטובתו כך וכך, ועי"כ לזכות בדין. תמיד יש לו נטייה לטובת אדם הזה. עיוור. זהו הטבע של אדם. כי השוחד יעוור עיני חכמים.

وهוא מוסיף ואומר עוד דברים, וז"ל, וכן אם מתחילה לא נתחנך באמונה, רק בכפירה, ה"ז כמו תינוק שנשבה לבין הגויים. וכי תינוק שנשבה, הוא לא מזרע ישראל? ככה חנכו אותו.

וכן אם הוא נמצא בסביבה של פוקרים, הסביבה עלולה לפעול לרעה על האמונה. וכן אם קורא ספרים חיצונים, ועיתונים חיצונים, שאמונתו בסכנה גדולה רח"ל. כי לפעמים איזו מלה אחת, משתקע במוח ומכרסם שנים על שנים רח"ל.

ועל כל זה ליכא הבטחה ד'גם בך יאמינו לעולם. כי עיקר העוה"ז הוא עולם הבחירה, ואין דרך הרע סגור בפני שום אדם, שאם רוצה ליטמא פותחין לו. ודברי הרמב"ם ז"ל, לא אמור אלא על הללו, שמבלי תאוה ומבלי הרצון להקל מעצמו עול

'משה אמת ותורתו אמת', שחוזרים ומודים בהנהו שני עיקרים שכפרו בהם.

והוא מביא גם את מ"ש הרמב"ם בהקדמתו למסכת אבות.

ובהלכות יסודי התורה פרק ח' הלכה א' כתב הרמב"ם, 'כפרו בו עדת קרח, בלעה אותם הארץ'. ומבואר ברמב"ם, שעדת קרח היו כופרים במשרע"ה.

והנה לפי מה שכתב הרמב"ם באגרת תימן הנ"ל, הלא לא תיתכן כפירה אצל העומדים על הר סיני, ואיך זה כפרו קרח ועדתו?

שלח את השאלה הזאת אל הסטייפלר, הגריי"ק, הוא היה הראשון, והוא ענה לו תשובה, דברים ממש יסודיים.

אין פירושו, כי מי שהיה במעמד הר סיני, וק"ו בדורות שאחרי כן, מי שאינו מאמין בתורה אזי פירושו שאבותיו לא עמדו על הר סיני בהחלט. ומי שמאמין, כן עמדו אבותיו על הר סיני. כביכול כעת אין לו בחירה.

וכי אין לו בחירה? הרי זה אחד מיסודות התורה. בודאי שיש בחירה. השאלה היא, למה הוא כופר? האם הוא כופר בגלל השכל שלו, או בגלל מדותיו המושחתות, או מתוך תאוות.

וזה לשון תשובתו, נראה דמש"כ הרמב"ם ז"ל שזרע ישראל יש להם אמונה, כהבטחת הכתוב 'וגם בך יאמינו לעולם', והמסתפק באמונתו ח"ו אינו מזרע ישראל, כל זה אמור כשאין סיבות אחרות להתבלבל באמונתו, רק שהוא ע"ד הפילוסופים שאינם רוצים להאמין שום דבר שלא הכירו כיו"ב באחד מן החושים. וכיון שהוא לא ראה בעיניו עניינים, כעין האותות והמופתים המבוארים בתורה, משו"ה אינו מאמין, ואינו סומך על הקבלה ח"ו. וזה ליתא בזרע ישראל הקשורים באמונתם בתמימות. אבל אם ישתקע אדם בחטאים, אז רוח הטומאה תביאהו לידי כפירה רח"ל, כגון האוכל מאכלות אסורות הטמאים והמטמטמים את האדם וכיו"ב. וכן אם יתאוה למה שהתורה אסרתו, יפרוץ בכפירה כדי שיהא יכול למלאות תאוותו. ובתחילה רק יאמר כן, ואח"כ ישתקע יותר ויותר רח"ל.

הוא יודע שאסור, אבל הוא רוצה את מה שמתחשק לו, למלא את תאוותו, ולכן הוא מכחיש.

תורה, נעשים בלתי מאמינים, לפי שלא ראו בעיניהם דבר כזה וכנ"ל.

בלי רצון, לא מתוך מדות מושחתות, אלא הם רוצים ללכת בדרך אחרת.

אבל קרח, שבאמת ראה כל האותות והמופתים יום יום, ואפי"ה כפר מסיבת תאות הכבוד, לא שייך הבטחה יאמינו לעולם. דהבטחה לא היתה אלא שלעולם יהא מקובל עניני תורה"ק, כמו בזמן דור המדבר, אבל במצב הסתבכות התאווה שאפילו בדור המדבר כפר, על זה לא נאמרה ההבטחה שהרי הבחירה חפשית.

כנלענ"ד בירורא דמילתא לפום ריהטא.

וצור ישראל יצילנו משגיאות, ויראנו מתורה"ק נפלאות.

זאת התשובה שלו. והוא חותם, והנני דו"ש, יעקב ישראל קניבסקי. זכר צדיק וקדוש לברכה.

הוא – הרמ"מ שולזינגר – שלח את השאלה הזאת, גם להגרא"מ שך זצ"ל, והוא ענה לו כך, הערתו בדברי הרמב"ם באיגרת תימן נכונה היא – הינך שואל שאלה טובה – ואין אתנו מי שיודע בענינים אלו דברים ברורים, כי נתקטנו המוחות בכל חלקי התורה, ובפרט בענינים אלו, שמאז ומתמיד לא היו הרבה שהיה להם ידיעה רחבה בזה. את הענינים הללו, רק יחידי סגולה מבינים.

ואני לב יודע מרת נפשו, שאף פעם לא היה לי ידיעה בענינים אלו – תשמעו איזו ענוה. הוא אינו יודע – כי תמיד מצעירותי הייתי עסוק בענינים שלומדים בישיבה – הנני לומד מסכת בבא מציעא, ובבא בתרא וכו', לומד גמרא – ולא היה לי פנאי לערוך מחשבות אף בענינים כאלו העומדים ברומו של עולם, ולכן אינני יכול להשיב לו תשובה ברורה בהערתו.

זה אמנם עומד ברומו של עולם, אבל לא היגעתי לכך. אינני יכול להשיב תשובה ברורה. אבל בכל זאת, אענה לך תשובה בדרך כלל.

אולם בדרך כלל אני אומר, כי אף אחר הבטחת הקב"ה כאדם הנכנס ערב, מ"מ לא ניטל הבחירה, מהם ומבניהם ומבני בניהם עד עולם, שלא יהיה בהם מי שלא יאמין בה' ובנבואת משה רבינו. וההבטחה היתה בדרך כלל, כי האפשרות והנטייה והעזר ה' יהיה על הצד הזה, להאמין בכל מה שראו ושמעו במעמד הר סיני. אבל אלו החוטאים בנפשם כמו קרח ועדתו, הבחירה ניתנה לכל,

וניתנה מקום לטעות, וכפי הכלל שכל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, ואדרבא אלו שהיו במעמד הר סיני וראו ושמעו דבר ה', יצרים היו יותר להטעות להם, ומלחמת היצר היו יותר כבדה אצלם.

זהו מעין תשובה להערתו.

הוא מדגיש, אני לא עונה לך תשובה במאה אחוז, אבל זאת מעין תשובה'.

ואסיר תודה לכת"ר, שע"י נתעוררתי לעיין קצת בזה. ואומר אני שלום וכל טוב.

מנאי אלעזר מנחם מן שך.

את הנקודה לגבי הבחירה, הוא אמר כמו הגר"י קניבסקי, וכדלעיל.

הגיע זמן, שהוא חשב להדפיס זאת באיזו חוברת, לפרסם את הדברים. אבל הוא ידע שהסטייפלר מאד מקפיד, אם מדפיסים דברים בשמו בלי רשות. זהו מכתב פרטי, ע"כ צריכים לבקש רשות. הגר"י"ק הרי לא פירסם זאת לרבים, זהו רק מכתב שהוא שלח אליו. נסעו רבנים והראו לו את המכתב, ואמרו לו, כבוד הרב, רוצים לפרסם את זה בקובץ נהורא.

הוא הסתכל במכתב, ותשמעו מה הוא ענה בזה"ל, הענין עמוק מאד, והוא ענין של אמונה, ומי יודע אם הדברים הם אמיתיים. ואמנם כתבתי זאת במכתב פרטי, אבל אי אפשר לפרסם, אא"כ בטוחים שהדברים נכונים ואמיתיים, ואין כח עמי עתה לשוב ולעיין היטב בהא"י ענינא. הוא כבר היה זקן, ישיש. אז אל תדפיסו.

ואמרו לו הרבנים שליט"א, הנה גם מרן הרב שך (שליט"א) [זצ"ל] נשאל על זה, והשיב, והרי תשובתו. הרב יראה מה הוא ענה.

נטל רבנו זצוק"ל את תשובת מרן הרב שך (שליט"א) [זצ"ל], עיין בה היטב, ומיד אמר: הלא הוא כותב בדיוק מה שאני כתבתי. ואם כן, כבר אין כל ספק שהדברים נכונים ואמיתיים, כי הוא גם כן כותב כך. ובודאי אפשר להדפיס...

אם הוא כתב בדיוק מה שאני כתבתי, אם כן בטח שזה אמיתי, ואתם יכולים להדפיס.

אמנם ישנו קצת הבדל, אבל הכיוון הוא אותו הדבר. בחירה, חוטאים בנפשם. הסטייפלר הרחיב להסביר, אמר זאת בפרוטרוט והרבה דוגמאות, אבל עכ"פ כמעט שניהם כיוונו לאותו הדבר.

שערי יצחק – השיעור השבועי

מוסיף ואומר כי אותו הדבר למשל לגבי דתן ואבירם, 'הוא דתן ואבירם', הם כפרו באלהים, למרות מה שראו בעיניהם בקהל בהר סיני.

אתם בעצמכם הייתם בהר סיני, שמעתם במו אזניכם, על מה אתם מדברים?

כשנשלח משה, כשנאמר לו 'הנה אנכי בא אליך בעב הענן', ודי הוא זה, שפחש בזה – דהיינו במי – שהעיד אלהים עליו 'פה אל פה אדבר בו, ומראה ולא בחידות, ותמונת יי' יביט'. ואין רשע יותר מהם, ולא עז פנים יותר מהם.

הנה הרמב"ם עמד על כך במפורש, כי למרות שהם עמדו על הר סיני, הם כפרו באלהים.

והמוציא לאור הסביר זאת שם, כי למרות שהדבר לא כתוב במפורש, אבל בעצם זהו מה שהם עשו, שנחשב להם כאילו כפרו יעו"ש.

א"כ הכל טוב ויפה, התירוץ הזה הוא מבוסס, מהרמב"ם בעצמו.

*

ברם, הסתערה עלי קושיא אחרת. טוב, בשלמא קרח, בשביל הכבוד שלו. אבל הרי הדבר לא התחיל ממנו אלא מאשתו, איזו סיבה היתה לאשתו? הכבוד של בעלה?

הרי הכל התחיל בעצם מאשת קרח, כמובא במסכת סנהדרין [דף ק"י ע"א]. הגמרא שם מביאה כך, איתתיה דקרח אמרה ליה, חזי מאי קעביד משה. איהו הוה מלכא, לאחיה שוויה כהנא רבא, לבני אחיה שוינהו סגני דכהנא. אי אתיא תרומה, אמר תיהוי לכהן. אי אתו מעשר דשקילתו אתון, אמר הבו חד מי' לכהן.

ועוד, דגייז ליה למזייכו, ומטלל לכו כי כופתא. עינא ירב במזייכו. אמר לה, הא איהו נמי קא עביד. אמרה ליה, כיון דכולהו רבוחא ידידיה. אמר איהו נמי (שופטים ט"ז, ל') תמות נפשי עם פלשתים.

ועוד, דקאמר לכו עבדיתו תכלתא. אי ס"ד תכלתא חשיבא [מצוה], אפיק גלימי דתכלתא וכסינהו לכולהו מתיבתך.

היינו דכתיב (משלי י"ד, א') חכמות נשים בנותה ביתה, זו אשתו של און בן פלת. ואולת בדידה תהרסנו, זו אשתו של קרח וכו'.

ממדרש הגדול ג"כ מובן, שהדבר התחיל ממנה, ולא מקרח. הדבר מובא בעוד כמה מדרשים, כגון בירושלמי.

הסטייפלר הסתפק, האם התשובה שלו היא נכונה או שלא, ורק לבסוף הוא הסכים. והאמת היא, שלשאלה הזאת ישנן עוד תשובות. לכן הנני רוצה להגיד, כי עכ"פ דבר ה' בפייהם אמת. ואביא לכך ראיות מהרמב"ם בעצמו.

ונקדים שלכאורה הרי זהו דבר מפליא, כיצד הרמב"ם עצמו התעלם מן השאלה הזאת? הרי כל אחד, אמור לשאול את השאלה הזאת.

רבים שואלים ג"כ בסגנון אחר, וכי כל הרשעים אשר היו במשך הדורות, כמרכן כל ה'שמאלנים' שישנם כיום, רשעים גדולים, מחללי שבת וכו', וכי לא עמדו אבותיהם על הר סיני? אז מאיפה הם הגיעו? איך זה? איך הרמב"ם כותב דבר כזה, בצורה נחרצת כזאת?

הלכך ברצוני להביא בס"ד שני מקורות מהרמב"ם גופא, שהוא בעצמו כותב כך, בדרך שענו הסטייפלר והרב שך.

האחד, על המשנה במסכת אבות [פרק ד' משנה כ"א] הקנאה והתאוה והכבוד, מוציאים את האדם מן העולם, מפרש הרמב"ם בזה"ל, באלו המדות, או באחת מהן, יפסיד אמונת התורה בהכרח, ולא יגיעו לו לא מעלות שכליות ולא מעלות המדות.

הנה מפורש, הרמב"ם בעצמו כותב זאת, שכבוד בהכרח מפסיד את אמונת התורה.

ונצרך לכך עוד 'נופת צופים'. הגר"א אומר [בפירושו למסכת אבות שם] כך, הקנאה, מן הנחש וקין וכיוצא. והתאוה, מן בלעם.

והכבוד, מן קרח.

זהו בעצם המקור לכך. קרח, הוא המקור. הכבוד הוציא אותו מן העולם. זהו 'מפסיד אמונת הדת'. הגר"א בביאורו למס' אבות, מציין על כל פרט ופרט, מהיכן הוא נלמד מן התורה שבכתב. כפתור ופרת.

בעת דבר נוסף, שני. אבל זהו מקור נידח, פירוש הרמב"ם על מגילת אסתר [פרק ח']. הוא מסביר שם את מה שקראנו השבת בפרשתנו [פינחס] הוא דתן ואבירם קריאי העדה, אשר היו על משה ועל אהרן בעדת קרח, בהצתם על יי' [במדבר כ"ו, ט'].
[ט']

הרמב"ם מסביר שם, את לשון הפסוק 'הוא' דתן ואבירם. זהו כפי שכתוב במגילת אסתר [א', א'] הוא אחשוורוש, שכתוב בגמרא [מגילה דף י"א ע"א] הוא ברשעו, מתחילתו ועד סופו, והרמב"ם

מובא שם [דף רס"ח] כך, כשבא – קרח – מבית המדרש, אמרה לו אשתו, מה הלכה חידש לכם משה בבית המדרש היום? אמר לה, כך אמר לנו. נאמר לי מפי הגבורה שאומר לכם, שתעשו ציצית על כנפי בגדיכם, ותקשרו עליו חוט אחד שלתכלת. כיון ששמעה אשתו כך, התחילה משחקת. ואמרה לו, ראו היאך יושב ומשחק בכס. משה רבינו, הוא עושה לכם בדיחות.

שהוא אומר עשו חוט אחד תכלת, אני עושה לך טלית שכולה תכלת. מיד נתעטף בה קרח, והלך ועמד לפני משה. אמר לו, מה עשית? אמר לו, אתה אמרת לי חוט אחד תכלת על הכנף, ואני עשיתי טלית שכולה תכלת. אמר לו משה, כתיב וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך (דברים ו, ט). בית שהוא מלא ספרים, צריך מזוזה או לא? אמר לו, היין. אמר לו, ישמעו אוניך מה שפיך מדבר. אף זו הטלית צריכה ציצית.

מהר"ל בחידושי אגדות [שם] הדגיש את הנקודה הזאת, הוא כותב כי לא קרח הוא שהתחיל את המחלוקת הזאת, כי קרח היה אדם מיוחס.

וזה לשונו, ודע, כי לגודל היחוס, שהיה דבק קרח בקדושה מצד אבותיו, לא היה ראוי שיהיה נכנס בזה. אם לא היה אשתו החמרית, היא שמסלקת האדם מן הקדושה, ולהיות נמשך אחר החומר. ולכך אשתו הסיתו. כי דרך האשה להמשיך הבעל אחריה, לסור מן הקדושה וכו'.

מה נגיד על כך? וכי היא לא עמדה על הר סיני? איך היא יכולה להכחיש עד כדי כך?

הערה מהקהל: בגלל עניין הכבוד, היא רצתה להיות אשת גדול הדור.

תגובת מרן שליט"א: אבל זה כבר לא נוגע אליה אישית, הכבוד שלו. בשלמא כאשר האדם משוגע מהכבוד של עצמו, אבל בשביל הכבוד של בעלה? לא מתקבל על הדעת שבשביל זה היא תהיה אפיקורוסית, כופרת.

כששאלתי בביהמ"ד ובאחד השיעורים את השאלה הזאת, ענו לי, כי גם היא 'קנאה' בציפורה אשת משה. היא קנאה בתכשיטים – הצמידים – של ציפורה. א"כ הכל התחיל מן הקנאה שלה. התפלאתי לשמוע דבר חידוש כזה. חיפשנו את המקור לכך, ומצאנו כי אכן יש לכך כמה וכמה מקורות, הדבר הובא בכמה ספרים.

בספר דברי מרדכי [דף קי"ג] מובא כך, שמעתי מפיו של חכם מנשה שלו ע"ה – זהו דרשן עיראקי, בבלי, בירושלם עיקרית, בבית הכנסת שושנים לדוד – ששמע מפיו של הבן איש חי זיע"א, שתיאר את הדברים כך.

אומרים, כי הדרשן הזה היה מחקה את התנועות של הבן איש חי. כ"כ קשור היה אליו. לא רק מדבר כמוהו, אלא אפי' היה עושה את תנועותיו.

בתחילה היתה אשתו של קרח עשירה מאד, שהרי מובא בחז"ל (סנהדרין ק"י ע"א) שהיה לבעלה אוצרות של שלוש מאות חמורים מלאים כסף וזהב [יעו"ש בגמ', כי הם לא העתיקו בדיוק. יב"ן]. היתה אשתו מתקשטת בצמידים מזהב מכף ידה ועד כתפה לאורך כל הזרוע, והיתה מתפארת בפני כל נשות ישראל על יפִים של־תכשיטים ועל עשרה. כשהיתה פוגשת את ציפורה אשת משה, היתה לועגת לה ואומרת: ראי לאן בעלי הגיע, לאיזו רמת חיים הביאני, ואילו את – אין לך אפילו טבעת קלה. אמרה לה ציפורה, שהיא זכתה בעושר הגדול ביותר בעולם, היא התורה של משה רבינו שנקראת על שמו, והתעלמה מן הדברים.

וכשביקש הקב"ה לכתוב את התורה על לוחות האבנים, הביא למשה רבינו אבן סַפִּירָנוֹן, שהיא האבן היקרה ביותר בעולם. אמר לו הקב"ה (שמות ל"ד, ג'): "פסל לך" – הכן מן האבן את הלוחות, ואת הפסולת תשמור לך. לקח משה את הפסולת, ולא ידע עד כמה היא יקרה (ראה נדרים ל"ח ע"א). הביא אותה לציפורה ואמר לה: לכי ועשי לך טבעת אצל אהליאב. כשראה אהליאב את האבן – נדהם. אמר לציפורה שזהו היהלום היקר ביותר בעולם, ונתפרסם הדבר. כשענדה ציפורה את הטבעת, עזבו כל הנשים את אשתו של קרח, ורצו לראות במו עיניהן את האבן המיוחדת בטבעתה של ציפורה.

עד כה, כל הנשים היו הולכות לאשתו של קרח, לראות את התכשיטים שלה, אולם כעת כולן רצו לראות את הטבעת הזאת. אשתו של קרח נעלבה. אף אחת כבר לא באה אצלה.

נעלבה אשתו של קרח, וחמתה בערה בה עד להשחית. מיד רצה לבעלה והתחילה לצעוק עליו: ראה מה הבאת לי וכו'. איזה תכשיטים פשוטים הבאת לי? תראה איזו טבעת נהדרת קיבלה ציפורה ממשה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

או שישנו איזה סיפור, על אברהם אבינו, שנמרוד היה חייב לו כסף על שאכל באכסניה שלו חודש ימים וכו'. אפשר לראות זאת, בספר שער בת רבים פ' לך לך דף כ"ג. דברים פורחים באויר שהמציאו. כתוב שם, שיתכן כי כך היה המעשה...

האמת היא, כי הנני מצרף נִימָא לנימא. ישנם כמה וכמה סיפורים, שהתחילו מאצל האשכנזים. אולי כולם ממקור אחד. מי שיודע ויש לו אפשרות, שיבדוק. וכנר' גם מן המשכילים-הכסילים. ודיברנו כבר בזמנו, כי בארצות המזרח וכו' ואפילו הבן איש חי, לא ידעו מה קורה בדיוק אצל האשכנזים, שהמשכילים הללו סטו מהדרך וכו' ולכן גם חשבו כי אם כתוב כך בספרים הללו, כנראה שזה נכון. הם לא ידעו, שהם אינם ברי סמכא. אמנם הדבר הזה אינו חייב להיות קשור, אל תנועת ההשכלה בדוקא, שמצוי זיופים במזיד דוקא.

כמו הסיפור שהמציאו על הסביבונים, שהילדים במערות שיחקו בסביבון, בזמן החשמונאים, כדי שאם היוונים יתפסו אותם הם לא ידעו שהם לומדים תורה. הם למדו במערות, אבל הם הוציאו את הסביבונים כדי לשחק בהם, כאשר באו היוונים. זהו סיפור ממש נחמד. הבעיא היא רק שאין לו מקור. אינני יודע, מי המציא את הסיפור הזה, והוא מובא בספר אוצר כל מנהגי ישורון, אבל עכ"פ הוא 'נקלט'.

מי שבדק, הוא רואה כי אין בסיס לדברים הללו. אין לזה מקור. לפי מיעוט ידיעתנו, העניין הזה ודומיו לא מוזכר בשום ספר מהדורות שעברו, אפילו שמץ מנהו, רק בכמאה וחמשים שנה האחרונות.

נדומה לזה מעשה נפלא שהובא בספר אהבת חיים, שנתברר שנלקח מסופר ומשורר ציוני ידוע בשם עגנון, ואינו אלא המצאה "ספרותית", כמו שהבאנו בשיעור לפני כמה שנים.

לגבי הסיפור דלעיל בעניין אשת קרח, כתבו זאת ג"כ עוד כמה חכמים, וכמעט כולם ספרדים. לא רק הבן איש חי. אמנם בספרו בן יהוידע נוכחתי לראות הרבה פעמים, כי יש שהיתה לו איזו קושיא או קושיית, וכדי לתרץ הוא הוסיף איזה פרט לסיפור שבגמ', ועל פי זה הוא מתרץ אותן. מעיקרא הייתי תמיה על כך, אבל לבסוף נוכחתי לדעת דלית לן בה. הוא היה גאון. הוא הוסיף דברים שיכול להיות

מחמת אותה קנאה, הסיתה אותו, ויצא למחלוקת.

על כך דרשו חז"ל: "ואולת בידה תהרסנו" – זו אשתו של קורח", כיון שלא היתה שְׂמחה בחלקה נקראה "אולת", וסופה שהרסה את ביתה.

הדבר הזה כתוב, בכמה וכמה ספרים. ויש שהעלו רק את תמצית העניין. ועיין לקמן.

אבל, אם היה מקור אפילו אחד, לדבר הזה, אזי היה טוב. הבעיא היא שחיפשנו בכל המדרשים, ואין לכך שום מקור. כי מי שכתב זאת, זה ממש מאחרוני-אחרוני-האחרונים. מובן כי רבים שמעו את הסיפור הזה, והביאו אותו.

זה לא שאני לא מאמין שהבן איש חי אמר את זה, בהחלט יכול להיות שהבא"ח כן אמר את זה, והסיבה שהוא לא כתב זאת בספריו, כי יכול להיות שזה כבר היה בסוף ימיו וכד'.

אבל במחילה מכבוד תורתם, את האמת צריכים להגיד, נראה שהסיפור הזה לא היה ולא נברא.

אם־כן, מהיכן זה כן בא?

כבר אמרנו, כי מקרוב אצל האשכנזים, ישנם הרבה סיפורים בדויים. דמיוניים.

אם הינכם מכירים את הספר נפלאות המהר"ל, כל הסיפורים על הגולם של מהר"ל. לא שלא היה גולם, היה גולם שעשה מהר"ל, אבל רק כמאתים שנה אחרי זה, ישנו מישהו שחיבר ספר בשם נפלאות המהר"ל, המציא מדעתו כל מיני סיפורים שלא היו ולא נבראו, שלא שמע מאף אחד, ופירסם אותם, ורבים האמינו לו. וכן על אבני החושן במוזיאון הבריטי, וכל מיני דברים, והוא כותב פרטים היכן הכת"י כביכול נמצא. התברר כי הוא שקרן שאין כמותו בעולם, מומחה גדול להמציא סיפורים. קראו לו, יהודה רוזנברג. הוא חיבר ספרים, המציא סיפורים. היה לו כשרון – אבל זהו בעצם 'כשלון' שלו – לשקר דברים. זכורני כי מישהו נתן לו את העצה הזאת, שיחבר ספרים כאלה ויוציא אותם, ואנשים האמינו שהסיפורים שלו הם נכונים.

מישהו הראה לי ג"כ לפני כמה שנים, באיזה מאמר מחכם אחד מעיר רכסים ת"ו, על קין והבל, ששלשה ימים ישב קין על ידו כשהוא היה כבר הרוג, וחשב שיקום. הוא לא הבין שהרג אותו, חשב שהוא רק עיף ונרדם וכו'. אמרתי לו, מה זה? מהיכן הסיפור הזה? לא ידוע. גם אני חיפשתי ולא מצאתי עד היום.

שהיו רק פרט מסויים. אולם כמו בנדון דידן, להמציא סיפור שלם מההתחלה ועד הסוף? הדבר פלא עצום ומוזר. אפילו הר"מ שליו האמין לזה, והעלה אותו בס' אשת חיל דף ק"ע.

הרב חויתתה שליט"א, העלה זאת בקיצור, בספרו מעשה חושב [פ' קרח דף ק"ו]. וכן רבי יצחק חי בוכובזה, בפירושו טובה תוכחה על ספר משלי [דף קי"ג]. הם פירשו עפ"י רמז פְּיִדְיָה תְּהַרְסֶנּוּ [משלי י"ד, א'], בצמידים שעל הידיים שלה.

אבל נראה לי, שכולם שאבו מאותו המקור, ואלו דברים הפורחים באויר. אמנם הם וכיו"ב כותבים זאת כבר בשם רבותינו ז"ל, בלא לציין מקור מדויק, או בשם אור החיים למהר"ח בן עטאר (וכמובן אין שם כלום מזה) או מפרשים. אבל כנראה הכל קשקושים. במחכת"ה. ואם שגיתי, אתי תלין משוגתי. ואודה אני למי שיעמידני על האמת.

א"כ חזרנו לשאלה. מהי התשובה על כך? הדרא קושיא לדוכתה, מה הניע את אשת קרח, למרות שהיתה במעמד הר סיני?

התשובה היא – נזכיר לכם את מה שדיברנו לפני מספר שנים, בשיעור קרח התשפ"ב בשל"ג – אשתו של קרח, היתה אחות של דתן ואבירם. ככה אומרים חכמי תימן נע"ג. וזה לא 'סיפורים', ובודאי שהיה להם מקור. אי אפשר להמציא דבר כזה. הדבר כתוב בספר סגולת ישראל למהר"י הכהן, וכן בספר חמדת ימים למהרש"ש.

א"כ זה כבר לא פלא. כפי שהרמב"ם כתב עליהם, שאין רשעים ועזי פנים יותר מהם. הדבר התחיל ממנה, מאשתו, שמובן כי היו לה בטבע את אותן מדות מושחתות כפי דתן ואבירם אֲחִיָּה, או שהם השפיעו עליה.

המשך בעניין 'בן שמונה עשרה לחופה', ביאור החפץ חיים מדוע יעקב אבינו השתוקק כ"כ לראות את יוסף לפני מותו, ובדבר הנסיונות שישנם כיום שאינם כפי הנסיונות שהנו בעבר.

'בן שמונה עשרה לחופה'.

דיברנו על כך כבר מספר פעמים, וברצוני להוסיף כעת עוד נקודה חשובה שראיתי, דבר ממש מעורר, מהגאון הצדיק בעל החפץ חיים.

כתוב לגבי יעקב אבינו, וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל, רֵב עוֹד יוֹסֵף בְּנִי חַי, אֶלְכָּה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטָרִם אֲמוֹת [בראשית

מ"ה, כ"ח]. מה השתוקק כ"כ יעקב אבינו, לראות את יוסף? יעקב אבינו הולך למצרים, בשביל לראות את יוסף לפני שימות. מה הדבר יתן? זהו משהו ששייך אצל בני אדם רגילים, שמתגעגעים, אולם אצל יעקב אבינו, לכאורה זהו אינו שיקול.

הסביר החפץ חיים, משהו עצום.

יעקב אבינו ידע איזה נסיונות איומים היו ליוסף במצרים, ולכן הוא חשב כי בעולמות העליונים הוא כבר לא יזכה לראות אותו, א"כ לכל הפחות הוא יראה אותו פה בעולם הזה. שמה הוא בטח יהיה במדרגות הרבה יותר גבוהות ממני, צדיק יסוד עולם, הצליח לעמוד בכל הנסיונות. אבל אני – יעקב – לא במדרגה שלו.

דרך אגב, בכדי לחזק זאת, נזכרתי כי ישנו מדרש מפורש, אשר מובן ממנו כי אין מישהו – חוץ מיוסף הצדיק – שהיה יכול לעמוד בנסיון עם אשת פוטיפר כפי שהוא עמד. לכן יוסף נקרא מדת יסוד, צדיק יסוד עולם. לא יכלו לעמוד בנסיון, כפי שהוא עמד. א"כ אפשר להבין זאת, שהוא במדרגה יותר מהם, בנקודה הזאת. לגבי הדברים האחרים, הם היו יותר ממנו, כל אחד במדרגתו ומעלתו המיוחדת. אולם בנושא הזה, אין כמוהו. אפי' אב' יצ'. מבהיל את הדעת.

הדבר מובא בספר מתנת חן [פרשת ויגש, דף קצ"א], וז"ל, שמעתי מעשה נפלא שסיפר הג"ר שמואל בירנבוים (ראש ישיבת מיר בארצה"ב) על החפץ חיים, שבכל שנה כשהלך הגר"א וסרמן להח"ח לימים הנוראים – הרי הג"ר אלחנן וסרמן היה התלמיד המובהק שלו – לקח עמו כמה בחורים משיבתו. ופעם אחת לקח את ר' שמואל. וכשבאו להיפרד מהח"ח, אמר להם – תשמעו עוד דבר מבהיל, מבהיל בתוך מבהיל – שהוא כל כך שמח שהם באים אצלו. וביאר טעמו, דהנה יעקב אבינו אמר שילך לראות את יוסף בנו טרם אמות, וצריך להבין מדוע הוצרך יעקב ליתן טעם 'בטרם אמות', הרי לא ראה אותו כ"כ שנים ונתאבל עליו, ורוצה לראות הבן זקונים שלו.

אני רואה כעת שהוא מעמיד את השאלה, בצורה אחרת ממה שאמרתי קודם. לא זכרתי. אני הסברתי את השאלה מכיוון אחר, אבל הוא מדייק בהיפך אחר, למה אתה – יעקב אבינו – צריך להסביר, אלכה ואראנו 'בטרם אמות' תגיד, עשרים ושתים שנה לא ראיתי אותו, התאבלתי

שערי יצחק – השיעור השבועי

כמובן, בגיל שלושים בערך. עכשיו הוא כבר לא היה צעיר. ורוב המסובין היו בני גילו. והוא אמר כך, תדעו לכם, אני לא יודע אם אנחנו היינו עומדים בנסיגות של בחורים בדור הזה. מי יודע אם אנחנו היינו עומדים בכך. בתימן לא היו לנו פיתויים כאלה. כך הוא דיבר, ומגמתו היתה לרומם מעלת החתן שהיה מבני הישיבות הקד', שהשליכו חמדות העוה"ז אחרי גוים וישבו ועסקו בתורה באהלה של תורה.

הנסיגות שישנן בדור שלנו, אינן כמו הנסיגות שהיו בזמן החפץ חיים, ואפילו לא מה שהיה לפני 40-30 שנה.

על כן הנני אומר, למה מעמידים את הבחורים בנסיגות? הא כיצד משאירים אותם להתמודד לבד מול פיתויים נוראים? ולא רק זאת, בשב ואל תעשה, אלא שמונעים אותם, בקום ועשה, לא נותנים להם.

נזכרתי מה ששמעתי מבחור חסידי בישיבת קול תורה, שלא מצא חן בעיניו שהמשגיח הגה"צ ר' גדליה אייזמן זצ"ל כאשר ראה חוברות על השולחן בישיבה, מאת בעל שומר אמונים, על שמירת העיניים בקדושה, לקח אותם מיד ושם בגניזה. כנראה דעתו היתה שעדיף להתעלם מזה, ואדרבה הקריאה לא תחזק, אלא תזיק.

הבחור התרעם ואמר לי, למה המשגיח עושה כך? הוא לא מבין את הבעיני, כי הוא לא צריך את זה, יש לו פת בסלו...

אינני יודע, מדוע הלבבות שלנו כ"כ אטומים? ולא רק בנושא הזה, אלא בהרבה דברים. ישנם אנשים שלא מובן איך הם טומנים ראשם בקרקע. הרי אנחנו – עם ישראל – כיום כ"כ בקשיים, מבפנים ומבחוץ, ואנשים לא מתקנים את עצמם. לא משתנים. כמעט לא רואים אצלם שום תזוזה. ממש נראה סתום, אטומים.

אולי בשביל זה ישנם את האיומים של פצצת 'אטום'. על דרך 'לא נבראו רעמים, אלא כדי לפשט עקמומיות שבלב'.

השלמה לגבי השאלה, האם אפשר לדבר עם אשה בלשון זכר.

שלח אלי חכם אחד הי"ו, דף מתוך ספר דרכי כהן שיצ"ל בשבוע שעבר, אשר מספרים שם על אחד הרבנים שלא היכרתיו, שמו הרב מדרכי הכהן עוד מעט תשמעו מי זה – לגבי השאלה שדיברנו בכמה

עליו, בקהזקונים האבוד שלי וכו' אני כל-כך מתגעגע אליו [גם אם לא היה זקן כל-כך שקרוב למות, ולכן מזדרז 'בטרם אמות', אלא אפילו היה למשל בן שבעים]. א"כ אלך כעת לראות אותו. משמע מדבריו, שזאת כן סיבה.

והתירוץ הוא, שיוסף היה במצרים לבדו ועמד בנסיגות גדולים, וממילא בעולם האמת הוא יהיה למעלה למעלה. ויעקב חשב, שיהיה יוסף למעלה ממדרגתו, ולא יזכה לראותו בעולם האמת, ועל כן ביקש לראותו בעולם הזה בטרם ימות.

כעת תשמעו עוד משהו מדהים, שאמר אז החפץ חיים.

והפטיר הח"ח, אני גם הייתי צעיר – בחור כמותכם – והיו לי נסיגות, אבל באין ערוך לנסיגות שיש לכם עכשיו.

אוי ואבוי הנסיגות של-דור הזה – כך אמר החפץ חיים בזמנו – לכם יש נסיגות הרבה יותר קשים ממני.

אינני יודע אם אוכל לראותכם שם, ולכן אני שמח לראות אתכם פה, ע"כ.

האם הייתם מאמינים? פלא עצום. כך אמר החפץ חיים אז בזמנו. ניתן לשער מה היה אומר בדור שלנו.

ואז הנסיגות היו של השכלה. ידוע שהיה אדם אחד בלבד שהחפץ חיים היה אומר עליו 'ימח שמו וזכרו' אד"ם הכהן, כי הוא ביקש לקלקל אותו כשהיה צעיר. התחבר אליו, להוציא אותו מן הישיבה, שילמד מקצועות חולין בגימנסיה. כך היתה דרכם לצוד לרשתם כל בחור כשרוני. רח"ל.

וכעין מה שאמר הח"ח על הלשם – בעל לשם שבו ואחלמה, זהו 'מקובל' ליטאי – שכדאי לראות אותו כאן, כי בעולם האמת לא יהיה אפשר לראותו.

ומה נאמר ומה נדבר על דורנו, שכבר העיד האריז"ל שאין לשער גודל הזכיות של-דור האחרון בעיקבתא דמשיחא, שהנסיגות גדולים וחזקים כל כך, אשרינו. אבל אנו צריכים להתפלל כל יום, שנזכה לעלות מעלה מעלה בתורה ועבודה ויראת שמים, בשמירה עליונה בין ברוחניות בין בגשמיות.

זכורני כי לפני עשרות שנים, הייתי פעם בסעודת מצוה, ודרש שם אחד הרבנים הזקנים. הנני זוכר עד היום, את מה שהוא אמר. הוא עלה מארץ תימן,

שיעורים, האם אפשר או רצוי לדבר עם אשה בלשון זכר. בשביל זה הוא שלח לי זאת. וישנו שם משהו, מאד מעניין.

מובא שם כך, לתלמיד קרוב שלו, שהחל בפרק השידוכים, הקדיש רבי מרדכי זצ"ל זמן לפני הפגישות, להדרכה והכוונה. בין הדברים אמר, שאין לשוחח בלימוד ובמוסר ברמה גבוהה ו'כבדה', אלא על השיחה להתנהל בדברים שווים לכל נפש.

דהיינו, לפעמים ישנם בחורים, שכאשר מציעים לו מהסמינר, הוא חושב שעכשיו יש לו 'חברותא'. מדבר איתה ב'לימוד' וכד'. הוא אינו מבין, כי היא ברמה אחרת בכלל. אל תדבר איתה דברים ששגבו מבינתה.

כך הוא אמר לו, בשלב הראשון.

אחרי כן, קרא שוב לבחור – כעת הוא הלך לצד השני – כדי להבהיר ולהסביר, שלא ייווצר מצב שהדיבורים קלים מדאי, כך שייראה שרמת הבחור אינה מן הגבוהות, ולכן צריך לשלב בחכמה ולאחוז בדרך האמצע.

יש לציין, שבתוך דבריו דיבר רק בלשון זכר, כגון 'אם הוא יאמר כך'...

שמעתם? במקום להגיד, אם 'היא תאמר' כך, הוא התבטא, אם 'הוא יאמר'.

ובהערה למטה [הערה 17] כתבו בזה"ל, דבר זה חריג בהנהגתו של רבי מרדכי, ונראה שלא עשה זאת ללא סיבה. לא ידוע לנו טעמו ונימוקו, אך ודאי שהיה זה קשור בבחור המסויים שעזמו שוחח, שהיה קרוב אליו והוא הכירו היטב, חיבבו והעריכו מאד. יתכן שיש לשער, כי זה היה הרקע להנהגה זו, בה רצה לרומם את איש שיחו למושגים בקדושת המחשבה והדיבור.

מכיון שהוא היה בחור מיוחד, לכן הוא רצה לרמוז לו משהו מיוחד, לפי המדרגות שלו.

שאלתי מי הרב הזה, כי אינני מכיר אותו. התברר כי הוא היה מראשי ישיבת סלבודקה. צנוע ונסתר, הוא הסתיר את עצמו. נולד בארצות הברית בשנת התרצ"ד, ונלב"ע בבני ברק בחוה"מ סוכות התשפ"א. הוא למד בארצה"ב בישיבת רבינו חיים ברלין אצל הגר"י הוטנר, ובארץ ישראל בישיבות סלבודקה אצל הגר"א שר, ואח"כ בישיבת מיר אצל הגר"ח שמואלביץ. שימש למעלה מיובל שנים כמגיד שיעור בישיבת סלבודקה, והעמיד תלמידים הרבה. גברא רבא.

עכ"פ הנה ישנו כאן משהו, אשר מתקשר עם העניין הזה.

וישנו כאן קצת חידוש, והדבר מתקשר עם מה שדיברנו בעבר, הערתי מדנפשא, כי לפעמים ישנם אנשים המספרים סיפור וכד', שאיזו אשה אמרה ככה, או עשתה ככה, ואין נפקות האם זהו איש או שזאת אשה, אזי תגיד שאיש אמר את זאת. למה להכניס לאנשים מחשבות? אם אפשר לדבר שזהו איש, דרך הצניעות לומר כך. תאמר ותספר זאת בלשון יותר מושלמת ועדינה, כפי שכתוב פה, 'מושגים בקדושת המחשבה' על הדיבור. שמחתי למצוא סייעתא לדברינו. ואין צריך לומר שלא לחקות את הקול שלה.

יש פה מה ללמוד, מן ההנהגה הזאת.

שאלה מהקהל: לגבי הבינה המלאכותית, ישנם אנשים המדברים לגביה בלשון זכר, הבינה עושה כך וכך, והרי אפשר לומר עושה.

תגובת מרן שליט"א: אבל לכאורה אין ברירה. אי אפשר להגיד, הבינה עושה, כי זאת סתירה מיניה וביה. ולהבדיל בין הקודש ובין החול, כמו ששגור לומר המשנה אומרת. הגמרא אומרת. בשלמא אם אומרים התלמוד 'אומר'. אך אולי לפי הכלל של הר"א אבן עזרא בספר צחות, 'כל דבר שאין בו רוח חיים, זכרהו ונקבהו ואכמ"ל. יכול להיות.

בשבח החוברת 'גימ"ל כנתינתה מסיני', וחבורות נוספות העתידות לצאת לאור, וכן החוברת 'מקורות מנהגי חבאן'.

נסיים בשני דברים.

א' בקשר לחוברת-קונטרס 'גימ"ל כנתינתה מסיני', שהזכרנו מקודם, אחרי מאמצים רבים זכינו שזה יצא לאור, ומופץ חנם לזיכוי הרבים. ב"ה חתני הנעלה כש"ת הרב יאיר תאם הי"ו נרתם לעניין, נתן לכסף מוצא, כי צריכים לדעת שההוצאות גדולות.

ולא רק זה, אנחנו מחפשים תורמים לעוד דברים מן הסוג הזה, שצריכים להפיץ אותם. כגון שעשינו בחוברת 'התנא האלהי'. כדי לשנות משהו בשטח, צריך שתהיה תפוצה גדולה בהיכלי התורה.

כעת ישנם עוד דברים שעומדים על הפרק, ברצוני שמישהו ידפיס את החוברת 'בן שמונה עשרה לחופה', כל מה שדיברנו בנושא הזה.

מישהו אמר לי, לגבי הקונטרס 'בן שמונה עשרה לחופה', אתה צריך לדבר על כך עם ראשי

שערי יצחק – השיעור השבועי

מובאים שם בחוברת, 'מנהגי ק"ק חבאן ששייכים לכלל יהדות תימן, ונשמרו בעיקר בקרב יהדות חבאן. עד היום.

הוא אסף כאן את הדברים, וערך אותם בטוב טעם ודעת, עם צילומים מכתב-יד, ממש ברכה גדולה.

דבר אחד חשוב מהם הנני מדגיש כעת, עניין שאני כבר אימצתי אותו מזה שנים רבות, כי אני משתדל לקחת דברים טובים מכולם. אני לא אומר, רק כמה שאבא שלי עשה. ישנם כאלה שהם 'מרובעים'. אם אביו או סבו לא עשו דבר מסוים, אזי גם הוא לא מקבל. אנחנו כיום ב"ה בקיבוץ גליות, מעורבים מכל המקומות, אי אפשר להגיד כי כאן זהו מנהג של קהילה מסוימת, ואין לשנות. אלא הכל צריך לדון לגופו של עניין. ולאכול את ה'שוקולדים' מכל המינים...

בקיבוץ, זה כפי שיטת גאון עוזנו מהרי"ץ, 'מהיות טוב, אל תקרא רע'.

הדבר החשוב מאד, אשר חושבני כי כדאי לכולם ללמוד אותו מן החבאנים, וזהו דבר שהיה גם אצלינו, בדורות הראשונים, אולם נתברר לי לבסוף כי זה היה אפי' בדורות האחרונים, ממש עד הדור שעבר. רק שלא ידענו. זהו העניין של פסוקי ויסע וגו' ויבא וגו' ויט וגו', לאמרם בקול נמוך. אבל עיקר החידוש הנצרך הוא, כי המלים 'ויבקעו המים', צריכות להיות בצעקה. והנני רואה, כי אנשים מתביישים לעשות זאת. אבל זאת ה'פצצה', זהו העיקר. בלי זה, הדבר לא יחזיק. כי אם תגיד רק את פסוקי ויסע וגו' ויבא וגו' ויט וגו' בקול נמוך, הדבר אינו מורגש. רק כאשר עושים את ההבדל הזה, אזי הדבר יחזיק.

הוא הביא שם בחוברת את מקורות העניין הזה, ומה שציינו שם את המקור והטעם לכך על-פי המכילתא. הדבר אינו 'סתם'. כי אז נשמע קול בקיעת הים בקול רעש גדול, בכל העולם. וגם המתרגם, ואתבזעו מיא, בצעקה. כאשר זה נמוך, ופתאום עולה. הדבר בולט ומעורר להרגיש.

ישנו לאמירתם בקול נמוך מקור בספרי חכמי תימן הראשונים, מדרש הביאור ואור האפילה, ויש לזה בסיס דומה גם מרש"י. ואשרי המדבר על אוזן שומעת.

השם ברוך הוא ינחנו בעצה טובה, לעשות רצונו כרצונו, אכ"ר.

הישיבות. אמרתי לו, תשמע, לגבי 'התנא האלהי' לא דיברתי עם אדמורי"ם. שלחנו את הקונטרסים, והם פעלו את פעולתם. אין צורך לדבר. אנחנו יודעים מה הן התשובות. פה צריכים שינוי, 'לחרוש את השטח', להפיץ את זה באלפים. החוברת 'התנא האלהי' השפיעה, רק אחרי שהודפסו ממנה כמה אלפים. וחושבני כי עדיין צריכים לעשות 'מכה בפטיש'. כל מה שהוספנו לאחר מכן בשיעורים בעניין הזה, צריכים לרכז אותם ולהוציאם לאור במהדורא חדשה, השלישית, כי דיברנו על כך והוספנו בירורי עניינים חדשים וכו' שו"ת מכתבים, לפחות עוד עשר פעמים, גם אחרי שזה כבר הודפס במהדורא שנייה. דבר נוסף, 'הפיאות היהודיות', מה שדיברנו רבות בזמנו, ובשיעור הקודם.

ועוד דבר, 'מנורת חנוכה'. לבער מקרבנו את המלה חנוכי'ה, שהמציאו ה'ערב-רב'. גם כן, אם רוצים לשנות משהו שנכנס לציבור, צריכים להדפיס זאת באלפים. לעשות לכך 'פרסומי ניסא', ואז יתקיים ובערת הרע מקרבך.

ישנם כבר אברכים כאלה אשר אולי מתאימים לערוך את הקונטרסים הללו. אבל עכ"פ ההוצאות הן גדולות ועצומות. והכסף יענה את הכל. לכן, מי שיכול לתמוך, מי שיכול להושיט יד, לדעת כי זהו זיכוי הרבים עצום, זכות הרבים תלויה בו.

הרב יאיר תאם, הוא ישר ונאמן, שפעל והוכיח והראה כי הוא יכול, הוא פעל ועשה הרבה דברים. מי שירצה, יפנה אליו. או אלי. אמנם אני אינני מטפל בענייני כספים, לכן בעיקר זה הוא. הדבר חשוב מאד. זאת זכות עצומה.

מי שחפץ להתעשר, שיתרום... מי שרוצה שתהיה לו ברכה בכספו, שיתרום, שידע שהוא תורם פה למקום הנכון, ובזכות זה הקב"ה ישלח לו. אם הוא פותח את הצינור, הקב"ה שולח לו. יפתח לו את אוצרו הטוב מן השמים. מִתֵּן אָדָם יִרְחִיב לוֹ [משלי י"ח, ט"ז].

זהו דבר אחד.

*

אחרון אחרון חָפִיב, זהו הקונטרס החדש שיצ"ל ג"כ השבוע 'מקורות מנהגי חבאן'. ידידנו הרב יפת מה טוב הי"ו, שהוא מסמר תקוע כאן בשיעורים מזה שנים רבות, ולא ידעתי עד כמה הוא ב"ה בתוך ה'עניינים'. עברתי על החוברת, וראיתי כי הביא גם את כל מה שדיברנו אודותיהם בשיעורים.

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

פרשת מסעי
(נמסר במוצש"ק מטות)
תמוז התשפ"ו בשל"ז
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

בעניין האפר ששמים בראש החתן במקום הנחת תפילין, זכר לחרבן בית מקדשנו, בירור הסיבה של אלה שביטלו זאת כי אין העם מוחזקים בהנחת תפילין, ותמיהה על סגנון השתילי זיתים בזה ובכיוצא בזה.

מדוע מרן הש"ע לא העלה להלכה ולמעשה, דברים רבים המובאים בגמרא 'משום רוח רעה'. ובעניין המזיקים בימינו.

מדוע בשונה מהר הבית שאסור לעלות אליו, מותר לעלות על הר סיני למרות שניתנה עליו תורתנו הקדושה. ומדוע אליהו הנביא בברחו מאיזבל, הלך דוקא להר האלהים חורב.

תגובה למכתב הערות לגבי כמה דברים שדיבר מרן שליט"א בשיעורו השבועי [פרשת קרח].

© כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחבורות "שערי יצחק" – 841

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת ידידנו היקר והנעלה רבי אריאל נהרי הי"ו, מעיקות ירושלים תובב"א, אשר התנדב ביד רחבה ובנפש חפצה למוסדות יד מהרי"ן, להפצת תורה ומסורת ק"ק תימן יע"א.

לרפואת אחיו רבי אברהם הי"ו, המקום ברוך הוא ישלח לו רפואה שלימה לרמ"ח איבריו ושס"ה גידיו, ויעמידהו מחליו לחיים טובים ולשלום.

ולע"נ הוריו רבי יוסף ב"ר יחיא ז"ל, ומרת בתיה ב"ר יחיא ע"ה. ולע"נ חמיו רבי יוסף ב"ר דוד ז"ל, וחמותו מרת צביה ב"ר יוסף ע"ה. תנצב"ה.

יה"ר שפה יתן לו ה' וכה יוסיף, בריאות איתנה ונהורא מעליא, אורך ימים ושנות חיים ושלוש יוסיפו לך, אכ"ר.

וכן ע"י רבי דניאל צבי פנחס בן שם-טוב הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת נות ביתו וכל בני משפחתו. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ן.

וכמו כן השיעור מוקדש ע"י רבי חנן בן דוד הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת נות ביתו וכל בני משפחתו. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ן.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונוק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

בעניין האפר ששמים בראש החתן במקום הנחת תפילין, וזכר לחרבן בית מקדשנו, בירור הסיבה של אלה שביטלו זאת כי אין העם מוחזקים בהנחת תפילין, ותמיהה על סגנון השתילי זיתים בזה ובכיוצא בזה.

בשלחן ערוך או"ח סימן תק"ס, בעניין מה שעושים זכר לחרבן בית המקדש, מובא בסעיף ב' בזה"ל, כשהחתן נושא אשה, לוקח אפר מקלה ונותן בראשו במקום הנחת תפילין.

זאת תקנת חז"ל, להעלות את ירושלים על ראש שמחתנו, כפי שנאמר [תהלים קל"ו, ו'] אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי. בתוקף של שמחה, שם החתן – כך כתוב פה, אולם למעשה נוהגים שהרב או מישהו אחר, הוא זה ששם לו אפר במקום הנחת תפילין – שיתקיים [ישעיהו ס"א, ג'] לשום לאבלי ציון, לתת להם פאר תחת אפר. התפילין נקראים פאר, וזה אפר. אותן האותיות.

כותב על כך הרמ"א, ויש מקומות שנהגו לשבר כוס בשעת חופה, או לשום מפה שחורה או שאר דברי אבילות בראש החתן.

משמע שלא עשו אפר, אלא במקום זה שברו כוס. הרמ"א לא כתב איזה כוס, אולם באחרונים כתוב שעדיף כוס זכוכית, כפי שמוזכר בגמרא ברכות [דף לא]. לגבי רב אשי, אייתי כסא דזוגיתא חירותא ותבר קמיייהו ואעציבו. או דבר שחור. העיקר, סימן של אבילות.

למה הם לא עשו את תקנת חז"ל, דהיינו אפר?

מובא בכל בו – הבית יוסף מעתיק אותנו, והשתילי זיתים בס"ק י' מביא זאת בזה"ל – נמנעו מהאפר, שאין העם מוחזקים כלל בהנחת תפילין, ויחשו שמה לא יהיה להם פאר תחת אפר.

כיום הדבר נשמע לנו קצת משונה, לא מוחזקים בהנחת תפילין? מי אינו מניח תפילין? אבל היו זמנים, שקהילות רבות לא הניחו תפילין, כי הם חששו לעניין של הסחת הדעת מהתפילין, וכן שלא שומרים על זה בקדושה. כי תפילין צריכים גוף נקי, וי"מ שהכוונה אף לגוף נקי מעבירות, ומחשבות רעות. עיין חידושי הרשב"א שבת דף ק"ל ע"א, ספר החינוך מצוה תכ"א, כד הקמח לרבינו בחיי ע' תפילין, שכלי הלקט דף שפ"ב, בית יוסף או"ח סי' ל"ח, ושאר ספרים.

לכן היו רבים אז במקומותיהם שלא הניחו, ועקב זה הפסיקו ג"כ את העניין הזה שלאפר בראש החתן. כדי שיזכו שיתקיים 'פאר תחת אפר'. אם אין לו תפילין אזי הוא לא יזכה ח"ו לבניין ירושלים, על כן נמנעו מזה, ואמרו נעשה משהו אחר זכר לחרבן.

השת"ז אחרי שהביא זאת, סיים בזה"ל, ונפקא מינה לדידן, למי שאינו מוחזק.

דהיינו, אצלינו בתימן כולם מניחים תפילין. מי אינו מניח תפילין? ישנם רק כמה בודדים, מעטים. א"כ מי שאינו מוחזק בהנחת תפילין, אצלו ישברו כוס. הסיבה שהנני – השת"ז – מביא זאת, היא בגלל שישנם מקרים נדירים כאלה.

שמעתי שהיו איזה מקומות נידחים, שהיו שם אנשים עניים, ולא השיגו תפילין. אולם הדבר היה נדיר מאד. לא מתוך חוסר יראת שמים, אלא מתוך שהיו עניים בדעת, וגם עניים בממון, לא היתה להם אפשרות להניח תפילין.

ברם, קצת לא כ"כ מובן לנו, שיטת השתילי זיתים, הן בזה, הן בכמה עניינים. הרי הוא אמור להשמיט את הגהות הרמ"א, כל מה שאנחנו לא נוהגים. הרי הוא כתב זאת בהקדמתו. זהו אחד הדברים המועילים שבספר שת"ז, דברים שהוא השמיט מהגהות הרמ"א. או בגלל שזה נגד מרן הש"ע, או בגלל שזה נגד המנהג שלנו. זהו הכלל.

*

דרך אגב, לפעמים כדי להבין שדברי הרמ"א בהגהה הם נגד מרן, הדבר אינו פשוט. ישנו מקום אחד, שו"ת פעולת צדיק ח"א סי' קס"ח, שמהרי"ן כותב עליו בהלכות פסח, 'שופריה דדוד, ינהר לעלמין'. הכוונה למהר"ר דוד משרקי, מחבר הספר

שערי יצחק – השיעור השבועי

להביא עוד כמה דוגמאות, בכדי שנראה כי ישנו כאן משהו אשר צריך הסבר.

בהלכות ערב פסח [סימן תס"ח], 'שלא לעשות מלאכה בערב פסח אחר חצות', כתב מרן הש"ע [בסעיף י'] וז"ל, מוליכים ומביאים כלים מבית האומן כל היום, אף על פי שאינם לצורך המועד. כעת ישנה הגהה שלרמ"א בזה"ל, ונהגו שלא להקזי דם בשום ערב יום טוב, ואין לשנות. שמעתם? בערב יום טוב, לא עושים הקזת דם. מהו המקור לכך?

זאת בעצם גמרא מפורשת במסכת שבת [דף קכ"ט ע"ב], מעלי יומא דעצרתא – בערב שבועות – סכנתא. וגזרו רבנן אכולהו מעלי יומא טבא, משום יומא טבא דעצרת, דנפק ביה זיקא ושמיה טבוח. למה דוקא בערב שבועות? כי זהו ערב מתן תורה. דאי לא קבילו ישראל תורה, הוה טבח להו לבשרייהו ולדמייהו וכו'.

זאת סכנה עצומה. והחמירו בכל ערבי ימים טובים, בגלל ערב שבועות. בכדי שאנשים לא יתבלבלו.

מי שקורא את הש"ע [השת"ז], הוא מבין מן המלים 'נהגו שלא להקזי', משמע כביכול שגם אצלינו יש את המנהג הזה. והרי אין דבר כזה. לא נשמע בקהילותינו המנהג הזה.

אבל צריכים להמשיך לקרוא את דברי השת"ז בפירושו [בס"ק כ"א] וז"ל, גזירה משום ערב שבועות שיש בו סכנה, משום דנפק ביה זיקא ששמו טבוח.

'זיקא' פירושו רוח, דהיינו שד. הסיבה שהשד נקרא רוח, כי יש לו גוף דק רוחני. כמובן, לא מלאך, אלא כמעט כמו מלאך. לכן הוא נחשב, כאילו רוח. לכן הם גם טסים במהירות, בגלל שהם קלים.

ואי לא דקבילו ישראל התורה, הוה טבח להו לבשרייהו ולדמייהו. והאידנא דדשו ביה רבים, פתאים י"י (פר"ח).

א"כ בשביל מה הביא זאת? היה לו להשמיט את הגהת הרמ"א הלזו.

*

כמו"כ בהלכות שבוע שחל בו תשעה באב [בסימן תקנ"א סעיף ט'], הש"ע כותב בזה"ל, יש נוהגים שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בשבת זו – דהיינו בשבוע שחל בו ת"ב – ויש שמוסיפין מראש חודש עד התענית וכו'.

מוסיף על כך הרמ"א בהגהה, ומצניעין מראש חודש ואילך הסכין של-שחיטה.

שתילי זיתים. כי הוא האיר את העיניים, שכאן זה נגד השלחן ערוך. ישנם מקומות אפילו, שאחרונים ספרדים לא שמו לב שהרמ"א נגד מרן, והשת"ז כן הבחין בזה, והוא השמיט אותו. ואכמ"ל.

וזה לשונו בהקדמתו, ראיתי אני הצעיר בתלמידים, בדעתי החלושה והקלושה, להעתיק לי ספר השלחן ערוך פשוט, ומדברי הגאון רמ"א – רבי משה איסרליש – ז"ל, מה שהוא שייך לדברי השלחן ערוך, ואפשר שיהיה מוסכם לדעתו אפי' על צד הדוחק.

דברים שהרמ"א כותב, אם הם נגד מרן הש"ע, את זאת הוא משמיט. ואם ישנה אפשרות אפילו בדוחק שהוא יסכים איתו, את זאת הוא כן יביא.

והשמטתי מה שהוא סותר.

וגם המנהגים. אם הרמ"א כותב מנהגים שאינם מקובלים אצלינו.

כי מה בצע הלאות אנשים במנהגים שאינם נוהגים אצלינו. בשביל מה צריכים לדעת זאת? על כן הוא השמיט את זה.

אם כי דוקא הרבה תלמידי חכמים, לא היו כ"כ מרוצים מזה. מפני שלפעמים הוא מגיב על הרמ"א, ולא מבינים מה שהוא אומר, רק אחרי שרואים את מ"ש הרמ"א, שאליו הוא מתייחס. או בשביל לדעת שיטות ודעות אחרות. וגם מהרי"ץ ביורה דעה לא הלך בדרך הזאת. הרי מהרד"ם המשיך בכך גם בחלק יו"ד, בענייני שחיטה וטריפות וכו' עד הלכות תערובות. מהרי"ץ בספרו זבח תודה, לא השמיט זאת. בכל אופן, הוא – השת"ז – היה נראה לו יותר, שלא לכתוב את זה.

אחר שכבר נתפשטו דיני הש"ע ומנהגיו בכל הארצות, וכל הפוס' האחרונים ז"ל אינם קוראים לו אלא בשם מרן וכו'.

אולם בנדון דידן, הוא השאיר את הגהת הרמ"א. מי שקורא את דברי הרמ"א, יש מקומות שנהגו וכו', חושב כי הדבר כך גם אצלינו. אבל זה לא אצלינו, א"כ בעצם הוא לא היה צריך להביא את היש מקומות שנהגו, אלא לכתוב בפירושו כי מי שישנו חשש אצלו שהוא לא מוחזק בהנחת תפילין, אז יש לעשות כדברי הרמ"א.

*

אפשר להבין אולי, שהוא לא רצה לשנות את לשון הרמ"א. אם כי ישנם מקומות אחרים שהוא אפילו שינה, כגון שהשמיט את המלה 'נהגו' מתוך ההגהה. אבל גם אם נגיד שישנו כאן איזו הכרח, ברצוני

לא זו בלבד שהשת"ז אינו מעיר שהמנהג שלנו לאכול, אלא שהוא מעתיק גם את הגהת הרמ"א, כי מר"ח מצניעים את הסכין של-שחיטה.

שאינן שוחטים כי אם לצורך מצוה, כגון לחולה או שבת או מילה וכיוצא בו.

מה בצע להלאות אנשים במנהגים אשר אינם נהוגים אצלנו?

השת"ז לא העיר, כי אצלנו המנהג הזה אינו קיים בכלל, שכן אוכלים בשר ושותים יין, אפילו בשבוע שחל בו ת"ב, כנודע. אבל מה שכן, הוא כתב [בס"ק ל"ז] כי מדינא דתלמודא אין איסור. וז"ל, אין כאן איסור כלל מדין התלמוד, שאפילו בערב הצום בסעודה שאין מפסיק בה מותר לאכול בשר ולשתות יין.

אותו הדבר לגבי מרחץ, הוא כותב [בס"ק מ"ה] בזה"ל, דבר ברור הוא דבדין גמור אפילו ערב תשעה באב מותרים לרחוץ. אבל הוא לא כתב במפורש, איך המנהג.

קצת לא ברור לנו, למה השת"ז לא כתב את הדברים בצורה מפורשת, כי אפשר לטעות בסגנון שלו.

מדוע מרן הש"ע לא העלה להלכה ולמעשה, דברים רבים המובאים בגמרא 'משום רוח רעה'. ובעניין המזיקים בימינו. בכל אופן, לכאורה, הרי גם לפי מרן הש"ע, אין חשש. הרי הוא לא העתיק כלל את העניין הזה שלא להקיד דם בערב י"ט. למרות שזאת גמרא מפורשת, מרן השמיט את זה. מובן א"כ שמרן לא סובר זאת. ועוד מעט נראה, כי הש"ע לא העתיק הרבה דברים, אשר כתובים בגמרא 'משום רוח רעה'. יש דברים שהוא כתב, ויש דברים שהוא לא כתב.

צריכים פה להבין, מהי שיטת מרן להלכה ולמעשה, בכל העניין של שדים ומזיקים.

דיברנו על כך בס"ד בזמנו, הבאנו כי לגבי כל הנושא הזה, בעניין השדים והרוחות והמזיקים, הדבר אינו כפי שהיה בדורות הראשונים. א"כ צריכים לדעת, מה כן ומה לא.

למשל, הנה ראיתי בספר הליכות שלמה [חג השבועות, דף שע"א, בארחות הלכה], כי אצלו הדבר פשוט שכן.

כך מובא שם, בימי ההכנה לחג השבועות, מרגלא בפומיה דרבנו – הגרש"ז אורבך זצ"ל – בשיחותיו עם תלמידים, להזכיר דברי הרמ"א בסי' תס"ה ס"י, שנהגו לא להקיד דם בערב יו"ט, ועיי"ש באחרונים

ומשנ"ב ס"ק ל"ח, דהיינו עפ"ד הגמ' בשבת דף קכ"ט ע"ב דבערב שבועות יצא שד דשמו טבוח, ואילו לא קיבלו ישראל את התורה הוה טבח להו לבשרייהו ולדמייהו, (וגזרו רבנן על כל עיו"ט משום ערב שבועות).

ועיי"ש במחצית השקל סקט"ו וז"ל, ונודע דבכל הזמנים שאירע לאבותינו ענין מָה, כשיגיע זמן ההוא שוב מתעורר קצת מעין אותו דבר וענין ההוא עכ"ל. (וכ"ה בתורת חיים ב"מ פ"ו ע"א. וראה שם דזהו טעם לאכילת מאכלי חלב בשבועות, כי יש לחוש גם לקטרוג המלאכים מה אנוש וגו' כמו שהיה בעת מתן תורה, וע"י אכילה זו וקיום דין ההמתנה בין בשר וחלב נסתם קטרוגם, כמו שהיה אז שא"ל הקב"ה לא זהו שאכלתם אצלו בשר וחלב וכו').

שעל פי דברים אלו – מו"ר הגרש"ז א' השתמש בזה כהתעוררות – יש להתעורר ביותר בימים הללו, לקבל עול תורה. שהרי לפ"ז נמצא שאע"פ שכבר קיבלנו התורה במעמד הר סיני, מ"מ בכל שנה ושנה הרינו כאילו לפני הקבלה, ועלינו לקבלה מחדש.

דהיינו, כמה צריכים אנחנו להקיץ מתרדמתנו. אנחנו לא מציינים את חג השבועות, כדבר שהיה היה פעם, אלא זאת קבלת התורה מחדש בכל שנה ושנה.

עד כדי כך שהלכה פסוקה היא בשו"ע, שאפילו סכנת השד דשמו טבוח, קיימת ח"ו אם לא נקבל את התורה.

א"כ הוא מבין, כי גם בזמנינו ישנה את הסכנה הזאת, והוא משתמש בכך לעורר כמה חשוב לקבל את התורה מחדש, בכל שנה ושנה, כי מתעוררים כל העניינים אשר היו ביום הזה בעבר, הם גם עכשיו, וגם הסכנה הזאת ח"ו עלולה להיות. ולכן לא מקיזים דם.

נראה שפשוט אצלו, כי ח"ו השד הזה ששמו טבוח, הוא קיים גם היום.

*

בספר אוצר פלאות התורה [פרשת בחקתי, דף תתרס"ז] כתב לגבי הנושא בכותרת שם 'המזיקים בימינו', בזה"ל, במסכת פסחים (דף קי"ב ע"ב) איתא, "לא יצא יחידי בלילה לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות, מפני שאגרת בת מַחֲלַת היא ושמונה עשרה רבוא של מלאכי חבלה יוצאין, וכל אחד ואחד יש לו רשות לחבל בפני עצמו". פעם

ציבתא, א"ל מר משום דאיכא מים הרעים. פי' ששותין מהן המזיקין. והוא מוסיף ואומר בהדיא, ואף האידנא שמעתי שנזהרין בזה.

זה לא שמהרש"ל אמר, שאין כלום. אינני יודע, מדוע הוא העתיק אותו בצורה לא מדויקת.

בהערה פ"א הוא – בספר אוצר פלאות התורה – כותב, וכן כתב הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל – זהו בעל הבן איש חי. חשוב מאד לדעת מה שהוא אומר – בשו"ת 'רב פעלים' (ח"ב סוף סימן ט') – ישנה כאן טעות בציון. זה לא שם אלא בחלק א', ב'סוד ישרים' – שבזמן הזה נחלש כח הסטרא אחרא, וכמו שתראה שנתמעטו מהלך השדים והרוחות המשוטטים בעולם, ולא נשאר ממה שהיה בזמן הראשונים אפילו שיעור אחד מאלף.

נו? זהו הבדל עצום. אל תגיד אפילו שנשארו למחצה, שליש או רביע. כמעט שאין, 'לא נשאר אפי' שיעור אחד מאלף'.

וכל זה מחמת חולשת הסטרא אחרא ומיעוט הקליפות, כי הא בהא תליא. וכן כתב בספרו בן יהודע (פסחים דף קי"א).

אח"כ הוא מביא, וראה מה שכתב בספר 'זכר דוד' (מאמר א' פרק מ"ט) בשם הרמ"ק, שרצה הקב"ה שבני אדם ישיגו סודות הכישוף, אך כשראה שנתקלקלו והשתמשו בו לרעה, החשיך שכלם בזה. שלא יבינו את הדברים הללו.

*

זה לא שהדבר נחלש רק בדורות האחרונים ממש, אלא כבר רבי' הא"י גאון כתב זאת, והביאו הערוך בערך אֶסְפֶּרְגוּס. אקרא לכם זאת, מתוך הספר אוצר פלאות התורה [דף תתרע"א], כפי שהוא הביא זאת. הנני מעיר עליו, כי הלשון שלו אינה לפי 'חלק הדקדוק'.

וזה לשונו שם, לְכַאוּרָה נִרְאָה, שכל תקנות אלו מיוסדות על דברי רב האי גאון ז"ל, המובאים בספר הערוך (ערך אֶסְפֶּרְגוּס), שבזמננו אין המזיקים מרובים כבזמן הגמרא. ומשמע מדבריו, שעדיין מקצתם קיימים.

רבי' הא"י גאון היה אחרי האמוראים, ורפ"ג סבוראי. הוא אחרון הגאונים כידוע. והוא אומר כי בזמננו, הם כבר לא מרובים כמו בזמן הגמרא. והוא – בספר אוצר פלאות התורה – כותב עליו, 'משמע מדבריו' וכו'.

אחת פגעה 'אגרת בת מחלת' באב"י. אמרה לו, "אלמלא שמכריזים עליך 'זהירות בנחמני ובתורתו' הייתי מסכנת אותך". אמר לה אב"י, "אם אני חשוב כל כך ברקיע, גוזר אני עליך שלא תעבורי ביישוב לעולם".

על פי יסוד זה, כתב מהרש"ל ז"ל בספרו י"ם של שלמה' (חולין פ"ח סימן י"ב), שבזמננו אין שדים ורוחות רעות כפי שהיו בזמן חז"ל, שכבר בטלו מן העולם.

וראה לשון הזהב של מהר"י חאגיז זצ"ל שכתב בספרו 'עין החיים' (הובא בתפארת ישראל, סנהדרין פ"ז מ"ו בבוועז סימן ג'), "דעתה קרוב לאחרית הימים, שיתפשט האור האלקי לכל בשר וראו כל בשר כי אין עוד מלבדו, לכן האור הזה כבר הבקיע ומאיר ובא, והטומאה כליל תחלוף, וכבר גער ה' בשטן, ונתבטלו כוחות הטומאה האלו, וכל בעלי האומניות באלו יבש ידם, ואין גם אחד אשר כח בידם לכשף או לנשף, והאמונה באלה ובכח הכישוף כעת לא תקונן רק במוחי השוטים והתנינוקות כו', ולכן עכשיו כל ענינים האלו רק דמיונות כוזבות והבל ורעות רוח".

כבר דיברנו על כך בס"ד בזמנו, שהתפארת ישראל הביא את דברי מהר"י חאגיז, אבל לא בצורה מדויקת וכו'.

עכשיו אנחנו רואים כי גם הוא – בספר אוצר פלאות התורה – הביא את המהרש"ל בצורה לא מדויקת. אמנם ברגע הראשון אפשר להבין, כי מ"ש בשם מהרש"ל כי 'אין שדים ורוחות', הכוונה היא לא כמו בזמן חז"ל, אלא קצת שונה. אבל הרי הוא מסיים ואומר, 'כבר בטלו מן העולם'. דהיינו, כבר אין.

מי שיפתח את מהרש"ל בפנים, יראה כי לא כתוב כך. וזה לשונו בחולין פרק כל הבשר [דף ק"ה ע"ב], מה שהזהירו משום רוחות, כולן לא שכיחי האידנא. כמו זוגות ודומיהן. מ"מ מה שיש לחוש מעניין כשפים והזיקות שבגופו, למיחש מיבעי.

הוא אומר, כי לגבי דברים אשר קשורים לבריאות הגוף, כן צריכים לחשוש. והוא מביא מן הגמרא, כגון לגבי פירורי אוכל, וכן לגבי אופיא, הבועות שישנם ע"ג המשקה. משמע כי כיון שזה עלול ח"ו להזיק, הדבר עושה כאב בראש, אזי הדבר שייך גם בזמננו. הוא מעתיק כמה עניינים כאלו, מן הגמרא התם במסכת חולין.

למשל מה שהוא מביא בסוף, אמר אב"י, מריש הוה אמינא, הא"י דש"י מיא מפומא דחצבא משום

למה רק משמע? הרי הוא כותב זאת במפורש. בצורה ברורה.

אקרא בפניכם את לשון רבי הא"י גאון, כמובא בערוך שם. הני מילי – הוא מדבר בעניין הזוגות, שלא לאכול או לשתות זוגות – משום סכנת מזיקין, דהו נהיגי ביה. והשתא לא נפיש כי ההוא עידנא. בזמנינו זה לא הרבה כמו בזמנם, אלא פחות.

לא נפיש. דהיינו אינם מרובים. אבל אינני יודע בדיוק כמה

א"כ יוצא עכ"פ, שהדבר פוחת והולך. אם כבר בזמנו, אומר כך רבי הא"י גאון. הם ראו, לפי המציאות, שאין מה להשוות. כי מהגמרא נראה, שהדבר היה על כל צעד ושעל. ואצלינו זה הרבה פחות.

דרך אגב, א"כ כבר לא פלא מדוע הרמב"ם הכחיש זאת לגמרי. כי אם כבר רבי הא"י גאון אומר שישנם פחות, לא נפיש, דהיינו אינם מרובים, אזי בודאי שהפילסופיא תכחיש את זה. כי מי שלא פוגש זאת, הוא לא מאמין בקיומם כלל ועיקר. בכל אופן נראה, כי עד הדורות שלנו זה נשתנה ונפחת יותר ויותר.

*

ובהמשך הוא – אוצר פלאות התורה שם – מביא, וכעין זה כתב בעל חות יאיר זצ"ל בספרו 'מקור חיים' (סימן ד' ס"ק ג'), דבסילוק הנבואה ורוח הקודש, נתמעטו גם כוחות השדים והרוחות ונחלשו מאוד.

את זאת הוא כתב בסדר. הלשון שלו כאן היא נכונה.

בעל חוות יאיר בספרו מקור חיים כתב זאת, לגבי נטילת ידים. כתוב כי הנטילה בשחרית היא משום רוח רעה השורה בשינה בלילה. לכאורה, הרי רואים במציאות, כי ישנם אנשים שאינם נוהרים אז בנטילת ידים, ולא קורה להם כלום.

וזה לשונו שם, מה שאין אדם ניזוק מרוחות הללו, אף שאינו נוהר בנטילה, לא יספיק תירוץ 'אין השוטה נפגע'. זה לא מספיק. הוא לא הסביר מדוע התירוץ הזה אינו מספיק.

והרי לפוס רהטא זהו תירוץ טוב. אנחנו לא במדרגות כאלה שזה יפגע בנו.

לכאן צ"ל כי עכ"פ חלק היו צריכים בכל זאת להיפגע. לכלהפחות מיעוט. מזה שרואים כי אין אף אחד שנפגע, הרי זה אומר דרשני.

רק בסילוק נבואה ורוח הקודש, נתמעט גם סטרא דמסאבותא ורוחות הטומאה. כמ"ש בספר נשמת

חיים, מאמר ג' פרק י"ז. מה שהבאנו בזמנו, מספרו של מהר"ר מנשה בן ישראל.

הרי עכ"פ שהחות יאיר אומר, שהדבר הצטמצם בדורותינו.

*

ישנה הלכה שמביאים האחרונים, מספר הזוהר הקדוש. המשנה ברורה הביא זאת בהלכות צניעות [סימן ר"מ ס"ק ט"ו] וז"ל, היוצא מבית הכסא קבוע [דהיינו שיש שם מקום מושב, לאפוקי בהכ"ס עראי] אל ישמש מטתו עד שישהה שיעור חצי מיל לפחות, מפני ששד של בהכ"ס מתדבק בו [גיטין דף ע'].

ואח"כ הוא מביא, מדברי מרן בבדק הבית בשם הזוהר, כתב בבדק הבית בשם הזוהר, והביאוהו האחרונים, דאשה מינקת, לא תשמש אלא בשעה שהתינוק ישן. ואחר התשמיש, לא תניק את הילד עד אחר שיעור הילוך שני מילין. ואם התינוק בוכה, תמתין לפחות שיעור מיל.

אלו דברים יודעים שמביאים אותם בספרים רבים, להלכה ולמעשה. למה?

שד.

ראיתי בקונטרס קדוש ישראל, שהוציא לאור זה מקרוב ידידנו הרה"ג יעקב ישראל ידעי הי"ו, שהוא מביא את ההלכה הזאת, בדף פ"ד, וכתב עליה בזה"ל, דלא כמו שכתוב בספר אור יצחק ח"א יו"ד ס"ס ל"א, להקל בזמן הזה שאין לחוש להנז' לעיל, ומותר לשמש אחר צאתו מבית הכסא, וכן מותרת להניק את בנה מיד אחר התשמיש. ותמיה אני עליו, איך הרהיב עוז לצאת נגד דברי חז"ל. שרי ליה מריה.

הסתכלתי מי זה האור יצחק, והנה הוא עבאדי. וראיתי כי הוא כתב כך [שם בדף שכ"ד], בזמנינו לא צריך להמתין, דבתי כסאות שלנו אינם כמו שלהם, לעניין רוח רעה וכדומה. וכן לעניין הנקה אחר תשמיש, יכולה להניק מיד, ולא יאונה להם כל און.

ישנו כאן ויכוח. הוא אומר, שלא צריכים לחשוש. והאמת היא, כי בדרך כלל כל הספרים מביאים שכן צריכים לחשוש. וכך להלכה ולמעשה, כן צריכים לחשוש. אבל רק ברצוני ללמד זכות עליו. שהדבר מ"מ לא כ"כ פשוט.

הרי הוא לא חולק על חז"ל, רק אומר שבזמנינו אינו כך.

שערי יצחק – השיעור השבועי

(סימן קט"ז) שהביא לדברי רבינו ירוחם שכתב, שגם בזמננו יש ליטול ידיים לפני שמאכילים פת לתינוק משום רו"ר, כדאיתא ביומא (דף עז:), וכתב ע"ז הב"י דהאידנא אי"צ לזהר בזה, מאחר שאין הרור הנ"ל מצויה בינינו, וכמ"ש התוס' (יומא שם). וכן הטור בהל' יוה"כ (סימן תרי"ג) כתב בפירוש שאין הרור דשיבתא [אליבא דפירוש התוס' דשורה בנתינת מאכל לתינוק], מצויה בינינו. וכ"כ הטור בקיצור פסקי הרא"ש (יומא ח"פ אות ב') [וידוע שיצור קיצור פסקי הרא"ש חיבר בנו הטור בעצמו, וכמ"כ מרן הב"י (או"ח סימן שיח אמצע אות ד')]. וע"ע בשדי חמד (כללי הפוסקים סימן יא אות טז והלאה) ובספר כל החיים (פלאגי, מערכת האל"ף אות כ"ג) ולכהנ"ג (דרכי כללי הפוס' אות נ)]. ע"ש.

ושפתותיהם ברור מילל, דס"ל שיש מסוגי הרור שאינם מצויים בזמננו. אלא דצ"ע היכן מצאו הטור והשו"ע רמז או סימן לחלק בדין רו"ר דשום בצל וביצה לענין זמננו דלא נהיג גבן.

וביותר תגדל התימה, שהרי ודאי ראו עיניהם את דברי התוספות והרא"ש המפורשים שהובאו לעיל, דגם בזמננו איכא למיחש בשום קלוף משום רו"ר. והרי הם עצמם סמכו סמיכה בכל כוחם על דברי התוס' ויומא לענין רו"ר דשיבתא שאינה מצויה בינינו, והכא העלימו עיניהם מדבריהם.

ובפרט רבינו הטור, שידועה אדיקותו בדברי אביו הרא"ש, וכמעט תמיד אזיל בשיטתו, וכמ"ש מרן הב"י (חו"מ ס"ס ע"ז) ושאר פוסקים [אלא דבבית יוסף הנ"ל כתב דהטור "לעולם" אזיל בשיטת אביו הרא"ש, ולכאורה מצינו כמה פעמים דפליג הטור על דעת אביו. וצ"ל דכוונתו על צד הרוב ולא תמיד ממש]. ודוחק לומר דפליג הטור על אביו בלא להזכיר שיטתו כלל, וכדמצינו לקמאי הלא המה מרן הב"י (או"ח סימן ר"י וסימן רמ"ח) והכנסה"ג (כללי הפוס' סימן ע') והב"ח (יו"ד סימן שכ"ב ס"ב) והיד מלאכי (כללי הריב"ה אות כ"ג) שכתבו שאין דרכו של הטור לעשות כן.

וגם מה שתירצו כמה מגדולי הפוס', מהם שו"ת יד מאיר (סימן י"ט) ובשו"ת פרי השדה (ח"ג סימן ס"א אות ב') ובשו"ת ישכיל עבדי (ח"ז או"ח סימן ד' אות ד') ובשו"ת באר משה (ח"ג סימן קט"ז) והגר"ש וואזנר בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סימן קס"ט וח"ז סימן קי"א), די"ל דהוה קים להו לטור ולשו"ע

להבין זאת הדק היטב, נקדים מה שראיתי בספר הנקרא בשם שו"ת שערים ראשיכם, הספר עדיין לא נדפס, המחבר הרב הגאון אשר אוחיון שליט"א מעיר נתיבות ת"ו, ששלח אלי את הספר בשביל הסכמה. עיינתי שם בדבר חשוב מאד שהוא כתב בנושא הזה, ממש מאיר עיניים. הוא עמד על השאלה הזאת. לא אקרא בפניכם כעת את הכל, אבל העורך יעתיק את זה.

וזה לשונו, דעת רבותינו הטור ומרן השו"ע בפתגמא הדין, אף שבמקומות רבים חזינן שחששו לדיני רוח רעה הנז' בש"ס וכמ"ש בתחילת דברינו, מ"מ לענין רו"ר דשום בצל וביצה קלופים, יש להסתפק בדעתם וכמשי"ת.

דהנה ביור"ד סימן קט"ז הדין בעניני סכנה, לא הביא השו"ע דין זה של שום בצל וביצה קלופים. וגם הטור לא הביאו, אף שקיבץ פ'עמיד גורנה הרבה מאזהרות הש"ס בעניני סכנה, וביניהם גם אלו דמשום רו"ר, כגון אוכלין ומשקין תחת המיטה.

הם לא מביאים את העניין הזה, של שום בצל וביצה קלופים, שעבר עליהם הלילה.

ישנם דברים שהם מעתיקים, וישנם דברים שהם לא מעתיקים.

למשל בש"ע יו"ד [סימן קט"ז סעיף ה'], לא יתן ככר לחם תחת השחי, מפני הזיעה. ולא יתן תבשיל ולא משקים תחת המטה, מפני שרוח רעה שורה עליהם.

מ"ן מביא זאת, שתחת המטה ישנה רוח רעה, וח"ו ישנה בכך סכנה. ולגבי שום ובצל וביצה קלופים, הם לא מביאים. גם הטור בעצמו. למרות שבמקומות אחרים הם כותבים, כי רוח רעה נחלשה בזמנינו.

א"כ מהו הכלל? מי גילה להם רז זה, שבשום ובצל וביצה, הרוח רעה נחלשה בזמנינו?

התוספות כותבים במפורש, כי גם בזמנינו יש את החשש הזה. והם מביאים את התוספות, לגבי הרוח רעה של שיבתא, שלא מצויה. ועל שום בצל וביצה קלופים, התוספות אומרים שכן מצוי. א"כ מדוע לא הבאתם זאת?

על כך הוא – בספר שערים ראשיכם – מביא, כי ישנה מבוכה גדולה בכך, ושהרבה פוסקים דנו על זה. אומרים כל מיני תירוצים דחוקים, ונלאו למצוא הפתח'.

וזה לשונו שם, וראיה לדבר דאיכא חילוק בין סוגי הרור לדעת רבותינו הנ"ל, הינה מדברי הב"י

דהאידינא אין רו"ר דשום בצל וביצה קיימת, ודומיא לסוגי רו"ר אחרים שכתבו הפוס' שג"כ אינן מצויות בזמננו.

אף דהן אמת, שכעין סברא זו כבר כתב המג"א (סימן קע"ג ס"ק א') דאפשר שבזמן הזה אין סכנה כ"כ, דחזינן כמה דברים המוזכרים בגמ' שהם סכנה לרוח רעה ושאר דברים והאידינא אינו מזיק, דנשתנו הטבעיות וכו'. ע"ש.

מ"מ אחר נשיקת עפר רגלי הגאונים הנ"ל, נראה שקשה לומר כן בנדו"ד, אחר שמוכח מדברי התוס' והרא"ש שגם בזמננו איתא להא"י רו"ר של שום בצל וביצה.

ואין לתרץ שבתקופת הב"י, כבר היה ידוע ומפורסם שנעלמה רו"ר זו, ומשו"ה לא העתיקה בשו"ע. שמלבד שהקדוש בעל ראשית חכמה, היה בן-דורו של מרן הב"י, ואיהו הביא אזהרה הנ"ל באמתחת אזהרותיו וכנ"ל. עוד יש לשאול מה נענה בדעת הטור, שהיה חי באותה התקופה יחד עם אביו הרא"ש שכתב דאיתא להא"י רו"ר בתקופתם, ואפ"ה לא העתיק הטור דין זה. ודחוק מאוד לומר שנשתנתה המציאות בשנים בודדות כ"כ.

ומה שרצה לתרץ בתשובת השבט הלוי הנ"ל כיעו"ש, אחהמ"ר כראוי להדר"ג לא זכיתי להבין דבריו. ואיהו גופיה כתב שאין ביאור זה מוכרח, ואכן אפשר לומר דס"ל לתוס' דאיתא בזמננו להא"י רו"ר. וגם ביבי"א (ח"ד סימן א' אות ז') כתב שמדברי התוס' והר"ן מוכח שגם בזמננו איתא להא"י רו"ר [וע' בהליכו"ע (ח"ז עמ' רטז) שכתב שלומר דהוה קים להו לשו"ע דהאידינא אין רו"ר זו מצויה הוי דברי נביאות. ע"ש]. וע' בשו"ת אגרות משה (יור"ד ח"ג סימן כ) שכתב בדרך אפשר לתרץ דעת השו"ע שלא הזכיר לדין שום בצל וביצה, דס"ל שזוהי דעת רשב"י אך רבנן פליגי עליה, וכדמוכח מכך שבירושלמי תרומות לא הזכירו איסור זה וכו'. ע"ש.

אולם לדעתי הק' כל זה איננו שווה לי, ואנכי עדיין רואה הקושיא עומדת בשע"ר המל"ך. וכבר כתב הגר"י פיק (אומר השכחה אות צ"א) "מצוה ליתן מובן שהעלימו (הראשונים והשו"ע) בדברים הללו להזהיר העם".

חושבני שהוא מצא תשובה נפלאה לשאלה הזאת, וכדלקמן. הוא כותב דבר חשוב.

אם רואים דברים, שבפועל בני אדם אינם ניזוקים בדורות שלנו, אזי לא צריכים לחשוש לכך. לכאורה. כי רואים שבפועל אנשים לא ניזוקים. אבל, ישנם דברים שיש להם טעם גם על פי הפשט. א"כ גם אם אין רוח רעה, עכ"פ ישנה סיבה אחרת. למשל, העניין של אוכלין ומשקין מתחת המטה. הרמב"ם כותב [הלכות רוצח ושמירת נפש פרק י"ב הלכה ה'] כי הטעם הוא, שמא יפול בו דבר המזיק, והוא אינו רואהו. מקורו בירושלמי במסכת תרומות. ושם לא כתוב מהי הסיבה, אבל הרמב"ם הסביר כי ישנו חשש שמא יפול דבר המזיק, והוא לא יראה זאת ויאכל את זה, וח"ו הדבר יגרום לו נזק.

בדבר שיש לו טעם גם עפ"י הפשט, אזי הם חששו גם לרוח רעה. כי אם היה רק רוח רעה, ואין שום סיבה עפ"י הפשט, אזי הם העלימו זאת. לא בגלל שהם לא סוברים את זה, אלא בגלל שהם החליטו להשאיר זאת כפי מנהג בני האדם. מי שנוהג, נוהג. ומי לא נוהג, לא נוהג.

הם לא רצו לפסוק בזה, וכבר כתבתי בס"ד בשע"ה סי' קס"ה הערה ו' שישנם דברים שמרן נסתפק בהם ולכן השמיטם בש"ע יעו"ש ב.

שם בס' שערים ראשיכם, כך הוא כותב, ביאור דעת הטור ומרן השו"ע בנדון זה.

ואחר ההתבוננות עלה בדעתי לבאר דעת רבותינו הטור ומרן השו"ע, דאפשר שכיון שידעו שישנה מציאות אפשרית שחלק מהסכנות המוזכרות בש"ס, כבר אין להן תוקף בזמננו ואין לחוש להן, וכדמוכח מדברי כמה מהראשונים לעניין חלק מסוגי הרו"ר וכנ"ל, וכן מכח המציאות הנראית לעינינו שאין אנשים ניזוקים מדברים מסוימים המוזכרים בש"ס כדברים המזיקים.

משו"ה לא רצו הטור ומרן השו"ע להביא לסכנות הנ"ל להלכה בספריהם, דידעו שאחר שיביאו הדברים בספריהם יקבע הדבר כהלכה פסוקה לכל דבר, ואיכא למיחש דנפיק מיניה חורבא באופנים מסוימים, כגון שיבואו העם לחומרא דאתי לידי קולא, או לידי איסור בל תשחית בזריקת מאכלים שיש בהם חשש סכנת רוח רעה, א"נ שיבואו לידי הפסד ממון בדברים שיש בהם החשש הנ"ל, ולכן העדיפו לנקוט בשב ואל תעשה ולהשאיר הדבר תלוי במנהגי המקומות.

אולם את דיני הש"ס שטעמם גם ע"פ הפשט, הביאו בספריהם, שאת דינים אלו אלו בלא"ה חייב לקיים אפילו אם לקושטא אין רו"ר מצויה בזמננו

שאלה מהקהל: אבל אם החשש מצד רוח רעה, אזי העניין הרבה יותר חמור בכמה פרטים?
תשובת מרן שליט"א: נכון. אתה צודק. האמת היא כך. הרמב"ם לא מביא את העניינים של רוח רעה, כמו שכבר העיר החיד"א בברכי יוסף, ועוד רבים. כלום. אבל פה בירושלמי כתוב עוד דברים דומים, כגון אם יש סכין נעוץ בתוך אתרוג או צנון, שזה מסוכן. כי אם אדם יפול על זה, ח"ו הוא ידקר מזה. זהו טעם פשטי. אז הרמב"ם מביא את מה שכתוב בירושלמי, גם את העניין של תחת המטה, ונותן לכך טעם פשטי, שמא יפול דבר מזיק לתוך המאכל והאדם לא ידע.

אבל הראב"ד בא ואומר, קיבלנו טעם אחר, שזה מפני רוח רעה. ולמעשה זה לא רק 'קיבלנו', אלא שבירושלמי שם לא כתוב הטעם, אולם ישנה גמרא כך בבבלי פסחים דף קי"ב ריש ע"א, שאזכלין ומשקין תחת המטה, אפילו מחופים בכלי ברזל, רוח רעה שורה עליהם. הרי א"כ זאת גמרא מפרשת, שהטעם בנ"ד משום רוח רעה. הרמב"ם לא הביא בזה את הגמרא הבבלי, אבל את הירושלמי הוא הביא, דהיינו גם עניין זה בצירוף עניינים נוספים המובאים שם, שיש להם טעמים פשטיים, וממילא מסביר גם לכך טעם אחר לפי הפשט.

כעת, זה נכון שיש נפקותא, אבל כיון שיש גם טעם פשטי, שבודאי יש בסיס ואחיזה, אזי זה כבר מקבל תוקף שונה. מרן לוקח אז בחשבון גם את החשש שיש בכך רוח רעה, עם כל החומרות. אבל יש לזה לפחות בסיס. אולם דבר שכל כולו אך ורק מפני רוח רעה, הוא – מרן – לא חושש.

אבל כל זה, רק בכדי להסביר את דעת מרן, כי אולי זהו ההסבר, אך אינני קובע בזה מסמרות. אני רק מלמד זכות על אלה האומרים אחרת. כי איך נסביר, למה הוא לא העתיק את העניין של טבוח, בערב שבעות. ולמה אליבא דהפ"ח 'שומר פתאים י"י' הרי בפועל, אם ישנה כזאת סכנה, העולם בפועל לא חושש לזה. אני רק אומר, שנבין כי ישנה שיטה ודעה כזאת. אני לא אומר, לסמוך על כך להלכה ולמעשה. אינני מקבל שום אחריות. ובלאו הכי, ישנם כאן עוד דברים שאינם ברורים. אבל לכל הפחות, זה קצת מיישב את הדעת.

ב'שורה תחתונה' בודאי נקיטין בכל כגון דא חמירא סכנתא מאיסורא, בפרט בדברים שאנחנו לא יודעים ומבינים את טיבם. אני רק מיישב את השיטה שלהם. בפועל אנחנו חוששים לכל הדברים,

ומשו"ה אין להקשות מהא דהביא השו"ע (יו"ד סימן קטז ס"ה) לאיסור הנחת אוכלין מתחת למטה, ומבואר בב"י דה"ט משום ר"ר השורה עליהם. דשאני התם שגם הרמב"ם פסק לאסור בזה, ופירש אחרת את החשש הגמ' בטעם פשטני, ולא משום רוח רעה. וכיוון דמדינא אסור אפילו לפי פשטם של דברים, א"כ גם אם יכתב החשש של רוח רעה, אכתי אין לחוש לתקלות הנז' למעלה. ודון מינה גם לדברי מרן בסימן ד' גבי נט"י שחרית בכל ימות השנה, ובסימן תרי"ג ס"ב גבי נט"י שחרית ביוה"כ, וכן בסימן קפ"א גבי מים אחרונים, דבכולהו טעמי הדין הנם גם ע"פ הפשט, ופעמים שאף הנם הטעם העיקרי [ואין להקשות ממרן השו"ע בסימן ד' ס"ה, ע' היטב באחרונים שם]. אמנם ק"ק מהא דסימן קפ"א ס"ב. וי"ל].

ואחר זמן רב מפתבי זאת, מצאתי מציאה בהיסח הדעת בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ז סימן מ"ד שאלה ד' אות ד') שג"כ כתב לתרץ כמעט כעין דברינו אנו. ע"ש. ולע"ד הוא התירוץ הקרוב ביותר להתקבל על הדעת. ודו"ק.

לכאורה, הוא אמר פה דבר מחודש ויקר. אמנם אינני יודע, האם ישנו לכך הכרח. אולם בכל אופן, זהו דבר אשר מיישב קצת את השכל.

וממילא נפקא מינה, יש מקום לומר כמו שכתב האור יצחק עבאדי, כי הרי מרן הש"ע לא העלה את הדין הזה להלכה, דהיינו לגבי היוצא מבית הכסא שלא ישמש, אפילו שכתוב הוא בגמרא. או מינקת, שכתוב בזה"ק.

האור יצחק לא חלק חלילה על דברי חז"ל, הוא רק סבור שכיום לא שייך דבר זה, ומסייע לכך מרן הש"ע שהשמיט עניינים אלו, ורק המפרשים האחרונים נושאיכלי השלחן ערוך הם שהעלו זאת. לכן הנני אומר, לגבי השתילי זיתים, כי שיטתו צריכה עיון. הרי לגבי טבוח, זאת גמרא מפורשת, ומדוע מרן הש"ע לא הביא זאת? צריך לומר כי הסיבה היא, כי לדעתו אין דבר כזה. השד הזה ששמו טבוח, בזמנינו איננו קיים, ואין חשש. מרן לא העתיק את זה כלל, התעלם מכך לגמרי. כמו שהרמב"ם והטור לא העלו זאת כלל. א"כ למה השתילי זיתים הביא את הגהת הרמ"א בזה? ולא עוד, אלא הרי בסופו של דבר, הוא בעצמו אומר בסוף, 'שומר פתאים י"י'. לכאורה לא היה צריך להעתיק את הגהת הרמ"א שם.

רק אני אומר שלא להגיד שאין לכך שום בסיס. הרי אם אומר לנו הבן איש חי, שכיום הם אפילו פחות מאחד מאלף, וכמו שהקדמנו. א"כ למה נחשוש למיעוטא דמיעוטא דמיעוטא.

למשל בתימן, הדבר כן היה מצוי. והיום כאן זה לא מצוי. אין ספק שהמציאות נשתנתה. ואולי יובן לפי האמור לעיל, מפני שבתימן הקדושה היתה יותר ממקומות אחרים כידוע, וכמו שאמר או כתב מע"ת במקום אחר בשם הרב פאזי גראדי נר"ו. איתמר. כי במקום שיש קדושה רבה, שם מבקשת גם הטומאה חלקה, זה לעומת זה. אבל לכאורה ישנה גם סיבה אחרת, כי המזיקים פוחדים נזהרים להיות במקומות סואנים ורועשים, ומחפשים סביבה שוממת. אבל יתכן שהכל הולך אל מקום אחד, כי הכל בנוי ומסודר זה לעומת זה מאתו ית' שהוא אחד ושמו אחד. יב"ן.

למשל, מי שיעיין בספר מעיל קטון [בסימן א', דף כ"ד], יראה כי הבאתי שם בס"ד את דברי מהר"י בשירי זצ"ל שכתב בזה"ל, אם אתה חושש בבית פסא שמא תיפגע או תינזק כל ימך מנגע ופגע, אל תיכנס בציצית קשורה או תלויה, ואעפ"י שהן התירו ליכנס בהן וכו'. ואל תיכנס בלי מנעל או סנדל מסומרין וכו'. הוא כותב כל מיני דברים, מה לא לעשות שם, כדי להינצל מפגיעתם הרעה.

ובסוף הוא אומר, וזהו הצוואה שציויתי אותך, אני אבנר בן נר השרוני, ממה שנודע אצלי מחכמת טבעם ומובאם והילוכם ושיחתם ועתם ורגעם. וזה הדבר נסתר, לא קדם בפירושו אלא אני.

מהיכן הוא ידע? הוא אומר בהדיא שהוא התעסק איתם. שכן כתב, 'נודע אצלי מחמת טבעם'. הוא ידע הדק היטב, כי הם שם 'חיו' את זה, הדבר היה אצלם ממש במציאות. והיום, עכ"פ כאן, לא נשמע כלום, ולא נראה מאומה.

אפילו גאון עוזנו ותפארתנו מהר"ן זיע"א בעץ חיים [דף ל"ג ע"א] כתב, לגבי מה שאנחנו אומרים בברכת יוצר אור 'בשפה ברורה ובנעימה טהורה' – המלאכים מדברים, בשפה ברורה – וזה לשונו, מפי אדוני אבי מה"ר יוסף צאלח נ"ע קיבלתי משם מו"ר אביו זקוני, כי השדים אין להם חיתוך אותיות כשמדברים. ולא כן במלאכים, ששוו לבני אדם. ולזה אמר 'בשפה ברורה'.

הסיבה שאנו אומרים 'בשפה ברורה', כי המלאכים מדברים בחיתוך אותיות. משא"כ השדים. הרי הגמ' במסכת חגיגה אומרת לגבי השדים, כי ג' דברים הם כמו בני אדם, ושלשה דברים כמלאכים. ועכשיו הם מחדשים לנו כי הם מדברים בשפה לא ברורה. לא ברור מה שהם מדברים.

מהיכן ידעו זאת?

ידעו.

שמע מינה.

שאלה מהקהל: אז זה לא הסוגיא וכו'.

תשובת מרן שליט"א: הנסתרות לי"י אלהינו. אפשר אולי בספיקות, לקחת את זה בחשבון. ישנן כל מיני שאלות וחקירות, כל מיני דברים ופרטים שאינם ברורים, שי"א כך וי"א כך. אפשר לראות לדוגמא, בס' שמירת הגוף והנפש להרי"י ורנר, שאסף הרבה, בשני כרכים, ועכשיו הם כרכים גדולים ועבים. מה הדין בדיעבד, תחת המיטה? לדעת הגר"א אסור גם בדיעבד, והשבות יעקב אומר כי זה רק לכתחילה. אנחנו אומרים, לתת לאלה שאינם מקפידים בכך.

[לעניין מה שאמר מע"ת שליט"א כי בספיקות אפשר לקחת את זה בחשבון, אם הבנתי נכון, אזי יש להעיר כי הא דקיימא לן חמירא סכנתא מאיסורא, יש שפירשו שהחומרא היא דבסכנה לא שייך ביטול בששים וכדומה כמו באיסור, ויש חולקים דאף בסכנה שייך ביטול. ואם דעת מע"ת כסברא הראשונה, ממילא הוא הדין לעניין ספיקות, דאין להקל בזה כמו באיסור. איתמר].

בש"ע המקוצר [יו"ד סימן קל"ט סעיף י"ב] כתבתי בס"ד, אסור להניח דברי מאכל (כגון אבטיחים, תפוחי-אדמה וביצים) או משקה תחת מטה אפילו אם הם מכוסים בכלי ברזל, מפני שרוח רעה שורה עליהם. אבל הרבה פעמים אנשים שואלים, א"כ מה נעשה? נזרוק את זה? התשובה היא, לא. אינך חייב לזרוק. אם הינך מכיר אנשים שבלא"ה אינם מקפידים, אתה יכול לתת להם. אתה בעצמך, שומר נפשו ירחק. אבל לא לאבד. בל תשחית. כך גם אומרים בשם החזו"א, שהגר"ח מואלאזין אמר בשם רבו הגר"א, שהחמיר רק לעצמו, לא על אחרים.

למעשה אנחנו נוהגים להחמיר כמעט בכל דבר שאמרו חז"ל, הגם שאנחנו לא יודעים. בפרט מפני סיבה נוספת. כי ישנן הרבה מחלות, שאפי' הרופאים כיום, עם כל השכלולים, אינם יודעים מה גרם לכך. אם הרופאים יגידו לגבי דג עם בשר, שחז"ל אמרו כי אכילתם יחד קשה לדבר אחר, דהיינו צרעת רח"ל, וכלשכן לגבי דג עם מאכלי חלב, מה פתאום, אין בזה שום חשש. זה לא מזיק, איננו שומעים להם. אבל, ככה הם אומרים. וצריכים לדעת, שני דברים. א' ישנם הרבה עניינים שהרופאים אינם יודעים. כמה שהרפואה השתכללה לאין ערוך, עדיין ישנם הרבה דברים שהם מרימים

שערי יצחק – השיעור השבועי

הבית? הישמעאלים – שועלים. אבל לנו אסור לעלות להר הבית, כי בעוה"ר אנחנו כולנו טמאי מתים, אין לנו אפר פרה אדומה להיטהר וכו'. ואיננו יכולים לעלות. הר הבית הוא קדוש, קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא. הקדושה קיימת, ואסור למי שטמא להיכנס לשם.

אולם הר סיני, שניתנה עליו תורתנו הקדושה, מותר לעלות עליו. גם טמאים. כל מי שרוצה. ולא רק עכשיו, בדורותינו, אלא מיד לאחר מתן תורה, כמו שנאמר [שמות י"ט, י"ג] בַּמִּשָּׁךְ הִיבֵל הַמָּה יַעֲלוּ בָהָר. לאחר במשך היובל, תקיעת השופר, זהו הסוף, נגמרה הקדושה. אבל לפני כן, הַגִּבֹּל אֶת הָהָר וְקִדְּשֵׁתוֹ [שם שם, כ"ג], וְהִגְבַּלְתָּ אֶת הָעָם סָבִיב לְאַמֵּר, הַשְׁמֵרׁוּ לָכֶם עֲלֹת בָּהָר וְנִגַּע בְּקִצְהוּ [שם שם, י"ב], גַּם הֵצֵאנִי וְהִבָּקֵר אֶל יָרְעוּ אֶל מֹל הָהָר הַהוּא [שם ל"ד, ג']. אבל אחרי כן, מותר לעלות. ראיתי תמונה של הר סיני, שמראים איך גמלים יורדים משם. עלו על ההר, וירדו.

יום אשר עמדת בחורב. שיירת גמלים יורדת מההר המקובל בימינו כהר סיני

אין בו קדושה.

לכאורה, מהו ההבדל? אדרבה, הרי כל התורה כולה ניתנה על הר סיני, התגלות עצומה של מעמד הר סיני, שזהו יסוד ושורש האמונה, מדוע הקדושה שלו לא נמשכה לדורות? משא"כ הר המוריה, הר הבית, בית קדשנו ותפארתנו.

האמת היא, שהשאלה מתחילה לפני כן, מדוע ניתנה התורה במדבר? למה לא בארץ ישראל, במקום קדוש?

ישנן הרבה תשובות לגבי השאלה הזאת, והרחבתי כבר בס"ד בנפלאות מתורתך ריש פרשת במדבר, מדף ה'.

במדבר מובאים שתי תשובות. א' אומות העולם יגידו, אילו ניתנה התורה בארץ ישראל, אזי היא רק ליהודים. לנו זה לא שייך, לא מחייב אותנו. ב' אם מתן תורה היה בא"י, השבטים היו מתקוטטים. כל אחד היה אומר, אני רוצה שמתן תורה יהיה בחלק

ידיים, הם לא יודעים ולא מבינים. ישנם הרבה זוגות, שהם אומרים להם כי אין סיכוי שיהיה להם ילדים, ולבסוף כן יש להם ילדים. וישנם כאלה שהם אמרו שבטוח שיהיו להם ילדים, ולבסוף לא היה. ויש דברים שהרופאים רואים שהם אינם יודעים, ואעפ"כ הם לא מוכנים לחקור ולבדוק את זה. לדוגמא, אם תגיד לרופאים שאפשר להוציא צהבת עם יונים, הם לא יבדקו, ואעפ"כ יכחישו. אבל במציאות זה עוזר? תבואו לראות. הם לא מוכנים לבוא לראות. כי הדבר לא מסתדר להם. זה לא מה שהם למדו. לא הולך עם הכללים שלהם. למרות שזאת מציאות. יש דברים, שהם אינם מקבלים.

בקיצור, החכמה שלהם חסרה. לכן אה"נ, שומר נפשו ירחק. אנחנו מחמירים אפי' על דג עם מאכלי חלב, למרות שאלו דברים שאין להם ממש מקור או שיש רק אומרים. ועמ"ש בס"ד בשע"ה ה' סכנה סימן קל"ט סעיף י'.

הערה מהקהל: לגבי שום ובצל וביצה גלויים, אומרים שבימינו רואים שזה אכן גורם לבעיות. תגובת מרן שליט"א: אם כן עוד יותר טוב. אם אפי' גם הם מודים.

אבל מצד שני, לדוגמא, ישנן משפחות שאפילו בזה הם אינם מחמירים. הדבר אינו מופקע. אין הכי נמי. אנחנו מדברים כעת מצד ההלכה, האם אסור או מותר. אלו צידודים.

הערה מהקהל: עניין כלב שוטה, כפי שנוי סימניו וענייניו בגמ' יומא דף פ"ג ע"ב, שמפיץ מחלת פִּלֶּבֶת, רח"ל, שמעתי כי בזמן האחרון הם ראו במוח שלו משהו שחקרו וחקרו ולא נתברר להם מהו, א"כ כנראה זוהי הרוח הרעה רח"ל.

תשובת מרן שליט"א: בהחלט יתכן. סוד י"י ליראיו. שאל"כ איך חז"ל ידעו זאת.

רבים מן הדברים הללו שהזכרנו לעיל, הובאו ויש שגם נידונו בספרנו הקטן זוהר העולם כבשים ללבושך, המקום ב"ה יזכינו בקרוב להוציאו לאור עולם. אכ"ר.

מדוע בשונה מהר הבית שאסור לעלות אליו, מותר לעלות על הר סיני למרות שניתנה עליו תורתנו הקדושה. ומדוע אליהו הנביא בברחו מאיזבל, הלך דוקא להר האלהים חורב.

הר הבית, בעוה"ר, מתקיים בו מה שכתוב, עַל הָר צִיּוֹן שְׁשֻׁמִּים, שְׁוֹעֲלִים הֵלְכוּ בוֹ [איכה ה', י"ח]. אל תקרי שועלים, אלא ישמעאלים. מי מהלך כיום בהר

שלי. לכן הקב"ה עשה כך, שהתורה תינתן במדבר, כי היא שייכה לכל העולם, ושום שבט אינו בעל הבית על המקום הזה.

דבר זה מחזק את דברי הרמב"ם. הוא כתב כמה טעמים, 'שלוש חכמות', למה נאמר בתורה 'אל המקום אשר יבחר יי' אלהיך לשום שמו שם'. בפרשת ראה, ישנם עשרים פעמים, שהתורה אומרת בלשון הזאת, 'במקום אשר יבחר'. התורה לא מגלה, איפה זה. מדוע התורה לא אומרת במפורש?

הלא מתי נתגלה שהר המוריה הוא בירושלם, רק בזמן דוד המלך, בגורן ארונה היבوسی. אחרי מאות שנים. וכי הקב"ה עדיין לא החליט אז? 'במקום אשר יבחר', כביכול עכשיו הוא לא בחר?

והרי בודאי שהוא כבר בחר, שהרי נאמר [בראשית כ"ב, י"ד] **בָּהָר יִי יִרְאֶה**, כבר אצל אברהם אבינו בעקידה, רק שלא גילו את זה, הדבר היה מוסתר. הוא נמסר רק ליחידי סגולה, אך לא התפרסם לכל ישראל.

הרמב"ם אומר, שאחת הסיבות היא, כי אם הקב"ה היה מודיע מראש היכן יהיה בית הבחירה, אזי כל השבטים היו רוצים שזה יפנה בחלק שלהם, והיתה מכך קטטה ומריבה. לכן הדבר לא התגלה. חילקו את ארץ ישראל לשבטים, ולבסוף זה נהיה בנחלה של בנימין ויהודה, מפני כמה סיבות.

האם יש במקום הזה קדושה, או שלא?

קראנו בהפטרת פינחס, על אליהו הנביא, **וַיֵּלֶךְ בְּכַח הָאֵכִילָה הַהִיא, אֲרָבָעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה עַד הָרְ הָאֱלֹהִים חֲרִב [מלכים א' י"ט, ח']**.

למה אליהו הנביא הלך לשם?

רבי אברהם בן שלמה, בספר פירוש נביאים ראשונים [דף ש"ע] כתב בזה"ל, והודיע שהוא מטרתו חורב, לשאול מאת ה' בעניינו. ותרגם – יונתן בן עוזיאל – 'עד הר האלהים חרב' – עד דאתא לטורא דאתגלי עלוהי יקרא דה' לחורב.

זיבוא שם אל המערה' – מדוע לא כתוב 'מערה' סתם, אלא 'המערה', בה"א הידיעה – היא מערת משה רבינו ע"ה, והיא נקראת הצור, שנא' לו עליה 'ושמתי בנקרת הצור'.

'מה לך פה אליהו' – מה לך במקום גדולים, מה לך במקום משה רבך.

משמע שהקב"ה התרעם עליו, מה אתה עושה פה? כאן הרי משה רבינו היה.

א"כ רואים, שכן ישנה שם קדושה. זה לא שהקדושה נעלמה.

מהר"ם אלשיך בספרו מראות הצובאות [מלכים שם] כותב, למה אליהו הלך לשם, וז"ל, ללכת אל נקרת הצור, הוא המערה, אשר בה יש מרז"ל אומרים כי שם נזדכך משה עד שנעשו לו קרני ההוד, כך רצה אליהו ללכת שם למען יגמר שם זיכור חמרו לגמרי, שיתקיים בו החיים והשלום, שיזדכך וחי לעולם. ושם לא יצטרך לאכול, כי יזדכך חמרו, ויהיה הולך אחר איכות נפשו.

הוא חיפש מקום, בכדי להתקדש ולהיטהר, בטח שם תהיה לו התעלות עצומה. ואכן לבסוף אחרי כמה עניינים הוא עלה בסערה לשמים. שיזדכך הגוף שלו, כמו משה רבינו.

האברבנאל [מלכים שם, דף תקפ"א] מסביר את הסיבה, מדוע אליהו הלך להר האלהים, וז"ל, ראה אליהו ללכת אל הר האלהים חורבה, ולהיכנס במערה אשר ישב בה משה רבינו איש האלהים, לא לבד להתחבא שמה מפני איזבל.

לכאורה הייתי חושב, כי הוא פחד מאיזבל הרשעה. בתחילה הוא הלך לארץ יהודה ששם אין לאיזבל ולאחאב שליטה, ואח"כ החליט ללכת למקום שאף אחד לא ידע. הרי אפילו את נערו הוא השאיר בבאר שבע.

אומר האברבנאל, לא זאת הסיבה. אלא, כי אם להמשיך אליו שפע הנבואה.

זהו מקום קדוש. היה פה כבר צינור, והוא ממשיך לדורות. זה לא חד פעמי.

לפי שלא שרתה עליו זה ימים. אליהו הנביא ראה, כי כבר הרבה זמן רוח הקודש פסקה ממנו. המפרשים דנים למה הדבר היה, י"א כי זהו בגלל שהוא עשה דברים מבלי שהקב"ה ציוה אותו, גזר כי 'שלוש שנים לא יהיה טל ומטר', אם כי הקב"ה קיים את עצתו, אבל הקב"ה רק הסכים איתו, אולם הוא לא קיבל הוראה מהקב"ה. וישנן עוד סיבות במפרשים. לא ניכנס לכך. הנני מדבר כעת, רק לגבי הנקודה שלפנינו.

והשתדל שידבר אלהים אליו, ויורהו דרך זו ילך. ולכן עזב את נערו בבאר שבע, והלך יחידי כדי להתבודד. ולפי שלא יעלה עמו אדם בהר, כמו שעשה משה. מצורף לזה, שידע שלא ימצא בר ולחם ומזון בדרך, ולא חשש לנפשו וכו'. מבחינתו, אם הוא מת, שימות. הוא כבר בלא"ה התייאש.

קדושת המקום הזה, לא ישיגני היזק כל עוד שאשב בכאן וכו'.

ולחיות כוונתו טובה לקדוש השם, עשה השם ית' גזרותיו וקיימם וכו'. כיון שכוונתו לשם שמים, הקב"ה קיים את גזירותיו.

ובהמשך הוא כותב, ואמר מה לך פה אליהו, רצה לומר הלא אמרתי אליך שתצא מהמערה ולא עשית מצותי, הלא ידעת שהמקום אשר אתה עומד עליו קדש הוא, שבאותו פתח עמד אדון הנביאים, ומה לך לשבת עוד באותו המקום המקודש שאינו ראוי לשכמותך?

אפילו אליהו הנביא, א"ל הקב"ה, אינך ראוי להיות פה.

כך דרך האברבנאל.

ברם, ישנו ספר של בעל הכלים [כלי חמדה, כלי יקר, כלי פז], זהו כמהר"ר שלמה לניאדו זצ"ל, מארס צובא, ספר חשוב מאד, והוא לא מסכים עם דברי האברבנאל הללו.

וזה לשונו [שם], זר מאד בעיני, לומר שהקב"ה חרה לו על אליהו ז"ל על שנכנס במערה. לו הונח שנשארה קדושה בקדושתה – נניח שישנה אכן קדושה – כי איש אלי"ם – אלהים – הוא, ואעפ"י שאינו מעבדיו ולא מסוגו. כי מה יתן או מה יוסיף בכבוד משה, אם יהיה שם אליהו, והוא ביום הארבעים יום לחם לא אכל ומים לא שתה, כל שכן שאפילו לכל הדיוט מותר להיכנס שם.

מה יש במערה, קפידא כל כך? כך טוען מהר"ש לניאדו על האברבנאל.

כי לא עדיפא מערה, מהר סיני אשר ירד ה' עליו ונתן התורה, ונאמר במשך היובל המה יעלו בהר. כי הקדושה ההיא קידשה לשע"תה. ואיך יתרעם יוצר בראשית על אליהו פעם ראשונה, כל שכן להשנות התרעומת פעמיים לומר 'מה לך פה', על מציאות היותו במערה. כלכל, לא אוכל.

אינני יכול להבין את שיטת האברבנאל, כי קדושת הר סיני היא אך ורק לשעתה, דהיינו לשעבר בעת מתן תורה, ותו לא.

*

לפי דברי רבי' שלום שבזי בפירושו על ההפטרה, אליהו לא התכוון ללכת אל הר סיני, אלא הקב"ה הוביל אותו לשם, בלי שהוא ידע.

וזה לשונו שם, 'כי רב ממך הדרך', ולא היה יודע אנה ילך. אלא הלך לתומו, ונתיישר לו הדרך עד חורב. בלי כוונה. הקב"ה עשה שהוא יגיע לשם.

ובהמשך [בדף תקפ"ג] כותב האברבנאל בזה"ל, ויבא שם אל המערה וגו', סיפר הכתוב שאלהיו בא אל המערה, והיא המערה הידועה, שהיא נקרת הצור עצמו שישב שם משה, כמו שת"י – שתירגם יונתן – טינרא, ושלן שמה. ולא אמר הכתוב שישן, כי אם שלן.

פירושו שהוא עבר שם לילה, לא בשנינה. למה? לפי שכל הזמן שישב שמה, היה מתבודד ומכין עצמו לנבואה, ויצעק אל ה' כל הלילה. ולזה נאמר, והנה דבר י"י אליו – הנה הוא אכן זכה, כי במקום הזה נתגלה אליו ה' – רוצה לומר אז בהיותו באותו מקום מקודש אלהי, ומתבודד וקורא בשם אלהיו, באותו הנבואה, שלא באה אליו כל אותם הימים אשר עברו. לא בארץ ישראל, ולא במדבר בהליכתו שמה. ואמרו 'מה לך פה אליהו' וכו'.

רואים שזהו כן מקום קדוש.

ממשיך האברבנאל וכותב, אליהו בא מעצמו אל הר חורב, ונכנס במערה הקדושה אשר ישב בה משה, כדי שתבואהו הנבואה. כי היה המקום ההוא מוכן להנבא, ונשאר בו הקדושה האלהית מעת שעמד אדוננו משה שמה. והנה השם יתברך, קינא לכבוד אדון הנביאים משה עבדו, וראה שלא היה מן הראוי שאדם ילוד אשה, לא נביא ולא בן נביא, ישב באותו מקום, כי הוא נתיחד לקיבול התורה ונתינת הלוחות ופיסולם, וראיית הכבוד שראה משה. ואיך ישב ועמוד אדם או נביא אחר שמה?

הוא מסביר, כי זאת השאלה 'מה לך פה אליהו'. מה אתה עושה פה? אתה נכנסת במערה הזאת? אף אחד לא עמד פה, שום נביא. רק אדון הנביאים היה פה. איך העזת להיכנס? לפי דבריו, הקב"ה מקפיד עליו, 'מה לך פה', זה לא ראוי לך. ואיתי בדעת רבי' אב' בן שלמה שהקדמנו.

ולזה בראותו שאלהיו לא נחה דעתו לעמוד בהר סיני, כי אם גם להיכנס בנקרת הצור, היה שהוכיחו יתברך על זה באמרו מה לך פה אליהו וכו'.

האברבנאל סובר שזאת תוכחת, כי זאת אדמת קודש וכו'.

ואליהו השיבו, קנא קנאתי ליי' אלהי צבאות. ולא היה זה לשאול נקמה מישראל, כי אם לתת התנצלות על הפנסו שמה, וכאלו אמר 'עזבו בריתך בני ישראל, והרסו המזבחות, והרגו נביאיך, ויבקשו את נפשי לקחתה'. ומפני יראתי אותם, שהם רשעים גמורים ואויבים היו לי, באתי להיחבא במקום הזה, לחשבי שיגין בעדי זכות משה. ומפני

ולמה ישב בחורב? כנראה עכשיו קשה לו, אחרי שהוא כבר הגיע, למה אליהו מתעכב שם? סבור שמשם יבוא לו הדיבור, במקום שניתנה תורה לישראל ארבעים יום וארבעים לילה. ולא כמשה ודאי, אלא שלא בשלה האכילה באצטומכה, דכתיב בכח האכילה. נראה שחסר כאן בלשונו, מחמת דילוג.

עכ"פ לכאורה ישנה קצת סתירה, מהרישא לסיפא. אם לא הלכת לשם בכוונה, א"כ מה השאלה למה ישב שם. הוא הופתע להגיע למקום כזה קדוש, והחליט להישאר שם. יכול להיות, שאלהו כן רצה להגיע לשם, אבל הוא לא ידע איך להגיע, והקב"ה עשה את זה שהוא יגיע. לא משנה איך שנסביר. העיקר רואים, כי הוא זכה שבמקום הזה בא לו הדיבור מאת ה', בזכות קדושת המקום. אם כן, המקום הזה הוא כן קדוש.

סוף סוף צריכים להבין, מהו החילוק? למה להר סיני מותר לעלות, גם אם האדם טמא. ואילו להר הבית, אסור לעלות.

צריכים להתחיל בצורה יותר יסודית. כי הרי מיד אחרי מעמד הר סיני, נבנה המשכן. והדבר בעצם מתחיל לענות קצת על השאלה. הר"א אבן עזרא והרמב"ן כותבים, כי זה בא במקום זה.

נאמר בהתחלת פרשת תרומה, וידבר יי' אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה וגו' [שמות כ"ה, ב'], כותב הראב"ע בזה"ל, בעלותו אל ראש ההר, דיבר לו על דבר המשכן. והטעם, שיעשו מקדש לשם הנכבד וישכון בתוכו, ושם ידבר עם משה, ולא יעלה אל ההר. זהו. הקב"ה אומר למשה, סטופ. מעכשיו אל תעלה יותר להר סיני. כעת ישנו משכן.

גם הרמב"ן האריך לבאר שם, למה המשכן בא תכף אחרי מעמד הר סיני, וז"ל, כאשר דבר ה' עם ישראל פנים בפנים עשרת הדיברות, וציוה אותם על ידי משה קצת מצוות שהם כמו אבות למצותיה של תורה, כאשר הנהיגו רבותינו עם הגרים שבאים להתייחד, וישראל קיבלו עליהם לעשות כל מה שיצונו על ידו של משה, וכתר עמהם ברית על כל זה, מעתה הנה הם לו לעם, והוא להם לאלהים. כאשר התנה עמהם מתחילה, ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי, והייתם לי סגולה (שמות י"ט, ה). ואמר, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (שם ו').

והנה הם קדושים, ראויים שיהיה בהם מקדש, להשרות שכינתו ביניהם. ולכן ציוה תחילה על דבר המשכן, שיהיה לו בית בתוכם מקודש לשמו, ושם ידבר עם משה ויצוה את בני ישראל.

והנה עיקר החפץ במשכן, הוא מקום מנוחת השכינה, שהוא הארון. כמו שאמר, ונועדתי לך שם ודיברתי אתך מעל הכפרת (שמות כ"ה, כ"ב). על כן הקדים הארון והכפרת בכאן, כי הוא מוקדם במעלה. וסמך לארון השלחן והמנורה, שהם כלים כמוהו, ויורו על עניין המשכן שבעבורם נעשה. אבל משה הקדים בפרשת ויקהל, את המשכן את אהלו ואת מכסהו (שמות ל"ה, י"א), וכן עשה בצלאל (שמות ל"ו, ח'), לפי שהוא הראוי לקדם במעשה.

וסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר.

מה שהיה עד עכשיו על הר סיני, הוא עובר כעת אל המשכן. רואים שהקדושה עברה מפה לפה.

וכמו שנאמר שם, וישכן כבוד ה' על הר סיני (שמות כ"ד, ט"ז). וכתבי, הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו (דברים ה', כ'), כן כתוב במשכן, וכבוד יי' מלא את המשכן (שמות מ', ל"ד). והזכיר במשכן שני פעמים "וכבוד ה' מלא את המשכן" (ובפסוק שאחריו), כנגד "את כבודו ואת גדלו". והיה במשכן תמיד עם ישראל, הכבוד שנראה להם בהר סיני. ובבוא משה, היה אליו הדיבור אשר נדבר לו בהר סיני. וכמו שאמר במתן תורה, מן השמים השמיעך את קולו ליסרך, ועל הארץ הראך את אשו הגדולה (דברים ד', ל"ו), כך במשכן כתיב, וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת מבין שני הכרובים וידבר אליו (במדבר ז', פ"ט).

היוצא מדבריהם, כי הקדושה עברה למשכן. כך היה רצון ה'.

*

ישנה תשובה, על השאלה דלעיל. אגיד לכם אותה, בשתי סגנונות. הראשונה, בצורה של סיפור.

הדבר מובא בכמה ספרים, כגון בספר דעה חכמה לנפשך [שיחות קודש התשפ"א, דף מ"א] בזה"ל, מעשה שהיה אצל מרן הדברי חיים מצאנז זי"ע, כשבא הכתב סופר – בנו של החתם סופר – לבקרו, וכיבדו הרבה. אך באמצע, הגיע אליו גם הרה"ק הרמ"מ מוויזניץ זי"ע בעל הצמח צדיק, ועזב את הכת"ס והלך לקבל פני הרה"ק מוויזניץ.

שערי יצחק – השיעור השבועי

ארוך זה, עבר דרך העיר קראקא, ונתראה פא"פ עם הרב הגאון מו"ה ר' שמעון סופר זיע"א, בן הגאון החת"ס זיע"א, שהיה אב"ד דשם. ושאל אותו הגר"ש, למה נסע אל הריוזנער? ואי משום תורה, הרי גם הוא בעצמו – הד"ח הוא גאון גדול בתורה. השיב לו ה"דברי חיים", שתמצית הארץ הם שני מקומות סגוליים הנמצאים עליה, ואלו הן הר סיני אשר ניתנה עליו תורתנו הקדושה, והר המוריה מרום מראשון מקום בית מקדשנו. ובאמת קשה, למה נבנה המקדש על הר המוריה, ולא על הר סיני ששם ניתנה התורה. אלא, שהמקום אשר בן ישראל פשט צוארו עבור ה', הוא יקר בעיני ה' יותר מהמקום שניתנה עליו התורה. והר המוריה, הוא מקום שעליו נעקד יצחק אבינו, ופשט צוארו לה' ית'. הפטיר ה"דברי חיים" ואמר לו בזה"ל, "יאמין לי, כי ראיתי על הרב מרוזין, שהוא מוכן בכל עת ובכל רגע לפשוט את צוארו לשחיטה עבור השי"ת", ע"כ.

על יסוד זה אפשר לומר, שעיקר ההכנה של-תורה לתפילה, נחוצה לתפילה זו שנושאת בקרבה רוח של מסירות נפש לה', ובכך"ג יש כאן עליה מדרגה לדרגה, מהתורה שניתנה בהר סיני, לעבר הר המוריה מקום העקידה. דו"ק.

זהו הסגנון של 'מקובלים', וליתר דיוק חסידי הבעש"ט.

כעת תשמעו זאת, בסגנון הליטאים. פשטני עם עומק.

בספר משך חכמה, להגרמ"ש בעל האור שמח, כתב [פרשת בא, דף ע"ו] בזה"ל, כל המקומות המקודשים, אין יסודם מן הדת, רק מהאומה והשרשים. כמו הר המוריה, שמשם נברא אדם (סנהדרין דף ל"ח ע"ב), ושם הקריב אברהם את יצחק (בראשית כ"ב), וכן נבחר על פי נביא.

ובדת, לא כתוב רק 'במקום אשר יבחר יי'. והר סיני, מקום הדת, כיון שנסתלקה שכינה ממנו – יעלו צאן ובקר (שמות י"ט, י"ג)!

שחלילה, ההרגשות לא יתעו לייחס לַדָּת איזה ציור. רק ירושלם, וכל ארץ ישראל, והר המוריה, בנויים על התייחסותם לאבותינו שרשי האמונה, והתאחדות האומה לשרשה, שכל ההרגשות יהיו רק להתאחדות האומה.

וזה דרוש ארוך, ואין כאן מקום להאריך.

והסביר אח"כ הדב"ח להרה"ק ר' שמעון סופר אב"ד קראקא ששאלו על זה, את טעם הנהגתו שלא יראה זה כפגיעה בכבוד תורתו של הכת"ס, דאשכחן לגבי הר סיני שהיתה עליו קדושה גדולה בשעת מתן תורה, ומ"מ מצינו אצל הר הבית שהיא בקדושה גבוהה יותר מקדושת הר סיני, שנשארה קדושה קיימת לדורות עולם. והטעם, שאף שבהר סיני ניתנה כל התורה, מ"מ בהר הבית שפשט שם יצחק אבינו ע"ה צוארו לישחט לקרבן עולה להשי"י, נתקדש יותר.

והכא נמי, הרה"ק הנ"ל פושט בכל רגע צוארו להישחט לכבוד השי"י (בכוונת מסייג להשי"י בכל רגע כדרך הצדיקים), וע"כ יש לכבדו ביתר שאת מכבוד הר סיני – כבוד כל התורה כולה של הכת"ס.

בהערה [י"ג] שם ציינו כך, כן הובא בס' אבן שתיה החדש (ח"ב עמ' תי"ז) בזה"ל, כתב בס' מקור חיים (אות קס"ט), נודע, אשר בעת היה הרה"ק מצאנו במרחץ באדין, בא אצלו הגאון בעל 'כתב סופר', ופלפלו שם בדברי תורה. באמצע הפלפול הודיעו להרה"ק מצאנו, אשר רבינו הק' מויזניצא בא. הניח הרה"ק מצאנו את הגאון בעל הכתב סופר, והלך לקראת רבינו הק'. ויירע בעיני הגאון בעל 'כתב סופר'. הדבר לא מצא חן בעיניו. וכי ח"ו הוא מזלזל בכבוד התורה?

וכשכתב מכתב לאחיו הגה"צ רבי שמעון סופר אב"ד דק"ק קראקא, הזכיר לו מזה. היה נראה לו משונה, ההנהגה הזאת.

אחר זה, כשנתוועדו יחד הגאונים הק' מקראקא ומצאנו, שאלו על הדבר הזה. אמר הרה"ק מצאנו, אשר בית המקדש בחר ה' בהר המוריה וכו'.

מקום בית המקדש נעשה, היכן שהיתה עקידת יצחק. איפה שהיתה מסירות נפש, שם ישנה קדושה. בהר סיני, לא היתה מסירות נפש, ע"כ אין קדושה. אמנם הקב"ה נתן שם את התורה, אבל אנחנו לא עשינו שם איזה משהו מיוחד של מסירות נפש, כדי שהוא יתקדש.

בספר זכות העקידה [חלק ג' דף רס"ב אות ב'], מובא העניין באופן אחר, וזה לשונו.

מסופר בספר 'שמועות טובות', שהגה"צ ה"דברי חיים זיע"א נסע במסירות נפש לקבל אנפי שכינתא מרן קדוש ישראל מרוזין זי"ע, וכמה וכמה הרפתקי עדו עליו בנסיעתו זו. בבואו בחזרה ממסע

הוא אומר, שהר הבית זה מאבותינו. זה שרשי האומה. משא"כ שם בהר סיני. 'יסודם מן הדת', הקב"ה הוא שקבע את המקום הזה.

ולגבי קושיית מעכ"ת מדוע אין קדושה בהר סיני כמו בהר הבית. הנה חז"ל נחלקו אם נסתלקה שכינה מהר הבית. ולמאן דאמר לא נסתלקה, לא קשיא מיד, דשאני הר סיני שנסתלקה ממנו שכינה. שוב שמעתי שהביא מעכ"ת לקמן מגמרא תענית שנסתלקה שכינה מהר סיני, אך לא הבנתי אם הביא זאת כדי לתרץ את הקושיא. ואפילו למאן דאמר נסתלקה שכינה מהר הבית ולא נשארה בו אלא הקדושה, יש לומר על פי מה שאמרו חז"ל שבמתן תורה נעקר הר המוריה ממקומו ובא להר סיני, ומסתמא לאחר מכן חזר הר המוריה למקומו, הלכך לא נותרה קדושה בהר סיני. שוב שמעתי שדחה מעכ"ת זאת לקמן. אבל חיפשתי ומצאתי שנחלקו רבוותא אם חזר למקומו או לא. ולדעת הסוברים שחזר למקומו, נתיישבה הקושיא. אך אפשר שהם לא ראו את המדרש שהביא מעכ"ת. איתמר.

כמו־כן, נביא את לשון הגמרא במסכת תענית [דף כ"א ע"ב], רבי יוסי אומר, לא מקומו של־אדם מכבדו, אלא הוא מכבד את מקומו. שכן מצינו בהר סיני, שכל זמן שהשכינה שרויה עליו, אמרה תורה 'גם הצאן והבקר אל ירעו, אל מול ההר ההוא'. נסתלקה שכינה ממנו, אמרה תורה 'במשוך היובל המה יעלו בהר'.

במלים אחרות, היסוד הוא משותף לשניהם. רק השאלה היא כיצד להביע את הסגנון. היכן שאבותינו קידשו את המקום, כמו עקידת יצחק, שמה נשארה הקדושה לדורות. משא"כ בהר סיני. ברם קשה לי, הרי כתוב בתנחומא ובמדרש תהלים פרק ס"ח, לגבי הר סיני, שנתלש הר המוריה כמו חלה מעיסה, וזה עבר להר סיני. א"כ בעצם, הר המוריה עבר להר סיני.

מה נגיד? שהדבר היה רק אז, ועכשיו לא. הדבר אינו. כי כתוב שם, שרק לעתיד לבוא יחזור אותו חלק מהר המוריה למקומו.

דרך אגב, מכך כתבתי תירוץ – הדפסתי זאת באחד השיעורים, כאשר שאלו על כך – כי אומרים, למה הר סיני, מה שמייחסים כיום להר סיני, הרי הוא גבוה, אלפיים מאתים שמונים וחמש מטרים, והר תבור הוא נמוך. ואמרנו כי התשובה היא, שבעצם הר סיני היה עניו, שפל, אבל הקב"ה העביר את הר המוריה לשם. א"כ בעצם, עכשיו הר המוריה הוא על הר סיני. רק לעתיד לבוא – כך כתוב – הוא יחזור. א"כ יוצא, שמקום העקידה הוא לא בירושלם, אלא שמה.

צריכים תירוץ, לגבי השאלה הזאת.

הערה מהקהל: עצם זה שנשתנה המקום. תגובת מרן שליט"א: אבל הא גופא. בשביל מה הקדוש ברוך הוא לקח לשם את הר המוריה? כי לא מספיק פה הר סיני, אלא צריך לשים פה את הר המוריה. את המקום הזה של עקידת יצחק. ובסופו של דבר, הוא נשאר שם. עכשיו הוא כבר לא בירושלם.

אבל אלו דברים נסתרים, כנראה ישנם כאן דברים שאיננו מבינים.

ואם הדברים כפישוטם, אם לא מדברים איתנו כאן ברמזים וסודות וכוונות נעלמות, אם הדברים כמשמעם שהקדוש ברוך הוא לקח את הר המוריה והניח אותו שם, אזי יוצא שהוא שם. אלא מאי, בפועל העקידה היתה בירושלם. א"כ הא גופא, למה הקב"ה לקח אותו?

אולי התשובה יותר פשוטה, ועכ"פ חזי לאצטרופי. יש הבדל בין הר סיני לבין הר המוריה. להר סיני, אמת ניתנה עליו התורה וכו' אך אין לזה המשך, לא היה בדעת הקב"ה לעשות בדורות הבאים עניין נוסף שם. מה גם שזה במקום רחוק מארץ ישראל, ולא רצה המקום ב"ה להטריח כולי האי. ובכלל, הרי אין סביבותיו מקום ישוב. מדבר, שמים, יבש – לכן נקרא הר חורב – מי יגיע לשם? משא"כ הר המוריה, שמיועד להיות שם ביהמ"ק עד הבית השלישי שיבנה במהרה בימינו.

והמקום ב"ה יאיר עינינו במאור תורתו, אכי"ר.

תגובה למכתב הערות לגבי כמה דברים שדיבר מרן שליט"א בשיעורו השבועי [פרשת קרח].

קיבלתי מכתב חשוב, מאת בחור ישיבה יקר החותם בשמו הצעיר יואל עבו הי"ו, שהוא מעיר לגבי כמה דברים שדיברנו בס"ד בשיעורים.

וזה לשון מכתבו, בס"ד אור לז' תמוז התשפ"ו. לכבוד מוה"ר הרה"ג המופלא וכבוד ה' מלא כמה"ר ר' יצחק רצאבי נר"ו, שלום רב!

הן עתה קיבלתי מידידי ר' אי"ש ארצי יצ"ו גליון שערי יצחק (פרשת קורח), ועלו במחשבה כמה גרגירים, ואציעם לפני מעכ"ת.

בענין ציורים להמחשת דברי תורה – דיברנו על נושא הציורים, האם טוב וראוי להמחיש את הדברים לילדים וללומדים ע"י ציור, או שכדאי שיעמלו ויתאמצו ויבינו לבדם – במש"כ הרה"ג ר' איתמר כהן יצ"ו שנראה לו שהציורים בגמ' נוספו בדורות מאוחרים יותר וכו'. עכ"ד.

שערי יצחק – השיעור השבועי

דהיינו, בשלמא אם זה בגלל העמל, אזי אפשר להבין למה א"י נודעזעה. אבל חסרון של מעלת הקדושה, זאת איננה סיבה מספיקה. כך הוא כותב. הנני מתפלא על הטענה הזאת. וכי קדושה של תורה, זאת מלתא זוטרתא? ההיפך. הדבר חשוב מאד. הירידה שלדורות האחרונים, היא בגלל שהקדושה פחתה, לכן אין מה להשוות.

בשביל זאת, כדאי לראות את כל מה שכתב החיד"א בנ"ד בספרו נחל אשכול, בכדי להבין מהו ההבדל שבין הדורות, ולראות שאנחנו לא מגיעים לקרסוליים שלדורות הראשונים. בזמנו הבאתי רק פסקא אחת מדבריו, אבל כאשר יראו את הכל, הדבר יהיה יותר מובן.

וזה לשונו החיד"א שם, אפשר לומר בחקירה אחת, שהתנאים ואמוראים היו קדושי עליונים. איך הם – התנאים והאמוראים – הגיעו למדרגות כאלה גבוהות.

ועתה – בדורות שלנו – הגם שיתמרמר האדם ויבכה ויעשה סיגופים ותעניות, לא מסיק אלא כמא דמסיק תעלא מבי כרבא. וכמה ילאה האדם לעשות מעשים טובים בטורח גדול, ולא יעלה אפילו אחד מרבוא מהראשונים.

למרות שאנחנו עושים צומות וסיגופים וכו', לא מגיעים למדרגות שלהם.

מדוע? מהו ההבדל?

ברצונו להסביר את הפסוק בקהלת [ז', י'] אל תאמר מה ה'יה, שהימים הראשונים היו טובים מאלה, כי לא מחכמה שאלת על זה.

החיד"א מביא על כך, ארבע תשובות. אל תשאל שאלות כאלה. למה לא מגיעים למדרגות הקדושה שלראשונים.

הוא אומר, ויש הרבה תשובות לדבר. ועתה נזכיר קצת מהם. אפילו הוא, לא כתב את הכל.

אחת, שנשמות שלראשונים, היו מבחינות עליונות ומתקנות. ועתה, מבחינות תחתונות ומלאות חסרונות.

אז בזמנם, הנשמה, השורש שלה, היה גבוה. ועכשיו, הנשמות הן בדרגות נמוכות. כמו שכתוב, 'עקבתא' דמשיחא. זה כבר בסוף.

שנית, שאז היה כל התורה בעל פה. ואשר נדבה רוחו להיות ת"ח, היה צריך יום ולילה כל ימי חייו לחזור על לימודו שלא ישכח. וזה גורם לקדושה ודבקות על ידי התורה שהוא הוגה יום ולילה. וזו

אבל מ"מ מצינו ציורים לרוב בדברי המפרשים ז"ל שכותבים "כזה" וכדומה, ומשמע שהם המציירים, ולא חשו לביטול עמל התורה. וכן הציורים בפי"המ"ש להרמב"ם, הוא עצמו ציירם, כמ"ש בסוף הקדמת פיהמ"ש להרמב"ם הוצאת מוסד, שבכתבי היד של פיהמ"ש שכתובים בעצם כתי"ק של הנשר הגדול, רואים שהוא זה שצייר ציורים אלו.

ועוד, שאף אם נאמר שהציורים שבפירש"י ותוס' ואחרים נוספו מהמדפיסים, מ"מ לא ראינו שכתב מאן דהו שאין זה ראוי וכו'.

והן אמת שהסוברים שאין לעשות זאת יתרצו שכל הציורים הללו צויירו במקומות שהבנת הדברים סבוכה, משא"כ בנ"ד, מ"מ ע"ז יש לדחות כמ"ש מעכ"ת שבדורנו נשתנו כל ארחות החיים, ויקשה על הלומד להבין בלא ציורים אלו. וה"ה לציורים בענייני שחיטה וכדומה, שהלומד הרגיל לא בקי בעניינים אלו, ויחסר לו בהבנת העניין אם לא יסתייע בציורים.

ומש"כ מעכ"ת לפרש בדברי התור"ד, שמחמת תרגום יונתן יחסר בעמל התורה, שהוא מביא קדושה לאדם. ע"כ.

הבאנו כי הגר"מ פיינשטיין והרב שך זצ"ל, הסתייעו מהתוספות רי"ד במגילה דף ג' ע"א, שהוא כתב כי על ידי שיונתן בן עוזיאל כתב את התרגום לנביאים, לא מסרי נפשיהו למילפינהו כדמעיקרא. הם הבינו, כי ע"י התרגום, יתמעט עמל התורה. והוספתי ואמרתי, שאין חובה לפרש כך, אלא יכול להיות כי מה שלא מסרי נפשיהו וכו', אין זה בגלל שהם צריכים לעמול, מצד העמל שלתורה, אלא מצד שע"י שהתרגום לא יכתב, אלא ישאר בע"פ, הדבר יוסיף לאדם יותר קדושה. כי כאשר ישנו משהו בכתב, אזי כבר לא חוזרים על כך. אבל ככה, כאשר צריכים לשנן את התורה כל הזמן בע"פ, הדבר מוסיף לאדם קדושה, כי הוא פוחד כל הזמן שמא ישכח.

על כך הוא כותב, לענ"ד נראה שמזה שנודעזעה ארץ ישראל ד' מאות פרסה על ד"מ פרסה משמע שיש באי עמל התורה פגם גדול [כמ"ש ואם לא תשמעו לי (להיות עמלים בתורה. רש"י) וגו', כל הקללות ב"מ]. ולא רק חסרון מעלת הקדושה הנובעת מעמל בתורה.

סיבה לפרישות מעניני העולם, וניצול מיצר הרע וגדולה תורה, כמבואר בפרק קנין תורה. ועוד בה שלישיה, שהיה מצוי להם אפר פרה, וכמ"ש חבריא מדפן בגלילא, כמ"ש הראשונים, הביאם הרב משנה למלך פ"ג דאבל. והטהרה מביאה לידי קדושה. ואת רב"ע – דבר רביעי, זאת ג"כ נקודה חשובה מאד – שעתה גברה מאד הסט"א, ועשתה הכנות לחטוא.

בדורות שלנו, יש יצר הרע על כל צעד ושעל. הן בענין המאכלות, הן בענין המלבושים, הן בענין הנהגת המדינות – ישנם דברים אשר תלויים בשלטון. כגון שיש דברים שהם מגבילים, לא נותנים – והנהגת בני אדם, שכולן סיבה לכמה חטאות הציבור והיחיד. וזהו שאמר, אל תאמר מה היה, שהימים הראשונים היו טובים מאלה. שהתנאים והאמוראים היו קדושים, ורוח הקודש שורה עליהם, ואליהו הנביא זכור לטוב רגיל אצלם. ועתה כל ימצא בגדולי דורנו והחסידים, שמץ מנהו. גם אם היה למישהו התגלות של אליהו הנביא, אולי זה היה פעם אחת. אבל אז הדבר היה רגיל אצלם. כי לא מחכמה שאלת על זה, כי יש תשובות רבות נכוחות על זה. א"כ מובן כי זהו חסרון גדול, זה לא רק חסר בקדושה, כביכול זהו משהו קטן.

*

בהמשך מכתבו הוא כותב כך, ובעיקר העניין של עמל תורה, שמעתי בשם אחד מגדולי הדור הקודם שאמר, שספר אוצר מפרשים, הוא חסרון גדול בעמל התורה, וזה כעין סברת הרב שך ע"ה והרב פיינשטיין זצ"ל. אבל בעניי לא זכיתי להבין למה לא נחשוב את זה כניצול הזמן וחסכונו. ובמקום לטרוח לחפש בספרי המפוזל הרי הכל ערוך ומוצע, ויספיק הלומד בדרך זו ללמוד יותר. פליאה דעת ממני. ומה שהובא בשם הקהל, שהסיבה שאין ציורים בספרי הלימוד התורניים בתלמודי התורה, הוא משום שחוששים שיתבונן הילד בציורים שלא שייכים לנושא הנלמד, ויסחור דעתו מלהאזין למלמד. ע"כ. לא נראה שזאת הסיבה, כי בספרי החול (כגון טבע) ישנם ציורים ותמונות לרוב, ולא תהא כהנת כפונדקית. וי"ל.

למה שם כן ישנם ציורים? רק במשנה אסור שיהיו ציורים?

*

בעניין ציורי משה ואהרן ע"ה, שאין בזה בעיא. הוא כותב על כך דבר יפה. אמרתי אז, למה ישנם כאלה שאינם מציירים את פניהם של משה ואהרן, כביכול זה בלתי מושג אצלנו. אולי אדרבה, שנדע שהם היו בני אדם כמונו, ואעפ"כ לאיזה דרגות הם הגיעו. ואם לא מציירים, נשאר רק משהו כזה כאילו דמיוני.

הוא מביא על כך דבר מעניין, בזה"ל, ראיתי לציין לכת"ר, שכ"כ מורי ורבי הרה"ג הנאמ"ן זצ"ל במכתב להגרש"ד מונק זצ"ל (מעיר חיפה, מח"ס שו"ת פאת שדך), שבבית אביו וכן בביתו שלו, היו ציורים דמיוניים של משה ואהרן ע"ה (וכן ב"שה"ק תכב"ץ ישנם ציורים כאלה), והשיבו הגרש"ד הנ"ל שכנראה עשו זה כדי להרגיל הילדים ולחזק בדעתם דמויות אלו. הוא לא ראה בכך חסרון.

וכדברי כת"ר (ונדפסו הדברים בקונטרס ימי מלך).

אמנם ראיתי שמעכ"ת לא עורר על זה, שלפעמים יש בעיות בציורים אלו, ולדוגמא זכורני משער ספר אור החיים (עה"ת) דפו"ר (והוא מדפוס ווינצייא כמדומה) שציירו שם את משה רבינו ע"ה בעל קרניים כחיה (ולהבדיל וכו') ע"פ הכתוב "כי קרן עור פניו" עפ"י הבנתם המשובשת. ועיין רשב"ם (שם) שהמדמה קרניים אלו לקרני ראם קרניו, אינו אלא שוטה. (ובתמונה שבישיבתנו תכב"ץ ציירו למשה כעין שתי קרני אור יוצאות ממצחו, וגם זה שיבוש).

וישנם עוד ציורים מוזרים. ואף גם זאת בעיני ראיתי בספרי קודש ישנים, ציורים הגובלים בפריצות (וכנראה שהמחברים היו שולחים ספריהם להדפסה, והדפוסים שלא תמיד היו בראשות יהודים, הדפיסו ציורים אלו כבשאר ספרים). והערתי על זה לגבאי הספרייה אשר בה היו הספרים הנ"ל, והדביק על ציורים אלו מדבקות.

זהו דבר נוסף חשוב, שצריכים לדעת אותו. נאמר בתורה [שמות ל"ד, כ"ט-ל'] ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו. ויבא אהרן וכל בני ישראל את משה, והנה קרן עור פניו, וייראו מגשת אליו. ולכן שם משה על פניו מסוה. מה הפירוש 'קרן עור פניו'?

שערי יצחק – השיעור השבועי

זקנה, ובכל זאת אחרי שהחזיר אותה עמרם, נתעדן בשרה. מפרש הרשב"ם – שהחליק כשל נער קטן. דייק מו"ר – הרב שלו דייק מכך – שלא כתב רשב"ם "כנערה קטנה", אף שכך ראוי לכתוב, דבנקבה עסקינן. אלא ששינה מפני הצניעות. זהו דיוק מעניין.

ויתכן שנהג כן מוהרמ"ך דוקא בפני אנשים זרים מפני הצניעות, וכל כוונת רבי זצ"ל היא ליישב מנהגו של מוהרמ"ך, ולא בא לומר שכך צריך לנהוג.

ועוד שמ"ש כת"ר שהאשה תיפגע וכו', י"ל בפשיטות שמוהרמ"ך קיי"ל באשתו שלא איכפת לה בכגון דא, וכ"ש אם נאמר כמ"ש לעיל שהיה זה רק בפני אחרים.

ומה שהעיר הרב יהודה חרזי שבספר שלום באהלך, סיפר על מוהרמ"ך שהיה מרגיל לבני ביתו, שאם דופקים על הדלת, לזכרים לדבר רק בלשון זכר, ולנקבות בלשון נקבה, וכדברי הגמ', וא"א שהיה מדבר עם אשתו בלשון זכר הו"ל לספר זאת. לפום קושטא לק"מ, דדלמא לא שמיע ליה הנהגתו זו של מוהרמ"ך ז"ל.

ואסיים בשי"ש טו"ב לכת"ר, הצעיר יואל עבו ס"ט. יישר כוחו על מכתבו, אלו הערות חשובות, לדון וללבן הדק היטב את העניינים. אני שמח שכותבים ושולחים הערות, שהדברים הולכים ומתלבנים כצמר צחר. ואם ישנן שאלות שאנחנו משאירים בצריך עיון, ב"ה במשך הזמן ע"י השקו"ט זוכים ומתרצים אותם. יגדיל תורה ויאדיר.

ולגבי העניין דלעיל, חושבני כי אולי אין חובה להבין כך, שזה מפני הצניעות. יכול להיות שישנה תשובה פשוטה יותר. כנראה הרשב"ם נקט כלשון הפסוק לגבי נעמן, וַיֵּשֶׁב בְּשָׂרָו בְּבֶשֶׂר נֶעֱרָר קִטָּן וַיִּטְהַר [מלכים ב' ה', י"ד]. אולי הוא תפס את לשון הפסוק. כי היה שגור לו הפסוק הזה. אבל לא שישנה כאן איזו כוונה כזאת. אבל כמובן אין זה מוכרח. הנני רק אומר, שישנו צד להגיד אחרת. [שוחחתי היום כ"ה תמוז עש"ק מסעי, עם אברך ששם משפחתו "רד"י", והוא אמר לי כי נות ביתו שתחי' היא נכדתו של נינו של רבי כלפון הכהן (שנלב"ע בשנת ה'תש"י) והוא עדיין צלול וזוכר זאת, ואמר לו כי להד"מ, והוא לא היה קורא לאשתו בלשון זכר. הערת בני הרה"ג שאול נר"ו, וברוך יהיה].

השם ברוך הוא יזכנו, וינחמנו בציון בקרוב ויבנה ברחמי את ירושלים עיר קדשנו ותפארתנו, וימלא גם כל שאר משאלות ליבנו וליבכם לטובה ולברכה, אכ"ר.

הכוונה, שיעור הפנים שלו היה זוהר, הפנים שלו היו כל-כך מאירות, עד שאי אפשר היה להסתכל עליו. זהו כפי שמתבטאים כיום, 'קורן מאושר'. זה עפ"י הפסוק הזה. ולמה זה נקרא 'קורן'? כי זה כמו קרן אור. כביכול. כפי שיש לשמש קרניים, כביכול. אין לשמש ממש קרניים, אבל זה נראה כאילו קווים כאלה. פירוש, שהפנים זוהרים.

אולם צריכים לדעת, שהגויים אינם מפרשים כך. ישנו תרגום של-נצרים לתנ"ך, הנקרא וולגוטה, ושם הם ציירו את משה רבינו עם קרניים ממש, כמו חיה רח"ל.

זכורני שפעם ראיתי סיפור, על ארצות שלא הכירו שם יהודים, ופתאום פגשו יהודים. אמרו להם, אלה יהודים. והם אמרו, לא. לא יכול להיות שהם יהודים. למה? כי אין להם קרניים. מה פתאום קרניים? כי הראו להם בתמונות, את משה רבינו עם קרניים בראש. אז הם חשבו, שכל היהודים צריכים להיות עם קרניים. והם לקחו – השתבשו – מכך, מתרגום וולגוטה, זהו התרגום של-נצרים, אשר תירגמו את התנ"ך בשיבוש, לפי ההבנה שלהם.

לכך הרשב"ם התכוון, לאפוקי מהם. שוטים שבעולם.

*

נקודה נוספת שהוא כותב במכתבו, אגב אסיפא מ"ש מעכ"ת לגבי מוהרמ"ך ז"ל, שהיה מדבר לאשתו בלשון זכר, ורבי זצ"ל בהקדמתו לספרו של מוהרמ"ך (ונדפסה בספרו מגדולי ישראל ח"ב במאמרו על מוהרמ"ך) רצה למצוא למנהגו מקור, והעיר עליו מעכ"ת.

הנה מה שהעיר שבועז עשה כן כדי שלא יחשדוהו, כן דחה שם מו"ר. ומה שהעיר שאין ראיה ממה שאמר רב חסדא לבנותיו, כי קארי איניש אבבא לא תימרו מנו אלא מני. ע"כ (שבת דף ק"מ ע"ב). באמת שמו"ר זצ"ל לא התכוין להביא מזה מקור למנהגו של מוהרמ"ך, רק רצה למצוא כעין סמך לעניין זה, שיש עניין להרגיל את הלשון לדבר בלשון זכר (ולנקבה לשון נקבה).

הוא מלמד עליו זכות.

ויפה הביא מגמ' שבת הנ"ל, וכדברי רש"י שם (ובמאירי שם מבואר שהוא מפני החשד דומיא דבעז).

אבל תשמעו דבר, מאד מעניין. ועוד ציין לרשב"ם ב"ב (דף ק"כ ע"א) שפירש מה שאמרו בגמ', שנתעדן בשרה של יוכבד – הרי יוכבד כבר היתה